

Ν Ε Ο Σ
Ε Λ Λ Η Ν Ο Μ Ν Η Μ Ω Ν

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

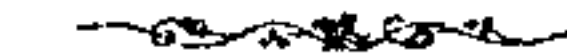
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ.

**Ἐξιώθη τοῦ Ζαπτείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου
πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.*

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Α. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
1916

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. — 31 Μαγρίον 1916. — ΤΕΥΧΟΣ Α'.

Ο ΒΙΕΝΝΑΙΟΣ ΚΩΔΙΞ PHIL. GRAECUS CCCXXI.

Εἰς τῶν σπουδαιότατων ἐκείνων πολυμιγῶν βομβυκίνων κωδικῶν τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, οἵτινες περιέχουσιν ὕλην πικιλωτάτην ἀξίαν μεγάλης προσοχῆς καὶ πολλαχῶς συμβάλλουσαν εἰς προαγωγὴν τῶν ἡμετέρων γνώσεων περὶ τῆς βυζαντιακῆς λογοτεχνίας καὶ ἱστορίας εἶνε δὲ τῆς ἐν Βιέννῃ Καισαροβασιλικῆς βιβλιοθήκης Phil. graecus CCCXXI, γεγραμμένος πυκνότατα ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα καὶ συνιστάμενος ἐκ φύλλων 319.

Ὁ κώδιξ οὗτος περιγράφεται ὡς ἐξῆς παρὰ τῷ *Nessel*¹. Membranaceus antiquus et optimae notae in octavo sed tenuissimis literis scriptus, principio et fine mutilus misereque lacerus constatque foliis trecentis et novendecim ab Augerio Busbeckio olim comparatus Constantinopoli quo continentur

Primo: Ioannis Tzetzis Grammatici Versus contra Calumniatores.

Secundo: Anonymi Variarum Epistolarum ad Metropolitanam Cyzici, ad Alexandrum papam Romanum, ad cardinales Ricardum et Octavianum etc.

¹ Catalogus sive recensio specialis omnium codicum manuscriptorum graecorum. Ἐν Βιέννῃ καὶ Νυρεμβέργῃ. 1690. Pars IV σ. 135.

Tertio: Incerti miscellanea de Etymologia quarundam vocum, de pedibus carminum et de dialecto dorica.

Ἄλλ' ἡ περιγραφή αὕτη εἶνε ὡς ἀτελεστάτη, τοῦ κώδικος παρέχοντες πολλῶ πλείω, ὧν ὀλίγα τινὰ καὶ ἐξεδόθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἢ ὑπ' ἄλλων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ἐνεκα δὲ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων κρῖνω ἀναγκαίαν τὴν λεπτομερῆ αὐτοῦ περιγραφὴν, οἷαν συνέταξα τὸν χειμῶνα τοῦ 1875. Προσθέτω δὲ καὶ διασαφήσεις περὶ τινῶν τῶν περιεχομένων καὶ σημείωσιν περὶ τῶν ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ἔκτοτε ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντων. Αἱ ἀγκύλαι [ ] δηλοῦσι τὰς ὑπ' ἐμοῦ γενομένας συμπληρώσεις τιφροβρώτων χωρίων.

1 (φ. 1^α). «[Τοῦ παν]τερωτάτου μητροπολίτου **Νέων Πατρῶν** κυροῦ **Εὐθύμιου** μετὰ τὴν ἐκ Πεσίδος ἐπάνα[δον τοῦ βασιλέως]».

Ἄρχ. Ἐπ' ἀν' ἡμεῖς ἡμῖν ἐκ τῶν περσικῶν ἀγώνων, κράτιστε βασιλεῦ, Πέρσας μὲν ἐκεῖ. Τέλ. (φ. 7^α) καὶ παιδί δὸς εἰκόνα γενέσθαι τοῦ βασιλέως ἀπαράμιλλον. Τί γὰρ τούτου πλέον ζητήσωμεν; Καὶ εἶη νῦν μὲν τῷ μεγάλῳ φωστῆρι καὶ τῇ παμφασῆ σελήρῃ συνανατέλλων ἐπὶ μακρὸν καὶ συνδιαυγάζων τὰ πέρατα, μετὰ δὲ καὶ τοῦ πατρικοῦ ἡμιμυτος εὐτυχῶς ἐπιβαίη καὶ μετὰ τῆς τοῦ πατρὸς ἐπιστήμης μέχρι πολλοῦ τοὺς τῆς ἀρχῆς διαφρηλατίσειεν ἄξονας.

Ὁ Νέων Πατρῶν, ἦτοι Ἰπάτης, Εὐθύμιος Μαλακῆς ἦτο σύγχρονος τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μιχαήλ Ἀχομινάτου. Περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Μαξιμιλιανὸς Τρεν¹, ἐκδοῦς ἐκ τοῦ κώδικος τούτου μέρος τοῦ λόγου τούτου, ἀπευθυνομένου πρὸς τὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν καὶ γραφέντος πιθανῶς τῷ 1175, ὡς καὶ μικρότατον μέρος τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 2. Ὁ Τρεν παρατηρεῖ, ὅτι ἡ τάξις τῶν φύλλων τοῦ πρώτου τούτου λόγου εἶνε συγκεχυμένη, ἡ δὲ ὀρθὴ ἀκολουθία τῶν φύλλων εἶνε αὕτη¹, ἐν φύλλον λειπόν, εἰτα 2-4, 312, 313, 5-8.

2 (φ. 7^α). «**Τοῦ αὐτοῦ** Λόγος ἐπαινετικός τοῦ Κατηχητικοῦ λόγου τοῦ αὐτοῦ».

Ἄρχ. Οἷόν τι πάσχουσι, θειότατε βασιλεῦ, οἱ βροντῆς ἤχη μεγάλης τὰς ἀκοὺς περικυνηθέντες ἐξ αἰφνιδίου καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο γεγονότες ἐμβρότητα¹ κατεπτήχασί τε γὰρ καὶ καταπεπλήγασιν καὶ τρομεροὶ καὶ ἄφωνοι διαμεμενήκασιν· τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ἔναγχος πεπονθὼς ὅποτε τῆς βασιλικῆς καὶ μεγάλης ἐνταῦθα σάλπιγγος ἠκούσα τὰ ἀνάκτορά τε περιηχούσης καὶ προκαλουμένης πάντας ἐπὶ τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα καὶ τὸ παγκράτιον, ἐξεπλάγην τε ὁμοῦ καὶ διαπεφώνηκα καὶ οὐκ ἐνός ἐστην μόνον καὶ ἀναυδος, ἀλλὰ καὶ τὰ ὦτα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συνέσχον καὶ οὐκ

¹ «Περὶ Εὐθυμίου Νέων Πατρῶν τοῦ Μαλακῆ» ἐν Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ ἔθνομολογικῆς ἐπιχειρήσεως Τόμ. Ε', 1900, σ. 197 κ. ε.

ἦδειν ὄπου καὶ ἦν. Τέλ. (φ. 9^β) ἀλλὰ μὴ παύσαιό ποτε, θειότατε βασιλεῦ, καὶ χειρὶ σου καὶ γλώττῃ τοὺς ὑπηκόους εὐεργετῶν. Ἄλῃ παύσαιο ἡμᾶς τὸ σοφίζων καὶ συνετίζων καὶ τοὺς ἀσεβεῖς καταστρέφων βαρβάρους καὶ ἀπωλείας παραπέμπον βυθῶ ἕως ἂν εἰς τέλος σπέρμα ἀσεβῶν ἐξολοθρευθεῖται. Δίκαιοι καὶ κληρονομῆσαι γῆν καὶ κατασκηνώσουσιν εἰς ἀγῶνα ἀγῶνος ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ σοὶ ἡμέρας ἐγ' ἡμέρας προσθήσοι Κύριος καὶ διαμενεῖς ἡμῖν πολυχρόνιος.

3 (φ. 9^β). «**Τοῦ μακαριωτάτου μητροπολίτου Ἐφέσου** κυρίου **Γεωργίου τοῦ Τορνίκη** τῷ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν, ὅτε κατέλαβεν εἰς Ἐφεσον.

Ἄρχ. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τέλ. ὅσα τε ἴδια ἡμῖν συνέβη καὶ ὅπως κοινῇ ἐπράχθη καὶ μάλιστα.

Ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ (Μιχαήλ Ἀχομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα. Τόμ. Β' σ. 409 κ. ε.). Εἰς τὴν ἐκδοσιν τούτην διορθώτεκα καὶ προσθετέκα τὰ ἐξῆς μετὰ νέαν ἀντιβολὴν τοῦ κώδικος ἐν ἔτει 1884. σ. 409, 14. Ἐντὶ ἄδοντα γράψε ἄδοντος.—σ. 409, 16. Τὸ συρίττοτος ἐγράφη κατόπιν διαγεγραμμένου περὶούσιος.—σ. 410, 14. Ἐντὶ ἀποβεβλημένη γράψε ἀποβεβληκυῖα.—σ. 410, 20 μετὰ τὸ ἀρηιζόμενον πρόσθετος εὐλιπές τε καὶ εὐσαρκον.—σ. 410, 29. Ἐντὶ τοῦ ἐρυθθαιόμενον ὁ κώδιξ ἔχει ἐρυθθαιόμενον.—σ. 411, 2. Τὸ δ' οὐ τοῦ κειμένου γέγραπται καὶ καθάρωτερον ἐν τῇ ᾠφ.—σ. 411, 14. Ἐντὶ τοῦ ὀξυδοροκοῖεν ὁ κώδιξ ἔχει ὀξυδοροκοῖεν.—σ. 411, 31. Ἐντὶ τοῦ ὦν γράψε οἷς.—σ. 412, 2. Ἐντὶ τοῦ ἡμῖν γράψε ἡμῖν διαφρηλατίσειεν ἐν τῷ κώδικι ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἡμῖν.

4 φ. 10^α). [**Γεωργίου Τορνίκη**] «**Τῷ μεγάλῳ σκευοφύλακι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Παντεχνῆ ἀπὸ Ἐφέσου**».

Ἄρχ. Ἄρά σοὶ διὰ μνήμης ἡμεῖς, παναγιώτατε δέσποτα. Τέλ. καὶ εἰ μὴ ἐτελεύσθη, ὑπομνήσω πάλιν καὶ ἀναγκάσω τελεοθῆναι.

5 (φ. 10^β). [**Τοῦ αὐτοῦ**] «**Τῷ υἱῷ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ Κωνσταντίνου κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ**».

Ἄρχ. Ἄρά γε οὐχ ὁ παρὰ τῷ Ἐθαγγελίῳ σοὶ ἐκεῖνος ἐγὼ, πανσέβαστέ μοι αὐθέντα καὶ ἐν μοναχοῖς τιμιώτατε. Τέλ. πρόσκειπε ἐξ ἡμῶν τὸν τιμιώτατον.

6 (φ. 10^β). [**Τοῦ αὐτοῦ**] «**Κυρῷ Ἀλεξίῳ Κοντοστεφάνῳ**».

Ἄρχ. Πότε ἦξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ σου; Τέλ. καὶ δοκοῖς πᾶσι τὰ παρ' ἐτέρων ἐπισυναγόμενα καὶ ζόφωσιν τινα ἐμποιεῖν δοκοῦντα τοῖς τῆν σὴν μὴ ἐπιγινώσκουσιν ἐγγυτέρω λαμπρότητα διαλύων νεφέδρια.

Εἰς Ἀλέξιον Κοντοστεφάνον ἔχομεν τὴν εἰκοστήν πρώτην τῶν θεολογικῶν ἐπιστολῶν Μιχαήλ τοῦ Γλυκά. Ἦτο δὲ οὗτος στρατηγὸς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλεξίου Β'¹. Ἀλλὰ πιθανῶς δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τούτου, ἀλλὰ περὶ τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Γ' Ἀλεξίου Κοντοστεφάνου τοῦ μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Νικητῆ Χωνιάτου ὡς ἀστροθεάμονος καὶ πάλιν τῆ βασιλείᾳ ἐνεθρονοντος, δευτεῖς καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τινῶν τῶν ἀντικολιτισσομένων τοῦς Κομνηνοῦς, ἀνγκυρῶσαντων αὐτὸν αὐτοκράτορα, ἕως ὃ ἐχλος τῶν συγκλήτων ἐκείνων διεσκέδαζον

¹ Krumbacher Michael Glykas. Ἐν Μονάχῳ. 1895 σ. 435 κ. ε.

ὑπὸ τῶν παρ' Ἐγγρεσύνῃ τῆν Κομνηνῆν¹. Εἰς τοῦ ἑτέρου τούτων τὴν σπάθην ἀναγράφεται τὸ παρὰ τοῦ Ducange ἐκδοσθέν ἐπιγράμμα².

7 (φ. 10^β). [Τοῦ αὐτοῦ] « Τῷ μεγάλῳ οἰκονόμῳ καὶ δικαιοδότη τῷ Ἀριστηνῷ ».

Ἄρχ. Ἀναψύξεως ἡμέραν ἄγω, παραγιώτατε δέσποτα, τὰ πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα διαχαράττων γράμματα. Τέλ. ὑφ' οὗ καὶ στηριχθεῖν ἡ ἀγιότης σου καὶ τὸν ἀρόμον τῆς εὐσεβείας εὐλοοῖ καὶ ἐν . . .

¹ Ἡ ἐπιτύχη Ἀριστηνός δὲν πρέπει, νομίζω, γὰρ τὴν ἐπιτύχη πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ Ἀλέξιον Ἀριστηνὸν τὸν συντάξαντα τὴν Σύνοψιν κανόνων.

8 (φ. 11^α). [Τοῦ αὐτοῦ] « Τῷ ἐπὶ τῶν οἰκεικῶν καὶ νομοφύλακι κυρῷ Θεοδώρῳ τῷ Παντελεγγῆ ».

Ἄρχ. Ὅσην ἐκ τῶν περὶ ἐμὲ περιαντιλονμένων ἔχω καθημέραν τὴν ἀθυμίαν, μεγαλοδοξοῦμαι αὐθέντα, τόσην ἐκ τῶν σῶν τὴν εὐθυμίαν ἀντεπιρροῦσαι μοι εὐχαίμαι. Τέλ. ὅς καὶ εἴη διαφυλάττων σε ὑπὸ πάσης κακότητος.

Ἐν τούτῃ τῇ ἐπιστολῇ καὶ τὰς: Τὴν περὶ τὸν θεῖον ναὸν τί ἂν εἰδῶσι σοι γράφωμαι; Ἀναλόγισαι πρὸ χρόνων ἥσων ἐωράκεις αὐτὸν ὅπως ἐώρακας ἔχοντα καὶ συλλόγισαί μοι τὴν ἄρι τούτου κατάστασιν. Οὐκ ἔστιν γὰρ ἡμέρα μὴ καθ' ἣν ἐκ τῶν αὐτοῦ σφαιρωμάτων ὡς περὶ ἐξ οὐρανοῦ πάλαι Ῥοδίσις χρυσοῦ καταρρέει ψήγματα οὐκ εἰς εὐπραγίαν, ἀλλ' εἰς δυσπραγίαν τῶν ἐν αὐτῷ. Λεδοικότες γοῦν τὴν θεῖαν περιπατοῦμεν ἀδύην, ἵνα μὴ θλασθῶμεν τὴς κεφαλῆς τῷ μετὰ τῶν ψηφίδων καταφερομένῳ τειάνῳ, οὐ τὰ τῶν καρῆνων ἀμενηνὰ καταθραῦσαι δεδυνημένοι, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ ἰσχυρά. Τοιαῦτα τὰ ἔνδοξ, ἃ καὶ συνθροῦνται μοι τὴν ψυχὴν καὶ εὐδὲ ὄραν ἠδέως εἴ τὸν ἥλιον. Ὅποια δὲ τὰ ἐκτός; Τὰ μὲν ἐκ τοῦ δουκὸς οὐ φαῦλα· πολλὴν γὰρ περὶ ἡμῶν παρόντας παρῶν ἐμφαίνει χρηστότητα· τὰ δ' ἔξω τούτων πάντα ἀνιαρά. Καὶ οἷς μὲν δροῦμεθα οὐ πᾶν τί ἀνωόμεθα, τὰ δ' ἐκ τῶν μὴ ὄρωντων ἡμῶν βέλη πυκνὰ καὶ ἀρόρητα, καίτοι μακρόθεν βαλλόμενα. Ὑπὸ γὰρ ἐνὶ φορολόγῳ τὰ τῆς ἐκκλησίας ἰσόφθορα, ἀλλ' ἡ ταύτης παλαιὰ περιφάνεια εἰς ἀφανισμόν ἄγει κινδυνεύει ταύτη καθίστασθαι.

Τὰ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ χωρίου τούτου ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐξέδωκε δ' αὐτὸ τῷ 1878 ἐν τινι περὶ αὐτοῦ πραγματεῖα³.

9 (φ. 11^β). [Τοῦ αὐτοῦ] « Τῷ γραμματεῖ τοῦ πατριάρχου καὶ ὑπερμνησκοντι τῷ Βουκινιάτῃ ».

Ἄρχ. Θεοφιλέστατε καὶ σοφώτατε, ἡγαπημένε μοι δέσποτα, ὡς περὶ ἐγὼ χαίρω τοῖς σοῖς εὐπραγίαισι, οὕτως ἀθυμεῖν καὶ σὲ οἶμαι τοῖς ἐμοῖς δυσπραγίαισι. Τέλ. ὁρᾶτε λέγω τοὺς λόγους μὴ τῷ ποιμνίῳ συναγαμίξῃτε.

¹ Νικήτα Χωνιάτου ἐκδ. Βόνηθς σ. 600, 19 κ. ε.

² Ducange Familiae Byzantinae ἐκδ. Παρισίων σ. 181, ἐκδ. Βενετίας σ. 151.

³ « Περὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου » ἐν τῇ Παρνασσῷ Τόμ. Β' σ. 878.

10 (φ. 11^β). [Τοῦ αὐτοῦ] « Τῇ θυγατρὶ τῆς πορφυρογεννήτου καὶ καισαρίσσης κυρᾶς Ἀννης κυρᾶς Εἰρήνης ».

Ἄρχ. Ὄκνον τὴν παροῦσαν γραφὴν, ἀγία κυρία μου καὶ πατιὸς τιμίων ἐπευρημένη ὀνόματος. Τέλ. καὶ δώσει παρ' ὑμῶν αἴθρην ἰδέσθαι πάλιν ἀνέφελον.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τούτῃ καὶ τὰς: Τὴν δὲ ἡμέτερα; Ἀλλὰ μοι τὸ δάκνον ἐπίσχες. Οὐκ ἔστιν οὐδαμῶθεν παραφυγὴ, οὐκ ἐν τοῖς πραγματικοῖς, οὐκ ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Ἀνθρώποις ἐνεκύρωσαμεν τὴν κακίαν πλουσιοτάτοις ὅσοι εἰσὶ τάλια πενήστατοι. Θλίβουσι ἡμᾶς τὰ ἡμέτερα; τί δὲ τὰ τῶν ἄλλων; ὅτι δεινότερα, πλείον θλίβουσι. Τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας Ἱερεμίας μόνος προσηκότως ἂν ἐτραγώδησε. Μόνον γὰρ οὐχ, ὃ φησὶν Ἡσαίας, ἐμπύρρυνται πυρὶ καὶ ἀνίσταται, τὰ δ' ἄλλα μικρὸν τὰ τῆς Βαβυλῶνος πέπονθε. Νοσοποιοῦναι γὰρ ἐχῆνοι καὶ σειρήνες ἐν αὐτῇ ἀναπαύονται, οἱ δὲ ποιμένες ἐν αὐτῇ οὐ μὴ ἀναπαύσονται. Τὰ ὄρατα τῆς ἐκκλησίας γέγονεν εἰδεχθῆ ὄνθοις ὀρνίθων καιάστικα καὶ τὰ ἐκ δομάτων κατὰ τὴν παροιμίαν φυόμενα ἐν ἄλλοις οὐτε πληροῦν τὴν χεῖρα τοῦ τέμνοντος ἔχουσι τάχιον αἰαινόμενα, ἐν ἡμῶν δὲ καὶ θάλλουσι αἰεὶ καὶ θέρος ἂν οὐοὶ ἴσαιεν πολυάνθρωπον. Τὴν ἐπερῶνα γὰρ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἔλος γέγονε. Ταῦτα ἐμερίσατό με, κατέφαγέ με, κατέλαβέ με σκότος λεπτῶς, ὅτι ἐγένετο εἰς συριγγὸν ὁ οἶκος θεοῦ καὶ ἡχου τῶν σειρήνων ἐμπέπλητο. Τὴν μὲν οὖν ἔνδοξ οὕτω μετατίθηναι ἔνδοξ μένοντα, τὰ δ' ἐκτός, ἐπὶ ἀνοίξω τὴς θύρας, ἀφόρητα. Πάντα τὰς χεροὶ τῆς ἀδικίας κατασπαράσσονται. Ὁ μηδὲν ἔχων τοῦ ἔχοντος ὀβριώτερος συνελὼν εἰπεῖν, καὶ ὡς νοσοῖν τὴν οἰκουμένην καταλαβοῦσα ἡ ἀδικία οὐρανῷ ἐατήριξε κήρη καὶ τὰ πάντα συμπεριείληψε. Ἐπὶ τούτοις ἄρτον ὀδύνης ἐοθίω καὶ πόμα πίνω πικρίας, οὐ μόνον ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς ταῦτα πάσχων ἀλγύματος, ἀλλ' ὅτι μοι καὶ ἀληθῶς ὁ ἄρτος κέγχρου καὶ μελίτης ἐμπικραίνεται τῷ φυράματι. Οὐ γὰρ οἶνον ἔδουσι, οὐ πίνουσι αἴθοπα οἶνον παρ' οἷς ἐλάχομεν. Ὄν τὴν ζύμην οὐκ ἔχοντες, ὡς περὶ πάλαι τὴν τῶν Φαρισαίων ὁ κύριος τοῖς Ἀποστόλοις παρεκελεύσατο, τῆς αἰγυπτιακῆς ζύμης καὶ ἄκοντες ἐμπιπλάμεθα. Ἐπὶ τούτοις ἐαυτῶν ἀνακλαιόμεθα τὸ ἀπρόμηθες καὶ ἀνοήτους αἰσθανόμεθα τὸν μειάμελον ἔχοντες. Μίαν μόνον ἴσων ἐβρίσκομεν, τὴν πρὸς ὑμᾶς δραμεῖν ταχὺ φέρουσιν, ὃ καὶ πάντως ποιήσομεν, τοῦ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως ἐπαναξέυξαντος. Σὺ δὲ ἀλλὰ μοι τὰς εὐχὰς ἀποπροπαίους πέμπε τῶν συμφορῶν καὶ πρὸς θεὸν λόγους ὑπὲρ ἡμῶν ἐπαδε παρακλήτορας, ὅπως ἡμᾶς ὑπὸ ἔρος τοῦ ἀνέχοντος ἡμᾶς τοῦδε ἴδυσσασθαι (ἐκ τοῦ ἴδυσσασθαι) καὶ δώσει παρ' ὑμῶν (ἐκ τοῦ ἡμῶν) αἴθρην ἰδέσθαι πάλιν ἀνέφελον.

Τοῦ ἀνωτέρου χωρίου τὸ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀναφερόμενον μέρος ἐξέδωκε ὁμοίως τῷ 1885¹.

Ἄγνα πορφυρογεννήτου καὶ καισαρίσσης, ἡ μήτηρ τῆς εἰς τὴν ἀπευθύνεται αὐτῇ ἢ ἐπιστολῇ, εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ καὶ σύζυγος τοῦ καισαρος Νικηφόρου Βρυεννίου Ἀννης, ἡ γνωστὴ συγγραφεὺς τῆς Ἀλεξιάδος. Τὴν δὲ θυγατέρα αὐτῆς Εἰρήνην, πρὸς ἣν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γορνίκου, γινώσκουμεν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ τῆς ὑπὸ τῆς μάμμης αὐτῆς, τῆς αὐτοκρατορίας Εἰρήνης, συζύγου Ἀλεξίου Α', ἰδρυθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Κεχαριτωμένης, ὅπου ἡ Εἰρήνη, ἐπονομαζομένη Δούκικα, λέγεται ἀπαραλλάκτως ἐν

¹ Ἐν τῇ Παρνασσῷ ἐνθ' ἄν.

τῆ προκειμένη ἐπιστολῇ θυγάτηρ τῆς πορφυρογεννήτου καὶ καισαρίσσης κυραῖ Ἀννης¹.

11 (φ. 12^β). [Τοῦ αὐτοῦ] « Τῷ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν ἔτι διάκονος καὶ ὑπομνηματογράφος ὄντων ».

* Ἀρχ. Ὡς ἤδεῖα σου ἡ φωνή. Τέλ. Ἡ ἀγία εὐχή σου μεθ' ἡμῶν εἴη.

Ἡ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Ἀκομινάτον ἐπιστολὴ αὕτη ἐξεδόθη ἤδη ὑπ' ἐμοῦ². Μετὰ δὲ νέαν ἔκδοσιν ἀντιβολὴν διορθοῦσθαι ἐν μὲν σ. 412, 17 τὸ δυστυχούσης εἰς δυστυχούσαν, ἐξαλειφομένου τοῦ μετὰ τὸ ἐπόμενον ἐσχάτως κόμματος, ἐν δὲ σ. 413, 30 ἀντὶ Καὶ γὰρ [εἰ] γράφει κἂν γὰρ, ἐν δὲ ταῖς ὑποσελιδίαις σημειώσαι προστεθήτω ἐν σ. 412, 6 ἡ γραφὴ τοῦ κώδικος σὺν ἀγόνεσσι.

12 (φ. 12^β). [Τοῦ αὐτοῦ] « Τῷ σεβαστῷ καὶ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου κῦρ Ἰωάννη τῷ Καματηρῷ ὅτε ἦν ἔτι ὑποψήφιος Ἐφέσου ».

* Ἀρχ. Πανσέβαστέ μου ἀθέντα οὐχ οὗτος σοὶ ἐκεῖνος ἐγὼ δ' ἀγροῖκος καὶ ἐσιωπῆς. Τέλ. ὅς καὶ εἴη διατηρῶν τὴν σεβασμίαν κεφαλὴν πάσης ἀνωτέραν κακώσεως.

Τοῦ Ἰωάννου Καματηροῦ ὡς λογοθέτου τοῦ δρόμου μνημονεύει ὁ Νικήτας Χωνιάτης³, καὶ ἄλλως δ' εὗρισκομεν αὐτὸν δρῶντα ἐπὶ τοῦ Μανουήλ Κομνηνοῦ μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ 1166⁴. Συνέγραψε δὲ καὶ ἀστρολογικὰ ποιήματα⁵. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέηται πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ὕστερον μητροπολίτην Βουλγαρίας Ἰωάννην Καματηρόν⁶, καθ' ἃ ὀρθῶς διέγνω ὁ Ἐμμανουήλ Miller⁷, οὕτως πρὸς τὸν ἰκανῶς μεταγενέστερον ὁμώνυμον πατριάρχην, καθ' ἃ παρατήρησεν ὁ Krumbacher⁸.

13 (φ. 13^α). [Τοῦ αὐτοῦ] « Πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ Γάνου ».

* Ἀρχ. Τιμιάτατε καὶ ἡγιασμένε μοι πάτερ, πρῶτοι σοὶ καὶ πάλιν γραφῆς ἀρχόμεθα. Τέλ. ὑπ' ἀλλήλων ὡς ἀδελφοὶ βοηθούμενοι.

14 (φ. 13^α). Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν περιπόθητον ἐξαδέλφον τοῦ

¹ Miklosich - Müller Acta et Diplomata. Ἐν Βιέννῃ. 1887. Τόμ. Ε' σ. 375 καὶ σ. 387. Πρὸς. Ed. Kurtz ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. ΙΣ' (1907) σ. 95 κ. ε.—Chalandon Jean II Comnène et Manuel Comnène. Ἐν Παρισίοις. 1912 σ. 16, 17, 27.

² Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα Τόμ. Β' σ. 412 κ. ε.

³ Ἐκδ. Βόννης σ. 141, 5.

⁴ Ἴδε Chalandon ἐνθ' ἀν. σ. 223, 224, 450, 649.

⁵ Krumbacher Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 760 κ. ε. ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 721.—Chalandon ἐνθ' ἀν. σ. 224 σημ. 2.

⁶ Νικήτα Χωνιάτου ἐκδ. Βόννης σ. 355, 41.

⁷ Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque nationale Τόμ. ΚΓ', 1872, σ. 42 κ. ε.

⁸ Ἐνθ' ἀν. σ. 761. ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 723. Ἐν τῷ Index historicus τῆς ἐκδ. Βόννης σ. 949 συναναφέρονται εἰς ἕνα καὶ οἱ τρεῖς διάφοροι Καματηροὶ οἱ ἔχοντες τὸ προωνύμιον Ἰωάννης.

ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κῦρ Ἀνδρόνικον Κομνηνὸν ὡς ἀπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου ὅτε ἦν ἐν Βρανιζόδη ».

* Ἀρχ. Τοῖμῶντες οἱ δοῦλοι σου γράφομεν. Τέλ. καὶ ἄλλα οἷς εὐλογεῖται παρὰ Δαυὶδ ὁ τὸν Κύριον φοβούμενος ἄνθρωπος.

15 (φ. 14^α). « Τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν ».

* Ἀρχ. Ἄ μὲν ὄχρονος ἦνεγκε, παναγιώτατε δέσποτα. Τέλ. Ὡς ἐξ ἡμῶν προέειπε τοὺς ἡμειτέρους καὶ σοὺς, τὸν ἐμὸν ἀψάδελφον, τὸν ἐμὸν ἐξαδέλφον, εἶπερ ἔτι αὐτόθι ἐστί.

Ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ¹. Ἐν τῇ ἐκδόσει μου ἐκείνη ἐν σ. 415, 10 ἀντὶ στοχαζόμεθα. Μέτρον γράφει στοχαζόμεθα μέτρον.

16 (φ. 14^β). « Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν ».

Ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ². Ἐν τῇ ἐκδόσει μου ἐκείνη Ζιόρθου ἐν μὲν σ. 418, 6 νομίζοντες ἀντὶ νομίζοντας, ἐν δὲ σ. 418, 21 ἂν γράφοιμι ἀντὶ ἀντιγράφουμι.

17 (φ. 17^α). « Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν ἐκ Δυρραχίου ὑποστρέψαντα ».

* Ἀρχ. Ἡσθην τῇ ἐπαρόδῳ σου, παναγιώτατε δέσποτά μου. Τέλ. ταῖς πρὸς τὴν πάναγον Παρθένον καὶ Θεοτόκον εὐχαῖς σου ἀεὶ σιηρῶν ἡμᾶς.

Ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ³. Ἐν τῇ ἐκδόσει μου ἐκείνη Ζιόρθου ἐν μὲν σ. 422, 22 τὸ Πανευγένου εἰς Πανευγένου, ἐν δὲ σ. 432, 31 τὸ ἐκεῖ εἰς ἐκ δὲ, ἐν σ. 425, 17 τὸ ἀλοχουργίας εἰς ἀλοχουργίαν, ἐν σ. 425, 28 τὸ ἐφοδιασθεῖς εἰς ἐφοδιασθεῖη, ἐν σ. 425, 30 τὸ Σεμεῖα εἰς Σεμεῖ, ἐν σ. 427, 1 τὸ τοῦ εἰς τὸν καὶ ἐν σ. 427, 5 τὸ γενόμενος εἰς γινόμενος.

18 (φ. 16^β). « Τοῦ αὐτοῦ (ἐν τῇ ᾧα) Πρὸς τὸν ἐν Ἐφέσῳ ἐνεργοῦντα τὰ τοῦ μεγαλοεπιφανεστάτου Γεφάρδου ».

* Ἀρχ. Μεγαλειφανέστατέ μοι ἀθέντα, οὐκ ἔστιν διαφεύδουσαι τὰ σοφῶς παρομιμαζόμενα. Τέλ. ὁ Κύριος εἴη διαφυλάττων σε ἐναντίου παντὸς ἀνώτερον.

Ἐπαινῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τούτῃ ὁ Τορνίκης τὴν ἐν ἀγαθότητι ἐμοιότητι τοῦ πρὸς ὃν ἐπιστέλλει πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, τὸν δοῦκα, ζητεῖ προστάξαν καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐφεσίων ἐκκλησίας, προσθέτων τάδε· Ἔσται δὲ ταῦτο, ἐὰν ἀντιλήψαι τοῦ παρ' ἡμῶν ἀποσταλλέντος λογιωτάτου πατριαρχικοῦ νοταρίου τοῦ ἐξαδέλφου

μου κυροῦ Εὐθυμίου καὶ σύνεργεῖς αὐτῷ ἐν ταῖς τῆς ἐκκλησίας δουλείαις ἐνθα ἂν ἐν χρεῖα γένοιτό σου τῆς ἀντιλήψεως.

19 (φ. 16^β). « Τοῦ αὐτοῦ τῷ Σμύρνης ».

* Ἀρχ. Τοῦτ' ἐκεῖνο τὸ σὸν μάντευμα, παναγιώτατε δέσποτά μου, μᾶλλον δὲ τὸ

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 415 κ. ε.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 417 κ. ε.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 420 κ. ε.

τῶν πολλῶν εἰπεῖν ἀληθέστερον. Τέλ. καὶ γένοιτο καὶ προσιδεῖν ἀλλήλους καὶ προσμιλῆσαι καὶ ἐν ἀλλήλοις ἀγαλλιασθῆναι τὴν πνευματικὴν ἀγαλλίασιν.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἀγγέλλει τὴν εἰς τὸν Θρόνον τῆς Ἐφέσου κλήσιν διὰ τῶν ἐξῆς: Τὴ μὲν αὖν τῆς ἰερωσύνης ἤδη τετελέσμεθα, πρηνὴ δὲ σοι δοθεῖν τεχὸν ἀπὸ χειρὸς τοῦ γράμματος καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης χοίσματι χοισθησόμεθα καὶ εἰ μὴ ταχινὴ τις διεκρητύττειτο τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως ἢ πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἔλευρις, τάχιον ἂν ἐπέσιμμέν σοι φιλουμένῳ φιλοῦντες καὶ φιλοῦντι φιλούμενοι. Νῦν δὲ ἀλλ' ἡμεῖς τεχὸν ἐμπεραυροῦμεν, τῆς δὲ ἡμετέρας ἐλεύσεως προσημασίαν ἐξαπεστείλαμεν τὸν πατριαρχικὸν νοτίριον καὶ ἐξ' ἀδελφῶν μου κῆρ Εὐθέμιον, ὑπὲρ οὗ ἐξικεῖται τὴν ἰθιζὴν συνδρομὴν τοῦ Σμύρνης.

20 (φ. 17^a). « **Τοῦ αὐτοῦ** πρὸς τὸν σεδαστὸν κῆρ Ἀλέξιον τὸν ἔγγονον τοῦ κἀσαρος τοῦ Βρυεννίου ὄντα δεῦκα τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς Ἀχρίδος ».

Ἄρχ. Πρῶτερον μὲν, ὃ ἤγριε κῆριέ μου καὶ παντὸς ὀνόματος τιμίον ὑπέριστε, πόρρω τῶν κρυμάτων ἐστὼς καὶ ἀπαθέσιν ὀφθαλμοῖς μακρόθεν βλέπων τοὺς θαλαττεύοντας, τοὺς ἄλλους πάντας οἰκτιρῶν τῇ ἐλέει τῆς φύσεως ὡς ὑποβρυχίους γερομένους ἀγρίοις κύμασι τοὺς Ἀχριδιώτας ἐν μακαρίοις εἶχον καὶ ἐν ἡμέραις κακαῖς εὐδαιμονίζον.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ καὶ τὰς: Ταῦν δὲ φρονῶς ἤδη φορολόγων ἐνωτιζόμενος καὶ καλαμώσεις πρακτόρων οὐκ ἐκ τῶν προφητικῶν βιβλίων, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων ἐκδιδασκόμενος, μετὰ πάθους τὸν μακαρισμὸν ποιῶμαι καὶ ζηλοτυπῶ καὶ Ἀχριδιώταις, ταῦν δὲ καὶ Ἐπιδαμνίοις καὶ τὸν ζῆλον ὁμολογεῖν οὐκ αἰσχρόνομαι, καὶ τότε καὶ τῷ ἐμῷ τῶν Ἐφεσίων κλίματι κατὰ κορυφὴν ὃ ἀπέθῃ οὗτος ἐναστράφει συγνάκις ἐπεύχομαι. . . . Ὅντως ἄξιος ἐχοιμάτιας τῶν εὐχῶν τῆς ἀγίας δεσπότιδος: οὕτω τί τῆς διδασκαλίας οὐκ εἰς στείραν καὶ ἄγονον καρδίαν, ἀλλ' εἰς βαθύγειον τε καὶ λιπαρόγειον κατεβάλετο σπέρματα. . . . Καὶ δῆτα καὶ ἐν πράγμασι τί τῆς χρηστῆς ἐπιδεικνύεις καθημέραν παιδεύσεως καὶ σου ἀμφὶ τῶν ἁπάντων φέρεται στόμασι τὸ εἰσεβῆς, τὸ σῶφρον, τὸ δίκαιον, ἡ γαληνότης, ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ ἀπάντων τούτων κοσμίμειρα φρόνησις. Τέλος περὶ κλητὴ ὑπὲρ τοῦ τὸ παρὸν χειρίζοντος Δημητρίου, ἐπιφέρων τὰς: καὶ συνέσει γὰρ κεκόσμηται καὶ τῆς τοῦ ἡμετέρου ὁσητηίου μετέσχε παιδεύσεως, καὶ κατὰ τὴν εἰς τοὺς δεσπότας πίστιν οὐδενὸς εἰρήσεις ἐλαττούμενον, εἴ τι οὖν ἐπ' αὐτῷ ὁ θεὸς ὀδηγήσει σε.

21 (φ. 17^b). [**Τοῦ αὐτοῦ**] « Ἰωάννη τῷ Καματηρῷ ».

Ἄρχ. Πανσέβαστέ μου ἀθάντα, χάρις πολλὴ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς ταπεινοῖς ἡμῖν πρὸς ὑμᾶς τοῖς ἐν ἔνρει παρησίας χαριζομένῳ καὶ τοῖς ὑψηλοῖς ὑμᾶς τοῖς χθαμαλοῖς μὴ ἀπαξιῶν ἀναλείθοντι. Τέλ. καὶ ἀντιδοίη σοι θεὸς τὰ ἀεὶ μείζονα καὶ πλείω εὐ ποιεῖν δύνασθαι, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν προάγων σε.

22 (φ. 17^b). « **Τοῦ αὐτοῦ** τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν ».

Ἄρχ. Δέδοικα μὴ καὶ τὴν προτέραν αἰτίασιν μοι σιωπῆν. Τέλ. Προσκυνεῖ τὴν ἀνωσύνην σου ὃ ἀντάδελφός μου καὶ ἄπαντες οἱ ἐμοί.

Ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ¹. Ἐν τῇ ἐκδόσει μου ταύτῃ ἐν σ. 428, 14 ἀντὶ τῶν τε γράψε τῶν τιμῶν.

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 427.

23 (φ. 18^a). [**Τοῦ αὐτοῦ**] « Ἰωάννη τῷ Καματηρῷ ».

Ἄρχ. Πανσέβαστέ μου ἀθάντα, ἐπαινῶν (ἐκ τοῦ ἐπαινῶ) σε τῆς πρὸς ἀνθρώπων ἡλίας, οὐκ ἐπαινεῖν ἔχω τῆς πρὸς θεόν. Τέλ. Ταῦτα θαρροῦντως πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν ἐγ θερξάμην, τὴν ἀρχήθεν ἀκριβοῦν κατὰ θεὸν περισώζων πίστιν.

24 (φ. 18^b). **Τοῦ αὐτοῦ** « Ἰωάννη τῷ Καματηρῷ ».

Ἄρχ. Λέγει μου τὴν γλιότιαν ἢ σὴ γλιότια, πανσέβαστέ μου ἀθάντα, πρὸς ἡμᾶς λελεμένη καὶ ἡμᾶς μετὰ τῶν γρηοίων προσηθεγγρομένη. Τέλ. ἀναγγελεῖ σοι πάντα ὃ ἐμὸς οὗτος ἀδελφός, ὃν ἐν τοῖς οἰκείοις συντάπεις: διπλοῦν ἔχεις Γεώργιον, εἰ τὰλλα μὴ χρηστὸν, ἀλλ' αὖν οὐκ ἀγνώμονα καὶ ἀγάριστον, ἀνακηρύττειν ἀγνωμόνως εἰδὸτα ὑπερ εὐ πάθοι. Ἡ ἀντίληψίς σου μεθ' ἡμῶν ἔσθ, ὃ τὸν τρόπον πλείον ἢ τὴν ἀξίαν σεβίσαιμι.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἀξίη σημειώσεως ἡ λέξις περιπέζια.

25 (φ. 18^b). **Τοῦ αὐτοῦ** « Τῷ σεδαστῷ τῷ ἐπὶ τῶν δεγῶσεων κυρῷ Ἀνδρονίκῳ τῷ Καματηρῷ ».

Ἄρχ. Πανσέβαστέ μου ἀθάντα, οἶδας ὡς αἱ τῶν πραγμάτων μεταβολαὶ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἔξεις συμμεταβάλλειν περὶ κασι. Τέλ. ὡς καὶ εἶη διαιτηγῶν τὴν ἐμὴν σεβυσμίαν σὺν κεφαλῇ πάσης ἀνωτέραν ἐπιβουλήν.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ καὶ τὰς: Ἦν ὡς περὶ ὃ τότε καιρὸς σιωπῶν οὕτως ὃ νῦν τοῦ λαλεῖν καὶ πάντα πρὸς ἐπικουρίαν ἐφέλλεσθαι. Μετὰ γὰρ τοι τὸν ὄλιον Χριστόν ἐν ἑαυτῷ περιφέροντα ποιμένα τῆς Ἐφέσου τὸν σὸν ἄλλος ἀντ' ἐκεῖνου σὸς ἐγὼ προσχειρίζομαι, τῆς μὲν ἀρετῆς ἐκεῖνου πολὺν λειψόμενος, τῆς δὲ παρὰ σοῦ σιμμαχίας μὴ τόσον εἶη μοι λείπεσθαι. Ἦδη γόνν πελάγει πραγμάτων παραβαλλόμενος καὶ πολὺν ἔσασθαι μοι τὸν χειμῶνα κατανοούμενος, τῆς σωτηρίας ὑμᾶς λιμένας ἀναμετῶ.

26 (φ. 19^a). « **Τοῦ αὐτοῦ** τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῆρ Θεοδώρῳ τῷ Στοπειώτῃ ».

Ἄρχ. Ἄγιέ μου ἀθάντα, πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγοῖς. Τέλ. οὕτω καὶ αὐτὸς τοῦ χρισταμιμήτου βασιλέως τῷ στήθει ἐνοικιζόμενος καὶ τὴν ἐγκάρδιον ἀγαθωσύνην αὐτοῦ πρὸς πάντας διατεμπόμενος.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ καὶ τὰς: Δέξαι τοῖνυν καὶ ἡμᾶς σοὶ προσπεφυγίας, τὸ κοινὸν καταφύγιον, καὶ τοῖς ἐπὶ τὴν σκέπην καὶ ἡμᾶς ἐγγραφον, ὡς, εἰ μὴ τοῦτο καὶ ἡμῖν γένοιτο, πῶς ἂν τὴν τῶν πραγμάτων ζάλην ἐνέγκοιμεν ὅσοις τὴν τῶν Ἐφεσίων ἐκκλησίαν περικλύζομαι οὐκ ἠγνόησας, εἰς ἣν ἡμεῖς οὐκ οἶδ' ὅπως παρὰ τοῦ Πνεύματος προσεκλήθημεν.

Τὸν Θεόδωρον Στοπειώτην, εἰς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, γινώσκομεν καὶ ἐκ ποιήματος πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, ἐπιγραφόμενον πρὸς αὐτὸν ὡς γραμματικόν. Ἴδε *Migne Patrologia graeca* Τόμ. ΡΛΙ' σ. 1373. Ἦτο δὲ καὶ τῶν φίλων τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, οὗ ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος ποιεῖται μνείαν ἐν τῇ Ἑυπικῇ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κτισθείσης μονῆς τοῦ Ἡκτοκράτορος (Ἴδε *Dimitrievskij Typica* σ. 662), καὶ περιεβλήθη μεγάλως ἀρχῆς ἐπὶ τε αὐτοῦ καὶ τοῦ διαδόχου Μανουὴλ Καματηροῦ: ἐκπεσὼν δὲ τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κανικλείου, ἦν περιβαλλόμενος μετέσχε τῆς ἐν ἔτει 1157 συν-

δου. ἐτυφλώθη περὶ τὸ 1164. Πρὸς. *Krumbacher* Michael Glycas ἐν τοῖς *Sitzungsberichte der philos.-philol. und der histor. Classe der K. Bayer. Akad. d. Wiss.* 1894 Heft III, s. 406.—*Chalandon* Manuel Comuène s. 223.

27 (φ. 19^α). « **Τοῦ αὐτοῦ** τῷ Γηφάρδῳ κῦρ Ἀλεξίῳ τῷ δουκὶ τοῦ Θρακῆσιου ».

Ἔχει ὡς· Μεγαλειότατε ἀθέρια, πολλῶν τῶν ἐν πράγμασι δυσχερῶν τῇ ἀγιωτάτῃ τῆς Ἐφέσου ἐκκλησίᾳ προσόντων, ἃ καὶ πολλοὺς τὴν ἐκ Πνεύματος ἀγίου πρὸς αὐτὴν κλῆσαι ὑποσεισάσθαι πέπεικε μετὰ τὴν εἰς θεὸν εἰς τε τὸν ἡγαπημένον Χριστῷ μαθητὴν πεποιθήσασθαι, ἐν μοι τοῦτο τὰ πολλὰ δυσχερῆ πυραλογίσασθαι πέπεικε, τὸ τὴν σὴν μεγαλοδοξότητα τὴν τοῦ Θρακῆσιου περιέπειν ἀρχὴν καὶ ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης καθίστασθαι πράγματα. Οὕτως οὐ μόνον ἢ ἐν πολέμοις ἀνδρεία καὶ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ τῶν Ῥωμαίων λάχους ἀνδραγαθήματα ἐξ αὐτοῦ σοὶ μείζωνος περιήδεται, ἀλλὰ καὶ τὸ χρησιόγηδες καὶ τὸ φιλοδίκαιον τὸ τε περὶ τὰ θεῖα σέβας καὶ τὸ τῶν ἐκκλησιῶν Χριστοῦ ἀντιληπτικὸν τοῖς ἀπέναντον στόμασι περιήδεται. Οὐκ ἔσται οὖν ὅς γε μνησθεὶς τῆς ἐνθαδὶ ποτιέ σου ἀρχῆς οὐκ ἐθῆς καὶ ταῦτα προσέθετο μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ

τὴν χρησιότητιαν προσαριθμήσας καὶ τὴν εὐσέβειαν, ὡς τε σε συμβαίνει νικᾶν τοὺς μὲν ἀντιπάλους Πέρσας ἢ Σκύθας τῇ ἀνδρείᾳ καὶ τῇ ἰσχύι τοῦ σώματος, τῇ δὲ τῆς ψυχῆς εὐγενείᾳ καὶ τῇ χρησιότητι ἀνθρώπου ὁμοῦ ξύμκαρτας. Καὶ σου τὸ μὲν εἶφος πεφρίκασιν οἱ ἀντίμαχοι καὶ μόνον ἐνωτισάμενοι τοῦνομι ἕλας (ἐκ τοῦ ὄσας) ἀνέντες ἡγίας φεύγουσι, τῇ δὲ τοῦ ἡθους γαληρότητι καὶ τῷ πρῶτῳ τῆς ψυχῆς καταστήματι αἰχμαλώτους ἄγεις τοὺς ὑπὸ χεῖρα, καὶ πάντες χαίρουσιν ὑπὸ σοὶ ταττόμενοι καὶ μακαρίζουσιν ἑαυτοὺς ὅποσοι παρὰ σοὶ τάττονται. Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ αὐτὸς, καίτοι ἄθλιον ἑμαντὸν κρίνων ὅτι ἁμαρτίας ὢν ὑπότροφος ἄνθρωπος καὶ ὑπόπου γέμων καὶ μολυσμάτων τῆς εὐαγοῦς ἱεραρχίας κατατετόληκα, κατὰ τοῦτο γε καὶ μόνον μακάριον ἑαυτὸν λογίζομαι, ὅτι σου τὴν ἀρχὴν ταύτην διέποντος ὑπελθεῖν καὶ αὐτὸς τὴν ἱερωσύνην ἐκ θεοῦ ἔτυχον. Εὐχόμεαι οὖν τῷ θεῷ ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι τῆς σῆς ἀπολαῦσαι χρησιότητος τοὺς ἀπτόθι τὴν τρισαθλίους ἀνθρώπους καὶ αὐτὸν ἐμὲ σὺν αὐτοῖς καὶ ὀφθῆναι τῷ προσώπῳ καὶ κατὰ στόμα προσομιλῆσαι καὶ λαβεῖν καὶ ἀντιδοῦναι, καθόσον ἔχομεν χάριτος. Τανῦν δὲ μήπω τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης σφραγίδα (ἐκ τοῦ σφραγίδα) δεξάμενοι, ἀλλὰ μόνον τὰ τῆς ἱερωσύνης τελέοντες, ἐξαποστείλαντες δὲ μετὰ καὶ τῆς συνήθους πατριαρχικῆς τὸν παρόντα λογιώτατον πατριαρχικὸν νοτάριον καὶ ἐμὸν ἐξάδελφον ὡς τε κατασχεῖν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ μεριμνῆσαι ὅπως τὴν πρὸς τὰ αὐτόθι εὐδοκίαν ἡμῖν ...

Μένει οὕτως ἀτελής ἡ ἐπιστολή.

28 (φ. 19^β). « **Τοῦ αὐτοῦ** **Γορνέκη** προσόμιον ὅτε προεβλήθη διδάσκαλος τοῦ Ψαλτήρος παρὰ πατριάρχου κῦρ Κοσμά τοῦ Ἀττικοῦ ».

Ἄρχ. Ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου, ἐξεγέρθητι ψαλτήριον καὶ κιθάρα. Τέλ. αὐτὸς ὑποθήσεται σοὶ τρόπους μετανόιας καὶ ἐξομολογήσεως καὶ ὅσα πρὸς τὴν προτέραν ἐπαναγάγοι κατάστασιν. Ὅτι οὖν τοσοῦτων ἀγαθῶν ἢ τῶν ψαλμῶν βίβλος πλήρης ἐστίν, ὅλαις χερσὶ ταύτης ἐχώμεθα.

Ὁ λόγος οὗτος περιστρέφεται εἰς ἐπαίνους τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Ψαλτήριου.

29 (φ. 21^β). « **Λόγος** τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου κῦρ **Ἰεωργίου** τοῦ **Γορνέκη** ἐπὶ τῇ θανάτῳ τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἀννης τῆς καισαρλίσης, ἔτι ὄντος ὑπομνηματογράφου ».

Ἄρχ. Οὐκ εὐκαιρὸς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ τὸ χρέος ἃ γασιν ἑπερήμερον καὶ μετὰ τὴν νόσον ὁ ἱατρὸς καὶ μετὰ τὸ τραῦμα τὰ φάρμακα. Τέλ. κληρονόμος ἔσθι θεοῦ, συγκληρονόμος Χριστοῦ, ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ φάγῃς ἄσπον καὶ τὸ ἀεὶ καινὸν πίης πόμα τοῦ τῆς σοφίας κρατήρος χαρδὸν ἀπορροφῶσα καὶ ταῖς θεωρίαις λαμπρῶς ἐπεντροφῶσα αἰνεγμάτων γυμναῖς καὶ ἐμψύσεων καὶ πρὸς τὸν ἴνω τῆς θεότητος βυθὸν ἀνατρέχουσα καὶ ἀεὶ σπυρατενομένη, ταῖς σεραγικαῖς τάξεσι καὶ δυναμίσει σύντροχος.

30 (φ. 35^α). **Ἰεροκοπίου Ἰάξης** ἐπιστολαί.

Ἄρχ. (ἀκέρ.). ... οὐδὲν τοῦτο πρῶτον πάντως καὶ ὅτι ἂν λέγῃς ὅσω μετρίως, εἰ φθερρομένον ἀκούσομαι. Ἐπονται ἐπιστολαὶ Ἰερωνόμου, Φιλίππου ἀδελφοῦ, Ζαχαρίας, Νηφελίου, Σίλβ καὶ ἄλλοις. Τοῦ φ. 35^α πρόκειται γὰρ προσηγηθῆ τὸ νῦν εἰς τὸ τέλος τοῦ κώδικος μετατεθειμένον φ. 316^α, περιλαμβανόν τὰς ἐπιστολάς Κωνσταντίνου, Εὐδοκίου, Ηυθίου, Γερμανοῦ καὶ τελευταίων εἰς τὰς λέξεις οὐ δὲ φιλονεικεῖν ἐπὶ τὸ μείζον ἐξάπτειν ἡμῖν τὸν ἔρωτα καὶ πόρον γενόμενος· ἀλλὰ καὶ προτασσόμενον τοῦ φ. 35^α τοῦ φύλλου τούτου λείπουσιν ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν φύλλα.

31 (φ. 43^α). « **Τοῦ Γζέτζου Ἰωάννου** γραμματικοῦ στίχοι κατὰ διαβολέων τινῶν δικασυρόντων αὐτὸν καίπερ ἐγγωνιῶντα ».

Ἄρχ. Ἐκ τῶν τραγίσκων οὐκ ἀμέλγεται γάλα·
μόνον κομῆπτειν εὐφρεῖς γὰρ οἱ τῶγοι.

Τέλ. Τίς γὰρ λέοντων καὶ τραγίσκων ἡ μάχη;
Στίχοι ἐν δλω 27.

32 (φ. 43^α). « **Τοῦ αὐτοῦ** ἄλλοι στίχοι πρὸς αὐτούς ».

Ἄρχ. Σιλβροῦ θεοῦ μάχαιρα καὶ γάγε κρέα.

Τέλ. Θαρροῦμεν εἰς σὲ συμπεράναι τὴν δίκην.

33 (φ. 33^α). « **Τοῦ αὐτοῦ** **Ποίημα** αὐθωρὸν καὶ ἀμελέτητον διὰ στίχων πολιτικῶν περιέχον πᾶσαν θεογονίαν ἐν βραχεῖ μετὰ προσθήκης καὶ κατάλογον τῶν ἐπὶ τὴν Ἰλιον ἀρίστων Ἑλλήνων τε καὶ Τρώων ».

Ἄρχ. Φέρε ψυχὴ βασίλισσα, ψυχὴ φιλοστοροῦσα,

Τέλ. ἦν στρατηγὸς Ζελειωτῶν ὄντων ἰγγύς τῆς Ἰδης.

Ἐξεδόθη ὑπὸ *I. Bekker* ἐν ταῖς *Abhandlungen der Berliner Akademie*. 1840 σ. 147 κ. ε. καὶ *Matranija* ἐν τοῖς *Anecdota* τόμ. Β' σ. 577 κατὰ δύο διαφόρους ἀλλήλων δισκειυάς.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 28-30 γεγραμμένα κατὰ δύο σελίδας.

34 (φ. 51^α). « **Ἐπιστολαὶ** τοῦ **Ἰελλοῦ** ».

α'. Ἄρχ. Θάμπε πρὸς ἡμᾶς, θαυμασιώτατα. Τέλ. πᾶσαν μετακομίζων βίβ'

ὄνην τε καὶ ἄσκητον.—θ'. Ἀντιγράμμα. Οὐ λυπῶ τὸν Ἡλίαν ἐγώ.—γ'. Ἡ πάντιμος φησὶ καὶ παράνομος [ποῦ], ποῦ μοι ὁ παμφάρος ἀνὴρ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἀδιδηγόν ἐκεῖνο καὶ κοιλιόδουλον παραδόπουλον ... τοῦ ἀναιδοῦς ἐκείνου καὶ προγάσσορος ἀδελφοῦ σου:—δ'. Ἀρχ. Μᾶλλον ὁ ἀδελφός ἡμῶν ἀνιᾶται ... πρὸς ἰσχυρότατον γὰρ ἀνταγωνιστὴν ὁ λόγος λόγος ἔστι σοι.—ε'. Ἀρχ. Τὸν εὐθὺς εἰς ἀγάπην γενόμενος.—ς'. Ἀρχ. Τί οὐ φοιτᾷς πρὸς ἡμᾶς:—ζ'. Ἀρχ. Σεβαστόν σου τὸ γένος, σεβασμόν σου τὸ ἀξίωμα, πολλῶ δὲ μᾶλλον σεβαστότερον τὸ πολίτευμα.

Ὁδὲμικ τῶν ἐπιστολῶν τούτων εὐρήσκει μετὰ τῶν τοῦ Ξελλοῦ παρὰ Σάθα (Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης Τόμ. Ε' σ. 219 κ.ε.). Μόνον δ' ὁ ἐν τῷ ἴπ. ἄρ. 2' Ἀντιγράμματι Ἡλίος δὲν εἶνε ἴσως ἄσχετος πρὸς τὸν ἐν ταῖς αὐτῶν σ. 402, 403 ἐπιστολάς.

Μετὰ τῆς 5' καὶ 6' ἐν φ. 51β «Τοῦ πατριάρχου», Ἀρχ. Καὶ τὸν αἰσθητὸν ἥλιον εἰς φάσιν τοῖς ἀνθρώποις καὶ θάλην ὁ δημιουργὸς ἀνῆκε.

35 (φ. 52^a). «Τοῦ αὐτοῦ κυροῦ Γεωργίου τοῦ Τορνίκη μητροπολίτου Ἐφέσου ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως περὶ ἐνώσεως ἐν τῇ καὶ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ὀρόνον συνιστᾷ ὡς μείζονα τοῦ τῆς Ῥώμης».

Ἀρχ. Ἀπεκομίσθη τῇ βασιλείᾳ μου τὸ γράμμα τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ ἐδήλου ὅτι μαθοῦσα παρὰ τοῦ πύργου Καπύης ὅπως ἔχω περὶ τὴν τῶν ἀγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν ἔνωσιν, ἀπεδέξατο τοῦτο. Ἐέλ. τὴν εὐχὴν αὐτοῦ βραβεύσεις τὴν πάντα τοῦ ἡμετέρου.

36 (φ. 53^a). «Γνώμη τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ κινηθέντι δόγματι εἰ ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ τὴν ἑαυτοῦ θυσίαν ὡς ἄνθρωπος προσάγων καὶ αὐτὸς αὐτὴν ὡς θεὸς προσεδέχετο παρὰ τοῦ πατρὸς».

Ἀρχ. Πιστεύω τὸν μογογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἐκ τῆς πατρικῆς αἰσίας πρὸ τῶν ἀνθρώπων γεννηθέντα. Ἐέλ. ἵνα καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκενησάντων ἀφθῆσται.

37 (φ. 54^a). «Τοῦ αὐτοῦ Προσίμιον διδασκαλίας λεχθὲν ἔταν προσετάχθη παρὰ τοῦ πατριάρχου διδάξαι, ἀποδημοῦντος τοῦ ῥήτορος καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου».

Ἀρχ. Εὐρέθη τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι. Ἐέλ. καὶ ἡμεῖς τῆς τῶν γενεθλίων (ἔπειτα ἑσπερῆς διακηρυχθέντων) ἐγκωμίων νόμοις ἐγόμεθα.

38 (φ. 55^b). «Τοῦ αὐτοῦ Προσίμιον διδασκαλίας ἔτε προσεβλήθη εἰς τὸν Ὀκτώηχον».

Ἀρχ. Ἦλθε καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Ἐέλ. περὶ ἧς ἡ σήμερον τοῦ Εὐαγγελίου περικοπή πρὸς τὸν πειραστὴν νομικὸν ἐκ τῶν τοῦ παλαιοῦ νόμου γραμμάτων τελειότερον διαλέγεται.

39 (φ. 59^a). Θεοδώρου Δούκα Λασκάρως Ἐπιστολαί.

Ἀρχονται ἀκέφαλοι διὰ τῶν λέξεων τῆς δὲ γραφῆς συνήθως ὡς ἡδυσμά τι θεῖον καὶ νοερὸν ἀναμαζάμενος τὰ ἐξαιρέτα, αἰτινας εἶνε συνέχεια τῶν ἐν τῇ τῶν

φ. 310^b τῶν ἀποσφῶν μὲν μέρη γυροσάμενος. Πράγματι καὶ ἐπιστολὴ αὐτῆς ἀρχοῦται ἐν τῷ μετατεθειμένῳ φ. 310^a, ὅπου φέρουσι τὴν ἐπιγραφήν «Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρως Ἐπιστολαί. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον καὶ μέγαν ἐν φιλοσοφίᾳ κῆρ Νικηφόρον τὸν Βλεμμύδην μετὰ τῆς τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν». Ἀρχ. Θαυμάζομεθα τοῖς πολλοῖς.—φ. 310^a. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶνε ἐκείνη, ἧς περὶ ἐσκαμὲν τὴν ἐν φ. 59^a συνέχειαν. Ἐπονται δὲ μετὰ τὸ φύλλον ἐκεῖνο καὶ λοιπαί. Εἰς τῆς ἐπιστολῆς δὲ ταύτης τοῦ Λασκάρως ἀνήκουσι πιθανῶς καὶ τινὰ τῶν μετατεθειμένων φ. 311-315. Ἐν φ. 63^a. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην κῆρ Γεώργιον τὸν Ἀκροπολίτην μετὰ τῆς τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».—φ. 64^b. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν».—φ. 65^b. «Τοῦ αὐτοῦ Γνώμη μετὰ τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».—φ. 66^a. «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν κατ' αὐτόν».—φ. 68^a. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου τὸν Κλειδὸν μετὰ τῆς τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».—φ. 69^a. «Τοῦ αὐτοῦ μεγάλου βασιλέως πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως κῆρ Γερμανὸν μετὰ τῆς τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».—φ. 70^a. «Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κῆρ Ἀλέξανδρον δ' πάπαν Ῥώμης μετὰ τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».—φ. 70^a. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν καρδινάλιον Ρικάρδον».—φ. 70^b. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν καρδινάλιον Ὀπτιδιάνον».—φ. 70^b. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀγιώτατον πάπαν Ῥώμης κῆρ Ἀλέξανδρον μετὰ τῆς τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».—φ. 71^b. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν καρδινάλιον κῆρ Πέτρον τὸν Καποδίστρον».—φ. 72^a. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν».—φ. 72^a. «Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν περιπόθητον ἀτάδελφον τῆς βασιλείας αὐτοῦ πρωτοσεβαστὸν καὶ πρωτοσεβαστῆριον καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην κῆρ Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα». Εἶνε δὲ αὐτῆς τέσσαρες.

Πρβλ. καὶ κατωτέρω ἀρ. 40-44. Ἴδε τὰς ἐπιστολάς τοῦ Λασκάρως παρὰ Nic. Festa Theodori Duceae Lascaris Epistulae CCXVII. Accedunt ... Nicephori Epistolae XXXIII. Ἐν Φλωρεντίᾳ. 1898.

40 (φ. 74^b). «Αὐτοκράτορος σοφωτάτου Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λάσκαρι τοῦ υἱοῦ τοῦ ὑψηλοτάτου μεγάλου βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα Κοσμικῆ δόλωσις γραφεῖσα πρὸ τῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐντελεχείας πρὸς Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα, ὃν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς σοφώτατος μετὰ τῆς τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν ἀπεχαρίσατο ἀδελφότητα καὶ καλεῖσθαι τούτῳ ἀδελφὸν ἠξίωσε καὶ εἰς τὸ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοσεβαστῆριου ἀξίωμα καὶ εἰς μέγαν στρατοπεδάρχην τοῦτον ἐτίμησεν, ἐκ νέου κινουργήσας τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα ὁ τοιοῦτος αὐτοκράτωρ σοφώτατος».

«Κοσμικῆς δηλώσεως λόγος α'. Περὶ στοιχείων».—«Κοσμικῆς δηλώσεως λόγος β'. Περὶ οὐρανοῦ».—«Κοσμικῆς δηλώσεως λόγος γ' ὅς ἐπιγράφεται κοσμικῆ, στήλη ἢ βίος».—«Κοσμικῆς δηλώσεως λόγος δ'. Περὶ ἀθλητικῆς καὶ μαρτυρικῆς τοῦ μὴ εἰδέναι φιλοσοφίαν τὸν γράψαντα τοῦτον».

Ὁ λόγος α' (φ. 75^b) ἄρχ. Περὶ μὲν τῶν καθόλου στοιχείων καὶ τῶν μερικῶν ἀνέκαθεν πᾶσι τοῖς νοημογεστοῖς ἐδηλώθη. Προτάσσεται γενικὸς πρόλογος. Ἀρχ. Μουζάλων, τὸ ἐρωτᾶν ἀναγκαῖον, οἱ ὧν λιπόμεθα ἡ ἕσει τῆς διὰ τῆς ἐρωτήσεως

τὴν γῆν κρητοῦμεν.—Ὁ 6' λόγος (φ. 81^α) ἀρχ. Ἐγὼ μὲν ὄκνησθαι καὶ ὑπεθυμῆσαι ὑλικῶς συμπεθαρεῖς καὶ βροβόρω βιωτικῶν πραγμάτων ἀναμιγρεῖς οὐκ ἀνένευσα ἀτενίσαι καὶ ἰδεῖν τὸ ἕπος τοῦ οὐρανοῦ.—Ὁ λόγος γ' (φ. 89^β) ἀρχ. Ἐγὼ πολλάκις ἐξετάζω τὰ ἐν τῇ φύσει καὶ τὰ ἐπὶ τὴν φύσιν ὡς ἔθος οὐκ εἶδον στάσιμον τί.—Ὁ λόγος δ' (φ. 96^β) ἀρχ. Ἐπειδὴ ὀνομάτων δύο προηγουμένων τοῦ ὄντος τὸ καὶ αὐτὸ ὄντος καὶ ἐπομένως τοῖς γινώσκουσιν καὶ ἀγνωσία ἀκολουθεῖν ἀνάγκη πᾶσα παρεπομένως τοῖς ἐπακολουθεῖν ἐπιστήμην δι' ἀμαθίαν.

41 (φ. 103^α). «**Τοῦ αὐτοῦ σοφωτάτου βασιλέως Ὑμνοι** διάφοροι προσφωνητήριαι μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἐντελέχειαν».

Ἦναι ὕμνοι «Εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα», «Εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν», «Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον», «Εἰς τὸν τίμιον προφήτην καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον», «Εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ κορυφαῖον Πέτρον», «Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον», Εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, εἰς Θεόδωρον τὸν Στρατηλάτην, εἰς Θεόδωρον τὸν Ἱέρωνα, εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, εἰς τὸν ἅγιον Προκόπιον, εἰς τὸν ἅγιον Τρύφωνα, εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα, εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον.

42 (108^α). «**Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς τὸν ἐν φιλοσόφους μέγαν διδάσκαλον καὶ ἁγιώτατον ἱερομόναχον κ̅ρ Νικηφόρον τὸν Βλεμμύδην».

Ἄρχ. Οἱ μάλιστα τῶν βροτῶν τιμῶσιν αἰεὶ τὰ τίμια.

Ἐπονται καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ «**Τοῦ αὐτοῦ** πρὸς τὸν αὐτόν».

43 (φ. 112^β). «**Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς τὸν κ̅ρ Γεώργιον τὸν Ἀκροπολίτην».

Ἄρχ. Μεσονύκτιον ἐξεγείρομαι.

Ἐπονται τρεῖς ἐπιστολαὶ «**Τοῦ αὐτοῦ** πρὸς τὸν αὐτόν».

Ἦε ἀνωτέρω ἀρ. 39.

44 (φ. 115^β). **Νικηφόρου Βλεμμύδου Ἐπιστολαί.**

Προτάσσεται καταλογοῦσθαι τὸ ἐξῆς ἐπιγράμμα

Τοῦ σοφοῦ σοφῶν Βλεμμύδου Νικηφόρου

γράφει, τεχνικῶς κατακοσμεῖ τὴν βίβλον

ὑπερέχων γὰρ τοῖς κρείτοσι σεμνύνει

λόγοις τε κοσμῶν σπαντὸν λαμπρύνει πλέον.

Ἦ α' «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν βασιλέα κ̅ρ Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν τοῦ σοφωτάτου Βλεμμύδου».—Ἄρχ. Ἰὼ ἦτοι ἂν ὁ ἥλιος ἐπὶ τοσοῦτον ἦν θαυμαστός οὐκ ἄλλως ἡλίους ὀρώμενος. Ἐπονται ἔπειτα δύο καὶ ἐπιστολαὶ «**Τοῦ αὐτοῦ** πρὸς τὸν αὐτόν».

45 (φ. 120^β). «**Τοῦ αὐτοῦ** τῷ αὐτῷ».

Ἄρχ. Τῷ νεογνῷ μου βασιλεῖ, τῆς βασιλείας ἄνθει εὐχεται σὸς πρεσβύτερος μονάζων Νικηφόρος.

Τέλ. ὁ κραταιὸς, ὁ δυνατός, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης κρατεῖναι, δυναμῶσαι σε, δοξῆσαι, βασιλεύσαι καὶ τὴν πολλὴν ὑψ' ἥλιον καθυποτάξειέ σοι.

Ἐν ὄλῳ στίχοι 27.

46 (φ. 121^α). «**Τοῦ αὐτοῦ** πρὸς τὸν αὐτόν».

Ἐπονται ἄλλη ἐπιστολὴ «**Τοῦ αὐτοῦ** τῷ αὐτῷ».

47 (φ. 121^β). «**Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ** πρὸς Μανουὴλ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην».

Ἄρχ. Ἰὼ ἡμεῖς μὲν, ὃ παραγιώτατε καὶ ἐπεθύμητε δέσποτα, τὸν ὄρισμόν τῆς αἰῆς πολλῆς ἁγιότητος ἐοπεύδομεν ἐκπεράναι καθὼς προσηγγειλάμεθα.

48 (φ. 122^β). «**Τοῦ αὐτοῦ** τῷ αὐτῷ βασιλεῖ».

Ἐπονται τέσσαρες ἐπιστολαὶ «**Τοῦ αὐτοῦ** τῷ αὐτῷ».

Ἦε περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βλεμμύδου Nic. Festa ἐνθ' ἀν. ὑπ' ἀρ. 39.

49 (φ. 127^α). «**Τοῦ Ὀλοβόλου Λόγος** κατηχητικὸς ἀναγνωσθεῖς ὡς ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Γερμανοῦ».

Ἄρχ. Ἦδη καὶ περὶ τρίτον ἡγωνισάμην λόγον. Τέλ. τῆς κάτω καὶ θεούσης δόξης τὴν οὐράνιον ἀνταλλαζόμενος καὶ ἀνώλεθρον ἐν Χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν ἢ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

50 (φ. 135^β). «**Τοῦ αὐτοῦ** Στίχοι πρὸς τὸν ἅγιον ἡμῶν βασιλέα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Φώτων εἰς τὴν πρόκυψιν».

Ἄρχ. Πρὸς ἴδωσιν λέγειν ἥμενος ἔκειτο πάλαι νόμος.

Τέλ. εἰς ὅσον ἂν εἰ δυνατόν ἢ τρέχων Ἰορδάνης.

Στίχοι ἐν ὄλῳ 19.

51 (φ. 136^α). [**Τοῦ αὐτοῦ**] Λόγος ἀνεπίγραφος.

Ἄρχ. Βασιλεῦ ἀτοκράτορ θεομεγάλυντε, ἔθος ἀρχαῖον τοῦτο ταῖς παλαιαῖς ἀναγραφαις κήρυξεν τοὺς ὑπηκόους ἐγγνωμότως εἰσφέρειν τῷ βασιλεῖ. Τέλ. Καί, βασιλεῦ, ἐντειναι καὶ κατενοδοῦ καὶ βασιλεὺς ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης καθὼς ποιεῖ Δαυὶδ ὁ θεοπάτωρ, ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς.

52 (φ. 141^β). «**Τοῦ αὐτοῦ** τῷ ἁγιωτάτῳ, σοφωτάτῳ, μακαριωτάτῳ πάπῃ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ τῷ ὑψηλοτάτῳ ἀποστολικοῦ θρόνου κυρῷ Κλήμεντι **Μεγαλῷ** ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ **Παλαιολόγος** νέος Κωνσταντῖνος χαιρετισμὸν καὶ εὐχῶν αἰτήσιν».

Ἄρχ. Ἦν ὅτε, θεοτίμητε δέσποτα, λαμπρὰ εἰρήνην μέσον Γραικῶν τε καὶ Λατίνων κατὰ τοὺς διαφανεῖς ἀέρας ἐπέρσευε. Τέλ. εἰς σωτηρίαν ἡμῶν καὶ τῶν αἰωνιζόντων ἀγαθῶν ἐκείνων ἀπολαύσιν πρεσβεῖται τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου ἀμήν.

53 (φ. 143^β). **Ἀδύλου** Λόγος ἀνεπίγραφος.

Ἄρχ. Νόμος οὗτος ἀρχαῖος ἀνδράσι πάλαι Ῥωμαίοις τὰ μέγιστα πρεσβευόμενος ὁ δὲ νόμος, ὦ φίλοι, τέχνα καὶ ἀδελφοί, λαὸς Χριστοῦ περιούσιε καὶ θεοκράτητε σύλλογε, ἐπειδὴν φασὶν ἐπισταίη τὸ νέον ἔτος ταῖς ἡλιακαῖς οὕτω περιαχθὲν εὐ-

δημόσις περιδρομαίς, τότε δὴ σάλλει· ἐκαστοί τε τοῖσιν ἡμέραις ἐπὶ σιγχαῖς καὶ ἐρή-
ται ἐκάλει τὸ τῆν προέσβαν Ῥώμην αἰκοῦν. Τέλ. Ἐπισημαίνονται τοῖς ἡμετέροις
λόγοις, θεῖ ἀληθινὸν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, δέσποτα ἀγαθὸν ἡμῶν τῶν αἰῶν δοῦλων πρὸς
παιτηρίαν ὁδηγῶν, ὅτι σοὶ πρόκειται πᾶσα δόξα, πᾶσα τιμὴ, πᾶσα προσκέννησις σὺν τῷ
πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

54 (φ. 229^a). Γραμματικὰ παντοία.

Περὶ κλίσεως, περὶ ποσῶν, περὶ διαλέκτων κτλ.

55 (φ. 220^a). Γνώμαι μονόστιχοι **Μενάνδρου**.

Κατὰ τὰ ἔξιν ἀλεξάνδριν.

Ἄρχ. Ἀνθρώπων ὄντα δεῖ φρονεῖν τὰνθρώπινα.

Ἀνθρώπος ὢν μέμνησο τῆς κοινῆς τέχνης.

Τέλ. Ὡς ἐχθρὸν ἀνθρώποισι ἡ ἀπληροῦς.

Ὡς ἤδη τὸ ἴην μὴ ἡ θεωρούμενης τέχνης.

56 (222^a). « Ἐπισημαίνονται θεοῦ βουλευόμενα φαίνει

Πρωκυλίδης ἀνδρῶν ὁ σοφώτατος ὄλβια δῶρα ».

Ἐπισημαίνονται θεοῦ βουλευόμενα φαίνει... γεγραμμένα ἀκριβῶς ὑπὸ νεωτέρου ἠχρητέρου μέλαν.

Ἄρχ. Μὴτε γαμοκλοπέειν μὴ ἄρματα Κύπριον ὀρίειν.

57 (φ. 224^a). Τοῦ διακόνου καὶ μακίστορος τῶν φιλοσόφων κῆρ **Μανουὴλ** τοῦ **Καραντηνοῦ** πρὸς τὸν πρῶτον διδάσκαλον αἰ-
κουμενικὸν κῆρ Κωνσταντῖνον τὸν Καλοῦθην, νῦν δὲ μητροπολίτην
Μαδύτων ἐπιστόλιον ἐνδιάσκειον κατὰ πρόδοσιν λόγων τῶν συμπε-
σόντων αὐτῷ ὑπὸ μυῶν ἐν (ἐκ τοῦ ἕπα) μιᾷ τῶν νυκτῶν ἐπαγρυ-
πνοῦντι πρὸς λόγων ἀνάγνωσιν ».

Ἄρχ. Ἀκουσον τὸ περὶ ἐμὲ πρόγραμμα συμπεσόν. Τέλ. αἴξιν τοῦτον πρὸς γνώ-
σεως γνησιότητα.

Ὁ Μανουὴλ Καραντηνὸς δὲν εἶνα μέχρι τοῦδε γνωστός, ὅσον αἶσα, ὡς οὐδὲ τὸ
ἔργον αὐτοῦ τοῦτο καὶ τὰ ἐπόμενα. Γινώσκουμεν δ' ἔμωσ καὶ ἄλλους Καραντηνοὺς,
περὶ ὧν ἴδε Νέος Ἑλληνομνημῶν Τόμ. Θ' σ. 410 κ.ε. Εἰς τοῦτους πόρθεος τὸν
Νικηφόρον, τὸν διέποντα τὴν ἀρχὴν δουκὸς ἐν Σκόπελοις ὑπερμεσοῦντος τοῦ ἐνδε-
κάτου αἰῶνος ἐπὶ Μεγαλὴ τοῦ Παρραπινάκη (Ἰωάννου Σκυλίτζη ἐκδ. Βόννης
σ. 115, 23) καὶ τὸν ἀνευ προνομίου Καραντηνόν, πρὸς ὃν ἡ ἀγέδω τῶν ἐν τῷ
Βουρνεϊκῷ κώδικι τῷ τοῦ Βρετανικοῦ μουσαίου ἐπιστολῶν τοῦ Νικολάου Κε-
βαλίκα ἐν φ. 150^b.

58 (φ. 226^a). « Τοῦ αὐτοῦ φιλοσοφιάτου κῆρ **Μανουὴλ**
τοῦ Καραντηνοῦ ».

Ἄρχ. Ὁὐκ ἔχει πάντως πανόμνος ὁ πορηγὸς Βελίασ. Τέλ. πολλαπλασίω τοῦ
μέρους τὴν ζημίαν ἐκτίησται.

59 (φ. 229^a). « Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολή ».

Ἄρχ. Ὁἴμερον, ἀθέρια μου, οὐ τῆς οἴασον ἡξίωσας ἐγγράφον προσορήσεται.
Τέλ. καὶ περιεχομένου ψυχῆς στεροῦς ἀγκάλαις εἰς δυσπαόπιστον.

60 (φ. 229^b). « Τοῦ αὐτοῦ Ἀίνιγμα ὁ πρῶτον μὲν δηλοῖ πρὸς,
ὑστερον δὲ ὁδὸς ».

Ἄρχ. Δεῖδόν μὲν εἰμὶ, συντόμως ἀλλὰ τρέχον.

Ἐπονταί τινα ἄλλα τρίμετρα.

61 (φ. 230^a). « Τοῦ αὐτοῦ Ἐπισημαίνονται διδασκαλίας ἦτις ἐξιδάχθη,
ἐν τῷ Ἐβδόμῳ παρ' αὐτοῦ καὶ μετὰ μικρὸν ἐγκώμιον πρὸς τὸν ἁ-
γιώτατον πατριάρχην κῆρ Ἰωάννην τὸν Καματηρὸν, πρὸς τὸν εὐαγ-
γελιστὴν Ἰωάννην τὸν Θεολόγον τρέπον ».

Ἄρχ. Ἄλλ' ἐπισυναπτέον τῷ χαριτοβυβλίῳ τῶν χαριτωμένων. Τέλ. καὶ τῆν τῆς
θεογνωσίας αἴγλην ψυχῆς ἀνθρώπων ἐξήστραψε.

62 (φ. 231^b). Ἀνεπίγραφον.

Ἄρχ. Εἶεν, ὦ τέκνον, ψυχῆς μικροῦ νοῦς τὸ ἐπισημαίνονται. Τέλ. πρὸς τὰ θεοπέματα
σπιόμενον.

63 (φ. 232^b). « Τοῦ ῥήτορος κῆρ **Νικηφόρου** τοῦ **Χρυσο-
θέργου** λόγος προσφωνητικὸς τῷ κρατίστῳ ἡμῶν αυτοκράτορι κῆρ
Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννου τοῦ
Παχέου, ὅς τῷ μεγάλῳ παλατίῳ πελάσας ἀνταρτικῶς αὐτημερὸν ἐν-
δον αὐτοῦ ἀνήρηται. Ἀνεγνώσθη δὲ ἐν ταῖς κατὰ Χαλκηδῶνα παλα-
τίοις τῆς τοῦ μίλου Σταυροῦ ὑψώσεως ».

Ἄρχ. Ἑλλήνιος ὁ λόγος καὶ ἀξιολογούμενος. Τέλ. τὸν βασιλεῖα διατηροῦν ἡμῶν
πολυχρόνιον.

Ὁ λόγος οὗτος τοῦ Χρυσοθέργου καὶ οἱ δύο ἐπόμενοι ὑπ' ἄρ. 64 καὶ 65 ἐξεδύ-
θησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τούτου κώδικος ὑπὸ Μ.σ. Τρον Nicephori Chrysobergae
ad Angelos orationes tres (Programm des K. Friedrichsgymnasiums,
Ἐν Βερολίῳ, 1892).

64 (φ. 237^a). « Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, ἀναγνωσθεῖς ἐν ταῖς
ἐν τῷ Σκουταρίῳ παλατίοις μετὰ παραδρομῆν οὐκ ὀλίγην τῆς ἑορτῆς
τῶν Φώτων ἐν ἔτει ,ψψ' ἡμέρα ε' ἰνδ. ε'. Λόγος ῥητορικὸς α' ».

Ἄρχ. Λέχεται σε μετὰ πολλοῖς ἐπισημαίνονται, ὡς τροπαιοῦχε. Τέλ. Ὅτι τοῦ θεοῦ
διατηροῦν καλὸν τοῖς λόγοις ἀπόθετον πολυτέτα, μακροβίον, πολυχρόνιον.

65 (φ. 241^b). « Τοῦ αὐτοῦ Λόγος εἰς τὸν βασιλέα κῆρ Ἀλέξιον
τὸν Ἀγγελοῦ τὸν υἱὸν τοῦ ἀειδίμου βασιλέως κῆρ Ἰσακίου τοῦ Ἀγ-
γέλου, ἀναγνωσθεῖς ὡς ἔθος τοῖς ῥητορῶσιν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλα-
χερνῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Θεοφανίων ».

Ἐν τῇ ἀνω ἡσ. προστίθενται τὰδε Ἰακοναγίῳ ἰνδ. 245 ἔτει ,ψψ'.

Ἄρχ. Ἰστορηται καὶ τοῦτο παρὰ τοῖς ἰστορησασιν τὰ καλά. Τέλ. ἔχων ἐπισημαίνονται
συνεισφορῶς, ὑπὸ θεοῦ τέρουμένος πολυχρόνιος.

66 (φ. 246^α). Τοῦ αὐτοῦ Λόγος ῥητορικὸς δ' ἀναγνωσθεὶς εἰς τὸν πατριάρχην κῦρ Ἰωάννην τὸν Καματηρὸν κατὰ τὴν ἐν' ἰνδ. τοῦ ἔτους 1751.

Ἄρχ. Ἀπέκειται καὶ τοῦτο, θειοτάτη συναγωγὴ, μὴ μόνον τὸν εὐπερίστορον χρόνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ συμπεριήκειν εἰς τὸ αὐτό. Τέλ. ἵνα καὶ τοῦτο τὸ μέρος οἱ λόγοι διὰ σοῦ μεγαλύνωνται.

67 (φ. 253^β). « Τοῦ Βασιλέα κῦρ Νικηφόρου Μονφδία πρὸς τινὰ φίλον αὐτοῦ »

Ἄρχ. Φίλον σαυῆ γινῶμαι μὲν δυσχερές. Τέλ. (φ. 253^β) ἀλλ' ἦν ἀδελφῶν ἀπάτη καὶ λόγος ἀπλῶς καὶ ὄν ἐξ θαυόντας . . .

Μένει οὕτως ἀτελής, ἀλλὰ τὴν συνέχειν καὶ τὸ τέλος αὐτῆς εὐρίσκομεν ἐν φ. 309^α ἐδάκρυον, ἐξ ἑσπερον μὲν χρόνος. Τέλ. (φ. 309^α), ἀνιαρὸν μὲν τὸ χρέμα, ἀναγκῶν δ' ὁμοῦς φίλοις ἐπὶ φίλων τὴν ἡνίχην κοπτομένοις.

68 (255^α). « Προγυμνάσματα διάφορα τοῦ κῦρ Νικηφόρου τοῦ Χρυσοθέργη καὶ μακίστωρος [τῶν] ῥητόρων ».

« Μῦθος. Ὅτι ἀναγκαστικὸν τὸ φιλόζων . . . ». Ἔπονται ἕτεροι τρεῖς μῦθοι. Μετὰ δὲ ταῦτα διάφορα διηγήματα. φ. 257^α « Διήγημα τὸ κατὰ τὸν Ἑρμογένην τοῦ αὐτοῦ ». — φ. 257^β. « Διήγημα τὸ κατὰ τὸν Ὀδυσσεύα ».

69 (φ. 258^α). « Τοῦ αὐτοῦ Ἡθοποιία τίνος ἂν εἴποι λόγους Χριστιανὸς φιλόλογος Ἰουλιανοῦ τοῦ παραδάτου κωλύοντος τὰς ἐλληνικὰς βίβλους ἀναγινώσκειν ».

70 (φ. 260^α). « Τοῦ αὐτοῦ Τίνας ἂν εἴποι λόγους ὁ Ἄαρων, ὅτε τοῦ Μωϋσέος ἐν τῷ ὄρει χρονίσαντος παρεχώρησε τοῖς Ἰουδαίοις ὑπ' ἐκείνων ἀναγκασθεὶς καὶ ἐμοσχοποίησαν ».

71 (φ. 260^β). « Τοῦ αὐτοῦ Λόγος προσφωνητικὸς ἢ καὶ εὐχαριστήριος εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῦρ Κωνσταντῖνον τὸν Μεσοποταμίτην ».

Ἄρχ. Τὸν εὐεργέτην προσφθέγγομαι δίκαιον γάρ. Τέλ. καὶ ἠετώμενος ἐλέγχεται.

72 (φ. 262^β). « Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολὴ τῷ Δημητριάδῳ ».

Ἄρχ. Ὡ φίλιος θεσμοὶ καὶ σύνδεσμοι πόθου.

73 (φ. 264^α). Ἄρτίωνος Γνωμολογικόν.

Ἐξεδόθη κατ' ἀπόγραφον τοῦ Schubart ἐκ τοῦ αὐτοῦ τούτου κώδικος ὑπὸ τοῦ Ritschl Index lectionum. Ἐν Βόννη. 1839 σ. 8 κ. ε. καὶ ἐν τοῖς Opuscula philologica Τόμ. Α'. 1866 σ. 560 κ. ε. Πρὸς Schneideiwis Orionis Antholognomici tituli VIII ἐν τοῖς Conjectanea critica. Ἐν Γοττιγγῃ. 1839.

Ἔπονται ἄλλα γραμματικά.

74 (φ. 269^α). « Μῦθοι, διηγήματα καὶ ἠθοποιία τοῦ Βασιλέα κῦρ Νικηφόρου ».

Μῦθοι ἔξ, εἰτα διηγήματα « Τὸ κατὰ τὸν Δαίδαλον », « Τὸ κατὰ τὴν Πασοφάνη », « Τὸ κατὰ τὸν Ἰκαρον », « Τὸ κατὰ τὸν Θάμυρον », « Τὸ κατὰ τὴν Λαυράνη », « Τὸ κατὰ τὴν Πλάτωνα », « Τὸ κατὰ τοὺς Ἀλωάδας », « Τὸ κατὰ τὸν Ἡρακλέα », « Τὸ κατὰ τὸν Φαέθοντα », Ἀνεπίγραφον, ἀρχόμενον Ἀλλ' οὐδὲ γυναικὸς ἐπίτοια τοῖς πολλοῖς διέλαθεν, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Μῆδαν, Ἀνεπίγραφον ἕτερον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἀχιλλέα, « Τὸ κατὰ τὸν Νάρκισσον », « Τὸ κατὰ τὸν Πολύδωρον », « Τὸ κατὰ τὸν Ὀδυσσεύα », « Τὸ κατὰ τὴν Μύρραν ». — φ. 274^α. « Τοῦ αὐτοῦ Ἡθοποιία τίνος ἂν εἴποι λόγους ὁ Δαυὶδ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαουλ καὶ κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων καὶ μέλλων σφαγῆσαι ». — φ. 274^β. « Τίνος ἂν εἴποι λόγους ὁ κῶπὸς ὑπὸ Ἀβραάμ τοῦ παιδὸς διωκόμενος ». — φ. 275^β. « Τίνος ἂν εἴποι λόγους Ἰωσήφ ὑπὸ τῆς Αἰγυπτίας γυναικὸς κατηγορηθεὶς καὶ εἰς εἰρκτὴν ἐμδλγθεὶς ». — Ἔπονται δεκαεπτά ἕτερα ἠθοποιία. — φ. 290^β. « Τοῦ αὐτοῦ Γνώμη ». — φ. 290^β. Ἐτέρη γνώμη τοῦ αὐτοῦ. — φ. 293^α. « Τοῦ αὐτοῦ Ἀνασκευή τὰ κατὰ τὴν Ἀταλάντην ». — φ. 296^α. « Ἡ μελέτη ». Ἄρχ. Ἄνδρες ἱεροὶ καὶ τῆς εὐσεβείας ἡγεμόνες, οὐ τοῖς προσεγνωσμένοις ἐναντιωσόμενος ἦκω. Εἰς ταύτην ἔως ἀνήκοντι καὶ τινὰ τῶν μεταξὺ 315-316 φύλλων, περὶ ὧν ἴδε ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 40.

75 (φ. 305^α). « Στίχοι κατὰ ἀλφάβητον τοῦ Προδρόμου κῦρ Θεοδώρου εἰς τὸν βασιλέα κῦρ Ἀνδρόνικον ».

Ἄρχ. Ἄγε μοι χέλυς παλαιὰ ἱστορικῶν χειλέων ἀποβλήθεισα σήμερον τὴν παλαιότητά σου ἤδε Ῥωμαίων ἄνακτι τιμοποιῶ ποιῆσι ἕμνον Ὀρθέως ἠήτορος, προφήτου ψαλμογράφου. Τέλ. ἐξωραϊσθῆς ἔξ Ὠρῶν, ἐχαριτώθῃς ὅλος, ἀλλ' ἔφυς ὑβραιότερος ἐκ τροπαιοφορίας.

76 (φ. 307^α). « Τοῦ αὐτοῦ κατὰ ἀλφάβητον εἰς τὸν αὐτὸν βασιλέα περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ».

Ἄρχ. Ἄγε καὶ πάλιν ἀΐθουσι Ῥωμαίων ἀτοκράτου ἠδοῦσης μου τῆς φόρμιγγος τὸ δεύτερον ἀνέχου. Τέλ. καὶ ζῆθι καὶ βασιλευε καὶ κράτει καὶ κρατύνον ἕνεκα δόξης καὶ τιμῆς τῶν πατρικῶν σου σκήπτρων.

77 (φ. 308^β). [Τοῦ αὐτοῦ] Ἐπίγραμμα εἰς τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος, τοῦ ἀοιδίμου κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ ».

Σώζεται μόνον αὕτη ἢ ἐπιγραφή ἐν τέλει τοῦ φ. 307^β, ἀλλ' ἐξέπασσε τὸ φύλλον, ἐν ᾧ ἦτο γεγραμμένον αὐτὸ τὸ ποίημα.

78 (φ. 309^α) « Σπληνίου φιλοσόφου Περὶ γενέσεως ἀνθρώπου καὶ ὄθεν τρίτα ἔγνατα καὶ τεσσαρακοστά ».

Βραχὺ σημείωμα.

79 (φ. 309^α). «Τοῦ σοφωτάτου Ἡελλοῦ Περι τῆς ζύμης».

Στίχοι πολιτικοὶ 33.

80 (φ. 309^β). «Τοῦ αὐτοῦ Περι τοῦ σεληνιασμοῦ».

Στίχοι πολιτικοὶ 66.

Ἐν τῷ τῆς κώδικος φύλλα τινὲς νεωτέρου χάρτου περιέχοντα διάφορα δοκίμια κωνδύλιου καὶ ἀνάξια λόγου σημειώματα.

ΕΚΦΡΑΣΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΟΦΦΙΚΙΩΝ
ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΑΚΡΑΣΗ

Μεταξύ τινων καταλόγων τῶν ὄφφικίων τοῦ παλατίου Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδεδομένων ἐν τοῖς εἰς τὸν Κωδινὸν σημειώμασι τοῦ Gretser καὶ τοῦ Goar¹, εὔρηται καὶ τις ἔμμετρος, παραδεδομένος ἀνωνόμως ἐν τινι κώδικι τῆς ἐν Παρισίοις Βιβλιοθήκης Μαζαρίνου. Περι τούτου ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῷ μνείας τοῦ Νικηφόρου Χούμνου, τοῦ Θεοδώρου Μετοχίτου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου ὑπετόπασεν ὁ Krumbacher, ὅτι συνετάχθη περὶ τὸ 1328, ὑπὲρ τὸ μέτρον κατ' ἐμὴν γνώμην καταβιδάζων τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτοῦ². Ὁ αὐτὸς δὲ κατάλογος φέρεται, ἐπ' ἴσης ἀνωνόμως, ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 152 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Παντελεήμονος, ἐξικνούμενος μόνον μέχρι τοῦ στίχου 97³, λειπόντων ἄρα τῶν ἐν τῷ κώδικι Μαζαρίνου ὑπολοίπων πεντήκοντα στίχων, ἐν οἷς καὶ ἐκεῖνοι (στ. 103-108), ἐφ' ὧν ἐστήριξεν ὁ Krumbacher τὴν περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ στιχουργήματος γνώμην. Σώζεται δὲ ὁ κατάλογος οὗτος, ἐπ' ἴσης μόνον μέχρι τοῦ 97 στίχου, καὶ ἐν τῷ κώδικι 167 τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Διονυσίου, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα⁴, ὅπου εὔρηται ἐν παλαιᾷ ἀριθμῆσεως φ. σμγ^α — σμδ^β. Ἀλλ' ἄξιον λό-

¹ Codinus Cuiuspalates έκδ. Βόννης σ. 211-219.

² Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 427. ἐλλ. μεταφράσεως Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 44.

³ Σπυρ. Η. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου ὄρους ἐλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κωνσταντινῇ τῆς Ἀγγλίας. 1900. Τόμ. Β' σ. 303 ἀρ. 18.

⁴ Αὐτόθι Τόμ. Α' σ. 353 ἀρ. 49.

γου εἶνε, ὅτι ἐν τῷ κώδικι τούτῳ τὸ στιχοῦργημα φέρει καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου παρακοιμωμένου κῦρ Ἰωάννου τοῦ Φακρασῆ Ἐκφρασις περὶ τῶν βασιλικῶν ὀφρικίων». Τέλος δὲ τὴν αὐτὴν ἀναγραφὴν εὐρίσκομεν ἐκδομένην πλήρη, οἷαν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Κωδικοῦ, ἀλλὰ καὶ πεπλοῦτισμένην ἐν τοῖς πρώτοις στίχοις μέχρι τοῦ 23 τῆς ἐκδόσεως ταύτης διὰ προσθήκης ἐν τῷ μεταξὺ ἑτέρων ἑνδεκά στίχων, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῶν μνημονευομένων ἀρχόντων, παρὰ τῷ Ἐμμανουὴλ Miller ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ποιημάτων τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ¹. Συμπεριελήφθη δ' εἰς τὴν ἐκδοσιν ταύτην, διότι ὁ Miller εὗρε τὸ στιχοῦργημα οὕτως ἔχον ἐν τῷ Κοϊσλινιανῷ κώδικι 2991^A τῆς νῦν Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων, φ. 422^B κ. ἐ., γεγραμμένῳ τῷ 1419, ἐν ᾧ τὸ στιχοῦργημα περιλαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ Φιλῆ», εἰ καὶ ὁ Miller ἔρθως ὑπεσημείωσε sub nomine Philae, cujus non est².

Ἔνεκα δὲ τῶν ἀξίων λόγου ἀπὸ τῆς παρὰ τῷ Κωδικοῦ ἐκ τοῦ Μαζαρινείου κώδικος ἐκδόσεως (M) διαφορῶν τοῦ Διονυσιακοῦ κώδικος (Δ), συμπιπτουσῶν ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς διαφόρους γραφὰς τοῦ Κοϊσλινιανοῦ (K), δὲν ἐθεώρησα περιττὴν τὴν ἐκ νέου ἐνταῦθα ἐκδοσιν τοῦ ἐν αὐτῷ σωζομένου μέρους τοῦ στιχοῦργήματος, λυπούμενος, ὅτι δὲν ἔχω νὰ παραθέσω καὶ τοῦ κώδικος τῆς ἀγιορειτικῆς μονῆς Παντελεήμονος τὰς γραφὰς.

Ἔχει δὲ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ στιχοῦργήματος, οὕτω κριτικῶς ἀποκαθιστάμενον, ὡδε·

- Ὁ μὲν χορηγὸς τῶν θείων χρυσιμάτων
 δίδωσιν ἡμῖν τὴν κάτω σκηπτουχίαν,
 εἰκόνα λαμπρὰν τῆς αὐτοῦ βασιλείας
 ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀμυδρὰς τὰς ἐμφράσεις
 5 δείκνυσι σαφῶς ἀγαθῶν τῶν μελλόντων.
 Ὁ γὰρ ἐν ἡμῖν εὐσεβὴς στεφνηφόρος
 θεοῦ τις εἰκὼν, εἰ σπουδάζει τοὺς τύπους
 ἔργοις βεβαιούν, ἀρεταῖς ἐστεμμένος,
 ἀμείβεται δὲ δωρεαῖς τοὺς ἀρίστους
 10 τιμῶν ὑπεξείρων τε σταθμοῖς καὶ μέτραις,
 καὶ βασιλικῶς ἀνυψοῖ τοὺς ἐν τέλει,
 οὓς τῷ λόγῳ δίδωμι συγγράφειν τέως,
 ὡς ἂν ὁ βυθὸς μὴ καλύψῃ τῆς λήθης,
 ἢ βασιλικὴ κεκύρωσεν ἢ κρίσις
 15 χρόνος τε μακρὸς ἐπρέσβευσεν ἐς δεῦρα.
 Μετὰ τὸν αὐτάνακτα δεσπότης ἔστι,
 δεῦτερον ἀξίωμα σεβαστοκράτωρ
 καὶ καῖσαρ εὐθύς, ὑποδάθρα τοῦ κράτους,
 ὁ πανυπερσέβαστος συγκλήτου πρώτος,
 20 πρωτοβεστιάριος λαμπρὸς ἀξίαν.
 Οὗτοι καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς πεδίλοις

3. αὐτοῦ ΔΚΜ 5. δείκνυσι ΚΜ : δείκνυσει Δ 8. ἀρεταῖς ΔΚ : ἀρετῶν Μ
 9. ἀμείβεται ΚΜ : ἀμοίβεται Δ δωρεαῖς Δ : πάλιν δωρεαῖς ΚΜ 10. τιμῶν Δ : τιμαῖς ΚΜ σταθμοῖς Δ : σταθμῶν ΚΜ 11. βασιλικῶς ΔΚ : βασιλικῶν Μ 14. βασιλικὴ ΚΜ : βασιλική Δ 15. ἐπρέσβευσεν ΔΚ : ἀπρόσβευσεν Μ ἐς δεῦρα Κ : ἐσοδεῦρα Δ : εἰς δεῦρα Μ 16. ἔστι ΚΜ : ἐστι Δ Μετὰ τὸν στ. 16 ἐν τῷ Κ οἱ ἐξῆς ἐν ΔΜ λείποντες στίχοι·

βασιλείῳ κλήσει τετιμημένος
 καὶ τῇ κεφαλῇ χρυσοθρῶ (Miller χρυσοθροῦθρῆ) καλύπτρα
 μετὰ μαργάρων λαμπρῶς κεκοσμημένη,
 τοὺς δὲ γε πόδας ὀξυλεύκοις πεδήλοις (Miller πεδίλοις)
 σὺν ἐφραστρίοι καὶ χαλινοῖς (Miller χαλινοῖς) ὁμοίως

17. καῖσαρ ΚΜ : καίσαρ Δ Μετὰ τὸν στ. 18 ἐν τῷ Κ οἱ ἐξῆς ἐν ΔΜ λείποντες στίχοι·

τοῖς βενέτοις χρώμασι πεποικιλμένη (γρ. πεποικιλμένοι)
 καὶ ταῖς κεφαλαῖς χρυσοθροῦθραῖς καλύπτραις
 σὺν ἐφραστρίοι καὶ χαλινοῖς (Miller χαλινοῖς) ὁμοίως·
 πλὴν τοῖς ἵετοις πλέον σεβαστοκράτωρ.

21. πεδίλοις ΛΜ : πεδήλοις Δ

¹ Manuelis Philae carmina. Ἐν Περσιείοις. 1857. Τόμ. Β' σ. 407 κ. ἐ.

² Ὁ Omont (Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Περσιείοις. 1888. Τόμ. Γ' σ. 82) ὡς ἐξῆς περιγράφει τοὺς στίχους τούτους· Manuelis Philae versus in laudem magni domestici Joannis Cantacuzeni.

τὴν πρώτην ἐσχήκασιν ἐν τέλει τάξιν.

Ὁ μέγας δ' οὐξ μετ' αὐτοὺς ἀνεδείχθη.

Τούτῳ κοινῶν ὁ δομέστικος μέγας

25 καὶ τρίτος αὐτοῖς πρωτοστράτωρ ἄξιαν.

Λογοθετῶν μέγιστος, σοφίας γέρας.

Στρατιοπεδάρχης δ' μέγας ἐπὶ τούτοις.

Τούτων ἐρυθραῖς ἐκ χρυσοῦ ταῖς καλύπτραις

ἔρα κεφαλὰς ἀεὶ κεκοσμημένας.

30 Ὅρα πριμμικήριον, φιλότης, μέγαν,

πεντάδος ἡγούμενον λαμπρῶς δευτέρως,

δεύτερον μέγαν κονόσταυλον ἄξιαν,

τρίτον σεβαστῶν τὸν πρῶτον ἐπὶ τούτοις

κοσμεῖ τε λαμπρῶς ὁ πιγκέρωνης τὴν τάξιν

35 καὶ παρακοιμώμενος σφενδόνης πέμπτος.

Ὁ παρακοιμώμενος ἄλλος κοιτῶνος

ὁ μέγας βαΐουλος ἔπεται τούτῳ,

τρίτην τε πληρᾷ τάξιν κουροπαλάτης.

Ἐξέρχεται δὲ βεστιαρίτης πρῶτος

40 εἰς οἶκον βασιλείου, ὡς ἔθος, πράξων,

δομέστικος δεύτερος, ὁ τῆς τραπέζης

ἄλλος ἐπ' αὐτῆς μετ' αὐτὸν τετραγμένος.

Καὶ τὸν γενικοῦ λογοθέτην εἰσόρα,

εἶτα παπῖαν εἰσιόντα τὸν μέγαν,

45 σὺν τούτοις τὸν ἔπαρχον καλύπτρα ξένη.

Ἐβδομος δρουγγάριος τῆς βίγλης μέγας

22. ἐν τέλει KM : ἐντελεῖ Δ Μετὰ τὸν στ. 22 ἐν τῷ K οἱ εἰρησ ἐν ΔM λείποντες στίχοι

Ὁ μὲν γὰρ κηρῶς (Miller : Fort. κηρόσς), ὁ δὲ πρασίνοισ χρηταὶ καὶ ταῖς κεφαλαῖς χρυσοερυθραῖς καλύπτραις.

24. τούτῳ Δ : τούτῳ KM 26. λογοθετῶν ΔK : λογοθέτης M 29. ἔρα ΔK : ἔρα M 31. λαμπρῶς δευτέρως M : λαμπρῶν δευτέρως Δ : ἰδοὺ τῆς τριτῆς K

κονόσταυλον Δ : κονοσταυλον K ; κονοσταυλον M 33. σεβαστῶν K : σεβαστῶν ΔM 34. κοσμεῖ τε ΔM : κοσμεῖται K 35. καὶ ΔK : λείπει M

36. ὁ ΔM : καὶ K 37. ἔπεται KM : ἔπεται Δ τούτῳ KM : τούτῳ Δ

40. βασιλείου ΔK : βασιλέως M 42. ἐπ' M : ἐπ' ΔK 43. γενικοῦ K : γενικῶν ΔM 44. παπῖαν ΔK : παπῖαν M εἰσιόντα ΔMK : εἰσιόντα Miller

μέγαν ΔM : μέγα K 45. καλύπτρα ξένη ἔγραψα κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Miller : καλύπτρα ξένη ΔKM 46. δρουγγάριος ΔM : δρουγγάριος K βίγλης Δ : βίγλης KM

καὶ δὴ μετ' αὐτὸν ἑταιρειάρχης μέγας
ὁ λογοθετῶν σὺν αὐτῷ τῆς τοῦ δρόμου,
εἶτα χαρτουλάριος ἄξιαν μέγας.

50 εἶτα μετ' αὐτὸν μυστικός ἐπειζίτω

καὶ βασιλικὸς πρῶτιστος τοῦ σεκρέτου.

Ὅρα καὶ στρατοῦ τὸν καλὸν ἐπιστάτην

καὶ τῶν πλωίμων δρουγγάριον τὸν μέγαν.

Ἴδοὺ καὶ σχολῶν ὁ δομέστικος ἦξει,

55 καὶ τὸν τῆς αὐλῆς πριμμικήριον ἔρα,

καὶ πρωτοσπαθάριος λαμπρῶς εἰζίτω

ἄρχων τε μέγας καὶ τζκούσιος μέγας,

αὐλῆς δ' τατᾶς σὺν τῇ πραίτωρι δήμου.

Ἰῶν οἰκεικῶν λογοθέτης ἐρχέσθω

60 καὶ τῶν λογιστῶν ὁ μέγας συνειζίτω.

Ὅρα καὶ σκουτέριον, ἐκ τῆς ἀσπίδος

τῆς βασιλικῆς λαχόντα τὴν ἄξιαν.

Πρῶτος μετ' αὐτὸν τῶν κυνηγῶν ἐκρίθη,

ἄλλος ἀμυρᾶς νευαρχῶν ἀνεδείχθη.

65 Ἴδοὺ βασιλεῖ τὰς δεήσεις προσφέρει,

λαχῶν τὴν τιμὴν ἐκ τῶν ἔργων πρεπόντως.

Ἄδνουμισσῆς ὁ μέγας μοι χαιρέτω.

Τούτῳ παρεπόμενος οὗτος καιαίστωρ,

καισάρων ἄξιωμα λαμπρῶν τῶν πάλαι.

70 Λογοθέτην ἔρα μοι κἂν στρατιώταις.

Ἐξ ἱεράκων ὁ πρῶτος τὴν ἄξιαν.

Ὁ βήλου κριτῆς μετ' αὐτοὺς ἐκυρώθη.

Διερμηνευτῶν ὁ μέγας προηγείσθω,

καὶ τῶν ἀγγελῶν λογοθέτης εἰζίτω,

48. λογοθετῶν ΔM : λογοθέτης K σὺν αὐτῷ Δ : μετ' αὐτὸν KM 49. χαρτουλάριος ΔM : χαρτουλλάριος K 51. καὶ K : λείπει ΔM 53. καὶ ΔK : λείπει M τῶν KM : τὸν Δ πλωίμων KM : πλοῖμον Δ 56. λαμπρῶς KM : λαμπρῶς Δ 57. τε KM : τέ Δ 58. αὐλῆς ὁ τατᾶς—δήμου Δ : δήμου τε πραίτωρι ὁ τατῆς αὐλῆς τε M : δήμου τε πραίτωρι ὁ τατᾶς τῆς αὐλῆς K 59. τῶν Δ : ὁ τῶν M : ὁ K ἐρχέσθω ΔK : ἐρχέτω M 60. λογιστῶν ΔK : λόγων (λογιστῶν ?) M 61. σκουτέριον ΔK : σκουτάριον M 63. μετ' αὐτὸν KM : μεταυτῶν Δ 64. ἀμυρᾶς M : ἀμυρᾶς Δ : ἀμυρᾶς K (ἀμυρᾶς Miller)

65. προσφέρει ΔM : προσφέρειν K 66. λαχῶν ΔK : λαλῶν M

68. οὔτως Δ : οὔτω M 69. καισάρων—πάλαι ΔM : λείπεται Δ 70. κἂν KM : κἂν Δ 72. κριτῆς KM : κριτῆς Δ αὐτοὺς KM : αὐτὸν Δ

- 75) καὶ τούτοις ἀκόλουθος σεμνῶς ἐπέσθω,
καὶ τῶν ὀρφανῶν ὁ τροφεὺς συνεισίστω,
καὶ βασιλικῶν ὁ νοταρίων πρῶτος,
φροσάτου κριτῆς ἐξετάζων τὰς δίκας,
καὶ δὴ μετ' αὐτὸν ἀναμνήσεις προσάγει
80) σεμνῶς βασιλεῖ, κεκλιμένος ἐκείθεν.
Ἴδου καὶ δομέστικον τειχέων σκόπει.
Πρωταλλαγάτωρ δεύτερος τὴν ἀξίαν,
εἶτα τετάχθω βεστιαρίου τρίτος.
Μονοκαθάλλων στρατοπεδάρχης οὗτος,
85) ἄλλος μωρτάτων, τζαγγρατόρων, τζακῶνων.
Ὅρα προκαθήμενον τὸν τοῦ κοιτῶνος,
ἄλλον προκαθήμενον βεστιαρίου.
Τούτῳ τῆς αὐλῆς ὁ λογιστῆς ἐπέσθω
καὶ διοικητῆς ὁ μέγας συντετάχθω,
90) ὁ τῶν Βλαχερνῶν προκαθήμενος οὗτος,
ἄλλος πρὸ αὐτοῦ μεγάλου παλατίου.
Ὁ τῶν ἐφῶν δομέστικος θεμάτων.
Τούτῳ δυσικῶν ὁμότιμος ἐκρίθη.
Ὁ πρωτακόμης, καὶ μετ' αὐτὸν παπίας,
95) ἑταιρειάρχης, τῶν ἀλλοτρίων ἄρχων,
ὁ μωρταῖτης ὁ μέγας ἐπὶ τούτοις,
καὶ δὴ σεδαστὸς καὶ δρουγγάριος στόλου.

Τὸν Ἰωάννην Φακρασῆν τὸν κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Διο-
νυσιακοῦ κώδικος ἄρξαντα τὴν ἀρχὴν παρακοιμωμένου ἐρθῶς
υπέθεσε κατὰ τὰννωτέρω λεχθέντα ὁ Krumbacher ζήτησαντα ἐπὶ
Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282-1328), ἅτε ἐν τῷ ὑπο-
λείπῳ μέρει τοῦ περὶ τῶν ὀφφικίων ἐμμέτρου συνταγματίου,
τῷ λείποντι ἀπὸ τῶν δύο ἀγιορειτικῶν κωδίκων, ἐν στ. 102 - 6

75. σεμνῶς K : σεμνῶς ΔM ἐπέσθω KM : ἐπέσθω Δ 78. φροσάτου K :
φροσάτου Δ : φροσάτου M κριτῆς KM : κριτῆς Δ 79. προσάγει KM : προσ-
άγει Δ 80. κεκλιμένος KM : κεκλειμένος Δ 84. οὗτος KM : οὗτος Δ
85. τζαγγρατόρων ΔM : τζαγγρατόρων K τζακῶνων M : τζακῶνων ΔK
86. τὸν KM : τοῦ Δ 89. διοικητῆς KM : διοικητῆς Δ 90. ὁ K : καὶ ΔM
91. πρὸ αὐτοῦ KM : προαυτοῦ Δ 93. δυσικῶν Δ : δυσικῶν KM
94. παπίας K : παπίας ΔM 97. δρουγγάριος ΔM : δρουγγάριος K

μνημονεύοντα τοῦ (Νικηφόρου) Χούμνου, τοῦ (Θεοδώρου) Με-
τοχίτου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου (Παλαιολόγου) διὰ
τῶν ἐξῆς στίχων·

Ἐγνωμεν λαμπρὸν τὸν Χούμνον¹ κανικλείου
στάσιν ἔχοντα μείζονα τῆς προτέρας.
καὶ δὴ μετ' αὐτὸν τὸν καλὸν Μετοχίτην.
λογοθέτην μέγιστον, σοφίας λήξιν,
φοροῦντα χρυσὴν ἐρυθρὰν τὴν καλύπτραν.
ἦν δῶρον αὐτῷ συνανέχοντι κράτος
ἄναξ ὁ λαμπρὸς παρέσχεν Ἀνδρόνικος.

Εἶνε δὲ πιθανώτατα αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἰωάννης Φακρασῆς,
πρὸς ὃν ἐστάλη μία τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Γρηγορίου Κυπρίου, ἐν
ἣ παρακαλεῖ τὸν λόγιον ἐκεῖνον ἄνδρα νάποστείλῃ εἰς αὐτὸν
βαμβακίνας, ἦτοι φύλλα βομβυκίνου χάρτου, ἐκ μόνης θιατέ-
ρας τῶν ἐπιφανειῶν γεγραμμένας καὶ παρερριμμένας παρ' αὐ-
τῷ, αἵτινες μόνον εἰς ἔξαιριν φλογὸς θὰ ἦσαν χρήσιμα εἰς αὐ-
τόν². Ὁ αὐτὸς δὲ εἶνε καὶ ὁ ἄνευ προωνυμίου Φακρασῆς, εἰς
ὃν, τότε ὄντα λογοθέτην τῶν ἀγγελῶν καὶ ἴσως τῷ 1329 ἐν
Θεσσαλονίκῃ διατρέβοντα, ἔγραψεν ὁ Μάξιμος Πλανούδης πολ-
λὰς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, καὶ ὅστις, καθ' ὃ φαίνεται ἐκ μιᾶς
αὐτῶν, ὑπέπεσε ποτε εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἦτις
ἠλπίζετο, ὅτι ἔμελλε νὰ εἶνε παροδική³. Πρὸς τὸν αὐτὸν δ' ἀπ-
ευθύνεται πιθανῶς καὶ μία ἐπιστολὴ τοῦ Νικηφόρου Χούμνου,
ἐπιγραφομένη ἀπλῶς τῷ «Φακρασῆ»⁴.

Ἀνῆκε δ' ὁ Ἰωάννης Φακρασῆς εἰς οἶκον οὐκ ὀλίγους ἀνα-
δείξαντα ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολό-

¹ χούμνον K : χουμνον M

² Σωφρόνιου Εὐδερματιάδου (Λαοντοπέλαγος) «Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου
ἐπιστολαί» ἐν Ἑκκλησιαστικῷ Φάρα Ἔτος Β' Τόμ. Γ', 1909, σ. 34.—Πρὸς Max-
imilianus Freu Maximi monachi Planudis epistolae. Ἐν Βερολίνῳ,
1900 σ. 197.

³ M. Freu ἐνθ' ἄν. σ. 7 κ. ἐ., 9 κ. ἐ., 15 κ. ἐ., 19 κ. ἐ., 21 κ. ἐ., 27 κ. ἐ.,
29 κ. ἐ., 30 κ. ἐ., 31 κ. ἐ., 34 κ. ἐ. Ἴδε ἰδίως σ. 34 κ. ἐ. καὶ σ. 198.

⁴ Πρὸς Boissier Anecdota Nova. Ἐν Παρισίῳ, 1844 σ. 13 κ. ἐ.

γων, ὧν τινὰς ἀνέγραψεν ὁ Λέων Ἀλλάτιος¹, εἶτα δὲ ὁ Fabricius² καὶ ὁ Μαξιμιλιανὸς Τρεῦ³. Εἶνε δὲ οὗτοι οἱ ἐξῆς, προστιθεμένων καὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθέντων⁴ καὶ διαλυομένων προτέρων τινῶν συγχύσεων ἄλλων τε καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ.

Μανουὴλ Φακρασῆς, ζήσας ἐπὶ Μιχαήλ Παλαιολόγου (1261-1282) ἢ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282-1328), πάντως δὲ θανὼν πρὸ τοῦ 1320, ἐπειδὴ ἔχομεν σωζόμενα εἰς αὐτὸν τρία ἐπιτάφια ἐπιγράμματα ἀνωμόμου εἰς πολιτικούς στίχους ἐν τῷ Μαρκιανῷ κώδικι 484, γραφέντι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1316 καὶ 1320 ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Τρικλινίου⁵. Εἶνε δὲ ὁ Μανουὴλ Φακρασῆς οὗτος πάντως αὐτὸς ἐκεῖνος, εἰς ὃν ἔχομεν καὶ ἐπιτύμβιους στίχους τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, μὴ ἔχοντας ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸ προωνύμιον τοῦ ἀνδρός. Τοὺς στίχους τούτους ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Λέων Ἀλλάτιος⁶ καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν ὁ Fabricius⁷ καὶ εἶτα ὁ Wernsdorf⁸. Καὶ καθώρισε μὲν ἤδη ὁ Wernsdorf⁹, ὅτι τὸ ἐπιτύμβιον τοῦτο δὲν ἀνεφέρετο εἰς τὸν πρωτοστράτορα Γεώργιον Φακρασῆν, περὶ οὗ κατωτέρω, ἀλλ' ἐσφαλμένως λέγει, ὅτι ὁ θρηνούμενος εἶνε ὁ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν Ἰωάννης, περὶ οὗ εἵπομεν ἤδη ἀνωτέρω. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα ἐλύθη ὀριστικῶς διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ

¹ In Roberti Creyghthoni Apparatum, versionem, et notas ad historiam Concilii Florentini scriptam a Silvestro Syropulo de Unione inter Graecos et Latinos Exercitationes. Ἐν Ῥώμῃ. 1674 σ. 702 κ. ε.

² Fabricius-Hartles. Bibl. graeca. Ἐν Ἀμβούργῳ. 1808. Τόμ. ΙΑ' σ. 707.

³ M. Treu ἐπιτ' ἀν. σ. 187 κ. ε.

⁴ Πρβλ. Νέου Ἑλληνομνημῶνος Τόμ. Θ', 1912, σ. 407 ἐν σημ. 12.

⁵ Krumbacher Geschichte der byz. Litteratur σ. 780. ἐλλ. μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 759. Ὁ Krumbacher ὀρθῶς κατόψιζει τὸν Μανουὴλ Φακρασῆν τοῦ ἀνωμόμου ἐπιγραμμικογράφου πρὸς τὸν Μανουὴλ Φακρασῆν τοῦ Φιλῆ, ἀλλὰ σφαλᾷ τὰ κατόψιζον τούτους δύο τούτους πρὸς τὸν κατωτέρω ὑφ' ἡμῶν μνημονευόμενον πρωτοστράτορα, ὅστις εἶνε πιθανώτατα ὁ Γεώργιος Φακρασῆς.

⁶ Ἐνθ' ἀν. σ. 703 καὶ ἐν τῷ De Georgiis κατὰ τὸν Wernsdorf Manuelis Philae Carmina graeca. Ἐν Λειψίῳ. 1768 § 7 τοῦ Προλόγου.

⁷ Bibliotheca graeca. Ἐν Ἀμβούργῳ. Τόμ. Γ' σ. 542.

⁸ Ἐνθ' ἀν. σ. 326 κ. ε.

⁹ Ἐνθ' ἀν. σ. 326 καὶ ἐν § 7 τοῦ Προλόγου.

Ἰμμανουήλ Miller ἐκ τοῦ φ. 225^b τοῦ Λαυρεντιακοῦ Plut. XXXII cod. XIX¹ ἐκδόσεως πληρεστέρου τοῦ ποιήματος τούτου, οὗ περὶ τὸ τέλος φέρεται ὁ στίχος Σιδηριώτης Φακρασῆς κεῖται, ξένη². Τὸ δὲ προωνύμιον τοῦ Φακρασῆ Σιδηριώτου τούτου μανθάνομεν ἐκ τοῦ ἄλλου ποιήματος τοῦ Μανουὴλ Φακρασῆ «Εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον», γεγραμμένου ὡς ἀπὸ τοῦ Σιδηριώτου καὶ καταλήγοντος εἰς τοὺς στίχους

Οἰκτρὸς Μανουὴλ Φακρασῆς δοῦλος τάδε
Σιδηριώτης τῷ προέδρῳ Μυρέων³.

Γεώργιος Φακρασῆς, ἀρχὼν ἰππικῆς δυνάμεως ἐν ἔτει 1342, οὗ ποιεῖται μνεῖαν ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς⁴ καὶ ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς⁵, καλῶν αὐτὸν στρατηγόν. Ὁ αὐτὸς δὲ εἶνε πάντως ὁ Φακρασῆς ὁ ἀνευ τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος μνημονευόμενος παρὰ τῷ Καντακουζηνῷ ὡς πρωτοστράτωρ τῷ 1346⁶ καὶ πάλιν ἔπειτα τῷ 1351⁷. Ὁ αὐτὸς δὲ βεβαίως εἶνε καὶ ὁ ὑφ' οὗ ἐγράφη ἡ «Ἐπίτομος κατὰ τὸ δυνατόν διήγησις παρόντος καὶ αὐτηκόου γεγονότος τῆς ἐπὶ τοῦ παλατίου ἐνώπιον τοῦ βασιλέως [Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ] διαλέξεως τοῦ Θεσσαλονίκης Γρηγορίου [τοῦ Παλαμᾶ] καὶ [Νικηφόρου] Γρηγορά τοῦ φιλοσόφου», ἣτις φέρεται ἐν τοῖς κώδικεσιν ὡς ἔργον «Φακρασῆ τοῦ πρωτοστράτορος»⁸.

¹ Ἰδε Bandini Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Mediceo-Laurentianae. Ἐν Φλωρεντίῃ. 1766. Τόμ. Β' σ. 160.

² Miller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. 379.

³ Miller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. 211 ἐν τέλει τοῦ ἀρ. CV.

⁴ Ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 195, 11 (Βιβλίον Γ' κει. 32). Παρὰ τῷ Fabricius ἐνθ' ἀν. ἐσφαλμένως ἢ παραπομπῇ εἰς III, 22.

⁵ Ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 627, 19.

⁶ Ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 585, 3. Ἐσφαλμένως ἐκάλεσ' αὐτὸν Ἰωάννην ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημῶνι Τόμ. Θ' σ. 408 ἐν σημ. καὶ ἐταύτισα πρὸς τὸν γράψαντα τὴν ἔκφρασιν περὶ τῶν βασιλικῶν ὁφφικίων.

⁷ Ἐκδ. Βόννης Τόμ. Γ' σ. 196, 3.

⁸ Matthaei Notitia codicum S. Synodi. Ἐν Μόσχῃ 1776 ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδικος CCCXXIV κατὰ Fabricius-Hartles Τόμ. ΙΑ' σ. 707. Ἰδε γὰρ Βλαδμηῆρου Κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης Μόσχας (ῥωσιστί). Ἐν Μόσχῃ 1894 σ. 347 ἀρ. 32. Πρβλ. σ. 333, ἀρ. 17.— Σπυρ. Η. Λάμ-

Φακρασῆς μέγας πριμικήριος, εἰς ὃν οὕτως ἐπιγράφεται ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου Κυδώνη, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ἡ φιλία αὐτοῦ οὐ μόνον πρὸς τὸν ἐπιστέλλοντα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον, ἦτοι τὸν Ἰωάννην Καντακουζηνόν, τὸν ἔπειτα αὐτοκράτορα¹. Ἐγρᾶφή ἄρα ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1341 ἀναρρήσεως τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ κατὰ ταῦτα ὁ Φακρασῆς ἦτο πριμικήριος ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου. Ἐχομεν δὲ τοῦ αὐτοῦ Κυδώνη καὶ δύο ἄλλας ἐπιστολάς, ἐπιγραφομένας ἀπλῶς «Τῷ Φακρασῆ»². Ἐν τῇ ἐτέρᾳ αὐτῶν³ λέγει ὁ Κυδώνης· ἡμεῖς δὲ σε ἄνδρα τε ἡγούμεθα ἀγαθὸν καὶ τὴν νῦν πενίαν ἢ δυστυχίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρῶν ποιούμεθα γνώρισμα. Τὸ γὰρ τοιούτοις συνόντα σώζειν αἰεὶ τοὺς προσήκοντας λογισμοὺς, τοῦτ' ἀληθῶς εὐδαιμόνων χρημάτων δὲ καὶ τοὺς πονηροτάτους ἴσμεν τὰς

πρὸς Κατάλογος τῶν ἐν Ἀγίῳ ἔρει ἐλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταδριό. 1895. Τόμ. Α' σ. 212 ἀρ. 7, σ. 358 ἀρ. 2. Τόμ. Β' σ. 100 ἀρ. 4492 (372), 14, σ. 269 ἀρ. 140. Κακῶς ἐν τῷ πλῆκτι τοῦ Καταλόγου τούτου ἐν Τόμ. Β' σ. 563 συμπεριλαμβάνον τὴν συγγραφήν ταύτην τοῦ πρωτοστράτορος Φακρασῆ εἰς τοὺς κώδικας τῆς Ἐκφράσεως ἑφελίων τοῦ Ἰωάννου Φακρασῆ. — *Oriental Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*. Ἐν Παρισίοις. 1888 Τόμ. Γ' σ. 403 (Supplement grec ἀρ. 1178) καὶ *Table alphabétique* σ. 158 ἐν λ. *Phacrasas protostator* περὶ τοῦ κώδ. C (oislin) 100. — *Igm. Hardt Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae R. bavaricae*. Ἐν Μονάχῳ. 1822 Τόμ. Ε' σ. 413 (ἀρ. 554 φ. 125-140). — **Ἄθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως** Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Δ' σ. 49 (Μετοχίου Παναγίου τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρ. 5). — Ἐν τῷ κώδικι Οὐψάλης 28 ἐπιγράφεται μόνον «Φακρασῆ τοῦ κυρίου» ἀνευ προσθήκης τῆς λέξεως πρωτοστράτορος. Ἰδε *Graue-Martin Notices sommaires des ms. grecs de Suède* ἐν τοῖς *Archives des missions 3e série* Τόμ. ΙΕ'. Ἐν Παρισίοις. 1889 σ. 343 (χωριστῶ τεύχος σ. 55).

¹ Ἐχω ταύτην ἀντιγεγραμμένην ἐκ τοῦ φ. 206β-207α τοῦ Βουρνεϊανοῦ κώδικος 75 τοῦ Βραττανικοῦ μουσείου, ὅπου φέρει τὸν ἀριθμὸν μ'. Δὲν σώζεται δ' ἐν τοῖς ἄλλοις κώδιξι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κυδώνη, περὶ ὧν ἴδε *G. Jorio L'Epistolario di Demetrio Cidone* ἐν τοῖς *Studi italiani di filologia classica* Τόμ. Δ' (1896) σ. 275 κ. ε.

² Ἡ μὲν σώζεται ὑπ' ἀρ. νθ' ἐν τῷ αὐτῷ Βουρνεϊανῷ κώδικι, φ. 221α-β, ἡ δ' ἄλλη ἐν τῷ *Vaticanus graecus* 678 καὶ τινι κώδικι τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης Μόσχας. Ἰδε *Jorio* ἐνθ' ἀν. σ. 282, ὅπου τὸ ὄνομα κακῶς τονίζεται Φακράση.

³ Τῆ τοῦ Βουρνεϊανοῦ κώδικος.

ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΑΚΟΝ ὨΡΟΣΚΟΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1336

Ἐν τῇ Βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου ἀπόκειται ἀξιολογώτατος βομβύκινος κώδιξ, περιέχων σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν «Περιηγητικὴν ἱστορίαν ἀναβάσεως» τοῦ πρωτοσταβουλλαρίου καὶ χαρτοφύλακος τῆς Τραπεζουντίων ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ τοῦ Βυζαντίου, ζήσαντος τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, ἔργον χρησιμώτατον ὡς πηγὴ τῆς μεσοχρονίου ἱστορίας τῆς Τραπεζούντος. Περὶ ταύτης ἔγραψε τὸ πρῶτον, ἐκδοὺς καὶ τιν' ἀποσπάσματ' αὐτῆς, ὁ Ματθαῖος Παρανίκας¹, ὅστις καὶ τὸ ὅλον αὐτῆς κείμενον ἐξέδωκεν ἔπειτα τῷ 1874 ἐν Κωνσταντινουπόλει², προτάξας ἐν προλόγῳ, συντεταγμένῳ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ, ὅσα πρότερον εἶχε περιλάβει ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτοῦ ἀνακοινώσει.

Ἄλλ' ὁ Παρανίκας, εἰς μόνον τὸν Λιβαδηνὸν στρέψας ἀπ' εὐθείας τὸν νοῦν, οὐ μόνον τῆς λοιπῆς ἐν τῷ κώδικι περιλαμβανομένης βύλης ἡμέλησεν, ἀλλὰ καὶ πάνυ ἐλίγον διέτριψε περὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος, ὅστις καὶ ἄλλα ἄξια λόγου περιέχει, ἰδίως δὲ ὠροσκόπιον οὐκ ἄσχετον πρὸς τὴν Τραπεζούντα. Διὸ ἀναγκαῖον ὑπολαμβάνω ἀνακοινώσει μὲν πληρέστερά τινα περὶ τοῦ ὅλου κώδικος, νὰ ἐκδώσω δὲ παρακατιῶν τὸ εἰρημένον ὠροσκόπιον κατὰ τὰ σημειώματα καὶ ἀντίγραφα, ἅτινα ἔλαβον τῷ 1877.

Καὶ δὴ ἐν τῷ βομβυκίνῳ τούτῳ κώδικι, ὅστις φέρει ἐν τῇ Μοναχειῷ βιβλιοθήκῃ τὸν ἀριθμὸν 525 καὶ ἐγρᾶφῃ τὸν δέκατον

¹ Ἐν τοῖς *Sitzungsberichte der königlichen bayer. Akademie der Wissenschaften* τοῦ 1870 καὶ ἐν χωριστῷ τεύχει, ἐπιγραφομένῳ *Beiträge zur byzantinischen Litteratur*. Ἐν Μονάχῳ. 1870 σ. 23-45.

² Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ περιήγησις. Νῦν πρῶτον ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Μονάχῳ βασιλικῆς βιβλιοθήκης δαπάναις Γ. Συμβουλίδου ἱτροῦ, Τραπεζουντίου, ἐξέδωκε Μ. Παρανίκας Διδ. φιλ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1894. Τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σ/ας.

τέταρτον αἰῶνα, ἀναγινώσκωμεν ἐν φ. 177^α ἐρυθροῖς γράμμασι τὰ ἐξῆς, ἐλλιπῆ ἐν τισιν, ἅτε ὄντα τιλφόβρωτα· Τὸ παρὸν πυξίον πάλαι μὲν ἐγράφη ἐμῇ σποράδην χειρὶ, πλὴν ἀπερίττως οὕτως ὡς ἂν φαίη τις καὶ ἀ[μελ]ῶς. Ἡδὴ δὲ . . . . καὶ συνῆπται ἅμα καὶ ἤρμωσται ὡς εἰς τὸ π[αρ]ὸν ἐστὶ τε καὶ φαίνεται. Περιέχει δὲ ταυτὶ βίαν οὕτως αἰ[σώπειον] τούς τε μύθους, ἀλφάβητον καὶ ἑτέραν α' ἀλφάβητον κατὰ σύννοψιν, ἄλλους στίχους συντυπείους χρησίμους· τὸ κατὰ τὸν Ἰχνηλάτην διήγημα, εἶτα τὸ κατὰ Συντίπαν, τὸ κατ' ἐμαυτὸν ἱστορίας διήγημα, μέλος σταυρώσιμον αἴσιον, [πί]στεως κατὰ σύννοψιν ἔκφρασιν δόγματος κινήθέντος παρά τινων, ἱαμβεῖά τι[να. . .], ἕτερα εἰς τε τὸν ἅγιον Εὐγένιον μάρτυρα καὶ εἰς τὴν πάνσεπτον τῆς ἀχράντου Θεοτόκου [κατά]κλισην, ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν, ἐπιστολὴν εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τε στίχους, μέρος Εὐρώπης Μύσχου Σικελιώτου, μονω[δία]ν Λέον[τ]ος] καὶ μέρος [Διονυ]σίου γεωγράφου, προφυλακτικῆ[ν] . . . . κερώνειον (;) πρὸς . . . ἔπειτα παροιμίας.

Τούτων δὲ προηγείται διὰ μέλανος ἢ ἐξῆς σημειώσεις· Ἡ ἁγία Τριάς βοήθει μοι τῷ σῶ δούλω, βροτῶν δὲ πάντων οἰκτίστω πρωτοταβουλλαρίω καὶ χαρτοφύλακι τῆς Τραπεζουντίων ἁγιωτάτης μητροπόλεως καὶ ταῦτα γράφονται σὺν τῇδε τῇ βίβλῳ Ἀνδρέα Βυζαντίω τῷ Διβαδηνῷ. Καὶ οἱ τῆδ' ἐντυγχάνοντες εὐχεσθε ἂν μοι σωτηρίας τυχεῖν αἰδίου².

Ἐν δὲ φ. 176^α εὕρηγται τὰ ἐξῆς ἱαμβεῖα·

Στίχοι εἰς τέλος βιβλίου.

Πάντων τῶν καλῶν Χριστὸς <ἐστίν> ἀρχὴ καὶ τέλος.
 Εὔρηκε τέρμα τὸ παρὸν μοι πυκτίον
 καὶ παῦλαν οὐχ εὔρηκε χεῖρ ἢ γραφῆς.

¹ Ἐλθεν ἀρχίσαι γράφων ἐν τέλει τοῦ στίχου ἀλφάβητων· ἀλλὰ, μὴ ὑπάρχοντος ἰκανοῦ χώρου, ἔγραψε τὴν λέξιν ὅλην ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

² Τὸ δεύτερον τοῦτο σημειώματι εἴρηται καὶ παρὰ τῷ Παρκελάκῳ, παρακλιπόμενος ἐξ ἀβλεψίας τὸ τῆδε.

Μοχθεῖ γὰρ ἀπέραντα, φεῖ ἕως πότε ;
 Ἄρα μέχρ' οὐ τάφος αὐτὴν δαμάσει ;
 Εἰ τοῦτο σοι δέδοικαι, Χριστέ μου λόγε,
 καὶ με προσεκλήρωσας ἐργώδει βίω
 τοῦ ζῆν ἀφορμὰς ἐκ χειρὸς κατακρίνας,
 στέργω, φέρω πλὴν καρδιακῶ τῷ πόνῳ.
 Ἴσχον μόνην μοι τὸ κράτος σου διδότω.
 Τὸν γράψαντα, Χριστέ, τὸν κεκτημένον,
 τὸν ἀναγινώσκοντα μετ' εὐλαβείας
 φέλατε τοὺς τρεῖς. Ζῆ τριάς τρισολ[βία].

Εἰρήσθω δ' ὅτι τὸ ὅλον ταῦτο φύλλον γέγραπται προφανῶς ὑπ' ἄλλης χειρὸς, οὐδ' ἐξηγεῖται ἢ ὑπάρχουσα διαφορὰ τῆς γραφῆς ἐκ τῆς ἐκ διαλειμμάτων καταγραφῆς, ὡς ὁμολογεῖ ὁ Διβαδηνὸς ἐν τῇ ἀνωτέρῳ παρατεθέντι πρώτῃ σημειώματι, ὅτι σποράδην καὶ ἀμελῶς ἔγραψε τὰ ἐν τῇ κώδικι. Πράγματι δὲ τοιαύτην εὕρισκομεν τὴν ἐν αὐτῇ ὕλην, ἐσκορπισμένην καὶ ἐγκατεσπαρμένην. Διὸ ἀφίνονται ἄγραφοι σελίδες, ἐν αἷς ὀλίγον μεταγενέστερον ἐγράφησαν ἄλλα πράγματα ὑπ' ἄλλων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Διβαδηνοῦ, μὴ μνημονεύόμενα ἐν τῇ σημειώματι· τῇ ἐνέχοντι τόπον πίνακος περιεχομένων. Οὕτως ἄλλη χεῖρ διακρίνεται ἐν φ. 62^β-63^β, ἢ συμπληρώσασα τὸ ἐν τῇ κατὰ τὸν Συντίπαν διηγήματι ὑπολειφθὲν κενόν. Ἡ αὐτῇ δὲ ἄλλῃ χεῖρ, ἀναλαβοῦσα καὶ ἐν φ. 64^α τὴν συνέχειαν, ἤγαγεν εἰς πέρας μέχρ' τοῦ φ. 65^β τὴν διήγησιν ταύτην. Τέλος ἢ αὐτῇ χεῖρ ἔγραψεν ἐν τῇ ὑπολειφθέντι ἀγράφῳ χώρῳ τῶν φ. 65^β-66^α τὸ ἀνεπίγραφον πρὸς Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν ποίημα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τὸ ἀρχόμενον διὰ τῶν στίχων

[Ἐ]πο μικροῦθεν μὲ ἔλεγεν ὁ γέρον ὁ πατήρ μου
 παιδί μου μάθε γράμματα καὶ σὺν ἐσένοι ἔχει

καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς στίχους

ἐγὼ δὲ κοσμοκράτωρ μου τὰς τρεῖς κολλήσεις ταύτας
 ἐνταῦθα τὰς κολλᾶζομαι καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μου.

Κατὰ ταῦτα τὸ ποίημα τοῦτο, καθ' ἃ γινώσκωμεν ἐκ τοῦ

Παρισιακοῦ κώδικος 396 καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἐκδόσεων, μένει κολοβὸν, μὴ γραφέντων τῶν τελευταίων δώδεκα στίχων¹, καίτοι ὑπῆρχε χῶρος ἐν φ. 66^{α-β} πρὸς ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται πιθανῶς, ὅτι κολοβὸν ἦτο τὸ ἀντιβόλαιον τοῦ ἀντιγραφέως. Εἶνε δ' ἡ γραφή αὕτη ὡς πυκνοτάτη καὶ βρίθει βραχυγραφῶν καὶ ἐπιτιμήσεων.

Εἰς δὲ τὰ παρενθέματα ταῦτα καταλογιστέα καὶ τὰ ἐν φ. 114^α καὶ 115^{α-β}, ταῦτα γεγραμμένα χειρὶ τοῦ Λιβαδηνοῦ. Καὶ τῶν μὲν ἐν φ. 114^α γεγραμμένων εἶνε νῦν ἀδιάγνωστος ἕνεκα φθορᾶς ἢ ἐρυθρᾶ ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ διακρίνομεν, ὅτι εἶνε ἀνιγμᾶτα. Ἄρχονται δὲ διὰ τοῦ στίχου

[Σ]κέπτιοιο μῦθον ἐμεῖο, ὄν' ἐξ ἀφανοῦς ἀγορεύω

καὶ τελευτῶσι

καὶ κεφαλὴν φορέω δακτύλῳ ἀντίθετον.

Ἐν δὲ τῷ φ. 115^α διαγινώσκονται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αἱ λέξεις «Τῷ αὐτῷ Κερασούντος ἐν.... Γερασίμῳ ἱερῷ μονοτρόπων....».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀρχεται *Δεξάμενος, ὦ φίλων ἐμοὶ καὶ παιτέρων ἀκρότης, τὰ ἱερώτατα γράμματα καὶ τελευτᾷ "Ἐρωσο πάτερ ποθεινέ μοι καὶ δέσποτα.*

Τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ παρατεθέντι πίνακι ἀναγραφομένων τὰ ἱαμβεῖα τὰ πρὸ τῶν εἰς τὴν Θεοτόκον δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ κώδικι. Εἰς δὲ τὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ ἔπονται ἀμέσως αἱ Παροιμίαι. Κατὰ ταῦτα φαίνονται ἐκπεσόντα τὰ φύλλα, ἐν αἷς τὰ ἄλλα περιεχόμενα τοῦ πίνακος (*προφυλακτικῆ*)... *κερόνειον*); Ἐπεταὶ δὲ κατόπιν ἐν φ. 153^β ὀρθογραφικοῦ τινος ἀρχῆς, ἀλλὰ μένει τοῦτο κολοβὸν, ἐκπεσόντων φύλλων. Μετὰ δ' ἐν ἄγραφον φύλλον ἀκολουθεῖ «Βίος Αἰσώπου τοῦ φιλοσό-

¹ *12e Legrand Bibliothèque grecque vulgaire. Ἐν Παρισίοις. 1880. Τόμ. Α' σ. 191 κ. ἐ.*

φου». Οὕτω μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ κώδικος συναντῶμεν τὸ ἐν τῷ σημειώματι τῶν περιεχομένων ἀναγραφόμενον πρῶτον πόνημα ἕνεκα συγχύσεως τῶν φύλλων. Εἶνε δὲ καὶ ἄλλως διατεταραγμένη ἡ τάξις τῶν φύλλων καὶ τετραδίων ἐν τῇ σημειωρῆσιν ἀριθμῆσει τοῦ κώδικος.

Τὰ δὲ φ. 155^β - 171^α καταλαμβάνει τὸ ὠροσκόπιον ἐκεῖνο, περὶ ὃ κυρίως ἠσχολήθη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1877 μελέτην τοῦ κώδικος. Τὸ ὠροσκόπιον τοῦτο ἀρχεται ἀνεπίγραφον ἐν φ. 155^α καὶ διήκει μέχρι τοῦ φ. 172^α. Εἶνε δὲ γεγραμμένον ἐν τοῖς φύλλοις τούτοις ἐντὸς ὧρας ἐξ ἐρυθρῶν γραμμῶν, διπλῶν ἄνω, πολλαὶ δὲ τῶν σελίδων δὲν εἶνε πλήρεις. Ἀπὸ δὲ φ. 159^α κ. ἐ. περιλαμβάνονται συνδυασμοὶ τῶν ὠρῶν καὶ ζῳδίων ἐν σχήμασι, καὶ ἀφίνονται ἐν τῇ ὧρᾷ κενὰ πρὸς ἐξήγησιν τῆς σημασίας ἐκάστου τῶν συνδυασμῶν. Πάντα δὲ τὰ κενὰ ταῦτα μέρη, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ φ. 172^β, ἐπλήρωσεν ὁ Λιβαδηνὸς δι' ἱατρικῶν ἀποσπασμάτων καὶ διαφόρων ἐν τέλει συνάμεων φυτῶν καὶ συνταγῶν διὰ γραφῆς πυκνοτάτης. Αὐτὸ δὲ τὸ ὠροσκόπιον συνετάχθη, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, τῷ 1336, καὶ σώζεται ἐνταῦθα γεγραμμένον χειρὶ διαφόρου τῆς τοῦ Λιβαδηνοῦ ἐν πρωτογράφῳ ἢ ἐν ὀλίγον μεταγενεστέρῳ ἀντιγράφῳ. Εἶνε κατὰ ταῦτα ἀρχαιότερον τῆς μετὰ τὸ 1349 καταγραφείσης Περιηγητικῆς ἱστορίας τοῦ Λιβαδηνοῦ, ὅστις, εὐρύων τὸ ὑπ' ἄλλου ἤδη γεγραμμένον ὠροσκόπιον ἕτοιμον, συμπεριέλαβεν αὐτὸ εἰς τὸ προκαείμενον τεῦχος, καὶ παρενέγραψεν εἰς τὰ ἄγραφα αὐτοῦ μέρη τὴν δηλωθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ ἀνωτέρῳ πρὸς αὐτὸ ἄσχετον ὕλην, ἴσως ἕνεκεν ἐλλείψεως γάρτου. Καὶ ὅτι μὲν τὸ ὠροσκόπιον δὲν ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Λιβαδηνὸς, ἀποδεικνύεται οὐ μόνον ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς γραφῆς καὶ τῶν πολλῶν ἀνορθογραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μὴ συμπεριλήψεως εἰς τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ πίνακι τοῦ κώδικος. Ὅτι δὲ τὰ τοῦ Λιβαδηνοῦ αὐτοῦ ἀνήκουσιν εἰς χρόνον μεταγενέστερον, διατρανοῦται καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἄνω ὧρᾷ τοῦ φ. 96^α πρὸ τῆς «Ὁμολογίας πίστεως

έρυθρου σημειώματος ἡ ἰνδ. [ιδ']¹ ςωξθ' (= 1361), εἰς ἃ προστίθεται κατωτέρω διὰ μέλανος: Μῆν Αὔγουστος.

Ἐκδίδων δ' ἐνταῦθα τὸ ὠροσκόπιον, παρατηρῶ, ὅτι τὰ ἱαμβικὰ λήμματα τὰ συνεκδιδόμενα ἐνιαχοῦ εἶνε γεγραμμένα ἐν τοῖς οἰκείοις φύλλοις ἐρυθρὰ μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ διπλοῦν περιθεώριον τῆς ἄνω ᾠκς ἢ καὶ ἐν μέσῳ τῆ κειμένῳ ἐνιαχοῦ.

Ἦρξε σὺν θεῷ ὁ ςωμδ' χρόνος καὶ τοῦ ἡλίου μεταβάνας ἀπὸ τοὺς ☉ (Ἰχθύας) ἐπὶ τὸν ♀ (Κριὸν) κατὰ τὴν ιδ' τοῦ παρόντος Μαρτίου μηνός ς' (ἡμέρα) γ' ὥρα δ' τῆς ς' (ἡμέρας) ὠροσκοποῦντος ☉ (Καρκίνου) καὶ οἰκοδεσποτοῦντος α' (. . .) καὶ φ (. . .)².

Θαρροῦντες γοῦν εἰς τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ μακροθυμίαν καὶ πολὺ ἔλεος προγράφομεν τὰ ἐσόμενα ἐν τῇ παρόντι ἐνιαυτῷ. Καλῶς τοίνυν καὶ θεαρέστως ἔσεται ἐν πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς, μάλιστα τῇ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ σὺν τῇ εὐσεβεστάτῃ δεσποίνῃ καὶ παντὶ τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ καὶ τῷ στρατῷ ἅμα τῷ μεγαλοῦπερόχῳ ἄρχοντι τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ καὶ πρωτονοταρίῳ καὶ πρωτοβεστιαρίῳ κυρῷ Κωνσταντίνῳ τῷ Λουκίτῃ, ὃν καὶ οὗς διαφυλάξοι κύριος ὁ θεὸς καὶ περιφρουρήσοι ὁ ποιητῆς χρόνων καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

φ. 155 β || Σύμπαντος ὧδε κρείς ὑπάρχει χρόνου.

15 Δηλοῖ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰς συναρμογὰς ἀνδρογύνων καὶ ἀνθρώπων μεταβάσεις ἐκ τόπων εἰς τόπους καὶ μετατροπὰς ἐκ πράξεων εἰς πράξεις μετὰ συγνομίας³ κατὰ τόπους δὲ λιμὸς καὶ στενοχω-

¹ Ὁ ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος λείπει, τῆς ᾠκς κεκοιμένης, ἀλλὰ συμπληροῦται εὐκόλως, ὄντος γνωστοῦ τοῦ ἔτους.

² Τὴν μὲν ἀνάλυσιν τῶν σημείων τῶν δηλοῦντων τοὺς Ἰχθύας, τὸν Κριὸν καὶ τὸν Καρκίνον θεωρῶ ἀσφαλῆ ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ σημερινὰ σημεῖα τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν οὐτ' ἐγὼ ἔχω γνώμην, οὔτε δ' ἐν Λειψία φίλος καθηγητῆς κ. Βίκτωρ Gardthausen ἠδυνήθη νὰ με διαφωτίσῃ.

1. Ἦρξε σὺν 2. κατωτέρω 3. ὠροσκοποῦντος 4. οἰκοδεσποτοῦντος
6. ἐνιαυτῷ 7. θεαρέστως 8. σὺν τῇ 9. μεγαλοῦπεροχῳ 10. ἀγίῳ
αὐθέντῃ 11. μεγάλῳ 12. διαφυλάξει 13. περιφρουρήσει 14. ποιητῆς
16. (καὶ κατωτέρω πνευταχοῦ). Δηλοῖ 17. μετατρο-
πὰς 17. πράξεις μετὰ 18. κατα

ρία. Καὶ φανερωθήσονται αἱ πτωχεῖαι τῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸς τινὰς χώρας οὐκ ἔστιν πρὸς ἀγαθόν, ἀλλὰ κατὰ τόπους πόλεμοι καὶ αἱματεκχυσίαι καὶ θηρίων ἐπιδρομαί, καὶ ἐξ αὐτῶν βλαβήσονται καὶ ἀνθρωποι. Τὸ μὲν ἔαρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, τὸ θέρος μέσον, τὸ δὲ μεθόπωρον ἀνεμῶδες καὶ ὁ χειμὼν κάθυγρος. Οἱ δὲ ἐν ταῖς χώραις τῶν Ῥωμαίων ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐθηνίᾳ ἔσονται. Γυναικῶν τῶν θηλαζόντων καλωσύνη, ἀνθρώπων δὲ πυρηνία. Βροχὴ πολλὴ καὶ ὠφέλιμος, ἀνεμοὶ δὲ καλοὶ καὶ τοῦ λαοῦ ἀγαθωσύνη καὶ εἰσοδος τῶν εἰδῶν, μεγιστάνων χαρὰ καὶ γραμματικῶν, εὐτοκία γυναικῶν καὶ ὀρθότης τῷ κόσμῳ. φῆμαι δὲ τινες ἀληθεῖς τῶν εἰς τοὺς βασιλεῖς, τὰ δὲ εἰς τὸν κοινὸν λαὸν τὰ πλείω ψευδεῖς. Εὐδόξωσις ὀδοιπόρων καὶ ἐπίδλεψις βασιλέων εἰς τὰς πράξεις τοῦ λαοῦ. Εὐθηνία μυρεψικῶν καὶ λιθομαργάρων καὶ τῶν ἰχθυωδῶν. Τὴν δὲ γε ἀλήθειαν ὁ θεὸς μόνος εἶδε καὶ οὐκ ἄλλος.

|| Τὰ βασιλέων ἐνθάδε σκοπητέον.

φ. 156 β

15 Δηλοῖ τοῖς βασιλεῦσιν ὑγείαν καὶ εὐθυμίαν καὶ νίκος καὶ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν ἐντὸς τῶν παλατίων καὶ ἐπαύξεισιν τῆς τιμῆς αὐτῶν, καὶ τινὲς τῶν βασιλέων εὐρήσουσιν ἐπιβουλήν. Ἐνίοτε διαδεχθήσονται μάλιστα τῆς Βαβυλῶνος καὶ τοῦ Ταυρέζ καὶ τῆς Παλαιστίνης, φῆμαι δὲ πολλὰ πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ πλείω διστάσουσιν.

Τοῖς μεγιστᾶσιν τάδε λαμβάνειν ἔχει.

20

Τοῖς μεγιστᾶσιν καὶ ἄρχουσιν χαρὰν καὶ κέρδος καὶ πρὸς βασιλεῖς οἰκειότητα καὶ στερέωσιν τῆς ἀξίας αὐτῶν πρὸς τινὰς ἔξουσιν ἔχθρας καὶ ἀντιδικίας, ἀλλὰ νικήσουσιν αὐτούς.

Τοῖς γραμματικοῖς καὶ νοταρίοις τάδε.

25 Τοῖς νοταρίοις καὶ γραμματικοῖς καλοκαρδίαν καὶ καλωσύνην καὶ χαρὰν ἐντὸς τοῦ παλατίου ἔξουσιν καὶ ἐξουσίας τινῶν χωρῶν καὶ πόλεων. Οἱ λόγοι καὶ αἱ γραφαὶ αὐτῶν ἔσονται ἀληθεῖς καὶ αἰρεταί μέσον τῶν μεγιστάνων.

1. αἱ πτωχεῖαι 2. χῶρας 2-3. αἱματεκχυσίαι 4. υγρὸν
τῷ δὲ μεθόπωρον 5. χειμῶν κάθυγρον 6. Ῥωμαίων ἐνεῖρηνη
6. εὐθυμία 7. θηλαζόντων ἐγράφη οὕτω πάντως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως
7. καλωσύνη 8. ἀγαθωσύνην 9. ὀρθώτατα 10. δὲ τινὰ
ἀληθεῖ τῆς τῷ κοινῷ 11. λαῶ τα πλείων 12. πρά-
ξεις 13. εὐθυμία 14. ἰχθυωδῶν 15. εὐθυμίαν 16. ἐπαύξεισιν
17. εὐρήσουσιν 18. μάλιστα 19. αὐτοῦς 20. οἰκειώ-
στατάσουσιν 21. μεγιστᾶσιν 22. ἀλλὰ 23. αὐτοῦς 24. καλο-
καρδία 25. στεραίωσις 26. ἔξουσι 27. αἱ γραφαὶ 28. αἰρεταί

Τὰ συμβαίροντα ἀρχιερεῖς καὶ κλήρους.

Τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ πᾶσιν τοῖς τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου ὀρθοτομία καὶ εὐσέβεια καὶ ἐλπίς ἀγαθὴ καὶ πολλὰι διαλέξεις περὶ πίστεως καὶ νίκης κατὰ τῶν ἀντερούντων αὐτοῖς, καὶ τινὲς τελευτήσουσιν τῶν ἀξιοπίστων ἀνδρῶν.

¶ Τοῖς δὲ ἄρχουσιν καὶ στρατιώταις τάδε.

Δηλοῖ ταπεινώσιν καὶ ὑποταγὴν πρὸς τοὺς βασιλεῖς, καὶ τινὲς ἐξ αὐτῶν βαρυγνώμῃσουσιν καὶ θλιβήσονται μεγάλως διὰ τὰς συνεχεῖς δουλοσύνας.

10 Τοῖς δὲ γέρονσιν καὶ τοῖς εὐνούχοις τάδε.

Τοῖς ὀνομαστικῶς καὶ εὐγενέσι γέρονσι στενότητες καὶ ἀντιδικίαι καὶ ἀποτροπὴ καὶ αὐτῆς τῆς πίστεως, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξέλθωσι ψευδολογίαι καὶ φῆμαι κακαί, τοῖς δ' εὐνούχοις κατὰ τὸ παρὸν ἐναντίωσις καὶ μετ' ὀλίγα διόρθωσις καὶ καλωσύνη καὶ οἰκείωσις καὶ ἐνέργειαι ἐν τῶν βασιλικῶν αὐλῶν.

Τῶν ἐνδόξων γυναικῶν μερικὴ θλίψις· ἀλλὰ διορθωθήσεται ἡ γνώμη αὐτῶν παρὰ τοῦ κοινοῦ λαοῦ καὶ παρὰ ἐπιστολῶν τινῶν καὶ δυναμωθήσονται καὶ ὑγιάνωσιν.

Τοῖς πραγματευταῖς καὶ τοῖς ἐμπόροις τάδε.

20 Τοῖς ἐμπόροις ταξίδια συχνὰ μετὰ κέρδους, ἀλλὰ ἐκ τινῶν μανδᾶτων διστάσουσιν καὶ οὐ μὴ λείψει ἀπ' αὐτῶν τὰ μανδᾶτα δι' ὅλου τοῦ ἔαρος.

Ἀποκρισιαρίων πληθυσμὸς εἰς τοὺς βασιλεῖς μετὰ ἐπιστολῶν καλῶν καὶ ἀληθινῶν, ἀλλ' οὐ πιστεύουσιν οἱ βασιλεῖς πάντα.

25 Τοῖς παιγνιώταις χαρὰν καὶ κέρδος, καὶ ἐκβάλλωσιν νέας στιχοπλοκίας, ἵνα φέρωσιν καὶ οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀκοήν αὐτῶν πρὸς αὐτούς.

φ. 167^a ¶ Τῷ κοινῷ λαῷ καὶ τοῖς παζαριώταις ταχύτητα εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ κέρδος, μάλιστα τοῖς μεταπράτουσιν τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξεργόμενα.

30 Πόλεμοι δὲ ἔσονται κατὰ τόπους πολλοὶ καὶ ἀνδροκτασίαι, μάλιστα δὲ εἰς τὸ Ἀμήτιν καὶ τὸ Μήστριν καὶ εἰς τὸ Κουρτιστάν καὶ εἰς τὸ

1. κλήρους	2. ὀρθοτομία	3. περιπίστεως	4. κατατῶν ἀντερούντων
5. στρατιώταις	6. ἀποτροπῇ	7. εὐνούχοις	8. στενότητες
9. ἀποτροπῇ	10. εὐνούχοις	11. ὀλίγα διόρθωσις	12. καλωσύνη
13. ἐν τῶν βασιλικῶν αὐλῶν	14. ἐναντίωσις	15. δυναμωθήσονται	16. ὑγιάνωσιν
17. πρᾶξις	18. μεταπράτουσιν	19. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	20. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου
21. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	22. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	23. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	24. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου
25. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	26. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	27. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	28. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου
29. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	30. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	31. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου	32. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου

Κοιλάνιν καὶ εἰς τὸ Μουγάνι ἐξαιρέτως παρ' ὄλον τὸν Ἀπρίλιον μῆνα.

Τῆς δὲ πολυποθήτου ὠνῆς τοῦ σίτου καὶ κριθῆς καὶ τῶν ὁμοίων πληθυσμὸς ἔσται μετὰ ἀκριθείας καὶ μετὰ προσοχῆς. Ἡ μειζότερα στενότης ἔσεται εἰς τοὺς Τούρκους καὶ Ἀράβους καὶ τὰ περίξ τοῦ Χάτζη.

Τῆς δὲ ἀσθενείας καὶ μαλακίας πληθυσμὸς καὶ συχνὸς, ἀλλὰ δι' ἐπικλήσεως ἀγίων καὶ φαρμάκων βοηθημάτων εὐάτα ἔσονται. Τὰ δὲ ποιά τῶν νοσημάτων εἰσὶν ταῦτα, συνάγγαι καὶ περιπνευμονίαι, ἀποπληξίαι, σπασμοὶ καὶ κεφαλαλγίαι, καὶ τῶν καρδιακῶν διαθέσεων. Θανατωδέστερα τούτων τὰ τῶν κοιλιακῶν καὶ ὑστερικῶν διαθέσεων ἔσονται.

¶ Ἰδίως περὶ τοῦ ἔαρος τὸ κατάστημα.

Τὸ μὲν ἔαρ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὀλίγον ἐπ' ὀλίγον ἔπομβρον καὶ ἡ μέση, ὁ δὲ Μάϊος ξηρὸς καὶ μέσος ψυχρὸς, σημεῖα δὲ πολλὰ φανήσονται ἐν τῷ ἀέρι καὶ θυμαστὰ, ζόφωσις ἀέρος καὶ ὑγρότης, τῆς ὠνῆς καὶ μεταβολὴ πρὸς ἀκρίθειαν καὶ τὰ πλείω τὰ προγραφέντα πάντων καὶ τινῶν γνωστικῶν βλάβη ἔσεται, ὅχλησις τῶν ἐλαττοτέρων ἀνθρώπων κατὰ τοὺς μεζῶνας.

Τὸ δὲ θέρος εὐκρατον εἰς τὴν θέρμην καὶ ὑπόξηρον, δύναμις βασιλέων καὶ μεγιστάνων καὶ κατὰ τόπους πόλεμοι καὶ σύναξις πραγμάτων καὶ ἀσθένεια καὶ πόνοι καὶ τῶν εἰδῶν εὐθηνία, καὶ κατὰ τὰς χώρας τῆς Χαζαρίας φανήσεται ἀκρις καὶ τῆς ὠνῆς μεσότης.

φ. 168^a ¶ Τὸ μεθόπωρον ἀνεμῶδες καὶ οἱ ἀνεμοὶ ὄξεις καὶ αἰακτοὶ καὶ κατὰ τόπους σεισμὸς, ἐμφάνεια βασιλέων καὶ δύναμις ἀνδρῶν καὶ φοβερῶν ἀνδρῶν, μηχανεῖται καὶ κάκη καὶ δόλωσις χαραγμάτων καὶ ζήτησις ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, πόνοι στομαχικοὶ καὶ ἐκ τῶν θηρίων ζῆμια εἰς τὰ κλήματα καὶ ζόφωσις ἀέρος καὶ τῆς ὠνῆς ἀκρίθεια.

Ὁ δὲ χειμὼν μέσος καὶ χιόναι ὀλίγαι.

1. κοιλάνην	2. ἐξαιρέτως	3. παρόλον	4. ἀπρίλιον μῆνα	5. πολυποθήτου ὠνῆς
6. ὁμοίων	7. πληθυσμὸς	8. μετὰ	9. μεταπροσοχῆς	10. στενωπότης
11. περίξ	12. ἀλλαδιεπικλήσεως	13. θανατωδέστερα	14. τούτων ταύτων	15. ἀπαιτῶν ταμᾶτάτα διόλου
16. μεν	17. κατὰ τὴν	18. ὀλίγον ἐπ' ὀλίγον	19. δε	20. τῶ ἀέρει ὑγρότης
21. της μεσότης	22. (καὶ κατωτέρω), ὠνῆς	23. ἀκρίθεια	24. ταπεινῶν τα	25. ζήτησις
26. τοῦ ἐρυθρογράφου	27. κατατόπους	28. ἀσθένεια	29. εὐθηνία	30. ζώμια
31. νοια ἀνδρῶν	32. μηχανεῖται	33. δόλωσις	34. ἀργύρου	35. ζῆμια
36. κλήματα	37. αἰετος	38. ἀκρίθειαν	39. χειμῶν μέσον	40. χιόναι ὀλίγαι

Περὶ τοῦ πρώτου στοιχείου τῶν Τατάρων τοῦ ποντικοῦ.

Ἐν τούτῳ τῇ χρόνῳ ἔστι χρονοκράτωρ τῆς αὐθεντίας τῶν Τατάρων ὁ ποντικός, καὶ δηλοῖ εἶναι εἰρηνικὸν καὶ καλὸν, καὶ ἀπὸ τῆν μέσῃν τοῦ χρόνου ἄχρι τοῦ ἐνάτου μηνὸς ἔσται ὑγρὸς καὶ χαροποιὸς καιρὸς· ὀπώρα δὲ γενήσονται πολλαί, ὡσάντις δὲ ξηραίνεται ὁ αἶθρ καὶ ζοφοῦται, δηλοῖ αἱματεκχυσίας αὐθέντων καὶ βασιλέων, ἔννοιαι καὶ ἐπίτασις τοῦ χειμερίου καιροῦ, πληθυσμὸς ποντικῶν, καὶ ποιήσουσιν ζημίας πολλὰς. Φανέρωσις κλεπτῶν καὶ ληστῶν, οἵτινες κατασχεθήσονται παρὰ τῶν βασιλέων. Τὸ δὲ γεννώμενον παιδίον ἐν τούτῳ τῇ χρόνῳ ὀφθαλμοὺς ἔξει μεγάλους καὶ ἵνα φθάσωσιν εἰς τιμὴν καὶ μεγαλείον. Ἐὰ μὲν γεννώμενα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου τὰ πλείω εἰσὶν ἀρσενικά, τὰ δὲ κατὰ τὴν μέσῃν τὰ γεννώμενα βαρύνουχα, τὰ δὲ πρὸς τὸ τέλος τοῦ χρόνου ἔσονται ψεῦστα.

Ἐντεῦθεν ἄρχονται τὰ σελίδια τῶν συμβόλων, γεγραμμένων διὰ γραμμῶν μελανῶν, ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν. Ἐκάστη τῶν σελίδων εἶνε διηρημένη διὰ μὲν ἐρυθρῶν ὀριζοντίων γραμμῶν εἰς δεκαπέντε τμήματα, διὰ δὲ καθέτων εἰς εἴκοσι καὶ δύο. Οὕτω σχηματίζονται δεκαπέντε μὲν τετραγωνίδια ὀριζοντίως, εἴκοσι δὲ καὶ δύο καθέτως, ἐν οἷς τὰ σύμβολα καὶ τὰ ζῳδία. Ἐκάστη πέντε τῶν ὀριζοντίων τμημάτων, διήκοντα διὰ δύο σελίδων, ἀποτελοῦσιν ἀνὰ ἓν μείζον τμήμα, ἐν δὲ ἰδίῳ εἰκοστῇ τρίτῳ μείζονι τετραγωνίδιῳ τῆς πεντάδος ἐξηγεῖται τὸ ἓκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων ζῳδίων πόρισμα. Ἐχουσι δὲ τὰ πορίσματα ταῦτα ἴδη κατὰ μῆνας, δηλουμένους ἀντιστοιχῶς, ὧν λείπει τὸ ζῳδιον τοῦ Μαρτίου. Τῶν οὕτω δηλουμένων μηνῶν τὰ ὀνόματα προτάσσονται ἐν τῇ κατωτέρῳ ἐκδόσει τῶν οἰκειῶν δηλώσεων τῶν ὠροσκοπικῶν πορισμάτων. Σημειωτέον δὲ καὶ ὅτι τὸ φ. 160^α, ἐν κενὸν ἐξηγήσεων, ἔχει μόνον ἄλλα τινὰ περιέργα σχήματα καὶ μόνον πρὸς τὰ κάτω φέρει τὸ σημεῖον ἔτους, ζωμδ'. Ἀράβων μλζ'. Εἰς δὲ τὸ ἀγρᾶσον μέσον μέρος παρενέγραψεν ὁ Λιβαθηνοὺς ἰατρικὰ ἀπανθήματα.

[Μάρτιος].

φ. 159^α || Δηλοῖ χαρὰν καὶ ἀγαθὰ πολλὰ καὶ βροχὴν καὶ γυναικῶν βλάβην, καὶ εὐθηνίαν τῆς ὠνῆς.

Δηλοῖ ἀέρος ταραχὴν, καὶ μοναχῶν ὠφέλεια, ἐμπόδιον γραμμῶν, ληστῶν ἔφοδος, ἐμφάνεια ἀρμάτων καὶ διαλέξεις σοφῶν.

Δηλοῖ προθυμίαν βασιλέων εἰς τὰ πράγματα τοῦ λαοῦ. Ἀνδρογύνων μά[χη], νέου μεγιστάνου βλάβη καὶ ἀγαθὰ πολλὰ.

2 (καὶ 14). τοῦτω τῷ 4. ἄχρη ἐνάτου υγρὸν χαροποιὸν 5. ὀπώρα γενήσονται 6. ξηραίνεται αἶθρ 7. ζοφοῦται αἱματεκχυσίας αὐθέντων ἐ-γράφη πιθανώτατα οὕτως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως 8. ζημίας πολλὰς 9. γενόμενον 10. ὀφθαλμοὺς ἔξει φθάσωσιν 11. γεννόμενα κατὰ τὴν ἀρχὴν πλείον 12. ταδὲ κατὰ τὴν ταγενόμενα 13. ευθυρία 14. ὀφέλεια 15. ἀρμάτων 16. προθυμία

|| Δηλοῖ ὀμίχλην καὶ ζόφωσιν ἀέρος. Εὐσέβεια ἀνθρώπων, διαλέξεις σοφῶν, πληθυσμὸς ὑδάτων, εὐγλωττεῖα καλοφώνων καὶ βροχὴ ἠφέλιμος.

Ἀπρίλιος.

Δηλοῖ χαρὰν εὐνούχων. Ἐχθρα καὶ ἀντιδικίαι πολλαί, ἱερέων καλωσύνη, θλίψις στρατιωτῶν, ἐπαύξεις τῆς ἀξίας τῶν νοταρίων καὶ ἐνδοξοτάτων βασιλέων.

Δηλοῖ ἀνδροκτασίαν εἰς τὴν Δύσιν καὶ Θνήσιν τετραπόδων καὶ (πολὺν;) θάνατον, ὀλιγότητα τῶν εἰδῶν, καὶ εἰς τὸ Σιάμην μέγας θνησιμὸς. Πόνος τῶν γούλων, πόλεμοι κατὰ τόπους καὶ ὑγρότητα.

Δηλοῖ κίνησιν πνευμάτων καὶ βροχῆς. Γυναικῶν νόσος καὶ ἀργίαι τοῦ νόμου, βρυγνῶμα βασιλέων καὶ νοτ[αρίων] καὶ ἀνθρώπων μεγάλων θλίψις καὶ πολλαί ἔρεις καὶ φιλονεικίαι καὶ ταραχαὶ καὶ ψυχρότης τοῦ καιροῦ.

Δηλοῖ μάχην μεγιστάνων μετὰ γραμματικῶν. Εὐνούχων τιμὴ καὶ ἔμβρος καὶ ὀμίχλη πολλή καὶ ἐμράνεια ἐχθρῶν.

Μάιος.

Δηλοῖ βροχὴν ἠφέλιμον καὶ χαρὰν γραμματικῶν. Φῆμαι καὶ εὐθηνία πολλή καὶ τοῦ καιροῦ ψυχρότης καὶ εὐκρασία.

|| Δηλοῖ ταραχὰς πολλὰς εἰς τὰ ἀρκτικά μέρη, καὶ ἐμφάνεια ἐχθρῶν καὶ ἀσε . . . . ἐκδράσεως ἀνέμων σφοδρῶν. Ἀνδρὸς τινος θάνατος καὶ βροχὴ.

Δηλοῖ ἀνθρώπων πρόκυψιν εἰς τὰς [ἰ]δίαις θρησκείας. Χαρὰ ἀρχιερέων, ὑγεία σωματικῶν εὐνούχων καὶ τοῦ καιροῦ ὑγρότητα.

Ἰούνιος.

Δηλοῖ βροχὴν πολλήν καὶ φῆμαι πολλαί, γραμματικῶν ἔννοιαι καὶ ἀπραγία τῶν εἰδῶν καὶ προθυμία τινῶν πρὸς μαγικάς ἐργασίας.

Δηλοῖ γερόντων καὶ . . . χετῶν βλάβη, σάλευμαν τῆς ὠνῆς καὶ πολλή βροχὴ καὶ ἀνεμοὶ . . . καὶ παίδων θά[νατος] καὶ φόβος καὶ ἀσθένεια νεανιῶν, οἷον φλεβοτόμων καὶ μακελλαρίων.

Δηλοῖ ἀκρίθειαν ὠνῆς, ὀχλήσεις εἰς Ἀνατολήν, καὶ δύναμις γνωστι-

1. ὀμίχλην 2. ζόφωσιν 3. εὐγλωττεῖα 4. Ἀπρίλλιος 5. χαρὰν 6. καλωσύνη 7. θλίψις 8. ἀνδροκτασία 9. θνήσις 10. ὑγρότητα 11. ἀργίαι 12. θλίψεως 13. ἔρεις ἀντι ἔριδες ἐγγραφή πιθανῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως 14. φιλονεικίαι 15. ὀμίχλη 16. ἐμφάνεια 17. ὀφέλιμον 18. ὀφέλιμον 19. ψυχρότης 20. πολλὰς 21. μέρη 22. ἐμφάνεια 23. ἐχθρῶν 24. ἀνδρὸς τινὸς 25-26. ἀρχιερέων 27. υγρότητα 28. ἀσθένεια 29. ἀκρίθειαν 30. ὀχλήσεις

κῶν, καλωσύνη ἀνθρώπων καὶ ὀρθότητα καὶ π... προσώπων καὶ εὐτυχία καὶ μεσότητα τοῦ καιροῦ.

Ἰούλιος.

Δηλοῖ ἀντιλογίαν καὶ θυρόν τοῦ δήμου μετὰ θυμοῦ καὶ ὀξύτητος

ἢ κ[αί] ἄνεμον καὶ βροχὴν, χαρὰν καὶ καλοκαρδίαν στρατοῦ.

φ. 165^α || Δηλοῖ καλοκαρδία βασιλέων καὶ μεγιστάνων καὶ μοναζόντων καὶ ἔ... ε... ατῶν σπαρ... θλίψεις ἐμπόρων, Ἀγαρηνηῶν ἐπίδοσις, θυμὸς βασιλέων, βροχὴ πολλή.

Δηλοῖ δικαιοσύνην βασιλέων καὶ γερόντων καλωσύνην καὶ ὁ καιρὸς 10 χειμ[ός] καὶ διαλέξεις σοφῶν.

Αὐγουστος.

Δηλοῖ πλῆθος κρυφίων καὶ μυστικῶν ἔργων καὶ λόγων, καὶ τινὲς τῶν βασιλέων εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν ἐμποδίζονται βρονταὶ καὶ ἀστρα- πὰ καὶ κονιορτός.

φ. 166^α || Δηλοῖ θερμὴν καὶ καύσωνα τοῦ καιροῦ. Ταραχὴ ἀέρος καὶ νέφη, 16 μάχη μεγιστάνων καὶ πόλεμοι εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ Ταταρίαν, γυ- ναικῶν βλάβη, χαρὰ γραμματικῶν.

Δηλοῖ γυναικῶν μερικὴ βλάβη καὶ εἰς τὰς χώρας τῶν Τού[ρκων] θρήνος γυναικῶν καὶ κοπετὸς, ἀδικία βασιλέων, χαρὰ γνωστικῶν, 20 εὐκρασία τοῦ καιροῦ καὶ θερμὴ πολλή.

Σεπτέμβριος.

Δηλοῖ εὐκρασίαν τοῦ καιροῦ. Καλωσύνη γραμματικῶν, Χριστιανῶν υἱεῖς, ἄνεμος καὶ βροχὴ.

φ. 167^α || Δηλοῖ θερμὴν πολλήν, βασιλέων ἐμπόδιον. Γερόντων καλωσύνη, 25 κίνημα στρατοῦ καὶ γυναικῶν σωφροσύνη.

Δηλοῖ ἄνεμον σφοδρὸν, καὶ βασιλέων δικαιοσύνη καὶ εὐνούχων ἐμ- πόδιον καὶ ταπείνωσις καὶ βροχὴ πολλή καὶ εἰς Μουσοῦλ μεγάλων πτώσις.

Ὀκτώβριος.

30 Δηλοῖ γυναικῶν εὐτέλεια καὶ δικαιοσύνη, ἄνεμοι καὶ βροχὴ, γε- ρόντων φθορὰ καὶ καματερῶν ἐγγχωρίων καὶ τῶν εἰς τοὺς βουνούς, καὶ τοῦ ἀέρος ἀλλαγῆ.

φ. 168^α || Δηλοῖ γυναικῶν σωφροσύνη καὶ καλωσύνη, ἐπιφάνεια πολεμίων,

4. θυρόν μεταθυμοῦ 5. καλοκαρδία 6. μοναζόντων 7. θλίψεις ἀγαρηνηῶν ἐπίδοσις 9. καλωσύνη 10. διαλέξεις 13. ἐμποδίζονται 15. καύσωνα 19. θρήνος 20. εὐκρασία 22. εὐκρασίαν 25. σωφροσύνη 26. εὐνούχων 27. μεγάλην 32. ἀλλαγῆ 33. σωφροσύνη

ἄνεμος σφοδρὸς καὶ ὑγρότητα τοῦ καιροῦ καὶ χαρὰ γνωστικῶν.

Δηλοῖ λοιμὸν καὶ στενοχωρίαν εἰς τὰς χώρας τῶν Ἀράδων καὶ τῶν Τουρκῶν, καὶ ἐν αὐτῷ ἀπώλεια γερόντων καὶ βροχὴ πολλή.

Νοέμβριος.

Δηλοῖ ἐμπόδιον στρατιωτῶν, πλῆθη κλεπτῶν καὶ ἐγκλητεύσεις 5 πολλὰς, βροχὴν καὶ ὑγρότητα, καὶ βλάβη γυναικῶν.

|| Δηλοῖ βροχὴν καὶ ἄνεμον, καὶ ἐπιφάνεια βασιλέων, γραμματικῶν φ. 169^α ἔννοιαι καὶ ὑγρότητα τοῦ καιροῦ, θλίψεις γυναικῶν καὶ εὐνούχων.

Δηλοῖ ἐχθρῶν ἐπιδρομὰς. Κατὰ τόπους ἐχθρα.

Δεκέμβριος.

10

Δηλοῖ βροχὴν ὠφέλιμον, καὶ παιγνιώτων εὐγλωττία καὶ βλάβη με- γιστάνων.

|| Δηλοῖ ἄνεμους καὶ βροχὴν καὶ κονιορτὸν καὶ στρατοπέδων δο- φ. 170^α λιότητα, καὶ παρακοή, δικαιοσύνη βασιλέων καὶ εἰς τὴν Δύσειν μεγά- 15 λος θάνατος καὶ κατὰ τόπους σεισμός.

Δηλοῖ βροχὴν καὶ χιόνα καὶ ἄνεμος σφοδρὸς καὶ πολὺς χειμῶν ἐπικρατῆς καὶ ὁ καιρὸς ἀσθενικός.

Ἰανουάριος.

Δηλοῖ βροχὴν καὶ γυναικῶν σωφροσύνη, δύναμις βασιλέων καὶ βυ- 20 ρυγνωμία καὶ παγετὸς δυνατός.

|| Δηλοῖ γυναικῶν πορνεία καὶ δύναμις τοῦ χειμερίου καιροῦ, πλῆ- φ. 171^α θος ὑδάτων, εὐνούχων ἐνδοξότητα, χαρὰ γραμματικῶν, δικαιοσύνη βα- σιλέων καὶ γερόντων καλωσύνη.

Δηλοῖ παγετὸν καὶ ληστῶν ἔφοδον καὶ ἐμφάνειαν ἀρμάτων, καὶ 25 παίδων ἀσθένεια, ἄνεμος σφοδρὸς καὶ συναρμογαὶ ἀνδρογύνων.

Δηλοῖ βασιλέων ἐνδοξότητα καὶ ἐμφάνειαν μέσον τοῦ λαοῦ καὶ ἀπαιτήσεις. Βροχὴ καὶ ἄνεμος καὶ σοφῶν δύναμις καὶ εὐσέ[χεια].

Δηλοῖ γνωστικῶν καλωσύνη καὶ ἐνδοξότητα καὶ βροχὴ.

Τὸ ἀνωτέρω ἐκδοθὲν ὠροσκοπίον δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀπο- τελοῦν μεσάζοντά τινα κρίκον μεταξὺ τῶν παρὰ Βυζαντινοῖς ἀστρολογικῶν βιβλίων, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη χρόνων

1 (καὶ 8). υγρότητα 3. Τὸ αὐτῷ διορθωτέον; ἀπόλεια 6. πολλὰς 7. ἐπιφάνεια 9. κατατόπους, ἐχθρα 11. ὠφέλιμον παιγνιώτων ἐγγράφη πάντως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως εὐγλωττία 14-15. δολιότητα 16. κατα- τόπους 17. χιόνα χειμὸς 18. ἐπικρατεῖς 20. σωφροσύνη 21. δυ- νατὸν 22. δύναμις 25. ἐμφάνειαν 27. ἐμφάνειαν 28. εὐσέ διαγεγραμ- μένον 29. καλωσύνη

μετεβιάσθησαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ Βυζαντίου, μὴ ἀπαλλ-
λαχθέντας ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἐπιδράσεων ἐξ Ἀνατολῆς¹, καὶ
τῶν μέχρι τῆς σήμερον ἔτι ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν Καζαμίαις ἐκ
παραδόσεως ἄγνωστων ἐκείνων προφητειῶν τῶν ἀναμίξ εἰς με-
τεωρολογικὰ φαινόμενα καὶ πολιτικὰ γεγονότα ἀναφερομένων,
αἵτινες ὀλίγον διαφέρουσι τῶν ἐν τῷ ἀνά χεῖρας ὠροσκοπίῳ.

Εἰσάγει δὲ τὸ ὠροσκοπίον ἡμᾶς οἶονεῖ εἰς μέσην τὴν ζωὴν
τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ σχεδὸν
παριστάμεθα αὐτόπται μάρτυρες τῆς μεγάλης κινήσεως τοῦ
βασιλικοῦ οἴκου τῶν μεγάλων Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος,
τῶν μεγιστάνων καὶ ἀρχόντων, τῶν νοταρίων καὶ γραμματικῶν,
τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν, τῶν στρατιωτῶν καὶ εὐνούχων,
τῶν πραγματευτῶν καὶ ἐμπόρων, τῶν παζαριωτῶν καὶ παιγνι-
ωτῶν. Ἐκ τῶν γραμμῶν τοῦ ἀστρολόγου ἀπηχεῖ πρὸς τῆ
πολιτικῇ κινήσει καὶ κοινωνικῇ ζωηρότητι ἢ ποικιλία τοῦ χρη-
ματισμοῦ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἐπὶ παντοίων προϊόντων
τῆς γῆς καὶ τῆς τέχνης, διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης εἰσαγομέ-
νων καὶ ἐξαγομένων. Τὰ μυρεψικὰ καὶ τὰ λιθομάρμαρα² εἶνε
φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς. Ἐποῦται
πολυκίνητος ζωὴ ἔχει, ὡς εἰκὸς, καὶ τὰς ἐξαρθρώσεις αὐτῆς·
διὸ γίνεται ἐν τῷ ὠροσκοπίῳ λόγος ὅτε μὲν περὶ κλεπτῶν καὶ
ληστῶν³, ὅτε δὲ περὶ δολώσεως χαραγμαίων⁴, ἤτοι παραχαρά-
ξεως τοῦ νομίσματος⁵, ὅτε δὲ περὶ πορνείας γυναικῶν⁶. Καὶ γί-
νεται μὲν μνεῖα τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς εὐγλωττίας
τῶν παιγνιωτῶν⁷ καὶ διαλέξεων σοφῶν⁸, αἵτινες ὑπενθυμίζουσιν

ἡμᾶς τοὺς λογίους τοὺς κοσμήσαντας πράγματι τὴν αὐτοκρα-
τορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, ἀλλὰ καὶ περὶ θρησκευτικῶν συζη-
τήσεων καὶ ἐρίδων γίνεται οὐχ ἥττον λόγος⁹. Τέλος δὲ δὲν ἀπο-
κρύπτεται ἐν μέσῳ τῆς ἐπιδείξεως τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καὶ
ἢ ἀπήχησις τοῦ πολέμου, καὶ συμπληροῦται οὕτως οἶονεῖ τις
τελευταία εἰκὼν τῆς ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος, οἷον γινώσκωμεν
ἐκ τῶν χρόνων τῶν πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ὠροσκοπίου καὶ
οἷον βλέπομεν συνεχιζομένην μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς αὐτο-
κρατορίας ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Οὐχ ἥττον δ' ἄξιον προσοχῆς εἶνε τὸ ὠροσκοπίον καὶ ὑπὸ
τὴν ἔποψιν τῶν ἐν αὐτῷ μνημονευομένων ἐθνικῶν καὶ γεωγρα-
φικῶν ἐνομάτων, ἅτινα δεικνύουσι τὴν ἔκτασιν τῶν ἐξωτερικῶν
σχέσεων καὶ τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τῆς
Τραπεζοῦντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὁ γράψας αὐτὸ οὐ μόνον τῶν
ἡδὴ πολὺ μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατεχόντων Τούρκων¹⁰ ποι-
εῖται, ὡς εἰκὸς, μνεῖαν, καὶ γενικώτερον τῶν Ἀγαρηνῶν¹¹, ἀλλὰ
καὶ τῶν Ἀράβων¹², τοιούτους νοῶν κυρίως τοὺς τὴν Αἴγυπτον
κατέχοντας. Οὐδ' ἀποροῦμεν βλέποντες αὐτὸν γινώσκοντα τὴν
ὁμοίως ὑπ' αὐτῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν ἐπὶ τῶν σταυροφο-
ριῶν ἰδρυθεισῶν χριστιανικῶν πολιτειῶν ἀνακαταληφθεῖσαν
Παλαιστίνην¹³, ὡς καὶ τὸ Κοιλάνιν (ἢ Κυλάνιν)¹⁴, ἅτε κείμενον
ἐν Κύπρῳ, ἦτις, ὑπὸ τῶν Λουσινιανῶν τότε ἀρχομένη, εἶχεν εὐ-
ραίας σχέσεις πρὸς τε τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, τὴν Ἀνατολὴν
καὶ τὴν Ἑσπερίαν, καὶ ἄλλως δ' ἦτο γνωστὸν διὰ τοὺς οἶνους
αὐτοῦ¹⁵. Ἀλλ' αἱ γεωγραφικαὶ σχέσεις τοῦ συγγραφέως τοῦ ὠρο-
σκοπίου, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς
σχέσεις αὐτῆς τῆς τραπεζοῦντικῆς αὐτοκρατορίας, προβαίνουσι

¹ Πρὸς περὶ τῆς ἀστρολογίας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς *Konstantinische Geschichte der byzantinischen Literatur* σ. 627 κ. ἑ. Ἑλλ. μεταφράσεως Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 142 κ. ἑ.

² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 39, 12.

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 12, 8. 13, 5, 25.

⁴ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 11. 25.

⁵ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 15. 22.

⁶ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 10, 20. 15, 11.

⁷ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 42. 18, 11, 10.

⁸ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 10, 2, 12.

⁹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 11, 4. 11, 16, 18.

¹⁰ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 11, 7.

¹¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 11, 4. 15, 2.

¹² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 39, 18.

¹³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 11, 4.

¹⁴ Ἴδε Νέος Ἑλληνομνημῶν Τόμ. Γ' σ. 33, 38, 338. Τόμ. Ζ' σ. 91.

καὶ περαιτέρω. Οὕτω ποιείται μνεῖαν τῆς Χαζαρίας¹, πιθανώτατα οὕτω καλῶν τὴν Κριμαίαν, καθ' ἃ καὶ ἄλλοι τῶν Βυζαντινῶν², καὶ τοῦ Ταυράζ³, ἤτοι τῆς Ταυρίδος, ἣτις ἤκμαζεν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ὡς κέντρον ἐμπορικῶν καὶ εὕρισκετο ἐν μεγάλῃ, ἐπικοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς τῆς Δύσεως⁴. Ἀλλὰ καὶ τὴν Ταταρίαν⁵ γινώσκει ἐν ἡμέραις καθ' ἃς οἱ Τάταροι οὐ μόνον εἶχον ἀναπτύξει εὐρείας ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐσπερίων λαῶν⁶, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζοῦντος, καθ' ἃ μαρτυρεῖται, εἶχον ἀναγκάσει τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα νάναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῶν⁷. Ἡ δὲ μνεῖα τοῦ Μουσοῦλ⁸ ἐξηγεῖται ἔνεκα τῆς σημασίας, ἣν εἶχε τότε ἡ πόλις ἐκεῖνη, ἡ κειμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τίγρεως καὶ κατὰ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Βαγδάτης, οὕσα πολυθρόνητος διὰ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐξαγόμενα ἀρωματικὰ καὶ τὰ πολύτιμα ὑφάσματα⁹, ἧς τὸ ὄνομα ὑπομνήσκει ἢ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας περιελθοῦσα λέξις μουσελίνα. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἄλλως ἀγνωστοτέρου εἰς τοὺς Ἑσπερίους ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις Κευρδιστὰν ἀνεμνήσθη ἔνεκα τῆς γειτονίας τοῦ Μουσοῦλ¹⁰. Τῆς δὲ Βαβυλωνος¹¹ τὸ ὄνομα, ἣδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου μὴ ὑφισταμένης, προέρχεται πιθανώτατα ἐξ ἀναμνήσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Περιεργότατη δὲ εἶνε ἡ μνεῖα τοῦ Σιάμ¹², ἡ μόνη, καθ' ὅσον γινώσκω, παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη καθ' ὅλου περι

¹ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 41, 22.

² Heyl Geschichte des Levantehandels im Mittelalter. Ἐν Στουτγάρτῃ. 1879. Τόμ. Β' σ. 161.

³ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 39, 18.

⁴ Heyl ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 168 κ. ε.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 42, 1.

⁶ Heyl ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 78.

⁷ Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ φλαμανδὸς περιηγητὴς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος Ruysbroeck (Rubricus). Ἰδε Heyl ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 78.

⁸ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 41, 27.

⁹ Heyl ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 108.

¹⁰ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 40, 31.

¹¹ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 39, 18.

¹² Ἰδε ἀνωτέρω σ. 43, 9.

τῆς χώρας ταύτης ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Πράγματι μέχρι τοῦδε ἀρχαιοτάτην μνεῖαν τοῦ Σιάμ ἔχομεν τὴν ἐν τινι βενετικῷ ἐγγράφῳ τῆς 29 Ἰανουαρίου 1391, ἐν ᾧ μνημονεῖται consul poster Siamí, εἰ καὶ ὑπάρχουσιν οἱ ἀντιλέξαντες, ὅτι ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἐκεῖνῳ δὲν πρόκειται περὶ τῆς οὕτω καλουμένης πέραν τῆς Ἰνδικῆς χώρας, ἀλλὰ περὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Δαμασκοῦ, ἃς οἱ Ἀραβες ἐκάλουν Scham¹. Οὐχ ἦττον δὲ περιεργὸν εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ ὠροσκοπίου μνημονεῖται Μουγάνι², ἂν δι' αὐτοῦ νοῆται ἢ οὕτω νῦν καλουμένη ἀνδρος καὶ ἀφορος χέρσος ἐν τῇ πέραν τοῦ Καυκάσου χώρα. Τέλος τὸ μὲν Ἀμήτιν³ εἶνε ἴσως ἢ Ἀμιδα τῆς Μεσοποταμίας, τὸ νῦν Διάρθεκίρ, μεθ' οὗ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔτι δὲν ἔπαυσεν ἔχουσα ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν ἢ Τραπεζοῦς⁴, τὸ δὲ Μήστριν⁵ δύναται νὰ θεωρηθῇ κακῶς γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ Μησίριν (Μισίριν), ὅτε θὰ ἐδήλου τὴν Αἴγυπτον, καθ' ἃ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Ἑλλησιν. Ἀδηλον δὲ ποία χώρα ἢ πόλις δηλοῦται διὰ τοῦ Χάτζη⁶.

Ἐν δὲ τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ ἀνωτέρω κειμένου τοῦ ὠροσκοπίου εἶνε ζήτημα κατὰ πόσον αἱ ὑπ' ἐμοῦ γενόμεναι διορθώσεις ἔπρεπε πράγματι νὰ γείνωσι χάριν ἐπανορθώσεων ἀμαρτάδων τοῦ βιβλιογράφου ἢ ἔχομεν πρὸ ἡμῶν αὐτόγραφον τοῦ συγγραφέως, οὗ ἔπρεπε νὰ τηρήσωμεν τὰς γραφάς. Ἀλλὰ προετίμησα τὸ πρῶτον, εἰκάζων, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν κακὸν ἀντίγραφον καλῶς ἔχοντος πρωτοτύπου, εἰ καὶ ἀξία παρατηρήσεως εἶνε ἡ ἀνωμαλία περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ δηλοῦ μετ' αἰτιατικῆς ἢ τὴν ἀσύντακτον μετὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο χρῆσιν ὀνομαστικῶν, ἣτις καὶ ἦγαγεν εἰς διάφορον ἐκάστοτε ὑπ' ἐμοῦ στίξιν τοῦ κειμένου, καὶ διάφοροι σολοικισμοί, οὓς ἐτήρησα ὑποσημειώσας ἐκάστοτε, ὅτι

¹ Heyl ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 155 κ. ε.

² Ἰδε ἀνωτέρω σ. 41, 1.

³ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 40, 31.

⁴ Π. Τριανταφυλλίδου Οἱ Φουγάδες. Ἐν Ἀθήναις. 1870 σ. 76.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 40, 31.

⁶ Ἰδε ἀνωτέρω σ. 41, 5.

πιθανώτατα προέρχονται ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐτοῦ τοῦ γράφαντος¹.

Τέλος παρατηρητέον, ὅτι ὁ πρωτονοτάριος καὶ πρωτοβεστιάριος Κωνσταντῖνος ὁ Δουκίτης² εἶνε καὶ ἄλλοθεν γνωστὸς εἰς ἡμᾶς, τοῦτο μὲν ὡς βιβλιογράφος³, τοῦτο δὲ ὡς συγγραφέας « Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Εὐγένιον καὶ τοὺς συνάθλους αὐτοῦ Κανίδιον, Οὐαλεριανὸν καὶ Ἀκύλαν, τοὺς ἐν Τραπεζοῦντι μαρτυρήσαντας », σωζόμενον μὲν ἐν τῷ ἀγιορειτικῷ κώδικι 154 τῆς μονῆς Διονυσίου⁴, ἐκδοθὲν δ' ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως⁵, τοῦτο δ' ὡς εἰς ἐκείνων, εἰς οὓς ἐπέστελλεν ὁ Γρηγόριος Χιονιάδης⁶, ἐν ἱεροεῦσι καὶ μονοτρόποις σεβασμιώτατος . . . παιδείας εἰς ἄκρον ἐλλητικῶς τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς κατ' ἡμᾶς⁷, οὗ τὰς ἐν τῷ κώδικι τῆς Καισαροβασιλικῆς βιβλιοθήκης Βιέννης (Theol. 203 Nessel) δεκαεξέπιστολάς⁸ ἐξέδωκεν ὁ κ. Τρύφων Εὐαγγελίδης⁹.

¹ Ἐντεῦθεν σημειωτέον, ὅτι τὸ ἐν σ. 41, 10 ὑπὸ τιλφῶν ἐφθαρμένον χειρ. . . κατὰ τὴν συνεπλήρωσιν εἰς χειρὸς κατὰ τὸν ἐπιθέτου χειρὸς δηλοῦντος παρά τας Τραπεζοῦντιοὺς ἐτι καὶ νῦν τὸν χειμωνικόν. Ἴδε Τριανταφυλλίδου Οἱ Φωγᾶδες σ. 31.

² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 38, 32.

³ Marie Vogt - Victor Giardthansen Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance. Ἐν Λειψίῳ. 1909 σ. 246, ὅπου κακῶς γράφεται, ὅτι ὁ Δουκίτης ἐξῆσε τὸν XIV - XV αἰῶνα, διότι ῥητῶς ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον ἡμῶν τοῦ δεκάτου τετάρτου.

⁴ Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ἐρους ἐλληνικῶν κωδικῶν. Ἐν Κωνσταντινῶν. 1895 Τόμ. Α' σ. 347.

⁵ Πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος ἱστορικῆ ἐπιγραφῆ. Ἐν Περουπόλει. 1897 σ. 1 κ. ἐ. Πρὸς. Προλόγου σ. V κ. ἐ.

⁶ Kriumbacher Geschichte der byzantinischen Literatur σ. 578 καὶ 622. Ἑλλ. μεταφράσεως Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 142 καὶ 432. Ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ, ἐνθα λέγει ὁ Κρουμβάχερ, ὅτι ὁ Χιονιάδης ἐξῆ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τετάρτου, πρέπει γὰρ μὲν μόνον τὸ ἔρθῃς ἔχον περὶ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

⁷ Ἰωσήφ Τραπεζοῦντος Λόγος εἰς ἅγιον Εὐγένιον παρ' Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμεῖ ἐνθ' ἀν. σ. 66.

⁸ Lambecius Commentarii de augusta bibliotheca Caesarea Vindobonensi. Ἐν Βιέννῃ. 1672 Τόμ. Ε' σ. 247 κ. ἐ.

⁹ Γρηγορίου Χιονιάδου Ἐπιστολαὶ 17. Ἐν Ἀθήναις. 1902. — Δὲ βιβλ. ἀντιγράφεα. Ἐν Περουπόλει. 1910.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ

ΝΟΘΟΥ ΥΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ Γ' ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Ὁ Fallmerayer μεταξὺ τῶν ἐπιγραφῶν, ἃς περιέλαβεν εἰς τὰ Original-Fragmente, Chroniken, Inschriften und anderes Materiale zur Geschichte des Kaiserthums Trapezunt, ὡς παράρτημα τῆς ἱστορίας τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, ἐν ταῖς Abhandlungen d. III. Kl. d. Akademie d. Wissenschaften τοῦ Μονάχου Τόμ. Γ' Abt. III, ἐξέδωκεν ἐν σ. 104 ἰδίᾳ ἀριθμήσεως τοῦ χωριστοῦ τεύχους καὶ τὸ ἐξῆς πανομοιότυπον ἐπιτύμβιον, ἕπερ ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἐν μικρύνσει.

ΠΑΤΕ ΤΑ Ε ΤΟΝ ΣΘΗΤΑΡΟΝ ΓΕΝΝΑΔΑ - ΗΡΩΑ ΤΩΤΟΝ ΗΠ' ΓΕΝΝΑΔΑ
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΟΣΦΥΟΚΑΡΜΙΜΩΝ - ΟΥΤΟΣ ΤΟΥ ΚΛΗΝΘΗΝ ΥΟΣ ΑΛΕ
ΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΦΙΛΙΟΣ ΚΑΙ ΧΑΪΗΣ - ΠΑΡ' ΟΥ ΚΥΔΡΕΤΑΙ ΒΑΟΜΩΤΩ ΤΟΥ Δ
ΑΛΛΑ ΤΙ ΠΕΠΟΝΘΑ - ΝΤΕΥΘΗ - ΤΩΝ ΑΝΑΚ ΤΩΡΩΝ ΚΗ - ΜΝΣΚΟΜΗΝ
ΝΗΚΣ ΒΑΒΑΙ Ο ΠΛΙΚΟΣ ΔΣΠΟΤΗ - ΟΚΟΙΗΝ ΑΝΘΗΣ ΑΔΡΝΙΚΟΣ Ο
ΙΚΟΣΟΝ ΔΕ ΥΤΣΟΝ ΑΝΥΩΝ ΧΡΟΝΟΝ - ΑΛΛΑ ΘΣΘΗΟΙ ΤΟΥΤΟΝ ΜΕΤΡΙΣΑΙ
ΑCΙΟΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΑΝΑΚΤΩΝ - ΗΝΙ ΗΡ ΪC ΤΑ ΗΗ Ϊ Ν ΙΑ

Συνόδευσεν δ' αὐτὸ διὰ τῆς ἐξῆς ἐν μέρει συμπληρωμένῃς ἀναγνώσεως

Ἐστὶν τὸδε τὸν σθητῶν γεννάδα - ἡρῶα τὸτον ἡπὶ γεννάδα . . .
Ἀπὸ βασιλείης ἀπὸ εὐς κατηρηται - οὗτος τοῦ κληνθῆν υἱός . . .
[ἡ εἰσι]

Αὐτοκράτορος φιλίου καὶ χαΐης - παρ' οὐ κυδρεται βαομωτῶ τοῦ Δ
[ἡ εἰσι]

Ἀλλὰ τί πέπονθα - ντεϋθῆ - τῶν ἀνακ τῶρων κη - μνσκομῆν
[ἡ εἰσι]

Ἰκοςόνδε υτσον ἀνύων χρόνον - ἀλλὰ θσθῆοι τούτον μετρίσαι
[ἡ εἰσι]

Ἀπὸ τῆς ἀνακ τῶρων ἀνακτῶν - ἡνι ἡρ ἶς τὰ ἡη ἶ ν ι α
[ἡ εἰσι]

εἰκοστὸν δεύτερον ἀνύων χρόνον — ἀλλὰ θεὸς εἴθε μοι (?) τοῦτον με-
 [τρῖσαι....
 ..άσιον τῶν εὐσεβῶν ἀνάκτων. Μηνὶ Μαρτίῳ εἰς τὴν ἰδ' ἡμέραν σ'.
 [Ἰνδικτ. ἰδ'...

Ἐν τῇ μεταγραφῇ ταύτῃ τινὰ μὲν εἶνε παρανεγνωσμένα, τινὰ δὲ κακῶς συμπεπληρωμένα. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς:

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπειδὴ οἱ στίχοι τοῦ ἐπιτυμβίου εἶνε γεγραμμένοι κατὰ δύο στήλας, πρέπει νὰ αναγνωσθῶσι κατὰ τὸ γνωστὸν σχῆμα $\alpha \beta$. Οὕτως ἡ μὲν πρώτη γραμμὴ περιέχει τοὺς στίχους 1, 2, ἡ δὲ δευτέρα τοὺς στίχους 3, 4, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἐν στ. 1 τὸ τελευταῖον γράμμα παρανεγνωσθῆ πιθανώτατα, ὡς καὶ τὸ τοῦ στίχου 2, ὡς Δ ἀντὶ Ν. Ἄρα γραπτέον γεννάδαν,

Ἐν στ. 2 ἄγνωστον μὲν ἂν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ ἢ λέξις ἦρῶα ἔφερε πράγματι φιλήν ἀντὶ δασείας, γραπτέον δ' ἔπειτα γεννάδαν καὶ προσθετέον, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ λαμβικοῦ στίχου καὶ καθ' ἃ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ, τὴν λέξιν ἄλλον.

Ἐν στ. 3 ἡ ἐν ἀρχῇ συμπλήρωσις διὰ τῆς προθέσεως ἀπὸ καθιστάνει τὸν στίχον ὑπέρμετρον. Γραπτέον ἐκ.

Ἐν στ. 5 ἴσως μὲν ἔχει ἡ ἐπιγραφή χαρείης, ὡς δεικνύει τὸ πανομοιότυπον, ἀλλὰ νοητέον χαρίεις.

Ἐν στ. 7 ὀρθὸς τόνος ἐν τῇ πέπύονθα εἶνε ὁ δεύτερος, εὐκολύνων εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς λέξεως εἰς πεπύονθαμεν, μεθ' ἣν εἶπετο πιθανώτατα ἐν τῇ νῦν κενῇ ἢ λέξις δεινόν.

Ἐν στ. 8 τὰ τοῦ πανομοιοτύπου κρη... μισκόμενος δὲν εἶνε μὲν ἀδύνατον νὰ ὑπάρχωσιν οὕτως ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ, ἀλλὰ πιθανώτερον ἀντεγράφησαν κατὰ τάξιν ἀνακριβῆ, διότι σημειωτέον, ὅτι τὸ πανομοιότυπον δὲν στηρίζεται ἐπὶ φωτογραφίας, ἐκδοθὲν πολὺ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀνακαλύψεως τῆς φωτογραφικῆς τέχνης. Καὶ δὴ τὸ μὲν ΚΡΗ πρέπει νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῶν ἐπομένων ἄνευ κενοῦ ἐν τῇ μεταξὺ, τὸ δ' ἐν τῇ πανομοιοτύπῳ ὑπάρχον κενὸν πρέπει νὰ μετατεθῆ πρὸ τοῦ ΚΡΗ, ἐκεῖ δ' ὑπῆρξε

πάντως ἢ πρόθεσις κατα. Οὕτως ἀντὶ τοῦ λελανθασμένου κρη- κρημισκόμενος ἔχομεν κατακρημισκόμενος, ὅπερ, ὅσον καὶ ἂν παρέχη νέον τύπον τοῦ ῥήματος, εἶνε ὅμως εὐπρόσδεκτον.

Ἐν στ. 9 τὸ ἐκ συμπληρώσεως ἀποθνήσκει καθιστάνει τὸν στίχον ὑπέρμετρον. Γραπτέον ἐκθνήσκει.

Ἐν στ. 10 τὸ Κομνηνανοῆς εἶνε προφανῶς παρανεγνωσμέ- νον ἀντὶ τοῦ Κομνηνανθῆς. Ἐν δὲ τῇ κενῇ τοῦ τέλους τοῦ στίχου γραπτέον πιθανῶς μέγας, ὅπερ εἶνε, ὡς γνωστὸν, ἡ ἐπωνυμία τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος.

Ὁ στ. 11, ὡς ἔχει παρὰ τῇ Fallmerayer, εἶνε ἄμετρος. Καὶ ἠδύνατο μὲν νὰ νομισθῆ, ὅτι ἀντὶ τοῦ (εἰ)κοστὸν πρέπει νὰ ἀναγνωσθῆ (τρια)κοστὸν, ὑποτιθεμένου, ὅτι τὸ πρῶτον σωζό- μενον γράμμα Ι παρανεγνωσθῆ ἀντὶ τοῦ Α. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρόνι- κος δὲν εἶχεν ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν, ὅτε ἀπέθανεν. Ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μιχαὴλ Παναρέτου μαθάνομεν, ὅτι τότε (27 Νοεμβρίου 1355) τοίνυν ἐγέννησε καὶ ὁ βασιλεὺς υἱὸν τὸν κῦρ Ἀνδρόνικον ἐξ ἄλλης γαστροῦ καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς δεσποί- νης¹. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος, εἶχεν, ὅτε ἀπέθανε τῇ 14 Μαρτίου 1376, ἀκριβῶς εἰπεῖν ἡλικίαν δεκαεννέα ἐτῶν, τριῶν μηνῶν καὶ δεκαεπτὰ ἡμερῶν ποιητικῶς δὲ ἠδύνατο νὰ εἴπη ὁ γράψας τὸ ἐπιτύμβιον, ὅτι ἦγε τὸ εἰκοστὸν ἔτος. Ἐχει λοιπὸν ὀρθῶς τὸ εἰκοστὸν, ἡ δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου λείπουσα συλλαβὴ οὐδεμίᾳ ἄλλῃ δύναται νὰ εἶνε ἢ τὸ ἄρθρον τὸν.

Ἐν στ. 12 τὸ ἀμφιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ Fallmerayer εἴθε- μοι ἔχει ὀρθῶς, ἀρκεῖ νὰ χωρισθῆ εἰς εἴθε μοι, ἐπομένης τῆς εὐκτικῆς μετρήσαι ἀντὶ μετρίσαι, μεθ' ἣν οὐδὲν κενὸν ἐπιτρέ- πει τὸ πλήρες ἤδη μέτρον τοῦ στίχου, οὗ ἡ ἔννοια συμπληροῦ- ται διὰ τοῦ ἐπομένου.

Ἐν στ. 13 τὸ άσιον ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῆ χάριν τοῦ μέ- τρου εἰς τετραπλάσιον ἢ δεκαπλάσιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀμφότερα εἶνε ὑπερβολικά, νοουμένης χωριστὰ τῆς ἡλικίας ἑκατέρου τῶν

¹ Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Δ' (1907) σ. 280, 13 κ. ε.

εὐσεβῶν ἀνάκτων καὶ οὐχὶ ἀμφοτέρων ὁμοῦ, προκριτοτέρα εἶνε ἢ γενικωτέρα καὶ ἀπλουστέρα συμπλήρωσις πολλαπλάσιον. Σὺ γὰρ ἀποκτῶμεν ποιητικὴν διατύπωσιν τῆς συνήθους εὐχῆς εἰς πολλὰ τὰ ἔτη.

Τέλος ἐν τῇ χρονολογήσει ἀναγνωστέον μᾶλλον εἰς τὰς ἰδ' ἀντὶ εἰς τὴν ἰδ'. Τὸ δὲ λείπον ἔτος εἶνε τὸ ,σωπδ' κατὰ τὰ κατωτέρω λεχθησόμενα.

Οὕτως ἐπανορθούμενον τὸ ἐπιτύμβιον ἔχει ὡδε:

Εἶπατε τόνδε τὸν σπένναρον γενναῖον

ἦρασι τοῦτον ἦπερ γενναῖον ἄλλον,

ἐκ βασιλικῆς οὐσφύος κατηγμένον.

Οὗτος τοῦ κλεινοῦ ἦν υἱὸς Ἀλεξίου

5 αὐτοκράτορος φίλιος καὶ χαρίεις,

παρ' οὗ κυδρῶνται βαθμῶ τῶ τοῦ δεσπότητος.

Ἀλλὰ τί πεπόνθαμεν δεινὸν ἐντεῖθεν :

Τῶν ἀνακτόρων κατακρημνισκόμενος

ἐκθνήσκει, βαβῶν, ὁ ταλαίπωρος δεσπότης,

10 ὁ Κομνηνανθῆς Ἀνδρόνικος ὁ μέγας,

τὸν εἰσοστὸν δεύτερον ἀντίων χρόνον.

Ἀλλὰ θεὸς εἶθε μοι τοῦτον μετρήσαι

πολλαπλάσιον τῶν εὐσεβῶν ἀνάκτων.

Μηνὶ Μαρτίῳ εἰς τὰς ἰδ' ἡμέρα ε' Ἰνδικτι. ἰδ' τοῦ ,σωπδ'.

Τὰ τοῦ θανάτου τοῦ διὰ τοῦ ἐπιτυμβίου τούτου θρηνησμένου νόθου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Γ', θανόντος τῇ 14 Μαρτίου 1376, ἡμέρα Σαββάτω, συμπίπτουσι κατὰ γράμμα πρὸς τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Τραπεζοῦντιου χρονογράφου Μιχαὴλ Παναρέτου Μηνὶ Μαρτίῳ ἰδ', ἡμέρα ε', Ἰνδικτιῶνος ἰδ' τοῦ ,σωπδ' ἔτους ἐκρημνίσθη ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς κῆρ Ἀνδρόνικος δεσπότης ὁ μέγας Κομνηνὸς ἀπὸ τοῦ παλατίου τοῦ κῆρ Ἀνδρονίκου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ καὶ βασιλέως. Προςθέτει δ' ὁ Πανάρετος καὶ τὰ ἑξῆς· Καὶ εὐθὺς κομισθεὶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τέθνηκε καὶ ἐνεταφιάσθη ἐν τῇ μοιῇ τῆς Θεοσκεπάστου, ἀκολουθήσαντος ἐν τῷ ἐξοδίῳ αὐ-

τοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν δεσποτῶν, τῆς τε μάμμης αὐτοῦ καὶ τῆς μητροῦς¹. Πράγματι δ' ἐν τῷ νάρθηκι (Vestibulum) τῆς ἐν σπηλαίῳ κειμένης ἐκκλησίας τῆς μονῆς Θεοσκεπάστου ἔκειτο ὁ τάφος τοῦ Ἀνδρονίκου, ὅστις ἀνεψύχθη καὶ ἐλεηλατήθη κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Τραπεζοῦντιων Τούρκων, διαρκοῦντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ εὔρεν ὁ Fallmerayer διὰ χρωμάτων ἐπιγεγραμμένον τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν ἐπιτύμβιον².

...

¹ Ἴδε Νέον Ἑλληνομνημόνων Τόμ. Δ' (1907) σ. 289, 7 κ. ἑ.

² Ἴδε Fallmerayer ἐνθ' ἀν. Τόμ. Δ' Abth. I, χωριστῆς ἐκδόσεως σ. 96.

ΕΚ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ

Ἦδη ἐνωρίς εἴλκυσαν δικαίως τὴν προσοχὴν τοῦ Mingarelli¹ καὶ ἔπειτα τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου² καὶ τοῦ Χριστοφόρου Φιλητᾶ³ αἱ σύγγραφαὶ τοῦ Ζακύνθου μοναχοῦ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος Παχωμίου Ῥουσάνου, θεολόγου διακεκριμένου καὶ καθ' ὅλου ἐνδὲς τῶν ἐπιφανεστάτων ἐπὶ τουρκοκρατίας Ἑλλήνων λογίων.

Καὶ αἱ μὲν ἐπιστολαὶ τοῦ Παχωμίου, ἐξ ὧν ἄλλα τε ἀξιόλογα μανθάνομεν καὶ βλέπομεν τὸν Ζακύνθον μοναχὸν στρέφοντα ἤδη τὴν προσοχὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν⁴, ἐξεδόθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου⁵. ἡμεῖς δὲ τούτων ἐξεδώκαμεν πάλιν ἀκριβέστερον τὴν «Πρὸς τοὺς ἐν Βενετία χαλκογραφεῖς»⁶ ὡς καὶ τὸ πρῶτον τὸ Συναξάριον εἰς τὸν ἅγιον Βησσαρίωνα Δαρύσης καὶ ἐν μέρει τὸ «Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Βησσαρίωνα Δαρύσης»⁷. Ἀλλ' ὁ ἄλλοτε Νανιανὸς κώδιξ 195 ὁ νῦν ἀποκείμενος μετὰ τῶν λοιπῶν κωδίκων τῆς ἰδιωτικῆς ἐκείνης βιβλιοθήκης ἐν τῇ Μαρκιανῇ (Suppl. Cl. II cod. CIII) περιέχει καὶ τὰς Ὀμιλίαις τοῦ Ῥουσάνου, ὧν τὸν πίνακα παρέσχεν ὁ Μουστοξύδης⁸, μόνην τὴν περὶ Καρτανιτῶν αἰρετικῶν⁹

καὶ μέρος τῆς ἤδη ὑπὸ τοῦ Mingarelli προεκδεδομένης τρίτης Ὀμιλίας¹ καὶ τὴν ἐξ ἄλλου κώδικος βραχεῖαν Προθεωρίαν εἰς τὴν γραμματικὴν² ἐκδούς. Διὰ τοῦτο χρήσιμον ὑπολαμβάνομεν νάναγράψωμεν ἐνταῦθα διὰ μακροτέρων τὰς ἐν τῇ Νανιανῇ κώδικι Ὀμιλίας, παρέχοντες ἐν ἐπανορθώσει καὶ συμπληρώσει τῶν παρὰ Μουστοξύδη πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν καὶ τὰς ἀρχοτελείας τινῶν ἢ καὶ βραχεῖα ἢ μακρότερα ἀποσπάσματα ἀξία λόγου.

1 (φ. 1^α). «Ὀμιλία πρὸς τοὺς ἀγροίκως τὴν θείαν γραφὴν διασύροντας».

Ἄρχ. Τοῖς τὴν θείαν γραφὴν καθάπαξ ἀρνηθεῖσι.

Ἐν ταύτῃ τῇ Ὀμιλίᾳ, λόγου γινομένου καὶ περὶ Ἰουδαίων, λέγει. τίς οὐκ οἶδεν ὅτι τῆς ἰδίας χώρας καὶ πολιτείας ἀλλότριοι τυγχάνουσιν ἐγγὺς χιλίων ἐτῶν καὶ πεντακοσίων;

Ἐν δὲ φ. 3^α κ. ε. τῆς αὐτῆς Ὀμιλίας ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα: Ὅντι γάρ μοι ποτὲ ἐν τῇ τοῦ Περιθεωρίου ἐκκλησίᾳ, πόλεως δὴ τινος ἐκ πολλοῦ ἠφανισμένης ἐν Βιστονίδι τῆς Θράκης, προσῆλθέ τις ἐπιστάτης νεολέκτου στρατοῦ³ μακεδονικοῦ, ἐρωτῶν δὴ τινα περὶ ἀμφοτέρων τῶν θρησκειῶν. Πολλὰ οὖν διαλεχθεὶς αὐτῷ καὶ τοῦτο προσῆγον, ὅτι πολλοὶ μὲν τῶν σοφῶν Ἰσραηλιτῶν προστρέχουσι κατὰ καιρὸν εἰς τὴν ἡμετέραν θρησκείαν, οὐδεὶς δὲ ἡμῶν, εἰ μὴ τις ἀμαθὴς κατὰ ἀνάγκης, τῇ τούτων πλάνῃ. Ὁ δ' ἀπελογήσατο ἔχειν παρ' ἑαυτῷ τρεῖς παπάδας. Ἐφην δ' ἐγὼ παπάδας; Ναί φησιν οὗτος, ἔχοντα προτοῦ ἕκαστον ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς κώμας ὑφ' ἑαυτὸν. Πρὸς ὃν εὐσιτόχως ἐπῆγον, εἰ καὶ παπάδες οὗτοι, ἀλλ' οὐκ οἶδασι γράμματα. Ἐν τοῖς αὐτοῖς || ὁμοίως πλησίον ὁρνεῖται τινες κώμαί βουλγαρικαὶ ποτὲ μετὰ τοῦ αὐτῶν ἱερέως αὐτόμολοι διὰ τὰ τέλη προσῆλθον τῇ ἀθέῳ θρησκείᾳ, καὶ ἔστι τούτους ἰδεῖν ἐν κώμῃ Σανθείᾳ περιπατοῦντας καὶ ἐπιφερομένους ἐν πήραις δαδιά καὶ δορόμηλα καὶ ταῦτ' ἀνταλλάττοντας κρόκης καὶ ἐτέρων χρεῶν. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Ἰλίαν τὸν φύλαρχον Λακῶν ἐπέτος γενόμενον τίς ἀκούσας μὲν τῶν

¹ Ἑλληνομνήμωνος σ. 631 κ. ε.

² Αὐτόθι σ. 643 κ. ε.

³ Νοσῶνται πιθανώτατα γενίταροι.

¹ Mingarelli Graeci codices manu scripti apud Nanios patricios Venetos asservati. Ἐν Βονωνίᾳ. 1784 ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδικος 195 τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης σελ. 258 κ. ε.

² Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμωνος σ. 445 κ. ε., 581 κ. ε., 624 κ. ε.

³ Περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δικασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ῥουσάνου ἐπιστολιματὰ διὰ λέξεις. Ἐν Κερκύρᾳ. 1847.

⁴ Ἰδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Δ' σ. 18. Τόμ. ΙΒ' σ. 320 κ. ε.

⁵ Ἐνθ' ἄν. σ. 452 κ. ε., 581 κ. ε., 646 κ. ε.

⁶ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Β' σ. 346 κ. ε. Παρατηρητέον, ὅτι ἐν σ. 347, 39 τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως μετὰ τὰ ἄγγελον καὶ ἐξέπεσον αἱ λέξεις τούτου ἐξῆς χοντα.

⁷ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ε' σ. 291 κ. ε.

⁸ Ἑλληνομνήμωνος σ. 626 κ. ε.

⁹ Αὐτόθι σ. 446 κ. ε., 450 κ. ε.

ἡμετέρων οὐ δηθήσεται τὴν ψυχὴν, τῶν ἀλλοτριῶν δ' οὐ χαρήσεται; Οὗτοι γὰρ οἱ Δάκες, σκυθικόν τι γένος, δουλωθέντες ὑπὸ τῶν καὶ ἡμῶς καταδουλωσάντων, πέμπουσιν ὁμήρους πρὸς τὴν αἰσχρῶς βασιλεύουσαν τοὺς ξαντῶν φιλιάτους. Χριστιανοὶ δ' ὄντες, βάρβαροι δ' ὅμως καὶ ἑτερογλώσσοις γράμμασι χροῦμενοι, οὐ καλῶς χροῦνται πρὸς τὴν ἐμπομπὴν καὶ ἐποδοχὴν τῶν υἱῶν. Ἔδει γὰρ ἐπιστάτη καὶ παιδαγωγῶν τι παρηγγυῶν ὅπως ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τῶν παιδῶν καὶ μὴ εἶναι τοῖς τυχοῦσι συναραμίγνυσθαι, παιδεύεσθαι δὲ ὅσοι πρὸς ψυχικὴν τε καὶ ποιματικὴν συντείνει ἀρετὴν. Οἱ δὲ, ἐκδότους διδόντες τοῖς ἰδίῳις θελήμασι, παιγνίοις προσέχειν ποιοῦσι, μύθοις τε καὶ νόμοις ἔθνικοις, κώμοις τε καὶ ἀσελγείαις. Ἐνθεν τοι καὶ ὁ Ἥλιος τοιοῦτῳ τρόπῳ πεμφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς Πέτρον καὶ εὐρῶν τὴν μὲν καθ' ἡμῶς μεγάλην ἐκκλησίαν συγκεχυμένην ἐπὶ Λιονυσίου, μισθῶν δὲ γράμματα τοῦ κρατοῦντος ἔθνους, μᾶλλον δὲ πᾶσαν ἀσέβειαν, τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν τῶν ὁμοφύλων, ὡς οὐκ ὠφέλε. Καὶ γὰρ μετὰ τὸ ἐπιλαβέσθαι τῆς ἐξουσίας ἤρξατο μὲν ἀφαιρεῖν τὰς τῶν ἐκκλησιῶν προσόδους καὶ τὰ κειμήλια, ἑτέρας δὲ τινὰς ἐαυτῷ ἐκαινοτόμησεν εἰσφορὰς καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας τοῦ παλατιοῦ ἐξέβαλε καὶ τῇ μεγάλῃ καὶ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα διάδημα ἐθνικὸν ἐπέθηκε τῇ ἐαυτοῦ ἢ κακῇ κεφαλῇ, καὶ γυναῖκας τῶν ἑτεροπίστων ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῶν ἤδη ὁμοπίστων αὐτῷ συνεισηγάγε καὶ ὑπηρέτας ὁμοίους, καὶ διαρρηθὴν τὴν μὲν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐκωμῶδει, τὴν δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἐπὴνει, καὶ ὅπερ ἐγὼ ἀκούων περὶ αὐτοῦ ἐδεδίειν μετ' οὐ πολὺν πεποίηκε. Φοβηθεὶς γὰρ μὴ φωραθῆις καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεθεῖν ὑπὸ τῶν φυλετῶν, συναγαγὼν ἅπαντα τὸν πατρικὸν ὄλβον καὶ ὃν αὐτὸς κακῶς συνήγαγε, προφάσει δὴ τινος χρείας καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντίνου μετ' ἑκατόν τινων ἀκολούθων, Καὶ δὴ προσέρχεται τοῖς συμβούλοις καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποκαλύπτει θεοστυγῆ γνώμην, οὗτοι δὲ τῷ τυράννῳ, ὃν καὶ φασὶν εἰρηκέναι μὴ τὸν Ἥλιον τῷ τῶν φόρων ἄχθει πιεζόμενον ἀντόκλητον ἐλθεῖν αἰτοῦντα τῆς αὐτοῦ γενέσθαι θρησκείας. Ἐπεὶ δὲ καὶ μάθοι ὡς ἐκ ψυχῆς προσέρχεται τῇ τούτων πλάνῃ, ἐχάρη μὲν, ὡς εἰκόσ, ἐρωτήσας δὲ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, ὡς εἰ τῆς αὐτῆς γνώμης τυγχάνειεν, καὶ μαθὼν ἀνανεύοντας, ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν χώραν πλὴν τεσσάρων τινῶν ἀρχόντων, ἐπιμεινάντων δι' ἐδλάθειαν

2. Ἐν τῇ ἱερά οἱ δάκοι 3. ὁμοίους 11. ἐνθεν ἡλίας 19. κοιμήλιαι 25. σαρακηνῶν 29. αὐτοῦ

τοῦ οὐκίτου δῆθεν δεσπότου. Ὡς οἱ μὲν συνεξομῶσαντο τὴν ἀλήθειαν, οἱ δὲ καλῶς ποιοῦντες ἐπέστρεψαν εἰς τὰ οὐκεία ἤδη. Καὶ οὕτως ὁ ἄθλιος οὗτος διὰ κακὴν ἀνατροπὴν τε καὶ συναστροπὴν ἐξ αὐτοτόμου ἀρχῆς πρὸς τῷ χωρισμῷ τοῦ θεοῦ ἦλθεν εἰς ἑπαρχίαν καὶ μικρὰν ἐπαρχίαν, ἣν παρέσχον αὐτῷ οἱ τὴν πλάνην αὐτῶν συναστροπῶντες, ἐγγύς που Ἰστρον, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς Ἰακῶν χειροτονήσαντες κύριον. Οὕτως οἶδον ἢ ἀπαιδευσία οὐ μόνον τῆς παρούσης τιμῆς ἀποστρεφῖν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου. Καὶ ἄθρει δὴ μοι τοὺς παλαιοὺς, ὅπως οἱ μὲν, κἄν τε ἄρχοντες κἄν τε ἰδιῶται, ἀρετῆς δὲ ἀντιποιοῦμενοι αἰώνιον βιωτοῖς καταλελοίπασιν μνημόσυνον, οἱ δὲ τὰναντία πρῶττοντες ἢ ἐναντίως καὶ ἀπῆλθον. Ἄλλ' αὐτοὺς μὲν θαυμάζομεν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ὡς ἀγίους τιμῶμεν καὶ ὡς διδασκάλους ἐγκιομιάζομεν, τὴν ἀρετὴν δὲ δι' ἧς οὕτω δόξης ἔτυχον ἀπανάνομητα καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην διαβάλλομεν. Ἐλευνοὶ τῆς μωρίας, οὐκ εἰδότες ἢ πάσχομεν οὐδ' ἐν οἷς ἐφοισκόμεθ' ἄλόντες ἀρκύοις τοῦ Σατανᾶ. Ἄλλὰ μὴ ἀπογνώμεν ἐαυτῶν, ἀδελφοί, ἀλλὰ δραξόμεθα παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆ Κύριος καὶ ἀπολώμεθα ἐξ ὁδοῦ δικαίας. Σωθείημεν δὲ διὰ λόγον καὶ σοφίας, οὐκ οὐκείως τῷ θεῷ λόγῳ καὶ τῇ σοφίᾳ Χριστῶν ὅτι αὐτῷ πρόκειται δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2 (φ. 4^β). «Πρὸς τοὺς ἐλληνίζοντας καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια βεβηλοῦντας καὶ ὅτι οὐ δεῖ προσέχειν τοῖς πολλοῖς, ἀσεβέσιν οὕτιν, ἀλλὰ τοῖς εὐσεβέσιν, κἄν ὀλίγοι ὦσι».

*Ἀρχ. Ἰσως τίσι περιτὸς εἶναι δόξα, ὅτι τὸν ἰδιότης περὶ ὧν οὐκ ἐρωτῶμαι ποιοῦμαι πολλάκις τὸν λόγον.

3 (φ. 9^α). «Περὶ τῆς ἐκ τῶν θεῶν γραφῶν ὠφελείας καὶ ὅτι οὐκ αἴτιοι οἱ ταύτας συγγραψάμενοι τῆς ἀσφαλείας, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἀμάθεια καὶ ἀφέλεια, καὶ περὶ διδασκάλων».

4 (φ. 21^α). «Τοῦ αὐτοῦ Παχωμίου μοναχοῦ λόγοι δογματικοί... Ἄλογος πρῶτος ὅτι ἐστὶ θεὸς καὶ ὅτι εἰς ἐστὶ καὶ οὐ πολλοὶ καὶ ὅτι λόγον ἔχει καὶ πνεῦμα αὐτῷ ὁμοούσια καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχοντα, καὶ περὶ φύσεως καὶ προσώπων».

*Ἀρχ. Ἐπειδήπερ πολλοὶ τῶν θεῶν πατέρων θεῖον πνεῦματι καὶ ζήλῳ κινούμενοι περὶ θεοῦ ὡς δεῖ ἐδογματίσαν.

Κατὰ τὸ ἐν τῇ ἱερά δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων λήμμα περιλαμβάνει

Κατὰ Ἐπικουρείων, κατὰ Ἑλλήνων, κατὰ Ἰουδαίων, Σαρακηνῶν, Σαρβελιανῶν καὶ Μασαλιανῶν κτλ.

Ἔπονται ἕτεροι ὀκτώ δεγματικοὶ λόγοι, ὧν τὰς ἐπιγραφὰς ἴδε παρὰ Μουστοξύδη σ. 626 ὑπ' ἀριθ. ε' - ιδ'.

5 (φ. 114^α) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Κατὰ Μονοφυσιτῶν» «Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ Μαθουσάλα· Παχώμιος ῥακενδύτης Ζακύνθιος».

Ἐν τούτῳ καὶ τὰ ἐξῆς· Καὶ γὰρ ἔνθα νῦν πάρεσμεν οὐθ' ἱστορικῶν βιβλίων ὅλως εὐποροῦμεν, οὐθ' ἀπλῶς τῶν ἀναγκαιοτάτων τῆς καθ' ἡμᾶς Γραφῆς, ἐκ δὲ τῆς πολλῆς συγχύσεως καὶ τοῦ χρόνου παραδρομῆς καὶ ὧν περὶ ἐν διανοίᾳ εἶχομεν ἐπελαθόμεθα. Ἐν δὲ τῇ ᾗα ἀπέναντι τούτων Ἰστέον ὅτι μεταιαῦτα εὐρεθέντων βιβλίων προσετέθησαν τινες μαρτυρίαι.

Ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ ἐν φ. 114^β· Οἷ τε γὰρ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν, Θράκην τε καὶ Πόντον καὶ τὰ παράλια πάντα μέχρι Φοινίκης καὶ οἱ τὰς νήσους οἰκοῦντες Ῥωμαῖοι καὶ σὺν αὐτοῖς Ἰλυροὶ, Τριβαλοὶ τε καὶ Λαζοὶ καὶ Γόιθοι, ὡσαύτως, Δάκαι, Πανωνοὶ, Μυσοὶ, Ῥῶς, μεθ' οὓς Ἀλανοὶ, Ζικχοὶ, Ἀβασγοὶ, Ἰβηρες ἀνατολικοὶ καὶ ἰδίως τινὲς τῶν τῇ ἀραβικῇ χρωμένων διαλέκτῳ, οὗτοι πάντες τοῖς αὐτοῖς δόγμασι καὶ ἔθεσι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας κατ' οὐδὲν διαφέρουσι.

6 (φ. 123^β). «Περὶ Καρτανιτῶν αἰρετικῶν».

Ἄρχ. Καρτανῖται οἱ καὶ Ἰωαννικιανοὶ οὗτοι.

Ἐκδέδοται παρὰ τῷ Μουστοξύδη¹.

7 (φ. 125^α). Τοῦ αὐτοῦ· «Περὶ τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἰρέσεως».

Ἄρχ. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνεφάνη καὶ ἡ τῶν Καρτανιτῶν πολυκέφαλος αἴρεσις.

Ἐκδέδοται παρὰ τῷ Μουστοξύδη².

8 (φ. 140^β) - 13 (φ. 161^β). Ἴδε Μουστοξύδη ἐν σ. 627 ἀρ. ις' - κα'.

14 (φ. 161^β). «Ὁμιλία λεχθεῖσα εἰς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδεῖαν προτροπῆ τοῦ ἀβδᾶ».

Ἄρχ. Ὑμεῖς μὲν ἴσως περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμῖν ἀναγινωσκομένων τῶν λόγων μέλλειν ποιήσασθαι με οἴεσθε ὑπὲρ ὧν οὐδεμίαν τὴν γε

¹ Ἑλληνομνήμωνος σ. 449 κ. ε. Διόρθου τὰ τοῦ Μουστοξύδου Καρτανιτῶν (ἐν σ. 449 καὶ 627) εἰς Καρτανιτῶν καὶ τὸ ἐν σ. 449 Καρτανῖται εἰς Καρτανῖται καὶ τὸ ἐν σ. 452 λαοπλαγῆ εἰς λαοπλαγεῖ.

² Αὐτόθι σ. 446 κ. ε. ὅπου διορθώτερον τὸ μὲν Ἠπειρῶ εἰς ἠπειρῶ, τὸ δὲ ἀνεσχομένη εἰς ἀνεσχομένην. Διόρθωσε δ' ὁ Μουστοξύδης ἔνευ σημειώσεως ἀμικραδίας τινὲς τοῦ κώδικος.

νῦν ἔχον ἢ ἀνάγκη, ἀλλὰ μόνη φιλοτιμία κενή· ἐγὼ δ' ὑπὲρ ἢ ἀνάγκη καὶ ὁ καιρὸς καὶ αὐτὸς ὁ προκειμένος ἀπαιτεῖ τρόπος μάλιστα ἐρεῖν βούλομαι.

Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ταύτῃ καὶ τὰ ἐξῆς (φ. 184^β)· Καὶ ἐντεῦθεν ὡς ψεῦσται ἐλεγχόμεθα καὶ ὅ τι περὶ ἂν εἴποις δεινὸν ἔξωθεν ἐπαγόμενον, οὐδὲν πρόσφατον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς οὐδὲ τοσαύτη ἦν ἡ περὶ τῶν κτισμάτων τουτωνῶν τῶν προσκαιρῶν ἐπιμέλεια. Ἐκ λόγων γὰρ τινὰ τῶν κελλίων ἐν τοῖς βασιλικῶς μοναστη-⁵ ρίοις μέχρι τῆς σήμερον σέσωσται. Εἴ που δὲ τις καὶ εἰς χεῖρας περιρατῶν ἐπεπτῶκει, οὐ πλείων τῶν πεντακοσίων δραχμῶν ἢ ἀνάρο-¹⁰ ρουσις διὰ τὴν πενίαν. Νῦν δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐκ χιλίων εἰς τριςχιλίας περιῆλθε τὸ τίμημα, καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἡμετέρας πλημμελείας καὶ τοῦ ἀλλοτριῶν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ μο-¹⁵ ναστηρίου τινὲς τῶν μοναχῶν ἐπὶ τὰ ἔξω τὴν πορείαν ἐποιοῦντο, ἐπιφερόμενοι κειμήλια καὶ διαδήματα βασιλικά, ἔτυχον δ' ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τῶν ἐνεδρευόντων βαρβάρων, θανατώσαντες οἱ βάρβαροι τὴν τῶν μοναχῶν κτῆσιν καὶ περιφάνειαν, λαβόντες ταῦτα ἐξ αὐτῶν²⁰ ἀνήγαγον ἑκάστου τὴν τιμὴν εἰς πεντακισχιλίας δραχμᾶς, καὶ ἐντεῦ-²⁵θεν νόμος γέγονε τοῖς βαρβάροις ἡμῶν ἡ προσπέτεια καὶ μάλιστα ὅτι τὸ μοναστήριον εἶλον διὰ ταῦν χαλασθέντος σχοινίου παρὰ τοῦ ἐκφυ-^{φ. 165^α} γόντος διακόνου. Ἰστε γὰρ ὅσον πλήθος ἀργυρῶν σκευαρίων ἢ ἐξε-^{φ. 165^α} φορήσαντο, ἐφ' ὧν ἡ ἐλπίς καὶ μᾶλλον ἡ ἀπώλεια τῶν ἐκεῖ μονα-²⁰ χῶν. Ἀλλὰ μή μοι λέγε, ὅτι πλείονα νῦν ὑπὲρ ἄλλοτε τὰ πειρατήρια.²⁵ Πλείονα γὰρ ἦσαν πάλαι ὡς μαχομένων φανερώς τῶν βαρβάρων τοῖς κρατοῦσι τῆς χώρας. Ποῦ εἶπέ μοι παρὰ τοῖς παλαιοῖς κτῆσις βουκολίων καὶ ποιμνίων καὶ ἀγέλαι διαφόρων κτηνῶν ὡς παρ' ἡμῖν, ἐν οἷς πρόδηλος ἡ καταστροφή τῶν ἡμετέρων ψυχῶν; Οὐχὶ διὰ ταῦτα ληϊζόμεθα παρὰ τῶν ἐντὸς καὶ παρὰ τῶν ἐκτὸς; καίτοι, εἰ μὴ²⁵ κίνδυνος ἦν ψυχικὸς, ἀλλ' οὐκ ἔδει κἂν διὰ τὰς λοιπὰς τῶν κακῶν ἐφόδους ταπεινοτέρους εἶναι καὶ ὀλιγοκτῆμονας καὶ μόνα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὡς πρόπει μοναχοῖς, ἐν φόβῳ θεοῦ μεριμνᾶν.

Καὶ κατωτέρω ἐν φ. 165^α· Ὁ χθὲς μανθάνων τὸν ἀλφάβητον προσήλυτος σήμερον διάκονος καὶ αὐριον ἱερεὺς, διὰ πολλὴν ἀπό-³⁰ νοιαν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ πράγματος, οὐ τῆς ἀρετῆς πιστεύων τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' αὐτὴν τῷ ἀξιώματι, ἀμφοτέρω διαφθείρων τῆς ἀντι-

3. ἐξαρχῆς 7. πλείω 10-11. Ἐν τῇ ᾗα : τοῦ κοιτῶντος 17. Ἐν τῇ ᾗα : τοῦ ἐσχομένου

στρόφω ταύτη τάξει τε καὶ οἴησει. Καὶ πῶς γὰρ ὅς οὐδὲ εἰ ἔστιν Ἐυαγγέλιον ἐπιστάμενος τοσοῦτον ἐκ τῆς γραφῆς, ὅσον δῆτα ἐκ τῶν ἔξωθεν σημείων καὶ καλλωπισμῶν, ταῖς χερσὶ δὲ περιφέρων μετὰ πολλῆς τῆς φαντασίας ὑποῖ τὴν φωνὴν ἀσήμεος, ἵνα μὴ εἴπω βλασφημία; Εἶθε τὸ πρῶτον ἦν καὶ μὴ τὸ δεύτερον. Πλὴν καὶ ἀμφότερα πρὸς τὴν ἔξιν τῶν ἀκουόντων. Σκοπὸς δὲ αὐτῶ || ὥστε διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς θέας ἐκπλήττειν τοὺς εἰς ταῦτα μόνον κεχηγνῶτας. Ταύτη τοι καὶ περὶ προποδισμῶν φιλονεικεῖ καὶ ἡγουμενείων ἐταίρους ποιεῖ, ἄρχεται δὲ ἐξ ἰδίας κενοδοξίας καὶ τινας, ὡς αὐτῶ δοκεῖ, ποιεῖν παραιτήσεις ἕοθ' ὅτε καὶ τῶν ἐψηλοτέρων ἄπτεσθαι τῆς Γραφῆς νοημάτων, ἦν πάνυ μισεῖ καὶ βδελύσσεται. Καὶ γὰρ κτῆσις παρὰ τοῖς τοιοῦτοις βιβλίων ὅσα εἰς μόνον ἐπίδειξιν καὶ ὧν χωρὶς ἀδύνατον τὴν θείαν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν.

Καὶ κατωτέρω Οἶδα γὰρ πολλοὺς ἢ ἐκ φθόνου τινὸς ἢ ἐτέρας διαβολικῆς ἐνεργείας κρύπτοντες τὰ βιβλία, ἵνα μὴ τις ἐξ αὐτῶν ὠφελήσῃ τι, ὥστε μὴ μόνους αὐτοὺς κολασθῆναι, ἀλλ' ἔχειν καὶ συνεπομένους εἰς τὴν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς τιμωρίας προσθήκην.

Παρακινεῖ δ' ἐν γένει αὐτοὺς εἰς ἀποφυγὴν τῶν συνήθων παρὰ μοναχίς κακιῶν. Τελευτᾷ δ' οὕτως ἵνα καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κληρονόμοι γενόμεθα, ὅτι αὐτῶ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παραγίῳ καὶ ἀγαθῶ καὶ ζωοποιῶ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἁμήν.

15 (φ. 166^β). «Ἐπόμνημα εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα παρὰ τῆς σεβασμίας καὶ προσκυνητικῆς εἰκόνας τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κασσιοπαίας».

Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ἐν φ. 169^α μόλις οἶν πιστεύουσ ὁ ἄρχων ἐκ τε τῆς οὐλόγητος τῶν τριχῶν καὶ τῶν λοιπῶν οὐσιμῶν αὐτῶν εἶναι τὸν Στέφανον. . .

Περὶ τοῦ ὑπομνήματος τούτου παρὰ τῆς ὁ Μουσταξόδης τάδε· Εἶχεν ἤδη προσέλθει εἰς φῶς, ἀλλ' ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως, ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1679 μετ' ἄλλων ἀκολουθῶν τῶν παλιούχων τῆς Κερκύρας ἁγίων, καὶ αὐθις ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ φψιζ' συνεξεδόθη μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ, διότι τὸ θαῦμα, περὶ οὗ τὸ ὑπόμνημα διαλαμβάνει, συνέβη τῷ 15:30 ἐν Κερκύρᾳ, ἐνθα ἡ παρθενομήτωρ τιμᾶται ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Κασσιοπαία ἢ κοινῶς Κασσωπίτρα, ἣς ἡ προσκύνησις μετέβη καὶ εἰς μέρος τινὰ τῆς Ἡπείρου, οἷον τὴν Ἄρταν, καὶ εἰς τινας γήσους. Ἐπωνομάσθη, δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς Κασσιώπης, λημένος ἐν ᾧ κείται ἡ ἐκκλησία,

ἠκοδομημένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ περιδόξου ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Κασσίου. Τοῦ ὑπομνήματος τούτου ὑπάρχει καὶ μεταβολὴ εἰς ἀπλήν φράσιν, καὶ ἑτέρα εἰς λαμβικούς στίχους, ἴσως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Παχωμίου, ἐν τῷ Ἑμνολογιδίῳ τῷ ἕνεκεν τοῦ αὐτοῦ θαύματος συντεθέντι παρὰ Νικολάου Τριανταφύλλου»¹.

16 (φ. 171^α). «Ὀμιλία εἰς τινα τῶν βῆτων τοῦ κατὰ Ματθαῖον Ἐυαγγελίου».

Ἐν ταύτῃ ἐν φ. 172^β Τινὲς μὲν οἶν τὸ **ῥακὰ** τῆ Σύρων φωνῆ σὺν ἐρωμενεύουσι, τινὲς δὲ **κενὲ** ἢ **κατάπτυστε** τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ οἷς καὶ μᾶλλον συντίθεμαι. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς χώρᾳ, ἦτοι καθ' ἡν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ **χρώμεθα**, ἔστιν ἀκοῦσαι ταῦτα τὰ ὄρηματα λεγόμενα. Ἐν μὲν οἶν Ἀχαΐᾳ καὶ Λοιδίῳ καὶ Ἑλλάδι τὸ **κενὲ** καὶ τὸ **ἄτυχε**, ἐν δὲ Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ τὸ **μαῦρε**, ἐν δὲ Κρήτῃ τὸ **μωρὲ** καὶ ἐν ἑτέροις ἄλλα, ἅπερ ἰσοδυναμοῦσι τῷ **ῥακὰ**, περιφρονητικὰ ὄντα ὄρηματα καὶ τοῖς ὑποδεεστέροις ἢ καὶ ἰσοτίμοις ἐκ συνηθείας προφερόμενα, οὐ τοσοῦτον δὲ φορητὰ διὰ τὸ ἐπικρατῆσαν ἔθος· ἀλλ' ὅτι περιφρονητικὰ δῆλον καὶ ἐκ τοῦ μὴ τοῖς ὑπερέχουσι προσφωνεῖσθαι, ἀλλὰ τοῖς ὑποβεβηκόσι.

Ἡ ὀμιλία αὕτη τελευτᾷ ἐν φ. 180^β, μετὰ δὲ ταῦτα λείπεται φύλλα, ἐν οἷς ὑπῆρχον κατὰ τὸν νῦν ἐν φ. 283^α - 284^α σωζόμενον πίνακα αἱ αὐτόθι ἀναγραφόμενα «λύσεις», ἦτοι ἡ «κε'». Περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ βαπτίσματι τιθεμένων ὀνομάτων καὶ τῶν μὴ τοιοῦτων», ἡ «κε'». Πῶς ἐν μὲν τῇ τετάρτῃ καὶ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ σταύρωσιν γηστεύομεν, τοῦναντίον δὲ ἐν ταῖς μεγάλας τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀδρότερας μεταλαμβάνομεν τροφῆς, καίτοι παθῶν καὶ θανάτου ἀμφοτέρωθεν μνήμη καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. κς' μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς λς' λύσεως.

17 (φ. 181^α) Ἀκέφαλον τὸ τέλος τῆς λς' λύσεως «Πῶς τινες τῶν πατέρων ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν τὸ ἄσμα, τινὲς δ' αὐ κωλύουσιν».

18 (φ. 183^β - 214^β). Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ῥουσάνου αἱ κατὰ τὰνωτέρω ἐκδοθεῖσαι πᾶσαι ὑπὸ τοῦ Μουσταξόδου, μὴ τηρήσαντες ἐν τῇ ἐκδόσει τὴν ἐν τῷ κώδικι τάξιν.

19 (215^α). Ἐρωτήματα μερικὰ μετὰ τινῶν τυχόντων.

20 (φ. 221^α). Κανόνες κατ' ἔχον· εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, κανόνιον εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ κθ' Ἀκολουθία ψαλλομένη εἰς τοὺς ἐν Στροφάσιν ἀναιρεθέντας δούλους καὶ εἰς πάντας τοὺς παρὰ πλῆθιον τέλος λαχόντας, εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, εἰς τὸν ἅγιον Παχώμιον, εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον,

¹ Ἑλληνομνήμωνος σ. 630 κ. ε.

21 (φ. 245^α). «Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιε'. Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος μητροπολίτου Λαρίσσης» μετὰ συντόμου συναξαρίου ἐν φ. 247^{α-β}, ὅπερ ἴδε ἐκδεδομένον ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε' σ. 291 κ. ἐ.

22 (φ. 247^β). «Γῆ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νικήτα τοῦ νέου».

Προηγούνται οἱ στίχοι

Ἐρωτα θεῖον οὐρανὸν ὁ Νικήτας μέγαν
πυρὸς κατεφρόνησε τοῦ σβεννυμένου.

Ἐἶτα δὲ ἄρχεται τὸ συναξάριον ὡς ἐξῆς· Οὗτος ἦν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος Ῥωμαίων Κομνηνοῦ κυρίου Ἀνδρονίκου Δούκα Ἀγγέλου τοῦ Παλαιολόγου, Μασσοῦ τότε τὴν τῶν Περσῶν ἔχοντος δυναστείαν καὶ τὴν ἄθεον αὐτῶν πλάνην τιμῶντος. Ὅς πατρίδα μὲν ἔσχεν Ἀγκυραν, μητρόπολιν Γαλατῶν, χρόνον ἤδη μακρὸν τῇ βαρβαρικῇ δυναστείᾳ ὑποπεσοῦσαν, εὐσεβοῦς ῥίζης καὶ προγόνων γεγεννημένος.

Ἐμαρτύρησε δ' ὁ Νικήτας ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἦτοι Τούρκων, ἐν Νύσση, ἀναγνώστῃς ὢν, καὶ τὰ λείψανα αὐτοῦ ἐπίσκοπός τις τῆς Κολωνιατικῆς ἐκκλησίας... ἀνέλαβε καὶ σὺν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐν τῷ σηκῷ κατέθεντο τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου, φωτὸς ἀρρήτου τινὸς καὶ θαυμαστοῦ ἐπιλάμποντος τῷ τάφῳ ἐφεξῆς ἐν ἐπιὰ ἡμέραις, εἰς δόξαν θεοῦ.

23 (φ. 253^α) «Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἀγίοις Βησσαρίωνα Λαρίσσης»

Ἄρχ. Ὁ μὲν Ζοροβάβελ ὁ Δαρείου σωματοφύλαξ ὑπὲρ πάντα νικῶν ἔφη τὴν ἀλήθειαν. Τέλ. εἰς χεῖρας θεοῦ τὸ πνεῦμα μετὰ πάσης παρακλήσεως ἀπέθετο ὁ πολλῶν παρακλήτωρ γενόμενος, εἰς δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος. Ἀμήν.

Ἴδε ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε' σ. 294 κ. ἐ. ἐκδεδομένον ὑφ' ἡμῶν ἐκ τοῦ Ἐγκωμίου τούτου τὸ μακρὸν χωρίον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος κτίσεως τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀχελφίου γεφύρας καὶ τῆς μονῆς καὶ τὰ περὶ τῆς διαθήκης αὐτοῦ.

24 (φ. 258^α). «Ἑρμηνεῖα σύντομος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μουσικὴν».

Ἐκ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης γίνεται κατάδηλος ἡ ἀξία τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου, αἵτινες εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐμελετῶντό ποτε λεπτομερέστερον καὶ εἰδικώτερον, ἐκδιδομένων τοῦλάχιστον πάντων τῶν ἱστορικῆν καὶ λαογραφικῆν σημασίαν ἔχόντων χωρίων. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἐφιστῶ ἰδια-

ζόντως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐν σ. 58, 11 κ. ἐ. περὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Ἡλία Β', υἱοῦ τοῦ Πέτρου Δ' Ῥάρες, ὅστις, παραιτήσας τὸν θρόνον (1551) καὶ τουρκεύσας ὑπὸ τὸ ὄνομα Μωάμεθ, ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ προστάτου αὐτοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς διοικητῆς τῆς Σιλιστρίας. Τὰ ὑπὸ τοῦ Παχωμίου περὶ τοῦ ἀρνησιθρήσκου τούτου λεγόμενα δύνανται νὰ πλουτίσωσι τὰ ἄλλοθεν περὶ αὐτοῦ γνωστά¹.

Τρανὴν δὲ ἀπόδειξιν καὶ περὶ τοῦ ὅτι καὶ γλωσσικῶς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ μελέτη τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Ῥουσάνου παρέχει πλὴν τοῦ ἐν σ. 63 παρατεθέντος ἀποσπάσματος τῆς «Ὀμιλίας εἰς τινὰ τῶν ῥητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου» καὶ μακρὸν ἀπόσπασμα τῆς ὑπ' ἀρ. 3 Ὀμιλίας περὶ τῆς ἐκ τῶν θείων γραφῶν ὠφελείας, ἣν ὀλόκληρον ἐξέδωκεν ὁ Mingarelli². Ἐὐξέλογον τοῦτο ἀπόσπασμα, ἐκεῖθεν παραληφθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Φιλητᾶ³, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς σπανιότητος ἀμφοτέρων τῶν προειρημένων ἐκδόσεων. Ἐχει δὲ τοῦτο ὡδε·

Φρέαο τινὲς ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ λέγουσι τὴν ὀρωρυγμένην πηγὴν καὶ λέβητα καὶ κακάβην τὴν χαλκὴν χύτραν, ἧ παρὰ τῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἀγνοεῖται, ὡς περ τινὰ τούτων ἀγνοεῖται παρ' ἐκείνοις, οἷον σιβίη, κόνηζα, μυρολίη· οἱ δὲ Κρήτες ἀγνοοῦσι πολλὰ τοιαῦτα λατινικῶς λέγοντες διὰ τὴν τούτων ἐπιμιξίαν, ἦτοι τὸν στενωπὸν, τὴν ῥύμην καὶ ἐν λαχάνοις δαυκον, κρόκον, βούγλωσσον, μακεδονήσιον, σάψυχον, καὶ τὸν λέβητα κατ' ὀλίγον βραβρώσαντες λεβέντζιν λέγουσιν ὁμοίως καὶ ἑτέροις. Ἔστι δ' οὖν ἕμως ἅ τῶν ὀνομάτων καὶ ἑλληνικώτερον ἐκφέρουσιν ὑπὲρ τοῦς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις, οἷον ἔριφον, αἶγαν,

¹ Ἠρδλ. περὶ τοῦ Ἡλία Β' Ῥάρες Διον. Φωτεινοῦ Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, τὰ νῦν Τρανσιλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ἐν Βιέννῃ. 1819. Τόμ. Β' σ. 75 κ. ἐ.—N. Jorga Geschichte des rumänischen Volkes. Ἐν Γώζ. 1905. Τόμ. Α' σ. 387 κ. ἐ.

² Graeci codices manuscripti apud Nauis patricios Venetos asservati. Ἐν Βονωνίᾳ. 1784 σ. 261-277.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 23 κ. ἐ.

κολοιδόν, κορυδαλόν, στρώχρον, βρουνίαν· ὁμοίως καὶ τινὰ ῥήματα, ἅπερ οὐκ οἶδασιν ἐν ἑτέροις χώραις, ἀλλ' ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλον νοῦν πίπτοντα, οἷον ἀδημονεῖν, εἰρωνεύεσθαι. Καὶ οἱ ἐν ταῖς ἡμετέροις χώραις οὐκ οἶδασι διαφορὰν πηγῆς καὶ κρουνοῦ, ἀλλ' ἅπαντα βρούσιν καλοῦσιν, οἱ δὲ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἔσθ' ἔπου καὶ πηγὴν καὶ οἱ ἐν Σωζουπόλει τῆ κατὰ Πόντον κρουνοῦ που. Καὶ οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει ἰαρία λέγουσι τινὰ ἐπιμήκη ξύλα, σιάβαρα δὲ ἀντὶ τοῦ σταυροῦς ἐν Μακεδονίᾳ τὰ ἐν τοῖς φραγμοῖς, διατόμια δὲ οἱ Ζακύνθιοι τὰ πλαγίως τούτων τιθέμενα ἐπιμήκη. Καὶ οἱ μὲν ἡμέτεροι ἀντὶ τοῦ ἀνάστα σιγκώθητι λέγουσιν, οἷονεὶ κουφισθητι, οἱ δὲ Κύπριοι ἐλλειπτικῶς ἄνα, καὶ οἱ Κερκυραῖοι ὁμοίως τὸ ἐξῆς ἄστα. Ὡσαύτως Κύπριοι καὶ Κρήτες γραφικῶς λέγουσι τὸ χαμαὶ καὶ ἀριστερὰ, ἕτεροι δὲ βαρβαρικώτερον ταῦτα λέγουσι, καὶ ἀντὶ τοῦ χαμαὶ κάτω λέγουσι, τὸ δὲ κάτω σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἄνω. Καὶ οἱ κατὰ τὴν Ἀπουλίαν καὶ Σικελίαν τινὰ κατὰ τὸν νόμον τῆς Γραφῆς προσφέρουσιν, οἷον ἔκλασε τὸν ἄρτον καὶ ἄρτι παραγέγονα. Καὶ Καρπάθιοι ἡμην λέγουσιν ἀντὶ τοῦ ὑπῆρχον, ὡς (γρ. οἱ) δὲ Ἀρτακήσιοι καὶ Κυζικηνοὶ ἐδάρθηνα λέγουσιν, οἱ δὲ Πόντιοι ἐδάρθην, ὁμοίως καὶ λοπάδας ὄστρεα τινὰ καὶ βραγχία τὰ τοῦ ἰχθύος, ὡςπερ δῆτα καὶ Ἑλλησπόντιοι. Εὐρῆται δὲ ταῦτα οὕτω καὶ παρὰ ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις. Οἱ δὲ πλείους ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς χώρᾳ οὕρε λέγουσιν ἀντὶ τοῦ ὑπαγε, ἔστι δὲ ἐλλειπτικὸν ἀντὶ τοῦ οὕρε τοὺς πόδας ἢ ἔλκε τὴν ὁδόν. Τινὲς τὸ ἄνω καὶ ἔσω κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπὶ τῶν ἀροτριώντων βοῶν λέγουσι, μὴ ἐπιστάμενοι τοῦτο ἐξ ἀμωμίας ἐν ἑτέροις χρῆσθαι, νομίζοντες, ὅτι τοῖς βουσί τοῦτο ἴδιον, οἱ βοῶν ἀλογώτεροι. Ἀλλὰ καὶ παρὰ γυναῖξιν ἔστι τινὰ ἐκπερόμενα σχετλιαστικὰ ἐπιρρήματα κατὰ τοὺς παλαιούς, οἷον τὸ ἰοῦ, τὸ αἰβοῖ. Ὅμοίως καὶ παρὰ Λεσβίοις τὸ ἄ, ἐκπληκτικὸν ὄν, ἢ ποιητικῶς προφέρεται, καὶ τὸ τέως χρονικόν. Ἐπαρώμενοι δὲ ποτε ἀλλήλους καρκεῖνος λέγουσι κατ' ἐπικράτησιν παλαιάν, οὐκ οἶδασι δὲ δι' ἕπερ τοῦτο λέγουσιν· ἔστι δὲ τοῦτο παρ' ἱατροῖς πάθος τι συμβαίνον πολλάκις ἐν τοῖς τῶν γυναικῶν μαζαῖς καὶ ὁ παρ' ἡμῶν κάβειρος. Καὶ τὸ μὲν κοινὸν οὐκ οἶδασι, τὸ δὲ πάγκοινον τέως γινώσκουσιν ἀλόγως, καθὰ δὴ καὶ οἱ ἐν Πόντῳ ἡλάριον μὲν ἴσασι τὸ καρφίον, ἡλόν δὲ οὐ, καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ ἱππάριον μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἵππον, ὡς δῆπου καὶ οἱ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ δοκάριον μὲν γινώσκουσιν, δοκὸν δ' ἴκιστα, καίτοι ὅμοιον τοῦτο ὡς εἶποι τις ξύλον καὶ ξυλάριον, καὶ νησσάριον οἶδασι τὴν λιμναίαν ὄρνιν, νησσαν δ' οὐδόλως, καὶ παρλίπιον συνθέτως καὶ παραγώγως, εἴτουν παρασυνθέτως, οὐ μὴν δὲ καὶ ἵππον,

ἀλλ' ἄλογον· ἀλογον δὲ οὐ μόνον ἵππος, ἀλλὰ καὶ βοῦς καὶ ἄνος καὶ ὄσα λόγον οὐκ ἔχουσι. Καὶ φιλοῦν λέγουσι τὸν ἀγρὸν καὶ ἐξυλοῦν, ὅπερ ἀλλαχοῦ ἐλοκοπεῖν· ἀλλ' οὔτε οὔτοι, οὔτε ἐκεῖνοι γινώσκουσι τὸ ἐστὶ φιλὸν καὶ τί ὑλη καὶ τί ἔλος· ἐκ τούτων γὰρ τὰ παρ' αὐτοῖς ῥήματα. Ὅμοίως καὶ Ἀθωνῖται τὸ ἅπαξ ἐπίρρημα ποσότητος, καὶ δις λέγουσι καὶ οὔτοι καὶ πλείστοι, ὡς ὅταν λέγωσι δις τὴν ἰῶραν· ἂν δ' ἀκούσῃ τοῦτο ἐν βιβλίῳ, οὐ συνιῶσι (γρ. συνίασι;). Καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπὶ εἰκασμοῦ ἴσως λέγουσι, οἱ δὲ λοιποὶ τάχα, καὶ τινες ἐν ταῖς νήσοις τὸν στοχασμὸν γινώσκουσι, ἕτεροι δὲ οὐδαμῶς· καὶ ἄλλοι μὲν τὸ ἰὼ κλητικὸν ἐπίρρημα, ἄλλοι δὲ ἀντὶ τούτου τὸ εἶ καὶ ἄλλοι ἀντὶ τοῦ βλέπειν τηρεῖν λέγουσιν, ἄλλοι δὲ θεωρεῖν, ἅπερ εἰς ἄλλον νοῦν ἔρχονται, εἰ καὶ τινὰ οἰκειότητα ἔχουσιν, ἄλλοι κυτάζειν ἴσως ἀπὸ τοῦ κυπτάζειν. Καὶ οἱ μὲν Κύπριοι τὰς μετοχὰς ἔχουσιν ἐν συνηθείᾳ, ἄλλοι δὲ σπανίως καὶ οὐχ ὡς δεῖ, καὶ ἄλλοι τὸ ἴδιωμα ποσῶς ἀναφέρουσιν, ἄλλοι τὸ ἴδιον καὶ ἄλλοι τὸ ποσόν, μὴ γινώσκοντες δὲ τὸ ποιόν, καίτοι, ὡςπερ τὸ ποιὸν ἀοριστούμενον γίνεται ποιόν, οὕτω καὶ τὸ πόσον ποσόν. Ζακύνθιοι δὲ φιλοῦσιν ἰδίως καλεῖν Σκοπιῶν τινὰ παρ' αὐτοῖς σκοπιᾶν καὶ Μεθυμναῖοι (γρ. Μηθυμναῖοι) λειμῶνα λιθάδιόν τι. Ἀνέμων δ' ὀνόματα κρειττόνως οἶδασι Πόντιοι. Οὔτοι οὐκ ἔχω λέγουσιν ὅπερ ἕτεροι δὲν ἔχω, καὶ Κρήτες ἴντα θῆς ἀντὶ τοῦ τί θῆλεις, καὶ τί λῆς ἕτεροι ἀντὶ τοῦ τί λέγεις, ἅπερ κατ' ἀφαίρεσιν ἢ ἀποκοπὴν τε καὶ συγκοπὴν τῶν συλλαβῶν οὕτω φέρεται, ἦτοι ἀπὸ τοῦ οὐδὲν ἄττικοῦ δὲν ἀντὶ οὐ καὶ ἀπὸ τοῦ τί ἐνι τὰ, τίτιο καὶ τίτιο ὡς παρὰ Λεσβίοις, ἐξ οὗ παρὰ Κρησὶ καὶ ἄλλοις ῥαθύμοις τὸ ἴντα. Καὶ σχεδὸν οὐδὲν τῆς γραφῆς ῥήμα, ὅπερ μὴ ἐν τῇ οἰκουμένῃ φέρεται· εἰ δὲ καὶ τινὰ οὐ φέρεται, οὐδὲν θαυμαστόν· πολλὰ γὰρ ἐν λήθῃ καὶ ἀλλοιώσει γεγονάσιν ἐξ ἀμελείας καὶ τῆς ἐπιμιξίας τῶν βαρβάρων, ὡς ἐν ταῖς ἤδη ῥηθεῖσι βραχέσι ῥήμασιν ἀποδέδεικται· πόσα γὰρ ὀνόματα πετεινῶν, ἑρπετῶν, τετραπόδων, φυτῶν, ἰχθύων, ζωῦφιων τε καὶ κνωδάλων καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ κόσμῳ οὐκ οἶδαμεν :

ΡΗΓΑΣ, ΒΗΛΑΡΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ¹

Ἡ πρώτη σειρά τῶν διαλέξεων, δι' ὧν ὁ Παρνασσὸς ἐψήφισε νὰ ἐγκαινιάσῃ νέαν περίοδον ἐπὶ τῇ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος συμπληρώσει πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, ὠρίσθη νὰ περιλάβῃ τὰ κατὰ τοὺς ἐκλιπόντας Ἑλληνας ποιητὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὅπως τεθῶσιν οὕτως αἱ βάσεις ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ. Εἰς ἐμὲ δ' ἔλαχεν ὁ κλῆρος νὰ ἐξεικονίσω ἐνώπιον ὑμῶν τὸ ἔργον τῶν τριῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, δι' ὧν ἀρχεται ἡ ποιητικὴ κίνησις τοῦ αἰῶνος ἐκείνου. Πρόκειται περὶ τοῦ Ῥήγα, τοῦ Βηλαρά, τοῦ Χριστοπούλου. Κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν ὁ πρῶτος εἶνε Θεσσαλὸς, ὁ πρωτομάρτυς, ὁ δεύτερος, ὁ Βηλαράς, εἶνε Ἡπειρώτης, ὁ τρίτος, ὁ Χριστόπουλος, εἶνε Μακεδών. Ἀνήκουσι δῆλα δὴ καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὴν βορειοτέραν Ἑλλάδα.

Οὕτως, ἂν προέκειτο περὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, περὶ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου, περὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὅα ἤδυνάμην νὰ σας εἶπω, ὅτι τὴν κουρασμένην Ἑλλάδα τοῦ νότου παρουσιάζεται διαδεχομένη ἡ ἀκούρατος Ἑλλάς τοῦ βορρᾶ. Ἀλλ' ἐδῶ ἔχομεν περίστασιν ὅλως διάφορον· ἔχομεν οὐχὶ κεκμηκότα τὸν νότον, ἀλλὰ παρασκευαζόμενον πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως, καὶ ὅμως ἀκούοντα τὴν φωνὴν τῆς ποιήσεως ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τοῦ βορρᾶ, ὅστις ἐπ' ἰσῆς δὲν εἶχεν ἀπαυδήσει ὑπὸ ἔποψιν παρασκευῆς τοῦ ἀγῶνος, διότι ἐκεῖ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Θεσσαλίας, εἰς τοὺς δρυ-

μῶνας τῆς Μακεδονίας, εἰς τὰς φάραγγας τῆς Ἡπείρου ἠγωνίζοντο ἤδη οἱ ἄρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφται, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ.

Μέχρι πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἀκόμη ἐτῶν αὐτὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ῥήγα εἶχε διαστρέψει ἡ παράδοσις. Πάντες ὠνόμαζον αὐτὸν Ῥήγαν Φεραῖον· καὶ ὅμως αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκάλει ἑαυτὸν μέχρι τοῦ θανάτου ἐπὶ τῶν συγγραφῶν, ἐπὶ τῶν χαρτῶν, παντοῦ καὶ πάντοτε Ῥήγαν Βελεστινλῆν, ἐπονομάζων ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ πατρῖου Βελεστίνου τοῦ ἀντικαταστήσαντος τὰς ἀρχαίας Φεράς. Τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ οἰκογενειακὸν ὄνομα δὲν γινώσκωμεν. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶχε διαστραφῆ, πολὺ μᾶλλον εἶχον ἀγνοηθῆ, εἶχον ἄλλως παρασταθῆ πολλὰ περὶ τοῦ βίου του, καὶ κυριωτάτη, σχεδὸν μόνη, πηγὴ, ἣν εἶχομεν περὶ τῶν κατ' αὐτὸν, ἦσαν ὅσα εἶχε γράψει περὶ τοῦ Ῥήγα ὁ φίλος καὶ μέχρι τινὸς συνεργάτης αὐτοῦ Χριστόφορος Περραιεὸς. Ἀλλ' ἐξαίρνης ἐπιφανῆς Γαλάτης, φίλος τῆς Ἑλλάδος καὶ μελετητῆς τῶν πατρῶν ἡμῶν, ὁ Αἰμίλιος Legrand, ἀνεκάλυψεν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βιέννης ὀλόκληρον τὸν φάκελον τῆς ἀνακρίσεως τοῦ πρωτομάρτυρος. Ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἐταιρεία, εἰς ἣν παρεπέμφθησαν τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐγγράφων ἐκείνων, μοι ἀνέθηκε τότε τὴν μετάφρασιν αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν¹ ἐπ' ἐκείνων ἐστήριξα ἔπειτα τὸ βιβλίον μου τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα»². Ἐν τῷ βιβλίῳ μου ἐκείνῳ παρέστησα τὴν νύκτα τῆς ἀγρυπνίας, καθ' ἣν ἐτέθησαν κατὰ πρῶτον ἐνώπιόν μου τὰ ἐγγράφα ἐκεῖνα ἀποκαλύπτοντα τὰ τῆς ἀνακρίσεως, τὰ ἐξελίссοντα τὸ μαρτύριον τοῦ Ῥήγα. Σᾶς ἀναγινώσκω καὶ οἷς

¹ Ἡ διάλεξις αὕτη ἐγένετο ἐν τῇ Φιλολογικῇ Συλλόγῳ Παρνασσῇ τῇ 20 Ἰανουαρίου καὶ ἐπανελήθη τῇ 25 Ἰανουαρίου, εἶνε δὲ ἡ πρώτη τῆς σειράς τῶν δωδεκά διαλέξεων περὶ τῶν θανόντων ποιητῶν τοῦ 10' αἰῶνος, περὶ ἧς ἴδε Νέον Ἑλληνισμὸν Τόμ. IB' σ. 489.

¹ Ἀνέκδοτα ἐγγράφα περὶ Ῥήγα Βελεστινλῆ καὶ τῶν οὖν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ ἀρχείων ἐξαχθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ Αἰμιλίου Legrand μετὰ μετάφρασεως ἑλληνικῆς ὑπὸ Σπυριδῶνος Π. Λάμπρου. Ἀθήνησι. 1891.

² Μετὰ εἰκόνων καὶ παρομοιοτύπων. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐστίας. 1892.

ἐπαναλαμβάνω ὀλίγας λέξεις, ἄς τότε ἔγραψα περὶ τῶν ἐντυπώσεων, περὶ τῶν συγκινήσεων τῆς νυκτὸς ἐκείνης.

« Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν συγκινητικὴν ἐκείνην χειμερῖνὴν νύκτα τοῦ Ἰανουαρίου, καθ' ἣν, παλαιῶν ἐρρωμένως « πρὸς τὴν κόπωση τῶν ὀφθαλμῶν, διήλθον ἄγρυπνος ἐπὶ τῶν « τετραδίων ἐκείνων, ἀτινά μοι ἀπεκάλυπτον ἐκτυλισσομένην « κατ' ὀλίγον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀληθινὴν τραγῳδίαν, ἥς παριστάμην ἐν τῇ νυκτερινῇ ἡρεμίᾳ μόνος θεατῆς ἐκπεπληγμένος, « ἔνδακρυς, μέχρι τῶν μυχιαϊμάτων τῆς καρδίας συγκεκινημένος. Καὶ ὅτε τοῦ ἀπηυδηκότος μου λύχνου ἢ ἀπανθρακωθεῖσα « θρυαλλίς¹ ἀμαυρὸν πλέον ἔχυνε τὸ φῶς τῆς ἐπὶ τὴν σκηνὴν « τοῦ μεγάλου μυστηρίου, ἤρκεσε τῆς ὑποφωσκούσης ἤδη ἡμέρας τὸ λυκαυγὲς νὰ φωτίσῃ τὰς τελευταίας λέξεις, δι' ὧν « ἀπεκαλύπτετο τοῦ ἀλησμονήτου μαρτυρίου τὸ τιτανῶδες με- « γαλεῖον ».

Δὲν θὰ ἐπαναλάβω πρὸ ὑμῶν τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνακρίσεων, τὰς τύχας τοῦ μάρτυρος μέχρι τοῦ στραγγαλισμοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν συμμαρτύρων ἐν Βελιγραδίῳ, ὅτε ἡ Αὐστρία παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ὅποῖος ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Ῥήγα, ὁποῖα ἡ φιλοπατρία τῶν περὶ αὐτὸν Μακεδόνων, Ἡπειρωτῶν, Χίων συμμοριτῶν, τῶν στρατολογηθέντων ἀπὸ τῶν νέων τῶν σπουδαζόντων ἐν Βιέννῃ ἰδίως τὴν ἰατρικὴν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς τάξεως, τῶν ἐμπόρων τῶν διαμενόντων ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Αὐστρίας, ἀρκεῖ νὰ μάθωμεν ἐκ τῶν λέξεων, ἄς μετὰ θάρρους ὁμολόγησαν ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐξεταζόμενοι, ἂν πράγματι εἶχον μελετήσει τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἂν ἀληθῶς εἶχον βυσοδομήσει συνωμοτικὰ μέτρα, ἂν ὄντως εἶχον σκεφθῆ νὰ ὑπονομεύσωσι τὸ καθεστῶς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἡ παρρησία πάντων ὑπῆρξεν ἀληθῶς θαυμαστή. « Πάντοτε « ἐπεθύμουν, εἶπε πρὸς τὸν ἀνακριτὴν ὁ Ῥήγας, τὴν ἀπελευ- « θέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, καὶ μετὰ τὴν

¹ Δὲν εἶχομεν ἐν Ἀθήναις ἀκόμη ἠλεκτρικὸν φῶς τῆ 1891.

« σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου τούτο ἔχω ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδω ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ προτιμῶ νὰ ἔχω κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον παρά τοιοῦτον « τύραννον οἷος ὁ Τούρκος ». Ἀνάλογος δὲ ὑπῆρξε καὶ τῶν ἐταίρων τοῦ Ῥήγα ἡ ὁμολογία.

Ἄλλὰ τίνες ἦσαν οἱ λόγοι, δι' οὓς ἀνεκρίναντο; Τίνες ἦσαν οἱ λόγοι, ὧν ἔνεκα κατεδιώκοντο, ὧν ἔνεκα παρεδόθησαν εἰς τὸν στραγγαλισμὸν; Πέντε ἦσαν τὰ μέσα, ἅτινα εἶχαν ὁ Ῥήγας διανοηθῆ πρὸς συντέλειαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους. Πρῶτον μὲν ἡ δημοσίευσις διαφόρων συγγραμμάτων, χαρτῶν, εἰκόνων. Δι' αὐτῶν ἐμελέτα καὶ ἐφαντάζετο τὴν διαφώτισιν τοῦ γένους καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῆς φιλοπατρίας τῶν δουλευόντων Ἑλλήνων. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τοὺς δούλους δὲν παρασκευάζει μόνον τὸ δόρυ τοῦ κατακτητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν καταδυναστευομένων. Ἦτο λοιπὸν ὀρθοτάτη ἡ σκέψις τοῦ Ῥήγα. Δεύτερον μέσον ὑπῆρξεν ἡ σύμπηξις ἐταιρείας ἐπαναστατικῆς. Τρίτον ἡ σύμπραξις μετὰ τοῦ ἀποστάντος ἀπὸ τῶν Τούρκων πασσᾶ τοῦ Βιδινίου, τοῦ Πασβάνογλου. Τέταρτον ὑπῆρξεν ἡ συνεννόησις μετὰ τῆς Γαλλίας. Πέμπτον τέλος μέσον κατάλληλον ἐθεωρήθη ἡ ἐν κρίσιμῳ ὥρᾳ ἐκδόσις ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως, προκαλούσης τὸν συναγερμὸν τοῦ ἔθνους καὶ διδούσης τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἀναστάσεως.

Ἡ συνεννόησις μετὰ τῆς Γαλλίας, εἶπον, μεταξὺ τῶν ἄλλων. Εἶχον ὀλίγα ἔτη παρέλθει ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ κηρύγματα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος εἶχον κινήσει τὴν ψυχὴν τοῦ Θεσσαλοῦ ἐκείνου διδασκάλου, οἰαδῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Θεσσαλίας. Ἐκ τῶν αὐλῶν τῶν ἡγεμόνων τῶν παριστρῶν χωρῶν μετέβη εἰς τὴν Βιέννην, καὶ ἐκεῖ ἤρξατο τοῦ ἔργου τοῦ ἐπαναστατικοῦ διὰ τῆς παρασκευῆς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ποιημάτων του.

Ὁ Ῥήγας δὲν ἤρχιζε τὸ συγγραφικὸν του στάδιον τότε τὸ

πρώτον. Ἦδη ἐκτὸ ἔτη πρὸ τοῦ μαρτυρίου, τῷ 1790, ἐδημοσίευεν ἐν Βιέννῃ βιβλίον ἐπιγραφόμενον « Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν ». Τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦτο μᾶλλον μετάφρασις, ἐξέδιδε μετὰ τινος αἰδοῦς. Οὐδεὶς θὰ γήδύνατο νὰ φαντασθῆ, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ στραγγαλισθῆ ὑπὲρ τοῦ γένους, ὡς πρῶτόν του δημοσίευμα ἤθελεν ἐκτυπῶσαι τὴν συγγραφὴν ἐκείνην. Διὰ νὰ δυσωπήσῃ λοιπὸν τοὺς ἐτοίμους νὰ ξενισθῶσι καὶ οἶονεὶ διαμυρτηρηθῶσιν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ δημοσιεύματι, πρὸς τοὺς θέλοντας νὰ κακίσωσιν αὐτὸν ἐδικαιολόγει τὴν τοιαύτην ἐκλογὴν ἐρωτικῆς ὕλης, γράφων ἐν τῷ προλόγῳ, « ὅτι οἱ ἐμπεριεχόμενοι τῷ παρόντι βιβλίῳ ἔρωτες « εἰς ὑπανδρείαν καταντοῦν, ἣ ὁποία εἶνε μυστήριον, καὶ ἄς μὴ « πολυλογούν » ».

Μεταξὺ δὲ τῶν ἔργων, ἅτινα κατόπιν ἐξηκόντιζε πρὸ τοῦ ἔθνους, μεταξὺ τῶν βιβλίων του, τῶν χαρτῶν του, τῶν εἰκόνων, τὰς ὁποίας παρεσκεύασεν, ὅπως ἐξεγείρῃ τὸ φρόνημα τῶν δουλευόντων, ὑπῆρξαν καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Τὰ ποιήματα ταῦτα δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ κρίνωμεν σήμερον τελείως διὰ τὸν λόγον, ὅτι δὲν ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν καθαρὰ τὰ κείμενα αὐτῶν, δὲν ἔχομεν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ἐπιτροπεῖα συστάσα πρὸ ἐλίγων ἐτῶν χάριν ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος τοῦ Ῥήγα ἐν Βελεστίνῳ ἢ ἐν Βόλῳ, ἐπελάβετο μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ σκοποῦ νὰ δημοσιεύσῃ συλλογὴν τῶν ἀπάντων τοῦ Ῥήγα πλήρη καὶ κριτικὴν. Δυστυχῶς ἡ ἐπιτροπεῖα ἐκείνη δὲν ἠδυνήθη νὰ προβῆ μέχρι τοῦδε εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Εἴμεθα λοιπὸν τόσον ἐπίσω εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὥστε μόλις κἂν ἤρχισε νὰ ἐπιρρίπτηται φῶς ἐπὶ τῆς γνησιότητος καὶ τῆς ταυτότητος τῶν ποιημάτων τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Ῥήγαν. Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ φακέλου τῆς Βιέννης αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ λεγομένου Θουρίου παρεδίδοτο ἐσφαλμένως. Καὶ δὴ σφαλερῶς ἐθεωρεῖτο ὡς Θούριος τὸ ποίημα τὸ ἐπιγραφόμενον « Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων ». Ἄλλ' ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἀνακρίσεως γίνεται

σαφές, ὅτι Θούριος εἶνε τὸ ποίημα τὸ ἤδη πρότερον ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ, τοῦ Γούδα καὶ ἄλλων οὕτω καλούμενον, ἦτοι τὸ ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων Ὡς πότε παλληκάρια, ἐκ τοῦ ὁποίου κυριώτατα εἶνε γνωστός. Οἱ χρόνοι παρέρχονται, νέοι ἄνδρες ἀναφαίνονται, νέοι ἀντιλήψεις, ἄλλαι ἀξιώσεις κρατοῦσι σήμερον περὶ ποιήσεως, ἄλλων νέων ποιητῶν ὀνόματα πληροῦσι τὰς καρδίας σας καὶ συγκινοῦσι τὰ πλήθη, καὶ ἴσως ὑπάρχουσιν οἱ ἀγνοοῦντες τοὺς στίχους τοῦ Βελεστινῆ. Ἐπιτρέψατε νὰ ἐπαναλάβω αὐτούς.

Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζοῦμεν στὰ στενά
μονάχοι σὰν λιοντάρια, σταῖς ράχαις, στὰ βουνά ;
Σπηλιαιὲς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπὸ τὸν Κόσμον, γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας καὶ ἔλους τοὺς συγγενεῖς ;
Καλλιῶνα: μιὰς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σκράντα χρόνοι σκλαβιά καὶ φυλακίη.
Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσῃς καὶ εἶσαι ἐπὶ σκλαβιά ;
Στοχάσου πῶς σὲ ψήγουν καθ' ὥραν ἐτὴν φωτιά.

Ἐλάτε μ' ἔναν ἔθλον, εἰς τοῦτον τὸν κειρὸν,
νὰ κἀνωμεν τὸν ἔρκον ἐπάνω 'ς τὸν Σταυρόν.
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν
νὰ βάλλωμεν εἰς ἔλους νὰ διδοῦν ἐρισμὸν.
Οἱ νόμοι γὰρ εἰς πρῶτος καὶ μόνος ἰδηγὸς
καὶ τῆς Πατρίδος ἕνας νὰ γένῃ ἀρχηγός,
γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά'
νὰ ζοῦμε σὰ θηρία εἰς πλιὸ σκληρὴν φωτιά.
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλά ἐτὸν Οὐρανόν
ἄς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα 'ς τὸν Θεόν.

Ἔρκος κατὰ τῆς τυραννίας καὶ ἀναρχίας.

Ὁ βροσιεὺ τοῦ κόσμου, ἐρκίζομαι εἰς σὲ
ἐτὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ,
μῆτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μῆτε νὰ πλανηθῶ,
εἰς τὰ τρεῖματα τους γιὰ νὰ παραδοθῶ.
Ἐν ὄσῳ ζῶ ἐτὸν κόσμον, εἰ μόνος μου σκοπὸς
γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω ἢ νᾶναι σταθερός.
Πιστός εἰς τὴν Πατρίδα συντρέξω τὸν ζυγόν,
ἀχώριστος γιὰ νᾶμαι ὑπὸ τὸν στρατηγόν.

Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, νὰ στράψ' ἡ σὺραγὸς,
καὶ νὰ μὲ κατακλάψῃ, νὰ γίνω σὰν καπνὸς¹.

Ἐκείνο ὅπερ ἔλεγον πρότερον, ὅτι δὲν ἔχομεν καθαρὸν τὸ κείμενον τῶν ποιημάτων τοῦ Ῥήγα, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τετάρτου διστιχοῦ, τὸ ὁποῖον σᾶς ἀνέγνωσα, ὅπερ δημοσιεύεται συνήθως ὑπὸ τὸν τύπον·

Καλλήτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σκράντα χρόνους (ἢ χρόνους) σκλαβιά καὶ φυλακῆ.

Ἄλλ' ἐκ παλαιοῦ ἐντύπου, τὸ ὁποῖον κέκτηται ἐν Κερκύρα ὁ δικηγόρος κ. Ἰδρωμένος, ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἑρθὴ γραφὴ εἶνε

Καλλιῶνκι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σκράντα χρόνοι σκλαβιά καὶ φυλακῆ.

Καὶ πολλὰ ἄλλαι διαφοραὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ διατυπώσει, ἣν μιᾶς παρουσιάζει τὸ ποίημα ἐν τῷ ἐντύπῳ τοῦ κ. Ἰδρωμένου. Σταματῶ ἀκόμη εἰς τοὺς πρώτους αὐτοὺς στίχους, πρὶν κρίνωμεν καθ' ὅλου τὴν ποιητικὴν ἀξίαν τοῦ Ῥήγα. Εἶνε φανερὰ ἡ ἀναλογία τῶν στίχων ἐκείνων τοῦ Θεσσαλοῦ ποιητοῦ τῶν παριστανόντων τὰ δεινὰ τοῦ τουρκοκρατουμένου γένους πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Τιβερίου Γράκχου, παρασκευάζοντος τὴν διὰ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου ἀπαλλαγὴν τῶν πενομένων τάξεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δήμου ἀπὸ τῶν ὑπερβασιῶν τῶν πλουσίων. Καὶ ἀκοντες ἀναμνησκόμεθα τῶν λόγων ἐκείνων τοῦ Ῥωμαίου δημάρχου, καθ' οὓς «τὰ μὲν ἠηρία τὰ τὴν Ἰταλίαν νεμόμενα καὶ φωλεὸν ἔχει καὶ κοιταῖον ἐστὶν αὐτῶν ἐκάστη καὶ καταδύσεις, τοῖς δ' ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας μαχομένοις καὶ ἀποθνήσκουσιν ἀέρος καὶ φωτὸς, ἄλλου δὲ οὐδενὸς μέτεστιν, ἀλλ' ἄστικοι καὶ ἀνίδρυτοι μετὰ τέκνων πλανῶνται καὶ γυναικῶν». Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ Ῥήγας ἦτο λόγιος ἀναντιρρήτως καὶ γνώστης τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι διανοήθη νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ ἀπηχῆσῃ τοὺς λόγους τοῦ

¹ Ἴδε τὴν διατύπωσιν κατὰ τὸ παρὰ τῷ ἐν Κερκύρα δικηγόρῳ κ. Ἀνδρέᾳ Ἰδρωμένῳ ἐντύπον τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τυπογραφίας τοῦ γένους ἄνευ ἔτους ἐν ταῖς ἐμαῖς Μικραῖς σελίσιν. Ἐν Ἀθήναις, 1905 σ. 641 κ. ε.

Τίβερίου Γράκχου. Τὰ δεινὰ, ἅτινα διατραγουδαῖ ἐν τῷ Θουρίῳ, εἶνε δεινὰ ἅτινα ἠσθάνετο αὐτὸς, ἅτινα ἔδλεπε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ὑφιστάμενον τὸ δούλον ἔθνος, εἶνε εἰκῶν ἐξ αὐτοψίας.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἔπειτα ὁ Ῥήγας καλῶν εἰς βοήθειαν, προτρέπων εἰς συμμαχίαν, παροτρύνων εἰς ἐξέγερσιν ἀπὸ τοῦ τυράννου τοὺς Σέρβους — ἢ Σερβία ἦτο ἀκόμη ὑποδεδουλωμένη — τοὺς Βουλγάρους, παρ' οἷς μόλις ὑπῆρχεν ἤδη ἐθνικὴ συνείδησις, αὐτὰ τὰ λείψανα τῶν Μελιταίων ἵπποτων, πᾶν ὅ τι ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίως ἐν τοῖς Βαλκανίοις, πᾶν ὅ τι ἦ δυνατό νὰ συντελέσῃ χάριν καταπολεμήσεως τοῦ Τούρκου. Ὁ ποιητὴς, παρασκευάζων τὴν ἐπανάστασιν τοῦ γένους, γίνεται πλέον πολιτικὸς, ἀναδεικνύεται ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τῆς βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας.

Τίς ἢ κρίσις ἡμῶν περὶ τοῦ ποιητικοῦ τούτου ἔργου τοῦ Ῥήγα; Ἄν θελήσωμεν νὰ παραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς ἄλλα ποιήματα πατριωτικὰ, πρὸς αὐτὴν τὴν Μασσαλιῶτιν, πρὸς τὰ ποιήματα τῶν Γερμανῶν τὰ συνταχθέντα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων γερμανικῶν νικῶν τοῦ 1813, θὰ εὕρωμεν, ὅτι ὁ Ῥήγας δὲν ὑστερεῖ τῶν μεγάλων πατριωτῶν ποιητῶν ξένων ἔθνῶν. Ἄλλ' εἶνε ἀκατάσκευος ὁ στίχος του, εἶνε ἀτεχνος βεβαίως. Ὡς πρὸς δὲ τὴν γλῶσσαν; Ἡ γλῶσσα τοῦ Ῥήγα, ἡ γλῶσσα τοῦ Βηλαρά, ἡ γλῶσσα τοῦ Χριστοπούλου εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἑρθεῖτα εἰς τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Βηλαρά λέγει· «Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσάν του εἶνε ὑποκείμενον διὰ τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ εἴπῃ ἢ παρὰ πολὺ ὀλίγα ἢ παρὰ πολὺ πολλά».

Καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα γεννᾶται τὴν σήμερον πρῶτον ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ διαλέξει, ἀλλ' εἶνε ζήτημα μέλλον βεβαίως νὰ ἐπανέλθῃ πολλάκις κατὰ τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων τούτων. Οἱ ὁμιληταί, στρατολογηθέντες ἐκ πασῶν τῶν τάξεων τῶν λογίων καὶ ἔχοντες διαφόρους γνώμας, διαφόρους ἀντιλήψεις ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου τούτου ἐδάφους τοῦ Παρνασσοῦ, κατ' ἀνάγκην, ἐὰν δὲν θελήσωσι νὰ λύσωσι, θάναγκασθῶσι νὰ θίξωσι τὸ λε-

γόμενον γλωσσικὸν ζήτημα. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι τὸ λεγόμενον τοῦτο γλωσσικὸν ζήτημα οὐ μόνον θὰ συζητηθῆ, ἀλλὰ καὶ θὰ προαχθῆ διὰ τῶν διαλέξεων τούτων καὶ θὰ φωτισθῆ κατὰ μέγα μέρος. Ἄλλ' οἰαδῆποτε καὶ ἂν ὑπάρξῃ ἡ κρίσις, οἰονδῆποτε καὶ ἂν ἀποβῆ τὸ πόρισμα, οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ κακίσῃ τὸν Ῥήγαν, τὸν Βηλαράν, τὸν Χριστόπουλον, ὅτι μετεχειρίσθησαν τὴν γλῶσσαν τὴν λαϊκὴν. Ὁ Ῥήγας, διηγεῖται ὁ Περραιβός, κακιζόμενος ὑπὸ τινος νέου Ἑλληνοῦ ἐν Βιέννῃ διὰ τί προτιμᾷ νὰ συντάσῃ τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ, ἀπήντησεν « Ἐν ὄσῳ, φίλε μου, ὁ Χασάνης καὶ ὁ Μεχμέτης « τυμπανίζουσι διὰ τῆς σιδηρᾶς ράβδου τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑλληνοῦ, οὗτος οὔτε καιρὸν, οὔτε νοῦν ἔχει νὰ διδαχθῆ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἡ νὰ διορθώσῃ τὴν παροῦσαν· ὅθεν δὲν δύναται « νὰ ἐννοήσῃ τοὺς λαλοῦντας ὑπὲρ τῶν συμφερόντων του, εἰμὴ « ὅταν τῷ λαλώσῃ εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ ἐκ βρέφους διάλεκτον· « ἀφ' οὗ ὅμως φωτισθῆ διὰ τῆς καθομιλουμένης γλώσσῃς περὶ « τῶν συμφερόντων του, δράξῃ τὰ ὄπλα καὶ καταδαμάσῃ δι' « αὐτῶν τὸν Χασάνην καὶ Μεχμέτην, τότε ἐλεύθερος ὢν δύνα- « ται νὰ μάθῃ νὰ ὁμιλῆ καὶ πρὸς Ὀμήρους καὶ Θουκυδίδας, « τότε δὲν ἔχει χρεῖαν πλέον ἄλλων συμβούλων περὶ τῆς δια- « γωγῆς του, τότε μετὰ τὴν πτώσιν τῆς τυραννίας δύναται νὰ « καταργήσῃ καὶ τὴν βαρβαρωθεῖσαν διάλεκτόν μας»¹.

Βεβαίως ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ καὶ μόνον ὁ Ῥήγας ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῆ, μόνον ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ γράφοντες ὁ Βηλαράς καὶ ὁ Χριστόπουλος ἠδύναντο νὰ γείνωσι καταληπτοί, νὰ ανακουφίσωσι τὰ δεινὰ τοῦ δουλεύοντος γένους.

Ἐὰν δὲ παραβάλωμεν τὸν Ῥήγαν πρὸς τὸν Rouget de Lisle, τὸν ποιητὴν τῆς Μασσαλιώτιδος, τὸν λοχαγὸν ἐκείνον τοῦ 1792, ὅστις ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ δημάρχου τοῦ Στρασβούργου, γαλλικοῦ ὄντος τότε, ἐν μέσῳ χαρᾶς πατριωτικῆς μετὰ συμπό-

σιον αἴφνης ἐμπνευσθεὶς ἔγραψε τοὺς στίχους καὶ ἐτόνισε τὸ μέλος ἐκεῖνο, ὅπερ, κυρίως χρησιμεῖον εἰς τοὺς μασσαλιωτικούς λόχους, ἐδημοσιεύθη μὲν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Ἄσμα τῆς στρατιᾶς τοῦ Ῥήγου » (Chant de l'armée du Rhin), ὀνομάσθη δὲ διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς Ὕμνος τῶν Μασσαλιωτῶν, ἔπειτα δὲ τέλος ἀπέκτησε τὸ ὄνομα, ὑφ' ἧς εἶνε γνωστὸν ὡς στιχοῦργημα καὶ ὡς μέλος ἐν τῷ κόσμῳ, La Marseillaise, ἐὰν παραβάλωμεν τὸ ποίημα τοῦ Ῥήγα πρὸς τὴν Μασσαλιώτιν ταύτην, θὰ ἴδωμεν, ὅτι δὲν εἶνε ὑποδεέστερον αὐτῆς. Καὶ ἡ Μασσαλιώτις, ἂν ἀφήσῃτε κατὰ μέρος τὸ μέλος, ἂν θελήσῃτε νὰ ἐξετάσῃτε αὐτὴν κριτικῶς, ὑπὸ καθαρῶς αἰσθητικὴν ἔποψιν, ἂν ἀποβάλλῃτε τὴν ἐννοίαν τὴν πατριωτικὴν, ἂν δὲν εἰσέλθῃτε εἰς τὴν ψυχὴν, εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἐγεννήθη, τῆς ὥρας, καθ' ἣν τὰ τέκνα τῆς πατρίδος καλοῦνται εἰς ἀγῶνας, καθ' ἣν φρονηματίζεται τὸ γαλλικὸν ἔθνος, ὡς ἐπ' ἴσης καὶ τὰ ποιήματα τῶν Γερμανῶν μεγάλων πατριωτῶν τοῦ 1813, τοῦ Ἐρνέστου Μαυρικίου Arndt, τὰ ἐπιγραφόμενα « Τίς ἡ πατρίς τοῦ Γερμανοῦ », « Τὸν σιδηρὸν παρήγαγεν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ πλάσις », τὸ ἄλλο ἐκεῖνο « Αἱ σάλπιγγες ἤχοῦσιν, ὀρμήσατε, Οὐσσάροι », ὡς καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοδώρου Körner τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Λύρα καὶ σπάθη », καὶ ἂν χωρίσῃτε, οὕτως εἰπεῖν, ἐξ αὐτῶν τὴν ἐννοίαν τῆς γερμανικῆς φιλοπατρίας, τότε θὰ ἴδῃτε, ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα δὲν εἶνε ἀνώτερα τοῦ ποιήματος τοῦ Ῥήγα. Ἡ μεγάλη ἐννοία, ἡ μεγάλη μορφή τοῦ ποιήματος τούτου κρινομένου κατὰ τὰς σημερινὰς ἡμῶν καλαισθητικὰς ἀντιλήψεις μεταβάλλεται ἐνιαχοῦ εἰς κοινὸν δημοσιογραφικὸν ἄρθρον. Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ καὶ φράσεις ἔχουσαι τὴν ἀξίαν στίχων Τυρταίου, ὡς ὁ ἤδη ἀναγνωσθεὶς ἐκεῖνος στίχος

γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία δμοιάζει τὴν σκλαβιά

καὶ τὸ πολυθρύλητον ἐκεῖνο δίστιχον

¹ Χριστοφόρου Περραιβοῦ Σύντομος βιογραφία τοῦ ἀοιδίου Ῥήγα Φεραίου τοῦ Θεσσαλοῦ. Ἐν Ἀθήναις. 1860 σ. 35.

Κάλλιο γὰρ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῆ,
ἢ νὰ κρεμάσῃ φοῦντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

Αἱ τοιαῦται ἐκφράσεις, προσερχόμεναι ἐξ ὀρμῆς φιλοπατρίας, περιβεβλημένης ὅλην τὴν στοργὴν πρὸς τὴν πατρίδα, εἶνε ἀντάξαι μεγάλου ποιητοῦ. Ὅταν δ' ἔπειτα ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ ποίημα ἐκεῖνο ἐμελοποιήθη καὶ ἐψάλλετο ἐν ὥρᾳ πατριωτικῆς παραφορᾶς, ὅτι ἐν Βιέννῃ εὑρισκόμενος ὁ Ῥήγας τὸ ἐτύπωσε κρυφίως καὶ, περιφερόμενος εἰς τὰ καφενεῖα, εἰς ἃ ἐσύχναζον οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐξάγων αὐτὸ ἐκ τῶν βαθύων θυλάκων τοῦ Θεσσαλικοῦ τοῦ τσουμπέ τὸ διένεμε μυστικά, ἐξεγείρων τὸ φρόνημα τῶν ὁμοφύλων· ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν εἶδει καὶ γεννᾷ ἡ ἰδέα τοῦ κινδύνου τῆς ἀνακοινώσεως καὶ ἴδωμεν τὸ ποίημα ἐκεῖνο διαδομένον ἀπὸ τῆς Βιέννης διὰ τῶν ἐκαὶ σπουδαζόντων νέων καὶ διὰ τῶν ἐμπόρων εἰς τὸ Σερλίνον, εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Ἰππὸν, εἰς σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα ὅταν ἀκούωμεν παρὰ περιηγητῶν Ἑυρωπαίων, ὅτι τὸ εἶρον ἐλίγον χρόνον κατόπιν φυλασσόμενον ἀνὰ τὰ βουνὰ παρὰ χωρικῶν καὶ βοσκῶν ἀγραμμάτων, οἵτινες ἔκρυπτον αὐτὸ περιτετυλιγμένον δίκην ἐγκολπίου εἰς τὰ περιάπτά των, ἀναμένοντες, οἱ ἀμαθεῖς ἐκεῖνοι, νὰ συναντήσωσιν ἐγγράμματόν τινα ἢ τὸν ἱερέα τοῦ χωρίου των, ἵν' ἀναγνώσῃ αὐτὸ εἰς αὐτοὺς καὶ ἐνθουσιασθῶσι καὶ δακρύσωσι μὲ πατριωτικὴν συγκίνησιν· ὅταν μάθωμεν, ὅτι Τούρκοι ἀκόμη πασσάδες ἐν Κωνσταντινουπόλει, χωρὶς νὰ νοῶσι τὴν ἔννοιαν τῶν στίχων, ἐπεθύμουν νὰκούωσι τὸ μέλος αὐτοῦ· ὅταν, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς ἀνακρίσεως, ἴδωμεν μνημονευόμενον, ὅτι ὁ Ῥήγας ἐν μυστικαῖς συνελεύσεσιν ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ ἐκάλει τοὺς φίλους καὶ τοὺς ὁμόφρονας καὶ παίζων αὐτὸς τὸν αὐλὸν τοὺς ἤκουεν ἄδοντας τοὺς ἐνθουσιαστικοὺς ἐκείνους στίχους, τότε δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ ποιήματος τούτου τοῦ ἐμπνευσμένου Θεσσαλοῦ πατριώτου. Πρέπει νὰ μετατεθῶμεν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ δούλου, πρέπει νὰ ἀναμετρήσωμεν τὰς ἐλπίδας τῶν ἀναλαμ-

ξανόντων τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πατρίου φρονήματος, διὰ νὰ γεννηθῆ ἡ ἔκτακτος ἐκείνη ἐν τῇ ψυχῇ μας δύναμις, ἣτις θὰ μας κάμῃ νὰ κατανοήσωμεν ὀρθῶς τὸ μέγα αὐτὸ ποίημα τῆς προσδοκωμένης ἀναστάσεως τοῦ γένους. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ψυχολογία τῆς πατριωτικῆς ποιήσεως εἶνε τις ὅλως ἰδιάζουσα καὶ ἀπαιτεῖ ἀτμόσφαιραν ἐξαιρετικὴν.

Ὁ Ῥήγας ἐστραγγαλίσθη, καὶ τὰ γλαυκὰ ὕδατα τοῦ Ἰστρου ἀπέπνιξαν τῆς λύρας αὐτοῦ τὴν ἰχώ· ἀλλὰ δὲν συνεξέλιπεν ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγάλου μάρτυρος, καὶ δὲν ἔπαυσε ζῶσα ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἔγγραφοῦ του. Ἐκεῖνο ὅπερ μᾶς λέγει ὁ Περραιβὸς, ὅτι εἶπε θνήσκων, «ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ἐλεύσεται ἡ ὥρα ἕτε θέλει βλαστήσει, καὶ τὸ γένος μου θέλει συνάξει τὸν γλυκὺν καρπὸν», καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἐλέχθη πράγματι, ὑπῆρξεν ὅμως ἀληθές. Τὸ γένος ἀναστὰν δὲν ἐλησμονήσῃ τὸν πρωτομάρτυρα, καὶ δὲν δικαιούται νὰ λησμονήσῃ τὸν Ῥήγαν καὶ ὡς ποιητὴν.

Τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 1797, καθ' ὃ ἀνεκρίνετο ὁ πρωτομάρτυς, πρὶν ἢ παραδοθῆ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας εἰς τοὺς Τούρκους, ἐκινδύνευσεν οὐχὶ παρὰ τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ παρὰ τῆς Ἰταλίας, παρὰ τῆς Βενετίας ἄλλος ποιητὴς καὶ πατριώτης, ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς. Ἔως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐγινώσκομεν τὸν Βηλαρᾶν μόνον ὡς τὸν φιλοσκόμμονα ποιητὴν, ὡς τὸν γλυκὺν χειριστὴν τῆς λύρας. Ἐυτυχῆς ἀνακάλυψις μὲ ἴγαγεν εἰς τὸ νᾶνεύρω ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας ὀλόκληρον τὸν φάκελον τῶν ἀνακρίσεων τοῦ Βηλαρᾶ. Ἐἶνε τὸ ἀντίστοιχον τοῦ φακέλου τῆς ἀνακρίσεως τοῦ Ῥήγα ἐν Βιέννῃ. Τὰ ἔγγραφα ἐκεῖνα τῆς ἀνακρίσεως, ἅτινα ἐδημοσίευσεν πρό τινων ἐτῶν¹, δεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς τὸν Βηλαρᾶν ἐξαλλον, ἐνθουν, ὅπως ὁ Ῥήγας, ὑπὸ τῶν κηρυγμάτων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως,

¹ Ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Κρυσσᾶς ἐν Βενετίᾳ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημίονι Τόμ. Η', 1911, σ. 315 κ. ε.

ἀφαρπαζόμενον ὑπὸ τῶν νικῶν τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ νικηφόρος προέλασις τῶν ναπολεοντείων στρατευμάτων εἶχεν ἐξάρει τὴν ψυχὴν τοῦ Βηλαρᾶ, καὶ τὰ κηρύγματα τῆς ἐλευθερίας τοῦ μεγάλου Κορσικανοῦ παρεῖχον ἐλπίδας εἰς τὸν Ἰωαννίτην νεανίαν, ὅστις, εἴκοσι καὶ ἕξ μόνον ἐτῶν ἡλικίαν ἔχων, ἀπὸ τριετίας καὶ πλέον εὗρισκετο τῆ 1797 ἐν Ἰταλίᾳ, σπουδάζων ἐν Παταυίῳ τὴν ἰατρικὴν. Ὡς ὁ Ῥήγας ἐφοίτα ἐν Βιέννῃ εἰς τὸ καφενεῖον ὅπου ἐσύχναζον οἱ Ἕλληνες καὶ μετὰ τῶν ὁμοφρόνων ἐσχεδιάζε τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος, οὕτως ἐν καφενεῖον ἐχρησίμευεν ἐν Βενετίᾳ ὡς ἐντευκτῆριον τῶν περὶ τὸν Βηλαρᾶν πατριωτῶν. Οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ, οἱ φίλοι, οἱ ὁμόφρονες, οἱ συνεπαναστάται, οὕτως εἰπεῖν, ἦσαν κυρίως Ἑπτανήσιοι, τούτων δὲ πάντων διεκρίνετο ὁ Κεφαλλῆν Ἰωάννης Κρασσᾶς. Τὸ καφενεῖον, ἐν ᾧ κυρίως ἐγίνοντο ἐλευθερωτικαὶ σκέψεις, τὸ Ζαχαράτειον, ὅπου κατεστρώνοντο στρατηγικὰ σχέδια κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους, ἦτο τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τῆς Βενετίας ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀρχαῖον καφενεῖον Floriani, τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἰδρύσαντος αὐτὸ Κεφαλλῆνος Φλωριά. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ καφενεῖου ἐκεῖνου, ἐπιζητοῦντες νὰ εἶνε μᾶλλον κεκρυμμένοι, συνήρχοντο οἱ ἐλευθερόφρονες ἐκεῖνοι καὶ ὁ Ἰωαννίτης φοιτητῆς τῆς ἰατρικῆς ἐν τινὶ ἄλλῳ καφενεῖῳ «Ὁ αὐτοκράτωρ», κειμένῳ εἰς ἀπόστασιν πέντε λεπτῶν ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Βενετίᾳ. L' imperatore! Αὕτῃ ἢ ἐπιγραφῇ τοῦ καφενεῖου ἐκεῖνου δεικνύει, ὅτι τὰ πνεύματα ἐν Βενετίᾳ ἦσαν ἐξημμένα. Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν παρέμενεν ἐν Βενετίᾳ ὁ σπουδαστῆς τοῦ Παταυίου κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, μὴ παρακολουθῶν τὰ πανεπιστημιακὰ του μαθήματα, ἦτο τακτοποιήσις ὑποθέσεων τοῦ χρηματικῶν ἕνεκα καθυστερήσεως τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς στελλομένων χρημάτων, ἣν ἤλθε νὰ ἐνεργήσῃ ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ ἐν Βενετίᾳ διαμένοντος Ἰωαννίτου ἐμπόρου Ἀλεξάνδρου Γεροπάνου. Καὶ ἡ μὲν διαρρύθμισις τῆς χρηματικῆς ἐκεί-

νης ὑποθέσεως ἦτο τὸ κύριον ἐλαττήριον τῆς ἐν Βενετίᾳ διατριβῆς τοῦ Βηλαρᾶ, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις, ὅτι καὶ ἄλλοι λόγοι ἤγγον αὐτὸν εἰς τὸ νὰ παρατείνῃ τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν δογῶν διαμονήν. Τοῦλάχιστον τὴν μεσημβριαν τακτικᾶ, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀνάκρισις, συνεισιτάτο μετὰ τοῦ Γεροπάνου, οὗτος δὲ εἶχε θυγατέρα. Τὰ πρωτόκολλα τῆς ἀνακρίσεως δὲν μαρτυροῦσιν, ἂν ἦτο ὠραία ἢ κόρη, ἀλλ' ὁ ὑπολογισμὸς τῶν εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν τοῦ Βηλαρᾶ θὰ ἤγεν ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι μετὰ τῆς κόρης τοῦ Γεροπάνου καὶ τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ εἶχεν ἀναπτυχθῆ αἰσθημά τι, καὶ τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς μαρτυρίας ἐκείνης ἐν τῷ φακέλῳ τῆς ἀνακρίσεως, καθ' ἣν ἐλέγετο ζητήσας εἰς γάμον τὴν κόρην.

Πρὶν ἰδῶμεν τὸν πατριώτην καὶ ἐνθουσιώδη φίλον τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν, θάναγνώσω ἐν ποίημα τοῦ Βηλαρᾶ, ὅπερ μοι φαίνεται, ὅτι δύναται νὰ ὑποτεθῇ γραφὲν ἐν Παταυίῳ καὶ ἐμπνευσθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἀπούσης Ἑπειρώτιδος κόρης. Εἶνε τὸ γνωστότατον τῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ:

Πουλᾶκι ξένο,
ξενιτεμμένο,
πουλί χαμένο,
ποῦ νὰ σταθῶ;
Ποῦ νὰ καθῆσω
νὰ ξενοχτίσω
νὰ μὴ χαθῶ;
Βραδείᾳ ἢ ἡμέρα,
σκοτάδι πέρει,
καὶ δίχως ταῖρι
ποῦ νὰ σταθῶ;
Ποῦ νὰ φωλιάσω
ἔσὲ ξένο δάσο,
νὰ μὴ χαθῶ;
Ἡ ἡμέρα φεύγει,
ἢ νύχτα βιάζει
νὰ ἡσυχάζῃ
κάθε πουλί.
Ἐγὼ στενάζω
τὸ ταῖρι κράζω,
ξένο πουλί.

Κυττάζω τὰλλα
πουλιά ζευγάρι,
αὐτὴν τὴν χάρι
ἐν ἔχω πλειά.
Νύχτα μὲ θέρει
μὲ δίχως ταῖρι
δίχως φιλιά.
Γυρᾶζω ναῦρω
ποῦ νὰ καθῆσω
νὰ ξενοχτίσω
κᾶν μοναχό.
Κάθε κλαράκι
θατᾶει πουλάκι
ζευγαρωτό.
Δέν με γρωνίζουν,
κ' ἐδῶ μὲ διώχνουν
κ' ἐκεῖ μ' ἀμπώχνουν.
Ποῦ νὰ σταθῶ;
Ἄχ, πῶς νὰ γένω,
ποῦ νὰ πηγαίνω,
νὰ μὴ χαθῶ;

Λυγὰν οἱ κλάδοι,
τὰ φύλλα σειοῦνται.
γλυκοσυμπιῶνται.
πάλλα ποῦλι.
Κ' ἐγὼ τὸ ξένο.
τὸ πικραμμένο
χωρὶς φῶλι.
Ἄπό να 'ς ἄλλο
πετάω δευδράκι.
νὰ ἔρω κλαδάκι.
γιὰ νὰ σταθῶ,

γιὰ νὰ κουμπήσω
νὰ ξενυχτίσω
νὰ μὴ χλιῶ.
Ἄπορριμμένο
'εἰς ἄγρι' ἀγκάθι.
πικρά μου πάθια
καὶ ξενιτιές.
Θρηνηῶντας μένω
κ' ἐκεῖ διαθάνω
κακὴς νοχτιές.

Ἡ πατριωτικὴ ἔξαρσις τοῦ Βηλαρᾶ ἐξεδηλοῦτο, ὡς ἐνδεικνύεται ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς ἀνακρίσεως, ἐν ταῖς συνομιλίαις αὐτοῦ, ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ. Πᾶσα νίκη τοῦ Ναπολέοντος· ἢ ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Σ' παράδοσις τῆς Βονωνίας εἰς τοὺς Γάλλους, κρατοῦσιν ἀνάστατα τὰ πνεύματα τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου Κρασσᾶ. Ἡ ἀνάκρισις μᾶς δεικνύει φωρῶμενον καὶ μονοῦ κινδυνεύοντα τὸν Βηλαρᾶν· ἀλλ' αἰφνης ὁμῶς παύουσι τὰ ἐγγράφα. Ἡ ἀνάκρισις σταματᾷ τῇ 24 Ἰανουαρίου 1798. Τί ἔγεινεν ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς βενετικῆς ἀστυνομίας Ἰωαννίτης φοιτητής; Ἐπέστρεψεν εἰς Παταύιον; Ὑπάρχει ἄλλος τις λόγος, δι' ὃν ἀνεχώρησεν ἐκ Βενετίας; Βλέπομεν αὐτὸν ὡς τὸν Ῥήγαν τυχὸν ὁμολογοῦντα τὴν στοργὴν τοῦ πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως; Οὐχί. Ἔως ἐκεῖ δὲν προβαίνει ὁ Βηλαρᾶς, καὶ τοῦτο, διότι ἐν τῇ μεταξὺ ἡ ἀνάκρισις διακόπτεται, καὶ τὰ ἔχνη τοῦ Βηλαρᾶ χάνονται. Οὐδὲν ἄλλο μανθάνομεν περὶ αὐτοῦ, καὶ βλέπομεν μόνον τὸν Κρασσᾶν ἀνακρινόμενον περαιτέρω μέχρι τῆς 27 Μαρτίου. Ἡ ἀνάκρισις δὲν παρουσιάζει πλέον εἰς ἡμᾶς ἄλλα στοιχεῖα, ἄλλο πρωτόκολλον μετὰ τὴν ἐξέτασιν ἐκείνην. Εὐλόγως. Ἡ Βενετία ἦτο ἀνάστατος· αἱ νῆκαι τοῦ Ναπολέοντος εἶχον προχωρήσει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀνεμένετο ἡ πτώσις αὐτῆς τῆς Βενετίας, καὶ φυσικὰ δὲν ἦτο καιρὸς νὰ ανακρίνωνται οἱ ὑπονομεύοντες τὴν ὑπόστασιν τῆς πολιτείας χάριν τῶν γαλλικῶν ιδεῶν. Τὴν 5 Μαΐου 1797 εἰσῆρχετο ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἀπή-

γετο εἰς Παρισίους ὁ πτερωτὸς λέων τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Μετὰ τέσσαρα ἔτη μανθάνομεν, ὅτι ὁ Βηλαρᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἠπειρον, τυχὸν ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ ἱατρικοῦ πτυχίου. Εἶνε αἱ ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Προςκολλᾶται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου ὡς ἱατρὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, τοῦ Βελῆ πασσᾶ. Τὸν συνοδεύει εἰς τὰς στρατείας του εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὸ Ῥουχτσούκιον, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τῷ 1814 βλέπομεν ἐκδιδομένην ἐν Κερκύρᾳ τὴν πρώτην συλλογὴν τοῦ Βηλαρᾶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Ἡ ρομεικὴ γλῶσσα*. Ἐν αὐτῇ περιέχεται δημῶδης μετάφρασις τοῦ Κρίτωνος τοῦ Πλάτωνος καὶ μέρους τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, εἰς ἃ προσετέθη κατόπιν καὶ ἡ κακῶς εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδομένη Βατραχομομαχία. Τῆς μεταφράσεως τοῦ Κρίτωνος καὶ τοῦ Θουκυδίδου προτάσσεται ἡ «Μηκρὴ ὀρμηγία γιὰ τὰ γράμματα καὶ Ὀρθογραφία τῆς ρομεικῆς γλώσσας» μετ' ἀφιερώσεως «Πρὸς τὸ σοφολογιότατο κηρ Ἀθανασιον Παλιτῆ ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐπιστημονα τοῦ ελληνοῦ σχολίου τον Γιανηρον». Ἐν τῇ ἐρμηγίᾳ ταύτῃ ἐκτίθενται οἱ παράδοξοι ὀρθογραφικοὶ κανόνες, οὓς ἀκολουθεῖ ἐν τῇ γραφῇ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσῃς ὁ Βηλαρᾶς. Ἡ ἐλληνικὴ ἢ μᾶλλον κατ' αὐτὸν ἢ *Ρομεικὴ γλῶσσα* ἔχει εἴκοσι καὶ τρία ψηφία, καταργουμένων μὲν τοῦ υ καὶ τοῦ ω ὡς περιττῶν, προστιθεμένου δὲ τοῦ ϑ. Παρίσταται δὲ, ὡς ἐκθέτει, καὶ ἀνάγκη πέντε ἄλλων φωνῶν πρὸς ἔκφρασιν ξένων φθόγγων ἕνεκα τῆς ἀναμίξεως ξένων λέξεων. Ἴδου τί λέγει περὶ τούτου ὁ Βηλαρᾶς: Ἡ γλῶσσά μας ἔστὸ ἀνακάτωμά της μὲ ξέναις γλώσσαις ἐπῆρε καὶ ξέναις φωναῖς, ταῖς ὁποῖαις γιὰ νὰ ταῖς γράψωμε ἀναγκαζόμεστε νὰ ἀνταμόνωμε δύο ἢ τρία ψηφία ἀπὸ τὸ ἀλφάβητό μας κ' ἔτσι ἐσυνηθίσαιμε νὰ ταῖς παρασταίνομε. Αὐταῖς εἶνε πέντε· ντ, γγ, μπ, τς, ντς, καθὼς σταῖς λέξαις μπάλα, μπαροῦτι, ὄντᾶς, τζητάω, γγιώνης, ντζινάω. Περιττὸν νὰ δηλώσω, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο μετέγραψα εἰς τὴν συνήθη γραφὴν ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κείμενα αὐτοῦ,

ἔσα παραθέτω ἐνταῦθα. Ἄν ἔγραφον αὐτὰ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ Βηλαρά, πᾶς τις θὰ ἐδυσκολεύετο νάναγνώσῃ αὐτὰ ἢ μᾶλλον θὰ ἐζαλλίζετο ἔνεκα καὶ τῆς προσθέτου ἐλλείψεως τῶν τόνων καὶ πνευμάτων, ἅτινα κατήργει τελείως ὁ Βηλαράς. Δείγμα δὲ τῆς συγχύσεως, ἣν προκαλεῖ ἡ τοιαύτη γραφή, ἔστω ἡ ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ λέξις ὄντας, ἣτις, γεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Βηλαρά *οντας*, ἠδύνατο νάναγνωσθῆ καὶ ὄντας (= ὄν) καὶ ὄντας (= ὄτε).

Κατὰ τὸν Π. Πετρίδην, τὸν γράψαντα τὸν πρόλογον τῆς ὑπὸ Ἀθανασίου Πετρίδου πρώτης ἐν Κερκύρα τῷ 1827 πλήρους ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά, ὁ Βηλαράς φαίνεται μεταβαλὼν γνώμην ὡς πρὸς τὸ ὀρθογραφικὸν ἐκεῖνο σύστημα «ἐπειδὴ τὰ ἰδιόχειρά του ἀντίγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐτυπώθη τὸ παρὸν, εἶναι γραμμένα ἀπαράλλακτα καθὼς φαίνονται ἐδῶ τυπωμένα· εἰς τὰ ὁποῖα μολοντοῦτο δείχνει ὅτι εἶχε κάποιας ἰδιοτροπίας περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ὀρθογράφειν». Ἄλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη δὲν συμπίπτει πρὸς ἄλλα τεκμήρια, ἀποδεικνύοντα, ὅτι ὁ Βηλαράς ἐξηκολούθησεν ἐμμένων εἰς τὰς ὀρθογραφικὰς γνώμας, ἃς τὸ πρῶτον εἶχεν ἐκφράσει. Καὶ δὴ βλέπομεν αὐτὸν γράφοντα τὴν γλῶσσαν καθ' ὃν τρόπον ἐν τῇ *Ρομεικῇ γλῶσσᾳ* ἀκόμη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822, ἣτοι δύο σχεδὸν μόλις ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου, ἐν τῷ *Ὀνομαστικῷ* αὐτοῦ.

Ἐχομεν δὲ τοῦ Ὀνομαστικοῦ τούτου τὸ ἀντίγραφον τοῦ συγγραφέως, σωζόμενον παρὰ τῇ Ἱστορικῇ καὶ ἔθνολογικῇ ἐταιρείᾳ¹, καὶ εἶνε ἄξιον λόγου οὐ μόνον ὡς μνημεῖον γλωσσικὸν, πλείστας ὄσας ἔχον ἀποτεθησαυρισμένας λέξεις ἐκ τῶν ἐπιχωριαζουσῶν μάλιστα ἐν Ἠπειρῷ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχον παιδαγωγικὴν τινὰ ἀξίαν, ἅτε ἔχον κατατεταγμένον τὸ ὕλικόν κατὰ τὴν

¹ Ἄρ. κώδικος 119. Ἴδε Νέου Ἑλληνομνημῶνος Τόμ. Ζ', 1910, σ. 472. Παρὰ τῆς αὐτῆς ἐταιρείας σώζονται ὑπ' ἄρ. 118 καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Βηλαρά γεγραμμέναι ἐκ Αλαρίσης τῷ 1815 ἐν τῇ δευτέρῃ γλῶσσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ὀρθογραφίας, ἀξίαι ἐκδόσεως. Ἴδε Νέον Ἑλληνομνημῶνα Τόμ. Ζ' σ. 470. Τὸ δὲ Ὀνομαστικὸν ἐξέδωκα ἐν τῷ τοῦ Γεωργίου Γάγαρον Ἡμερολογίῳ Δωδώνῃ "Ετ. Α', 1895, σ. 35 κ.έ.

σήμερον κρατοῦσαν μέθοδον τῆς πραγματογνωσίας ἅμα καὶ πατριδογραφίας. Ἡ δὲ τοιαύτη κατάταξις δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν συγγραφέα νὰ μεταδώσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ οὐκ ἐλίγας ἀξίας εὐρυτέρας μελέτης εἰδήσεις χρησίμους διὰ τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, περὶ τοῦ οἴκου καὶ τῆς ἀγορᾶς, τῶν ζουφετιῶν ἢ ἰσναφίων, ὡς ἐκαλοῦντο ἀλλαχοῦ, πιθανώτατα κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἰωαννίνοις, περὶ σκευῶν, κήπων, μέτρων, σιτηρῶν. Οὐχ ἴτητον δὲ ἀξία παρατηρήσεως εἶνε ἡ ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν πλουσιῶν ὄψων τῆς ἡπειρωτικῆς τραπέζης μνεία τῶν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος γνωστῶν ὕδνων (*ητανα*) ὡς καὶ τῶν γεωμήλων (*γεομηλια*), ὃν ἡ καλλιέργεια, ὡς γνωστὸν, μόλις ἐλίγα ἔτη ἀργότερον διεδόθη ἐν Ἑλλάδι διὰ τοῦ Καποδιστριαίου.

Καὶ τοιοῦτο μὲν, οἷον ἐξέθηκ' ἀνωτέρω, τὸ ὀρθογραφικὸν ἢ μᾶλλον γραφικὸν σύστημα τοῦ Ἰωαννίτου λογίου, οὐ ἐποιεῖτο χρῆσιν καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, σύστημα νεκροφανὲς ὅσον καὶ τὰ νεώτερα συστήματα τοῦ Ἰ. Ἰσιδωρίδου Σκυλλίσου καὶ τοῦ Νικολάου Φαρδῦ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Βηλαρά παρατηρητέον, ὅτι αὕτη ἦτο πιστὴ ἀπήχησις τῆς πατρῴου ἡπειρωτικῆς διαλέκτου, ἣν χειρίζεται εὐκόλως καὶ μετὰ χάριτος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τέχνης τοιαύτης, ὥστε μετὰ προσθήκης ἐλίγων μόνον εὐνοήτων λέξεων τῆς καθαρευοσύνης νὰ ἐπαρκῆ αὕτη καὶ εἰς μετάφρασιν αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος. Ἄλλως δ' ἡ γλῶσσα αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀνάμικτος μετ' ἀπροσδιονύσων τύπων καὶ λέξεων ἐκ τῆς ἀρχαίας, οὔτε μετ' ἀκατανόητων κατασκευασμάτων ἐξ ἐπιζητήσεως, ἀλλὰ γνησίως δημοτικῆ. Ἄν τινα δὲ ἄλλοθεν παραλαμβάνη λέξιν ἢ καὶ αὐτὸς πρῶτος πλάττῃ, αὕτη εὐαρμостаὶ πρὸς τὸ ἰδίωμα, οὐ ποιεῖται χρῆσιν. Ὅποια δὲ ἡ στάσις αὐτοῦ ἐν τῷ γλωσσικῷ ζητήματι ἐδήλωσεν αὐτὸς ἐκεῖνος ἐν τῷ πεζογραφημάτι «Ὁ λογιότατος ταξιδιότης» διὰ τῶν ἐξῆς· «Ὅποιος ἀμελάει τὸ στολισμὸν τῆς γλώσσης του ἀπὸ τὰ μέρη ποῦ ἔχει «ἢ ἴδια γὰ νὰ δείξῃ ταῖς χάραις τῆς, καὶ θανατίζεται ξένα καὶ

«ἀσυνήθιστα στολίδια, ἔποῦ δὲν τῆς ταιριάζουν, ἀντὶ νὰ τὴν ἐμορφαίνῃ τὴν ἀσκημαίνει ἔς ἐ τρόπον, ποῦ τὴν κατασταίνει «σιγαμερὸ τέρας, κι' ὁποῦ μὲ ἔσα φτιασιδία κι' ἂν τὴν ἀλείφῃ, «κανενὸς δὲν ἀρέγει. Ἡ ἀπλή μας γλῶσσα, λογιώτατε, ἔχει «ἀστέρευτους θησαυροὺς ἀπὸ χάρις καὶ νοστιμάδες, μόνε ἢ «πρόληψις, ὁποῦ κυριεύει τὸν νοῦν ἐκείνων, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ ξε- «θάψουν αὐτὰ τὰ πλούτη, τοὺς ἔκαμε νὰ τὴν ἀμελήσουν καὶ νὰ «τὴν καταφρονέσουν, δίχως κανένα δίκαιον ἔστον κόσμον».

Διακρίνεται δὲ ὁ Βηλαρᾶς, τοιαύτην μεταχειριζόμενος γλῶσσαν, καὶ διὰ τὴν ἁρμονίαν τοῦ στίχου καὶ τὴν συναίσθησιν τοῦ ῥυθμοῦ. Καθ' ὅλου δὲ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν ποιήσιν αὐτοῦ αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκεῖνος ἔλεγε περὶ τῆς μουσικῆς ἐν τῇ «Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας» προλόγῳ τῆς «Ρομετικῆς γλώσσας» πῶς ἢ γλυκάδα τῆς μουσικῆς δὲν κρέμεται μίτε ἀπὸ κανόνες, μίτε ἀπὸ τέχνη, μόνε πῶς ἢ γλυκὴ καὶ ἁρμονικὴ μουσικὴ γένηται κανόνας καὶ τέχνη τῆς ἴδιας.

Συνήθως ὁ Βηλαρᾶς παριστάνεται ὡς λυρικός, καὶ προστίθεται, ὅτι ἔγραψε καὶ σατυρικά. Ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψῃτε νὰνατρέψω τοὺς ὅρους. Ὁ Βηλαρᾶς εἶνε κατ' ἐμὲ κυρίως σατυρικός ποιητής, ἀλλ' ἔγραψε καὶ λυρικά ποιήματα, ἅτινα ἄλλως καὶ κατ' ἀριθμὸν εἶνε πολὺ ὀλιγώτερα τῶν σατυρικῶν. Ἄν θέλωμεν νὰ κρίνωμεν αὐτὸν ὀρθῶς, πρέπει τὰ προσέξωμεν πρῶτον εἰς τὴν σατυρικὴν αὐτοῦ φύσιν. Ἐγραψε δὲ καὶ μύθους. Θὰ εἴπητε μύθους ἔγραψαν τόσοι καὶ τόσοι. Οἱ λεγόμενοι Αἰσώπειοι μῦθοι ἔσχον πολλοὺς μιμητάς. Ἀρκεῖ νὰ σας ὑπομνήσω ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν μυθογραφησάντων τὸν Γεώργιον Αἰτωλὸν τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος καὶ νὰ καταβῶμεν ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ Παναγιώτου Σούτζου καὶ τοῦ Παναγιώτου Φέρμπου. Καὶ ἐν τούτοις οἱ αὐτοὶ μῦθοι, γραφόμενοι ὑπὸ νέον πνεῦμα, ἀφίνουσιν εἰς τὸν μυθογράφον ἀνοικτὸν τὸ στάδιον τῆς πρωτοβουλίας καὶ ἀρκετὴν ἐλευθερίαν, ὅπως δείξῃ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ πνεύματός του, ἐξασκήσῃ τὴν εἰρωνεῖαν του, ἀνάπτῃ τὴν παρατηρητι-

κότητα καὶ τὴν δύναμίν του τὴν σαρκαστικὴν. Τὰς ἀρετὰς δὲ ταύτας εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Βηλαρᾶ, ὅστις διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς εἰρωνείας τοῦ μύθου ἐπιδιώκει νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῆς ὑποκρυπτομένης ἀληθείας. Διὸ ὁ Πρόλογος τῆς συλλογῆς τῶν μύθων του, οἵτινες ἀνέρχονται εἰς εἴκοσι καὶ ἓνα, τελευτᾷ διὰ τῶν στίχων

Κι' ἀφόντης ἀνταμώθηκα τὸ ψέμμα κι' ἢ Ἀλήθεια,
ἔστῃς γῆς τῆ σφαῖρα ἐπλήθουναν τὰ τόσα παραμύθια.
Ἐὰ παραμύθια ἐξιστορῶ, τοὺς μύθους ξεδιαλέγω
στολιῶ τὸ ψέμμα ὅσο ἔμπορῶ καὶ τὴν ἀλήθεια λέγω.

Κατὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ οἱ μῦθοι τοῦ Βηλαρᾶ δὲν εἶνε ἄσχετοι πρὸς τὴν σατυρικὴν του ἰδιοφυλίαν, ἥτις ἐμφαίνεται μάλιστα ἐν τοῖς κατ' ἐξοχὴν σατυρικοῖς αὐτοῦ ποιήμασιν. «Ὁ ἀμύστικός», ἦτοι ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κρατήσῃ μυστικὸν, «Ὁ φθονερός», «Ὁ ἀνοστανάλατος», «Ὁ φιλάργυρος», «Ὁ στολιδάρης», ἦτοι ὁ καινούργῃ στολὴν φορῶν, ὁ «Ἵποθεσιάρης», ἦτοι ἐκ τῶν ὑποθέσεων πολυάσχολος, καὶ ἢ «Γιατρικὴ παρηγορία» εἶνε βεβαίως ἐκ τῶν ἐξαιρέτων σατυρικῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ, καὶ δυνάμεθα νὰ διαστελλώμεν αὐτὰ τῶν λοιπῶν· ἀλλ' ὀφείλωμεν νὰ δολογήσωμεν, ὅτι ἐν πᾶσιν ἐξεικονίζονται σαφέστατα, διαυγέστατα, μετὰ πολλῆς ζωηρότητος οἱ τύποι, οὓς ἐπεχείρησε νὰ σατυρίσῃ. Τὴν ἐνάργειαν δὲ ταύτην παρέχει ἢ μελέτη ὀρισμένων ζώντων προτύπων, ἅτινα ἐμελέτησεν ὁ Βηλαρᾶς. Πρέπει δὴλα δὴ νὰ παραδεχθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Βηλαρᾶ ὅτι ὁμολογεῖ περὶ τῶν Χαρακτήρων αὐτοῦ ὁ ἀρχαῖος Θεόφραστος, ὅτι ἔγραψεν αὐτοὺς τοῦτο μὲν συνθεωρήσας ἐκ πολλοῦ χρόνου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τοῦτο δὲ ὠμιληκῶς πολλαῖς τε καὶ παντοδαπαῖς φύσεσι καὶ παρατεθεαμένος ἐξ ἀκριβείας πολλῆς τοὺς τε ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς φαύλους. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴμεθα σχεδὸν βέβαιοι, ὅτι ὀπισθεν ἐνίων τῶν σατυρῶν τοῦ Βηλαρᾶ διαβλέπονται ὀρισμένα ἄτομα τῆς μικρᾶς κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων, ὅτε μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἐπιστροφὴν

ἐξήσκει τὴν ἰατρικὴν ἐν τῇ πατρίῳ πόλει. Δὲν λείπουν δὲ μεταξὺ τῶν σατυριζομένων καὶ ἐμότεχοι, μὴ ἀποκλειομένης ἴσως καὶ ἐπαγγελματικῆς ἀντιζηλίας. Οὕτως ὁ αὐτοδίδακτος ἰατρὸς Ματσούκας εἶνε ἴσως ἱστορικὸν πρόσωπον ἐν Ἰωαννίνοις, ὡς ἐν Ζακύνθῳ ὁ ἰατρὸς Ῥοῖδης ὁ προκαλέσας τὴν σάτυραν τοῦ Σολωμοῦ, καὶ μόνῃ διαφορά εἶνε, ὅτι περὶ μὲν τῶν κατὰ τὸν Σολωμὸν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ κοινωνίαν τῆς Ζακύνθου ἔχομεν πλείστας ὄσας εἰδήσεις, τὰ δὲ κατὰ τὸν Βηλαρᾶν καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτῷ Ἰωαννίνας εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον ἄγνωστα.

Ἄριστα δὲ τῶν σατυρικῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ θεωρῶ δύο, τὰ ἐπιγραφόμενα «Παράπονο» καὶ «Σύγκρισις», ἅτινα καὶ ἀναγινώσκω·

Παράπονο.

Ἔτσι εἶνε· ναίσκε, τὸν καιρὸ
ποῦ χείρσουν βίθμῳ λαμπρῷ,
γιατὶ πλουτοῦσες,
ἔς ὅλα ἦσαν θαυμαστός,
πικροῦ καὶ πάντοτε γνωστός
καὶ φημιτομένος.
Καὶ ἄψ' οὐ ἢ τύχη σου ἢ σκληροῦ
τὴν σήμερον σὲ ὑστερεῖ
τὰ πρῶτα θῶρα,
μικροὶ μεγάλοι ἀρχινῶν
τελείως νὰ σ' ἀλγισμονῶν,
νὰ μὴ σε ξέρουν.
Ἦς τοῦτο ὡς πρῶμα φανερό
νὰ εἰπῶ τὸ ὄχι δὲν μπορῶ
μόνε σοῦ λέγω,
πῶς ἔχει ἄδικο πολὺ
νὰ δείχνῃς κἀκίτως χολῆ
κατὰ τοῦ κόσμου.
Καλοστοχάσου το, κ' εὐθύς
σωστά θὰ πληροφορηθῆς,
πῶς ὄχι τὴν τύχη
νὰ παραπονέθῃς ἴμορρεῖς,
ἔπου σὲ ἄφηκε χωρὶς
χρυσὸ σκεῆρι.

Σύγκρισις.

Ἦς μου, Μῶκο, ἔστ' ἡ ζωὴ σου
πῶς τὸ νοιώθεις τὸ κορμί σου;
ζωντανὸ κανένα πρῶμα
ἢ τῆς τέχνης εἶσαι θυᾶμα;
Ἄγαποθα νὰ το ξαύρω,
μόνε πῶς νὰ σοῦ το εἶρω;
Δέ μου λείς τὴν ἀπορία;
Φίλος εἶμαι· τί ἔχεις χρεῖα;
Πέτρα εἶσαι; Λές, κινιέσαι.
Μή εἶσαι δέντρο; Μόνε ξυῖσαι.
Ἄρνιο τάχα; Θὰ πετοῦσες,
Μαξιμοῦ; Δέ θὰ μιλοῦσες.
Ἐρπετό; Δὲν περπατοῦσες.
Κῆτος; Θελὰ κολυμποῦσες.
Κτήνος; Μόν' ὀρθοποδοῖς.
Μέταλλο; Ἄμ δὲν ἀχρήζεις.
Μέ κανένα δὲν ταυριάζεις,
καὶ ἄπ' ὅλα προσομοιάζεις.
Πέθον εἶχα, καὶ μεγάλο,
ἔς μὴ τάξι νὰ σε βάλω.
Ἦς μου, Μῶκο, ἔστ' ἡ σωστά σου,
μή εἶσαι τάχα . . . ; Στάσου, στάσου.
Ἄρως, μουγκρῆς, κοιμᾶσαι, πίνεις.
Ἰποψία δὲν ἀφίνεις.
Ζῆο εἶσαι δίχως ἄλλο.
Σοῦ τοῦ ἴπυχα· δὲν σφάλλω.
Ἄμ τί ζῆσου εἶδος εἶσαι,
δὲ μᾶς λές; τὸ προσποιεῖται;
Ὅ τι εἶπα νὰ εἶσαι σώνει,
κ' ἀπὸ πειὰ δὲ μας ζημιώνει.

Ἄλλὰ πῶς ὁ οὕτω διακριθεὶς ὡς σατυρικὸς ἐπέτυχε συγχρόνως καὶ ὡς λυρικός, εἰ καὶ μικρὰ εἶνε ἡ λυρική αὐτοῦ παραγωγή; Τιοῦτο φαινόμενον συνδυασμοῦ τῆς σατύρας καὶ τῆς λύρας δὲν εἶνε σπάνιον. Μὴ ὁ μέγιστος τῶν κωμικῶν τῆς ἀρχαιότητος Ἄριστοφάνης δὲν ἐξαιρεται ἐνίοτε εἰς σπάνιον λυρικὸν ὕψος; Τίς περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ ποίησιν ἐντριβῆς δύναται νὰ λησμονήσῃ τοὺς στίχους αὐτοῦ ἐκείνους, δι' ὧν ἔψαλλε τὴν ἀνδρείαν τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα ἐν αὐτῇ τῇ Λυσιστράτῃ, τῇ μάλιστα ἀνειμένη τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ;

ἄμ' εἰς αὐτὴν Λεονίδας
 ἄγειν ἄπερ τὰς κάπρωσ
 ἄγοντας, οἰῶ, τὸν ὀδόντα
 πολὺς ἄμ' εἰ τὰς γέννας ἄφρὸς ἦνσαι,
 πολὺς δ' ἄμ' αὖ καττῶν σκελῶν [ἄφρὸς] ἴστο
 ἦν γὰρ τῶνδρες σὺν ἐλάσσως
 τὰς φάρμακας, τοὶ Πέρσαι.

Καὶ μὴ ὁ νεώτερος παρ' ἡμῖν πατήρ τοῦ γέλωτος, ὁ Λασκαράτος, δὲν ἦτο ὑπέροχος ἐν τοῖς ὀλίγοις του λυρικοῖς στίχοις; Ἀρκεῖ ἢ ὑπόμνησις τοῦ ποιηματίου αὐτοῦ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς συζύγου, ἣν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἀποδημήσας εἰς Λονδῖνον καὶ ἣν προσέλεπον ἐν μέσῳ τῶν θαυμασίων καὶ τῶν πολλῶν πειρασμῶν τῆς κοσμοπόλεως ἐκείνης πρὸς φωνεῖ διὰ τοῦ ὠραίου στίχου

καὶ φύλακέ με ἀπὸ τῆς πείραξης τοῦ κόσμου.

Καὶ χρειαζόμεθα ἄλλο προχειρότερον παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Σουρῆ, ὅστις εἶπε λυρικώτατος, ὅταν θέλη, καὶ πολλάκις ἐν ἐπιθανατοῖς ᾠδαῖς ἢ ἐν ἡμέραις ἐθνικῶν συγκινήσεων ἐξήρθη εἰς μέγιστον ὕψος λυρισμοῦ;

Οὕτω καὶ ὁ Βηλαράς παρουσιάζεται δίμορφος, σατυρικός ἄμα καὶ λυρικός. Εἶπε δὲ τῶν ὀλίγων αὐτοῦ λυρικῶν ποιημάτων τὰ πλεῖστα ἐρωτικῆς ὕλης, καὶ ἔχει ὡς λυρικός ποιητῆς τὴν ἀρετὴν, ὅτι σπανίως ἐπαναλαμβάνει ἑαυτὸν, τοῦθ' ὅπερ εἶδομεν γενόμενον ἐν τῷ ἤδη ἀναγνωσθέντι *Πουλάκι ξένο*.

Πρὶν ἢ προῶ εἰς σύντομον λόγον περὶ τῶν λυρικῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρά, πρέπει νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μεγάλη ἐπικρατεῖ σύγχυσις ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τίνα καὶ πόσα εἶπε ταῦτα. Ἡ *Ρομεϊκη γλῶσσα* τοῦ 1814 περιλαμβάνει ἕξ καὶ μόνα, ὧν μετὰ τὸ *Πουλάκι ξένο* καὶ δύο μεταφράσεις ἐκ τοῦ Ἀνακρέοντος. Ταῦτα δὲ καὶ μόνα ἐπαναλαμβάνει ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Μηκρη ορμηνια για τα γραματα κε ορθογραφηα τῆς ρομεϊκης γλῶσσας» ἢ δευτέρα ἐκδοσις ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1857 ἐν τῇ τυπογραφίᾳ «Ὁ Ζάκυνθος» τοῦ Κωνσταντίνου Ῥοσολίμου. Ἀλλ' ἐν τῇ ὑπὸ Ἀθανασίου Πολίτου ἐκδόσει τοῦ 1827, ἣν ἀνετύπωσε

τῷ 1871 ἐν Ζακύνθῳ ὁ Σέργιος Ῥαφτάνης παραλείπονται μὲν τὰ δύο ἀνακρέοντεια, περιλαμβάνονται δὲ πλὴν τῶν τεσσάρων λοιπῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἕτερα εἰκοσιδύο. Τούτων δὲ πάντων πάλιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει τῆς Λογοτεχνικῆς Βιβλιοθήκης Φέξη ὁ κ. Ἰωάννης Ζερβὸς ἐξέδωκεν ἑννέα καὶ μόνα. Τῆν τοιαύτην δὲ σύγχυσιν ἔτι μᾶλλον ἐπαυξάνει ἢ ἐν παραρτήματι τῆς προμνημονευθείσης δευτέρας ἐκδόσεως τῆς *Ρομεϊκης γλῶσσας* συμπερίληψις ἑνδεκα ποιημάτων ἐχόντων τὴν ἐπιγραφὴν «Διάφορα ποιήματα εἰς ἀπλήν γλῶσσαν» καὶ φερόντων ἴδιαν σελίδωσιν. Καὶ οὐδεὶς μὲν τῶν ἐκδοτῶν σαφηνίζει τὴν προέλευσιν τῶν ἐκδιδομένων ποιημάτων τοῦ Βηλαρά, ἀλλ' ἐνδεικνύεται ὅμως, ὅτι ἢ ἐν Κερκύρᾳ ἐκδοσις τοῦ 1827 ἐξασίσθη ἐπὶ ἀντιγράφων τοῦ ποιητοῦ καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὡς γνήσια τοῦ Βηλαρά λυρικὰ ποιήματα πάντα τὰ ἐν αὐτῇ περιλαμβανόμενα καὶ ἐν τῇ Ζακυνθιακῇ ἐκδόσει τοῦ 1871 ἐπαναληφθέντα, ὧν τὰ πλεῖστα ἀνευ τινὸς δικαιολογίας ἀπεκλείσθησαν ἐν τῇ Λογοτεχνικῇ βιβλιοθήκῃ Φέξη. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἑνδεκα ποιήματα τοῦ παραρτήματος τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τῆς «Ρομεϊκης γλῶσσας» ἔχουσιν ἄλλον πατέρα. Εἶπε μὲν ἅπαντα ὠραῖα καὶ φέρουσι τὴν σφραγίδα τῶν Μουσῶν, ἀλλὰ δὲν εἶπε ὅμως ἔργα τοῦ Βηλαρά. Ἀνευρίσκομεν δὲ τὰ τότε ἀνωνύμως ἐκδοθέντα ἐκεῖνα ποιήματα μετὰ τῶν ἀργότερον τῷ 1881 δημοσιευθέντων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου¹ πλὴν ἑνὸς τετραστίχου ἐπιταφίου, δηλουμένου ὡς μεταφράσεως, καὶ ἑνὸς ποιήματος φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «Περιγραφὴ» καὶ ἀναφερομένου εἰς πικρὰς ἀντιθέσεις ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, καθ' ἃ ὑποσημειοῦται, καὶ ἔχοντος ὡδε:

Τῆ μιὰ μερὶ τὰ μνήματα, καθένα μὲ σκυρὸ,
 τὴν ἄλλη νεοὶ ἑποῦ χιρίουνται καὶ κάνουνε χρορὸ,

¹ «Ἡ μήτηρ μου, Αὐτοβιογραφικὴ τῆς κυρίας Ἐλισάβετ Μουτζῶν Μαρτινέγκου ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου μετὰ διαφόρων αὐτοῦ ποιήσεων. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίνθου. 1881.

καὶ εἰς τὸ χορὸν γυρίζουσι
τὰ ἄλλα καὶ ἀντικρύζουσι
τῶν τάφων τὰ λιθάκια
τῆς γῆς μέσ' ἑστὰ χορτάκια.

— Ἄς μὴν ἀργῆ τὸ πόδι μὲς ἑστοῦ κόσμου τῆ γαρῶ.
Τραγουδιὰ ἐδῶ, ἀνυγῆλλικαί, κ' ἐκεῖ θανάτου ἐρμιῶ.
Μουγκοφουσὸνε οἱ ἄνεμοι. Ἡ ἡμέρα ἔπει ἑστὴ δύοσι
σταχυρὸς καὶ κυπαρίσι
συνομιλοῦν κρυφά.

Μακριὰ ἀπ' τὸ κοιμητήριον σκορπιόθενται οἱ χορευτάδες,
καὶ εἰς τὸν αἰθέρα χάνουσι τοῦ τραγουδιοῦ ἢ γλυκῆδες.
Μόν' ἕνας μνῆσαι ὀλόλυπος, ὀλόλυπος κυττάζει
μὲ πόθο ἀναστενάζει
ἑστὰ μνήματα ἐμπροστά.

Στόλος ἔρθος καὶ ἀκίνητος μνῆσαι εἰς τὸ μαῦρον γῶμα.
Ἄστρο ἔψηλ ἐφανίστηκε, κ' ἦτανε ἔρθος ἀκόμα,
ἔπει λῆς μέσα ἑστὰ μνήματα ἐν' ἄλλο μνημα ἐγένε.
Χαράς τους ἔπει τὴν ψυχὴ εἰς τέτοια μέρη ἀφίνει.

Τὸ ποίημα τοῦτο μὲ τὰς δύο χαρακτηριστικῶς ἀντιθέτους εἰκόνας μ' ἐνθυμίζει ἐν ἀνάλογόν πως ποίημα τοῦ δημοτικωτάτου τῶν νέων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ὀλλανδίας Χενέστετ (Genestet), γεννηθέντος τῷ 1829, ἦτοι τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βηλαρά. Ὁμᾶς παιδῶν παίζει καὶ ὑπερπηδᾷ νεοσκαφῆ λάκκον. Ὁ λάκκος ἐκεῖνος εἶνε τάφος, διότι οἱ παῖδες ἐκεῖνοι εὐρίσκονται ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ χωρίου. Παίξουσι, γελῶσιν, ὅτε αἰφνης νεκροπομποὶ φέρουσιν εἰς τὸν τάφον ἐν φέρετρον. Οἱ παῖδες παύουσιν αἰφνης τὰς παιδιὰς, καὶ ἀποκαλύπτονται, ἀφαιροῦντες τοὺς σκούφους τῆς κεφαλῆς των.

Τίνος εἶνε τὸ ὄρατον τοῦτο ἀδέσποτον ποίημα, ὅπερ βλέπομεν ἐκδεδομένον ἐν παραρτήματι ποιήσεων τοῦ Βηλαρά, μὴ περιλαμβανόμενον δ' ἐν τῇ τότε ἀνεκδότῳ συλλογῇ τοῦ Μαρτινέγκου, ἐξ ἧς ἐλήφθησαν τὰ λοιπὰ εἰς τὴν ἐκδοσὶν ἐκαίνην συμπεριληφθέντα; Καὶ ἐκ μὲν τῆς γλώσσης εἶνε δύσκολον νὰ διακριθῆ διαφορά ἀπὸ τῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρά, ἀλλὰ, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ γνήσια αὐτοῦ λοιπὰ λυρικά ποιήματα, δὲν φαίνεται εὐαρμωστοῦν πρὸς αὐτά. Ὁ Βηλαράς δὲν

ἔχει συνειθίσει ἡμᾶς εἰς οὕτω ζωηρὰς καὶ συγκινητικὰς ἀντιθέσεις, καίτοι ἄλλως εἶνε ἀληθὲς, ὅτι δὲν στερεῖται δυνάμεως περιγραφικῆς. ἐν τῶν ποιημάτων, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται αὕτη·

Ὁ ἥλιος βραβεύει, τὸ σκότος ἀρχινᾷ,
καὶ τὸ λαμπρὸ τῆς ἡμέρας ἢ ἡμέρα ἀποσκόλυνται.
Ἄστρα μαθρα φορεμένη, ἑστὴν ἔπει μελανή,
σιωπηλῆ διαδραίνει ἢ νύχτα σιγανή,
καὶ τὸ γλαυρὸ φεγγάρι μὲ φῶς σκοταδερὸ
ἑστὸ ἀργυρὸ του ἀμᾶξι κινεῖται ἐκνηρό.
Ἄνημερᾶν τὰ ζῆλα, κουρνιαξοῦν τὰ πουλιά,
πᾶς ἄνθρωπος τραδιέται καὶ πᾶσι ἀπὸ δουλειᾶ.
Νυστάζει ἀποσταμένη ἢ φύσι, ἢ ζωντανή,
τὰ μέλη τῆς συνάξει ἢ ἀνάπαψι κοινή.
Ὁ ὕπνος τάλαιφρά του φτερά κρυφοχτυπάει,
μ' ἀφανισμένα χέρια τὰ βλέφαρα ζιουπάει.
Ἄστὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ νύχτα περπατᾷ
ἑστὸ βᾶθος ἡσυχίας, καὶ σιωπῆ πατᾷ.
Καθόλου δὲ γροικιέται φωνὴ οὐδὲ κχιμιά,
τὰ πάντα ἡσυχάζουσι, μεγάλη ἐρημιᾶ.
Κρυφὰ καὶ ἀργῶς διαδραίνει ἀδελκοῦ ἢ κκιρῶς,
καὶ μόν' τὸν συνοδεύει ἐνείρων ὁ χορὸς.
Ἄστὸ μέγα τοῦτο βᾶθος ἢ ἔρωτος ἀντηχᾷ
ἢ ἔρωτός μου μόνον καθόλου δὲ σιγᾷ.
Κ' ἐγὼ μαζί μὲ τοῦτον ἀκούμητος πονῶ,
βογγῶ, μαζὶ του ἄλαϊω, ἀνήσυχος θρηγῶ.
Ἄχ! ἔρωτα δὲ φθάσιν τῆς ἡμέρας οἱ κχιμοί,
τὰ βᾶσανα καὶ οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀναστεναγμοί!
Τὴν νύχτα δὲ μ' ἀφίνεις κἂν δίχως ταραχῆ
τὴν νύχτα χάρισέ μου μικρὴ ἀνακουγῆ.
Ὡ Ἄφροδίτης γέννα, παντοῦ ὑπερβολῆ
καὶ ἢ εὔνοια καὶ ἢ ἐργῆ σου ἐρμὴ παραπολλῆ.

Οὐδὲ εἶνε ἐλιγώτερον ἐπιτυχῆς ἢ περιγραφῆ τῆς ἀνοίξεως, τοῦ μετὰ τοῦ ποιήματος Πουλάκι ξένο γνωστοτάτου τῶν λυρικῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά τοῦ ἀρχομένου διὰ τῶν στίχων

Ἡ γλυκυτάτη ἀνοῖξι
μὲ τάνθηα στολισμένη
ῥοδοστεφανωμένη
τῆ γῆ γλυκοτηράει.

Περατοῦται δὲ τὸ ποίημα τοῦτο ὡδε·

Κάθε ψυχὴ εὐφραίνεται,
τὴν ἀνοίξι γιορτάζει·
ὁ Θύρσις σκυθρωπάζει
ἔστη γενικὴ χιρὰ.
Ἵρκια Δάφνη, πρόβαλε
νὰ τὴν ἀποστολίση,
καὶ τότε εἶνε ὁ Θύρσις
ὁ πλέον εὐτυχής.

Οὕτως οὔτε τῆς νυκτὸς τὴν ἡρεμίαν οὔτε τῆς ἀνοιξέως τὰ κάλλη φαντάζεται ὁ Βηλαρᾶς ἀνευ τοῦ ἔρωτος, καὶ κατ' αὐτὸν

Τοῦ ἔρωτος ἡ φλόγα εἶνε πικρῶς χυμένη
καὶ ἡ φύσι ἐρωτημένη
τὸν ἔρωτα ἀντηχάει.

Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἐπικεφαλίδι τῆς συλλογῆς τῶν ἐρωτικῶν αὐτοῦ ποιημάτων, ἅτινα δὲν εἶνε ὀλίγα, ἐκφωνεῖ

Σ' ἐμένα ὁ ἔρωτος εἶνε τὸ αἷμα καὶ ἡ ψυχὴ,
γιατὶ ἔνε τῆς καρδίας μου τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχή.

Ἀλλὰ, καθ' ἃ ἀπαραίτητος ἐν τῇ ἐρωτικῇ αὐτοῦ στιχοπλοκίᾳ εἶνε ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ μνεία τοῦ Θύρσιδος καὶ τῆς Δάφνης, τοῦ Δάφνιδος καὶ τῆς Φυλλίδος, οὕτως ὡς φανταστὴ δέσποινα τῆς καρδίας του, ὡς Κυρά του, παρουσιάζεται ὡς τὸ πλεῖστον ἡ Χλόη. Ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ βλέπομεν πολὺ μᾶλλον τὸν Ἔρωτα ἢ τὸν ἔρωτα, ἀναμνήσεις κλασικὰς μᾶλλον ἢ κραδασμοὺς καρδίας ἰσχυρῶς συγκλονουμένης ὑπὸ πάθους ἐρωτικοῦ. Παριστάμεθα πρὸ ψυχρῶν ἀναπλάσεων ποιμενικῶν ἐρώτων κατὰ τοὺς ζηλωτὰς τῆς σχολῆς τῆς ἀναζητούσης τὰ πρότυπα αὐτῆς ἐν τινὶ φανταστικῇ Ἀρκαδίᾳ. Ἐπιτυχέστερα δὲ εἶνε τὰ ἄλλως μακρότερα αὐτοῦ ἐκεῖνα ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ συνιστάμενα ἐκ διστίχων ἐνθυμιζόντων τὰ κοινῶς λεγόμενα λιανοτρογάουδα ἢ τὰς μαντινάδας τῶν Κρητῶν. Ὡς ἐν τοῖς πολλάκις περιπαθεστάτοις ἐκεῖνοις δημοτικοῖς διστίχοις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς τοῦ Βηλαρᾶ ἢ κυριαρχοῦσα ἰδέα παρουσιάζεται ὑπὸ πολλὰς μορφὰς

καὶ μέ τι νέον πάντοτε. Κέκτηται δ' ἀληθῶς ὁ Βηλαρᾶς τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἀρετὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἣτις δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνη ἑαυτὴν, ἀλλὰ νὰ προβαίνει περαιτέρω ἐν ἐκάστη στροφῇ καὶ νὰ παρουσιάζη νέας ἰδέας, νέας εἰκόνας. Εἶνε δ' αὕτη ἀρετὴ τῆς ἀμοιροῦσιν οὐκ ὀλίγοι ποιηταὶ ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, προσοχθίζων ἐνίστατε διὰ τῶν ἐπαναλήψεων, ἐφ' εἰς καὶ ἐσατυρίσθη πικρῶς. Τὸ λυρικὸν δὲ τοῦτο προσὸν μετὰ τῆς ἀρμονίας τοῦ στίχου καὶ τῆς συναισθησεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε τὰ κυριώτερα δῶρα τῶν ἐρωτικῶν τοῦ Βηλαρᾶ ποιημάτων.

Οὕτως ὁ Βηλαρᾶς ἔχει φύσιν Πρωτέως. Ἰατρὸς ὢν ἄριστος, βοτανικὸς πολύπειρος ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ βοτανικὴ ἦτο πολὺ μᾶλλον ἢ σήμερον ἀναγκαία εἰς τοὺς ἰατροὺς, μετερχομένους τότε ἅμα καὶ τὸν φαρμακοποιὸν, μελετητῆς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἀγαπῶν τὸν Ἑλληνα λόγον μετὰ φιλοπατρίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν φιαλῶν τῶν φαρμάκων ἐν τῷ ἰδίῳ φαρμακείῳ νὰ θέτῃ ἐπιγραφὰς ἐλληνικὰς καὶ τὰς συνταγὰς ἐλληνιστὶ νὰ γράφῃ, συμπαραξευγνύει ὡς ποιητῆς, καθ' ἃ εἶδομεν, τὴν σάτυραν καὶ τὴν λύραν, θύει εἰς τὸ Ἔρωτα ἅμα καὶ τὸν Μῶμον. Οὕτω διὰ μὲν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ θεραπεύει τὰ σώματα, τῆς δὲ ποιητικῆς ἐμπνεύσεως ποιεῖται χρῆσιν, ὅπως φαιδρύνῃ τὰς ψυχὰς ἐν ἡμέραις πονηραῖς, καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ παρὰ τῷ Βελῆ πασοῦ ἐχρησίμωσε βεβαίως πολλάκις, ὅπως γεφυρόνῃ τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ σατράπου τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμένων, οἵτινες ἤξιουν αὐτὸν καὶ ὡς ἰατρὸν καὶ ὡς ποιητὴν καὶ ὡς Ἑλληνα μεγίστης τιμῆς. Οὐδ' ἠδύνατο νὰ λείψῃ ἢ τοιαύτη πρὸς αὐτὸν ἐκτίμησις τῶν συμπολιτῶν, ὅτε καὶ ἀλλογενεῖς ἐξῆρον τὴν πολυμάθειαν ἅμα καὶ τὸ ἦθος αὐτοῦ.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἠκούσθη τὸ κήρυγμα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, καὶ εἶχον ἅμα ἤδη ἀρχίσει οἱ κίνδυνοὶ τοῦ Ἀλῆ. Οὐδεμία ἀμφισβόλια, ὅτι τὴν ψυχὴν τοῦ ἰατροφιλο-

σώφρου ἐδέγησαν τότε οἱ πατριωτικοὶ παλμοί, οἱ ἐλευθερωτικοὶ ἐκείνοι πόθοι, οὔς εἶδομεν αὐτὸν αἰσθανθέντα νεαρὸν ἔτι ἐν Βενετία. Ἄλλ' ὡς τότε εἶτ' ἐκ τῶν περιστάσεων εἶτ' ἐκ κατασκευῆς δὲν ἐξήρθη εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν διακινδυνεύσαντος Ῥήγα, οὕτω καὶ τώρα τὰ κατ' αὐτὸν δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτὸν νὰ ριφθῆ εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα. Σύζυγος ὢν καὶ πατὴρ τέκνων, ἀτυχήσας δὲ νὰ ἴδῃ ἀποτεφρωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων τῇ 1820 καὶ καταστραφεῖσαν τὴν οἰκίαν, πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις κινδυνεύων ἔνεκα τῆς ἐν τῇ σατραπικῇ ἀλλῆ θέσεως αὐτοῦ, μόλις διεσώθη, καταφυγὼν μετὰ τῶν οἰκογενῶν εἰς τὸ Ἰζεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε πένης τῇ 28 Δεκεμβρίου 1823.

Ὁ Βηλαρᾶς θνήσκων κατέλιπε δύο υἱοὺς πλὴν τῆς χήρας. Ἄλλὰ τίς ὑπῆρξεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ; Ὁ βιογραφήσας τὰ κατ' αὐτὸν Π. Πετρίδης ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Κερκύρας τῇ 1828 οὐδὲν λέγει περὶ αὐτῆς, καὶ γὰρ δὲ οὕτ' ἐν Ἀθήναις, οὕτ' ἐν Ἰωαννίνοις ἠδυνήθη νὰ μάθω τι περὶ τῆς συζύγου τοῦ ποιητοῦ. Ἄλλ' ὁμως ἐνδεικνύεται, ὅτι αὕτη ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γεροπάνου ἐκείνου, ὅστις παντὶ τρόπῳ προσεπάθει νὰ σώσῃ αὐτὸν κατὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ διωγμοῦ καὶ παρ' ᾧ εἶδομεν αὐτὸν προγευματίζοντα καθ' ἐκάστην ἐν Βενετία κατὰ τὰ ἔγγραφα τοῦ βενετικοῦ ἀρχελοῦ, ἐν οἷς ῥητῶς λέγεται, καθ' ἃ εἶδομεν, ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ εἶχε ζητηθῆ εἰς γάμον ὑπὸ τοῦ Βηλαρᾶ.

Οὕτως ἡ κόρη ἡ ἐν εὐμαρείᾳ ἀνατραφεῖσα ἐν τῇ πόλει τῶν δογῶν ἔμεινε μετὰ τῶν δύο τέκνων ἐστερημένη τῶν πάντων ὡς χήρα ἐν τινὶ γωνίᾳ τῆς Ἡπείρου, εἰ μὴ μετενάστευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ὁ Πολίτης, ἐκδίδων τὰ ἔργα τοῦ Βηλαρᾶ, δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ὡς ποιητοῦ καὶ συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν «διὰ νὰ δοθῆ κάποια βοήθεια εἰς τὴν χήραν γυναῖκά του, ἡ ὁποία διὰ τὰ φρικτὰ τῆς

πατρίδος δυστυχήματα ἔμεινε ὑστερημένη τῶν πάντων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ δοθοῦν ὅλα τὰ χρήματα ὅπου θὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐκδοσιν, ἀφ' οὗ εὐγουν τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐκδόσεως ἔξοδα».

Δύο εἴτη μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1770 γέννησιν τοῦ Βηλαρᾶ, θανόντος ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν, ἐγεννᾶτο ἐν Καστορίᾳ τῆς Μακεδονίας ἐκ πατρὸς ἱερέως ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, ὅστις ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ πατὴρ, φεύγων τὰς διώξεις τῶν Τούρκων, ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα παρὰ Νεοφύτῳ τῷ Καυσοκαλυδίτῃ. Καὶ αὐτὸς ἐσπούδασε κατόπιν τὴν ἰατρικὴν ἐν τε Παταύῳ, ὡς ὁ Βηλαρᾶς, καὶ ἐν Βούδα τῇ ἐν τῇ ἐνώσει αὐτῆς μετὰ τῆς Πέστης ἀποτελούσῃ σήμερον τὴν Βουδαπέστην. Ἐπειδὴ δὲ διέτριψε καὶ περὶ τὴν φιλοσοφίαν, θυνάμεθα νὰ καλέσωμεν καὶ αὐτὸν ἰατροφιλόσοφον. Ἄλλ' εἶνε καὶ τι πλεόν, ἅτε σπουδᾶσας καὶ τὴν νομικὴν καὶ χρηματίσας μὲν δικαστῆς, συντελέσας δ' εἰς νομοθετικὰ ἔργα, γράψας δὲ καὶ πολιτικὰς συγγραφάς. Εἶνε κατὰ ταῦτα καὶ αὐτοῦ τοῦ Βηλαρᾶ πολυτροπώτερος.

Ὁ βίος τοῦ Χριστοπούλου ὑπῆρξε διάφορος τοῦ τοῦ Βηλαρᾶ, καὶ μόνην ὁμοιότητα ἔχει, ὅτι ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ἀλικός, οὐχὶ δ' ὁμως ὡς ἰατρός, ἀλλ' ὡς οἰκοδιδάσκαλος, ἐγκαταλιπὼν τὴν ἰατρικὴν, παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρῳ Μουρούζῃ, ὅστις καὶ καμινάρην, ἦτοι δικαστὴν, διώρισεν αὐτὸν ἐν τινὶ τῶν πρώτων δικαστηρίων τοῦ Ἰασίου. Τοῦτον δὲ, πεσόντα εἰς δυσμένειαν, ἠκολούθησεν ἀποχωρήσαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν σουλτάνων διέτριψεν ἔτη τινὰ, μεθ' ἃ μετέβη εἰς Μολδαβίαν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Καρατζᾶ ὡς πρόεδρος τῆς λογοθεσίας τῶν ξένων ὑποθέσεων, ὡς ἐκλήθη τὸ ἀρτιούστατον δικαστήριον τῶν διαφορῶν τῶν ἀναφυομένων μεταξὺ τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῶν ὑπηκόων τῶν ξένων δυνάμεων· προήχθη δὲ καὶ εἰς μέγαν λογοθέτην, ἀναδειχθεὶς σύμβουλος

τοῦ Καρατζᾶ καὶ συντελέσας εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ σύνταξιν τῆς νέας μολδαβικῆς νομοθεσίας.

Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς συγγραφικῆς ἐργασίας τοῦ Χριστοπούλου συνδέονται πρὸς τὰς γλωσσικὰς αὐτοῦ μελέτας. Πρῶτον ἔργον αὐτοῦ, δημοσιευθὲν τῷ 1805 ἐν Βιέννῃ, ὑπῆρξεν ἡ «Γραμματικὴ τῆς αἰολοδωρικῆς ἢ τῆς δμιλουμένης τορινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης». Ἐν τούτῳ ἠγωνίσθη νὰ παραστήσῃ τὴν νεοελληνικὴν προσερχομένην ἐκ διαλέκτου αἰολικῆς ἀναμεμιγμένης μετὰ δωρικῶν στοιχείων, καὶ διὰ τοῦτο ἐβάπτισεν αὐτὴν αἰολοδωρικὴν. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι ἡ θεωρία αὐτοῦ ἀντιστρατεύεται σήμερον πρὸς τὰς προσόδους τῆς γλωσσολογίας, καὶ προκαλεῖ τὴν θυμηθίαν τοῦλάχιστον, εἰ μὴ τὸν γέλωτα. Τὸ οὐσιώδες εἶνε, ὅτι ἐτρέπη ἐπὶ τὴν μελέτην τῆς δημώδους γλώσσης, ἐν ᾗ διεγίνωσκε ζωτικότητα καὶ χάριν καὶ ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ γράψῃ κατόπιν τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Εὐρέθη δ' οὕτως ἐν τῇ γλωσσικῇ πάλῃ τοῦ ἀρχομένου δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀντιμέτωπος τῶν γνωμῶν τοῦ Κοραῆ καὶ μάλιστα τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Ἄλλ' ὁ ἐκδότης τῆς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1814 τυπωθείσης δευτέρας ἐκδόσεως τῶν Λυρικῶν τοῦ Χριστοπούλου Α. Ζ. Κ. ὡς ἐξῆς ἐξεφράζετο προλογίζων πρὸς τοὺς ἀναγνώστας ἐν τῇ ἐκδόσει ἐκείνῃ: «Περὶ ἡφανοὶ διὰ μίαν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐφανταζόμεσθαι πολυμαθεῖς, ὅταν τὴν ἐσπουδάξωσαν σ' ὄλην μας τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴν ἠξεύρωμεν περισσότερον ἀπὸ κακὰ γραμματικὰ, καὶ ἀμελούσαμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ καιροῦ μας, διὰ τὴν ὅποίαν ἔπρεπε νὰ ἐπαινούμεσθε· διότι εἶναι δεκτικὴ καὶ χάρις καὶ γλυκάδας εἰς τὸ λογογραφικόν, καὶ ἀρμονίας καὶ πλούτου εἰς τὸ ποιητικόν. Ἡ ἀμαθία, ὅπου μᾶς ἐθάμπωνε τὸν νοῦν, μᾶς ἐμπόδιζε νὰ ξανοίξωμεν, πῶς τὸ μονοπάτι, ὅπου ἔχομεν πιάση, δὲν ἦτον ὁ δρόμος, ὅπου φέρνῃ εἰς τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν»¹. Καὶ τῆς

συντάξεως δὲ Ἑλληνικοῦ λέξικοῦ ἐπελάβετο, ἣτις μόνον μέχρι τινὸς προεχώρησε, καὶ περὶ τὸ ζήτημα τῆς καθ' ἡμᾶς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης φαίνεται ἀσχοληθεῖς, καὶ τοῦ Α τῆς Ἰλιάδος δημῶδη μετάφρασιν ἐπεχείρησεν ἐν στίχοις ἀνομοιοτελεύτοις ὡς καὶ ἀποσπασμάτων τοῦ Ἡροδότου καὶ ᾠδῶν τῆς Σαπφοῦς, καὶ Πολιτικὰ παράλληλα, ἐκδοθέντα ἐν Παρισίοις τῷ 1833, καὶ ἀρχαιολογικὰς διατριβὰς, δημοσιευθείσας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τῷ 1853 ἐν Ἀθήναις, συνέγραψε καὶ ἄλλας πραγματείας, ἐτόνισε δὲ καὶ τινὰ ἑαυτοῦ ᾄσματα ὡς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ὕμνους. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὸν Χριστόπουλον οὔτε ὡς πολιτικὸν συγγραφέα, οὔτε ὡς ἀρχαιολόγον, οὔτε ὡς μεταφραστὴν ἀρχαίων κειμένων, οὔτε ὡς μουσικόν· θὰ περιορισθῶμεν δὲ μόνον εἰς τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα.

Ὡς ποιητῆς ἐνεφανίσθη ὁ Χριστόπουλος εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον τὸ πρῶτον ἐννέα ὄλα ἔτη πρὸ τοῦ Βηλαρά, καὶ διὰ κατ' ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνον τρόπον. Ὡς δὴλα δὲ ὁ Βηλαράς τὰ πρῶτα αὐτοῦ ποιήματα συνεξέδωκε τῷ 1814 μετὰ τῆς «Ρομητικῆς γλώσσης», οὕτως ὁ Μακεδῶν ποιητῆς ἐδημοσίευσεν τὸ δράμα «Ἀχιλλεὺς» ἐν Βιέννῃ τῷ 1805 μετὰ τῆς Γραμματικῆς. Καὶ ἡ μὲν νεάζουσα ἑλληνικὴ σκηνὴ ἐδράξατο τοῦ δράματος ἐκείνου διὰ τὸ νεοφανὲς τοῦ ποιητικοῦ τούτου εἴδους, ἀργήσαντος παρὰ τοῖς νέοις Ἕλλησι μακρότατον χρόνον μετὰ τὴν Ἐρωφίλῃν τοῦ Χορτάτζη, μόλις δ' ἐπ' ἐσχάτων τότε καὶ πάλιν ἀναβιώσαντος διὰ τῶν μεταφράσεων τῶν δραμάτων τοῦ Μεταστασίου, τῶν κωμυδιῶν τοῦ Γολδόνη καὶ δύο δραμάτων

¹ Χριστ. Τόμ. 6 σ. 898 ποιεῖται μνημῶν. Μνημονεύει δ' αὐτῆς ὁ ἐμὸς πατὴρ Παῦλος Λάμπρος ἐν τῇ «Ἱστορικῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ 1821» ἐν τῇ Χρυσῶν Τόμ. Δ', 1866, σ. 621. ἔθεν παρελήφθη ὁ τίτλος καὶ ἐν τῇ τοῦ Legrand-Perrot Bibliographie Ioniennne. Ἐν Παρισίοις. 1910 Τόμ. Α' σ. 240 ἀρ. 863. Περὶ τε τῷ ἐμῷ πατρί καὶ περὶ Legrand-Perrot γραπτῶν Χριστοπούλου ἀπὸ Χριστοπούλου καὶ σελ. 78' ἀπὸ 100, ὡς βλέπω ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐμῇ βιβλιοθήκῃ σπανιώτατου ἀντιτύπου τῆς ἐκδόσεως ταύτης.

¹ Τῆς ἐκδόσεως ταύτης τοῦ 1814 ἐν Κερκύρᾳ οὔτε ὁ Σάθας (Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 717), οὔτε ὁ *Hiluf Nivalai* (Geschichte der neugriechischen Literatur. Ἐν Λειψίῳ. 1876 σ. 165), οὔτε τὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸν λέξικόν Μπάου-

τοῦ Κοτζεβοῦ, καὶ διὰ τὸν πατριωτικὸν χαρακτήρα τῆς ὑποθέσεως πολὺ μᾶλλον ἢ διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Καὶ παρεστάθη μὲν ὁ Ἀχιλλεὺς πλέον ἢ ἅπαξ ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν, ἀλλὰ ταχέως ἐλησημονήθη, παρευδοκιμηθεὶς ὑπὸ τῶν λυρικῶν ποιήσεων τοῦ Χριστοπούλου.

Πράγματι ὁ Χριστόπουλος διὰ τῶν λυρικῶν αὐτοῦ ποιημάτων ἐγνώσθη, καὶ χάριν αὐτῶν ἠγαπήθη καὶ ἐπωνομάσθη ὑπὸ Ἑλλήνων τε καὶ ξένων νέος "Ἑλλην Ἀνακρέων, καθ' ἃ τὸν Βηλαράν τινὲς μὲν ὡς σατυρικὸν εἶχον παρομοιάσει πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἱαμβογράφον Ἀρχιλόχον, ὁ δὲ Αὐγουστος Boltz εἶχε παραβάλλει διὰ τὰ λυρικά αὐτοῦ ποιήματα πρὸς τὸν Πέρσην ποιητὴν Mirza Schaffy.

Ἄλλ' ἐξετάσωμεν πρῶτον τί ἦτο ὁ Ἀνακρέων, διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον ἐδόθη ὀρθῶς εἰς τὸ τέκνον τῆς μακεδονικῆς Καστορίας τὸ ἐπώνυμον τοῦτο. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ χαριτωμένου ἐκείνου ποιητοῦ τῆς ἰωνικῆς Τέω, τοῦ ζήσαντος τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, σώζονται διάφορα ποιήματα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Βάκχον. Ἄλλ' εἶνε λίαν ἀμφίβολος ἡ γνησιότης τῶν ποιημάτων τούτων, ἢ μᾶλλον εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων Ἀνακρεοντείων δὲν εἶνε πράγματι ἔργα τοῦ Ἴωνος ποιητοῦ. Ἡ νεωτέρα φιλολογικὴ κριτικὴ ἀπέδειξε περιτράνως, ὅτι τὰ Ἀνακρεόντεια ταῦτα εἶνε κατασκευάσματα μεταγενεστέρων χρόνων ἐν ταῖς ἡμέραις μάλιστα τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας. Παντοῖοι Βυζαντινοὶ στιχοπλόκοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ καλόγηροι, διότι δὲν ἀποκλείεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ὠραῖον ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ πρὸς τὸν γλυκὺν ὄπδον τῆς σταφυλῆς παρὰ τοῖς φοροῦσι τὸ βᾶσον, ἐμιμήθησαν τὰ μέτρα ἢ ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Ἱηίου ποιητοῦ. Ἦδη κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἡ Ἀνθολογία ἢ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Κεφαλαῖν περιέχει πολλὰ Ἀνακρεόντεια. Ὡς δὲ τοιαῦτα ἤδη πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Βυζαντίου εἶχον γράψει Λατῖνοι ποιηταί, ὁ Κάτουλλος καὶ ὁ Ὀ-

ράτιος, οὕτω δὲν ἔπαυσαν στιχοπλοκοῦντες ὡς μιμηταὶ τοῦ Ἀνακρέοντος οὐ μόνον μεταγενέστεροι Βυζαντινοὶ, ἀλλὰ καὶ Ἑσπέριοι ποιηταί, παρὰ μὲν τοῖς Γάλλοις ὁ Κλήμης Marot, ὁ Ronsard, ὁ Du Bellay, ὁ Remy Belleau, ὁ Bertin, ὁ Parny, παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ὁ Γουαρίνης καὶ παρὰ τοῖς Ἰσπανοῖς πολλοὶ ἀπὸ τοῦ Castillejo μέχρι τοῦ Νικολάου Φερδινάνδου de Moratin¹.

Ἄλλ' ὁποῖα εἶνε τὰ μιμήματα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ σωζόμενα ὀλίγα γνήσια ἀποσπάσματα τοῦ Ἴωνος λυρικοῦ; Ὁ Ἔρωσ ἐκείνου εἶνε βαρὺς δυνάστης. Ὁ ποιητὴς παριστάνει τὸν θεὸν πλήξαντα ἑαυτὸν δίκην χαλκῆος διὰ μεγάλου πελέκεως καὶ λούσαντα ἐν χειμερίᾳ χαράδρᾳ². Οἴνου δ' ἐξέπιον κιάδον, μᾶς λέγει ἐν ἄλλῳ ἀποσπάσματι³. Τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος οἶνος τὸν ζαλίζει, τὸν μεθύσκει, τὸν ἄγει εἰς τὸ νάποθάλη μέρος αὐτῆς τῆς περιβολῆς του. Τοιοῦτον παριστάνει αὐτὸν ἀρχαῖον ἄγαλμα, ἐστήμένον ποτὲ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποῦ πιθανῶς ἀπείκασμα εἶνε ἄγαλμα σωζόμενον σήμερον ἐν τῇ Villa Borghese τῆς Ῥώμης. Βλέπομεν ἐκεῖ τὸν ποιητὴν εὔσαρκον, καλοκαθήμενον ἐπὶ ἐδράνου καὶ κρούοντα τὴν λύραν μ' ἔκφρασιν πάθους ἐν τῷ προσώπῳ ὀλίγον ἀπέχουσιν κρασσοκατανύξεως καὶ μ' ἐσταυρωμένους τοὺς πόδας, ὧν ὁ ἕτερος στερεῖται σανδαλίου, ἀποβληθέντος ἐν τῇ ἀπολαύσει τοῦ οἴνου. Ἄλλ' οἱ μιμηταὶ τοῦ Ἀνακρέοντος δὲν ἔχουσι τὸν ἔρωτα ὁμοίως βαρὺν, οὐδ' ἡ πόσις αὐτῶν ἔχει φθάσει εἰς μέθην. Ἐὰ πλήγματα τοῦ πτερωτοῦ θεοῦ εἶνε δι' αὐτοὺς ἀνώτερα μὲν πάντως κεντήματος μελίσσης, ἀλλ' ὄχι καὶ ὅμοια πρὸς κτυπήματα τοῦ πελέκεως χαλκῆος, καὶ ἢ ἐκ τοῦ οἴνου ζάλη αὐτῶν

¹ Antonio Rubió y Lluch Estudio crítico-bibliográfico sobre Anacreonte y la Colección Anacreontica y su influencia en la literatura antigua y moderna. Ἐν Βαρκελώνῃ. 1879 σ. 186 κ. ε.

² Bergk Poetae Lyrici graeci. Ἐκδ. γ'. Ἐν Λειψίᾳ. 1867. Τόμ. Γ', σ. 102³ ἀπόσπ. 48.

³ Ἀπόσπ. σ. 1017 ἀπόσπ. 17.

εἶνε μόλις αἰσθητή. Παίξουσι μὲ τὸν Ἔρωτα, διότι ὁ Ἔρως αὐτῶν εἶνε ἀπλῶς φιλοπαίγμων, ὡς τὰ πῆλινα ταναγραῖα εἰδώλια Ἐρωτιδέων. Εἶνε πολὺ μᾶλλον νικηταὶ οἱ ποιηταὶ ἢ ὁ τοξοφόρος υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἐνθυμίζουσιν ἡμᾶς τὴν τοιχογραφίαν ἐκείνην τῆς Πομπηίας, ἐν ἣ βλέπομεν γηραιὸν πωλητὴν ἔχοντα ἐγκλεισμένους ἐντὸς κλωθοῦ ἀκάκους Ἐρωτιδεῖς, τοιχογραφίαν ἐξ ἧς ἐνεπνεύσθη ὁ Γκαίτε γράψας τὸ ποίημα αὐτοῦ *Wer kauft Liebesgötter?*

Κατέβημιν λοιπὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἐρωτικῆς καὶ ρακχικῆς περιπαθείας τοῦ Ἀνακρέοντος ἰκανὰς βαθμίδας ἐν τοῖς Ἀνακρεοντείοις τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων χρόνων καὶ εὐρισκόμεθα μεσόσκαλα, ὡς λέγει ὁ λαός. Ἀλλὰ παρὰ τῆ νέῃ Ἀνακρέοντι, τῷ Χριστοπόλῳ, καταβαίνομεν ἔτι κατωτέρω τὴν κλίμακα. Μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι εἶνε μιμητῆς τῶν μιμητῶν. Μὴ λησμονήσωμεν τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ, ὅτι ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μουρούζη, ὅτι ἔπειτα συνδιέτριψεν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ συνέταξε τὰ πλεῖστα τῶν λυρικῶν αὐτοῦ ποιημάτων. Ἐζήσεν, εἶπον, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φαναριώτου ἡγεμόνος. Ἀλλ' οἱ παρίστριοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἡγεμόνες, οἱ τὴν προαγωγὴν εἰς λόγον νομοθεσίας, παιδείας, εὐμαρείας, πολιτισμοῦ δωρήσαντες εἰς τὰς ἡγεμονίας, προαγωγὴν, ἣν δὲ ἀναγνωρίζουσι πάντοτ' εὐγνωμόνως οἱ φίλοι Ῥωμᾶνοι τῆς σήμερον, ἦσαν μὲν ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτῶν πρὸς πᾶν ὅτι ἑλληνικὸν θερμὸν προστάται τῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἦσαν ἔπωςδῆποτε ἡγεμόνες, ὧν ἡ αὐλή, ἀκριβῶς διότι ἦτο μικρὰ καὶ ἐπικυριαρχουμένης ἡγεμονίας αὐλή, εἶχε καὶ περισσότερα ἐλαττώματα. Αἱ δόμναι ἐπρώτερον πολλάκις ἐν τοῖς ἡγεμονικοῖς ἐκείνοις οἴκοις, οὐ σπανίως οὖσαι πεπαιδευμένοι, ἐνίοτε καὶ αὐταὶ γράφουσαι, ἀλλ' ἡγάπων τὴν περιποίησιν καὶ δὲν ἀπέστεργον τὴν κολακείαν. Ἐγεννήθη οὕτως ἀτμόσφαιρά τις ἐθιμοταξίας, ἐφ' ἣ διεκρίνοντο οἱ Φαναριῶται, ἐπίπλαστον τι περιβάλλον, προσήλωσις τις εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς μᾶλλον τύ-

πους, ἐπίφασίς τις ἀψόγου στάσεως, ἐπίδειξις χαριεντισμῶν καὶ δαφιλῶν αἰσθημάτων, ἅτινα δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶνε καὶ πραγματικά, φλοῖδος ἐνίοτε ὠραῖος μὴ ἐγκλείων ἐντεριώνην. Ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκείνῃ ζῶντα φανταζόμεθα τὸν Χριστόπουλον ἀσπαζόμενον εὐλαβῶς τὴν χεῖρα τῶν δεσποινῶν, χαρίεντα, διαχυτικόν, ἠδυλόγον, εὐεπίφορον εἰς φιλοφροσύνην πρὸς τὰς δόμνας, πρόθυμον νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν τὴν Μοῦσαν. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ὁ Χριστόπουλος, ψάλλον τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Βάκχον, περιορίζεται τρόπον τινὰ εἰς ἀφογον στάσιν, ἐπιδεικνύει ἦν πρὸς τὰς δόμνας καὶ τοὺς αὐλικοὺς φιλοφροσύνην καὶ ἠδυλογίαν. Ἀλλὰ δὲν διαπνέεται ὑπὸ βαθέος αἰσθήματος πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Κύπριδος καὶ τὸν θεὸν τοῦ οἴνου. Ὅτι ψάλλει εἶνε ἀπλοῦς χαριεντισμός. Δὲν θὰ ἤρμοζεν εἰς τὸν δικαστὴν, τὸν ἰατρὸν, τὸν οἰκοδιδάσκαλον νὰ ἐμφανισθῇ μὲ ἀληθῶς αἰμάσσουσαν καρδίαν καὶ μονοσάνδαλος ὡς ὁ Ἀνακρέων τῆς Villa Borghese. Ἀπ' ἐναντίας αἱ σωζόμεναι εἰκόνες αὐτοῦ δεικνύουσιν αὐτὸν ἄμεμπτον τὴν περιβολὴν μὲ τὸν λαιμοδέτην ἐν τάξει.

Ἐπίδειξις λοιπὸν αἰσθήματος, ἐρωτοτροπία μᾶλλον ἢ ἔρως καὶ προσποίησις ἀγάπης πρὸς τὸν οἶνον εἶνε τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν Χριστόπουλον. Τοιαύτη εἶνε ἡ αἰσθησις, ἣν ἐμποιεῖ εἰς τὸν μελετητὴν ἢ ποιητὴν αὐτοῦ, ἣτις θέλει νὰ εἶνε ἀνακρεόντειος, παραλληλιζομένη πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ποιήσεως τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ τῶν Ἀνακρεοντείων. Καὶ δὲν δύναμαι νὰ συμφωνήσω πρὸς τοὺς ὑπεράγαν θαυμάσαντας τὸν Χριστόπουλον ὡς ποιητὴν, ἐν οἷς καὶ ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης, ὅστις ἐν τῇ προλόγῳ τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆ τάσσει τὰ λυρικὰ τοῦ Χριστοπούλου μετὰ τινῶν τῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ καὶ τῶν ἀδελφῶν Σούτσων ὡς καὶ τὸν Στράτιν Καλοπίχειρον τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη εἰς τὰ μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς ἔγραφε σχετικῶς ἄριστα τῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ῥοῦθης ἐθεώρει τὸν Χριστόπου-

λον μετὰ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βηλαρά ἀνωτέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ τοῦ Ζαλοκώστα.

Ἀλλὰ παρ' ὅσα ἐξέθηκ' ἀνωτέρω τὰ ποιήματα τοῦ Χριστοπούλου ἤρεσαν διὰ τὴν χάριν αὐτῶν, ἣν οὐδεὶς δύναται νάρνηθῆ, τὴν ἐπιτυχῆ χρῆσιν τῆς δημώδους γλώσσης, τὴν ἄρμονίαν τοῦ ῥυθμοῦ, τὸ εὐτράπελον τοῦ ποιητοῦ, προσκοιουμένου τὸν ἐρωτευμένον καὶ τὸν βεβακχευμένον. Τὸ ἔθνος, ἐν ὅσῳ μάλιστα ἐταλαιπώρει αὐτὸ ἢ δουλεία, προσέβλεπε μετ' ἀνακουφίσεως τὸν αἰμύλον Μακεδόνα χαριεντιζόμενον μετὰ τοῦ Ἴρωτος καὶ τοῦ Βάχχου καὶ δεχόμενον κατὰ τοὺς στίχους του καὶ λαμβάνοντα τόσους ἀσπασμούς, ὅσους θὰ ὑπεθέτομεν, ὅτι δὲν ἔδωκε καὶ δὲν ἔλαβε κανεὶς ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ πέραν δὲ τῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος τὰ λυρικὰ αὐτοῦ ἔτυχον ἐν τῇ ξένη καὶ θαυμαστῶν καὶ μεταφραστῶν.

Ἴδού τινα τῶν καλλιτέρων αὐτοῦ τούτων ποιημάτων.

Ἰάλτης

Τὴν ἀνοίξει μὲν ἡμέρα
ἐκεῖ, ποῦ τραγουδοῦσα
ψηλὰ πρὸ τῶν αἰθέρα
κατέβηκεν ἡ Μοῦσα

ἢ ψάλτρα Ἑρατώ.
Καὶ λέγει «Ἦ Ἀφροδίτη
ἐποῦ τὸν κόσμ' ὀρίζει
πιστὸν τῆς σὲ κηρύττει
καὶ ψάλτραν σὲ ψηφίζει

ἔστην γῆν ἐποῦ πατῶ.
Καὶ θέλει ὅσο ζῆσης
νὰ ζῆς ἔσθ' ὀρισμὸς τῆς
κ' εἰς τὸ εἶδος νάρχισσης
αὐτὴν καὶ τὸ μωρὸ τῆς
γλυκὰ νὰ τραγουδῆς.

Καὶ δι' αὐτὴ τῇ χάρι
σὲ τάζει, λέγει ἄλλη,
νὰ ἔρθῃ ἔσθ' ἔσθ' Ἰάρι
μὲ ὄλα τῆς τὰ κάλλη
γυμνὴ νὰ τὴν ἰσῆς».

Ἔτσι εἶπε, καὶ κινῶντας
μ' ἀγκάλιασε τὸ σῶμα,
καὶ πρόσχερα γελῶντας
μ' ἐφίλησε ἔσθ' στόμα
καὶ πέταξ' ὑψηλὰ.

Κ' εὐθὺς καθὼς ἐγεύθη
τὸ στόμα μ' τὸ φίλ' τῆς,
ἀμέσως ἐμκχεύθη
ἀπὸ τῆ μουσικῆ τῆς

ἔσθ' ψάλσιμος λωλὰ.
Καὶ ἔσθ' ἄρχισσιν
τὰ χεῖλη, του νάνοιξῃ
καὶ τύχη νὰ λαλήσῃ
ἢ ἐλαφρὰ νὰ γυλῆσῃ
τῇ γλώσσῃ μοναχῇ.

Εὐθὺς τὸ μαγευμένον
χωρὶς ποτε νὰ σφάλλῃ
ὡς ἐν ὀρμηγευμένον
τὴν Ἀφροδίτη ψάλλει,
τὸν Ἴρωτ' ἀντηγεῖ.

Ἀγκυδοφόρος.

Εἰς ἕνα λαιβαδάκι
προχθὲς ἕνα παιδάκι
ἔπερῆφνον πολλὰ
μ' ἐφώνηξε κοντὰ του
νὰ κρίνω ἔαρματά του,
ἂν τάχα εἶν' καλὰ.
Λοιπὸν μὲν ἀγκυδοῖσα
μὲ δείχνει ἔσθ' καρφίτσα,
καὶ λέγει σοδορά'
«Ἐίδες κοντὰρι ἄλλο
ὡς ἐν αὐτὸ μεγάλο
ἔσθ' γῆ κικμιτὰ φορά;»
Τὸν λέγει «Ἐἶσ' ἀκόρη
παιδάκι δίχως γνώμη,
δὲν ἔσθ' οὐρεῖς τί λαλεῖς,
καὶ ἔσθ' λουλο κωχλάσαι,
χωρὶς νὰ συλλογῆσαι
τὸ πῶς παρκαλαῖς».
— «Ἐγὼ λουλό;» φωνάζει,
καὶ τὴν ἀγκυδ' ἀρπάζει
κ' εἰς μὲ κικμιτὸν ῥοπή
ἔσθ' τὸ στήθος μου τῇ ἄγκυζει
καὶ μὲ καταφυλοῖζει
παντοῦ ἔσθ' ἀστραπή.

Καὶ λέγει «Ἴδὲ καὶ παῖσου
καὶ πλέον συλλογίσου
καὶ κῆτταξε καλὰ
νὰ μὴν ἀθλαδίζῃς
καὶ νὰ παρκαπειράξῃς
τὸν Ἴρωτα πολλὰ».
— «Ἦ Ἴρωτα, φωνάζω,
τὸ ἄρμα σου τραμάζω,
τὸν λόγον μ' ἄθετῶ,
τὴν δύναμίν σου φρίττω,
ἔσθ' ὅσον κόσμον τὴν κηρύττω,
καὶ ἔλας ζητώ».
Ἐκεῖ ποῦ τὸν λαλοῦσα
καὶ τὸν παρκαλοῦσα
γὰ νὰ μὲ παρκαλησθῆ,
ἐπέταξ' ἀπ' ὀμπρὸς μου
ὁ τύραννος τοῦ κόσμου
χωρὶς νὰ συγχυσθῆ.
Κ' ἐγὼ ἀπελπισμένος
ἀπόμειν' ὁ καυόμενος
μὲ τέτοιαν πλεγγύην
χωρὶς ποτὸς νὰ γυλῆσω,
ὀλάκερος νὰ κικίγω
ἀτέλειωτα ἔσθ' ἡ γῆν.

Χάρες.

Μιὰν ὄρασαν ἀγαποῦσα
καὶ τὸ ναῦμά τῆς ζητοῦσα
νὰ μ' ἀφήσῃ νὰ τολμήσω
μὲ φορὰ νὰ τὴν φιλήσω.
Χαιρομέλασαν ἐκαίνῃ,
καὶ τὴν ἄδειαν μὲ δίνει.
Καὶ φιλῶντάς τιν' ἔσθ' στόμα
μὲ φορὰ, τῆς λέγει, ἀκόρη».
Καταπεύθεται καὶ κλίνει
καὶ τῇ δεξιτερῇ μ' ἀψίγει,
καὶ ἔσθ' ἐφίλημά μ' ἀπάνω
ἄλλη τρίτη τὴν προβάδω.

«Νὰ, μὲ λέγει, καὶ τὴν τρίτη
ὅμως μὰ τὴν Ἀφροδίτη
εἶν' ἀθλαδίζε τὸ θάρρος
τὸ πολὺ, καὶ μὴ πρὸς βάρος».
— «Ὡς μου, λέγω μὴ τὰ βάρη,
καὶ τὴν τέταρτῇ σου χάρι
ὅσο μὲ τὴν, καὶ σὲ τάζω
πλέον δὲν ἀθλαδίζω».
Ἦσθ' ἢ πονηρῇ γελῶντας
καὶ τὰ χεῖλη μου τσιμπῶντας
«Ἦραϊς, μὲ λέγει, ἢ χάρες εἶνε
κ' ὡς αὐτοῦ, χρυσέ μου, μείνε».

Πέθος.

Ἦς γένουμον κικρέφτης, νὰ βλέπεσαι σ' ἐμένω,
κ' ἐγὼ νὰ βλέπω πάντα τὸ κάλλος σου κ' ἐσένω.

Ἄς γένουμιον χτενάκι, σιγὰ σιγὰ νὰρχίζω
 νὰ σχίζω τὰ μαλλιά σου, νὰ τὰ συχνοχτενίζω.
 Ἄς ἦμιον ἀεράκι, καὶ ὄλος νὰ κινήσω
 τὰ στήθη σου νὰ πέσω, γλυκὰ νὰ τ' ἀερίσω.
 Ἄς ἦμιον τέλος ὑπὸς, νὰ ἐρχωμαι τὸ βράδυ,
 νὰ βένω τὰ γλυκὰ σου ματάκια ἔστὸ σκοτάδι.

Θέλεις.

Πλοῦτον δὲν θέλω,
 δόξαν δὲν θέλω,
 οὔτ' ἐξουσίαν
 ποτὲ κληρίαν.
 Δὲν θέλω γνῶσιν
 οὔτε κἄν τύχην
 ὅσ' εἶν' τοῦ φύλλου
 κα' ὅσ' εἶν' τοῦ ἔλλου.
 Τούτοις ἢ κρύβω
 ἢ φαντασίαις
 ἔσο εὐφραίνου
 τόσο πικραίνου.

Θέλω εἰρήνην
 ψυχῆς γαλήνην
 χοροὺς Ἑρώτων,
 τρέλις καὶ κρότον.
 Θέλω τραγούδια,
 κήπους, λουλούδια
 καὶ χωριτάδες
 ἔταίς πρσιναίδες.
 Τούτῃ λατρεύω,
 τούτῃ ζηλεύω
 κα' εἰς τοῦτ' ἀπάνω
 θέλ' ν' ἀποθάγω.

Ἐπὸσον δίκαιον εἶχον ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ ποίησις τοῦ Χριστοπούλου δὲν ἀπορρέει ἐξ ἀληθοῦς αἰσθήματος, ἀλλ' ἐκ συμβατικῆς οὕτως εἰπεῖν ἀναγνωρίσεως τοῦ ἔρωτος, τοῦ οἴνου, τῆς ἐκ τῶν ἀσπασμῶν ἡδονῆς καὶ τῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν χαρὰν ἀποδεικνύει ἢ ἀντίθεσις τοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ ποιήματι ψευδαικουροῦ προγράμματος τοῦ Χριστοπούλου πρὸς τὸ πραγματικὸν πρόγραμμα τοῦ βίου αὐτοῦ. Εἶδομεν αὐτὸν σοβαρῶς, ἔστω καὶ ἀνεπιτυχῶς, διατρέβοντα περὶ τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν φιλολογίαν, ἐπιλαμβανόμενον τῆς συντάξεως νομοθετημάτων, ἀνερχόμενον εἰς ὑψηλὸν δικαστικὸν ἀξιωμα ἡδὴ πρὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἔδραξαν τὰ δπλα ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς τυραννουμένης πατρίδος. Καὶ δὲν μετέσχε μὲν τῆς πατριωτικῆς ταύτης δράσεως ὁ λόγιος Μακεδὼν, ὅστις μάλιστα καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας ἐτόξευσεν ἀνευλαβεῖς ἐκφράσεις, καίπερ ἐργασθεῖς ὑπὲρ αὐτῆς ἐν ταῖς Ἴονιοις νήσοις. Ἀλλ' ἐκρίθη ὅμως ἄξιος νὰ

συμπεριληφθῆ εἰς τοὺς πολιτικούς συμβούλους τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγωνιζομένῃ Ἑλλάδι, ἐξ ἧς ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῇ 29 Ἰανουαρίου 1847.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Ῥήγας, ὁ Βηλαράς, ὁ Χριστόπουλος. Ὁ Ῥήγας συνεδόνησε τὸ ἔθνος δουλεῦον, ἰδίως διὰ τοῦ Θουρίου αὐτοῦ. Ὁ Βηλαράς καὶ ὁ Χριστόπουλος ἐφαίδρουναν τὰς πικρὰς αὐτοῦ ἡμέρας καὶ τὰς μακρὰς νύκτας χωρὶς μὲν νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς ἀνυψώσεως καὶ παραθαρρύνσεως τῶν δεδουλωμένων, ἀλλὰ ῥίπτοντες τοῦλάχιστον μίαν ἀκτίνα ἐλπίδος, μίαν ῥιπήν χαρᾶς, ἕως ἔλθῃ ἡ πραγματικὴ χαρὰ τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἀλλ' οὔτε τοῦ Βηλαρά οὔτε τοῦ Χριστοπούλου τὰ ποιήματα ἠδύναντο νὰ φρονηματίσωσι τὴν φυλὴν, παρασκευαζομένην πρὸς τὸν μέγαν ἀγῶνα. Ἐχρειάζοντο ἄλλα ἀνθη ποιητικὰ, οἷονεὶ βλαστάνοντα ἐπὶ τῶν χειλέων ἡφαιστείου, οἷονεὶ ἀναπηδήσαντα ἀπὸ τῶν μυχαιτάτων ψυχῆς πυρπολουμένης ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος. Τὰ ἀνθη ἐκεῖνα ἀνέφυσεν ἡ ἀνθοβριθῆς Ζάκυνθος. Ἀνδρέας Κάλβος, Διονύσιος Σολωμὸς εἶνε οἱ δύο μεγάλοι ποιηταὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Διάφοροι ἀλλήλων τὴν ἔμπνευσιν, τὴν γλώσσαν, τὴν στιχουργίαν εἶνε οὐχ ἥττον οἱ δύο Ἡρακλεῖς τοῦ βασιλείου στέμματος τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Πλησιάζει νὰ παρέλθῃ αἰὼν ὄλος ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ἀντήχησεν ἡ φωνή των, καθ' ἣν ἐδωροφόρησαν εἰς τὸ ἔθνος μεταξὺ μαχόμενον τὰς ἔμπνευσμένας ψυχὰς των, καὶ ὁ ἑλληνισμὸς, πανηγυρίζων μετ' οὐ πολλὰ ἔτη τὴν ἑκατοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς παλιγγενεσίας, θάναγράφῃ δικαίως καὶ αὐτῶν τὰ ἐνόματα μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ τοῦ ὄπλου ἐδημιούργησαν πατρίδα ἐλευθέραν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δίκαιον νὰ λησμονήσῃ ὁ Ἕλληνας πανηγυριστῆς τῆς ἀμφιετηρίδος ἐκείνης τοὺς ἀτέχνους, ἔστω, ἀλλὰ μεστοὺς πατριωτικοῦ μένους θουρίους τοῦ Θεσσαλοῦ πρω-

τομάρτυρος, οὐδὲ τοὺς χαριτωμένους στίχους, δι' ὧν αἱ δύο ἐξ Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας ἰατροφιλόσοφοι ἠγωνίσθησαν νάναβιβάσωσι τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς καὶ τὸ μείδιμα τῆς χαρᾶς ἐπὶ τὰ ὠχρὰ χεῖλη τῶν ὑπὸ τῆς δουλείας στενόντων. Καὶ ὡς ἀναγραφῶσι καὶ αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐπὶ τῶν ἀψίδων, ὡς θὰ κοσμήσῃ ἢ μνεῖα ἐνδόξων ὀνομάτων, ἀναμνησκόντων τὰς νίκας τοῦ 1821 καὶ τὰ πρόσφατα τρόπαια δύο νικηφόρων πολέμων, ἐπὶ τῶν ἀψίδων, δι' ὧν ἐν μέσῳ τῶν στροφῶν τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου τοῦ Ζακυνθίου βάρδου, προκαλοῦντος ὑπὸ τὸ πλῆκτρον τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Κερκυραίου μελωδοῦ ῥίγη ἐθνικῆς συγκινήσεως, θὰ διέλθῃ, εὐφημούμενος ὑπὸ τοῦ Πανελληνίου, ὁ ἐστεμμένος στρατηλάτης, περιβεβλημένος νωπὰς ἀκόμη τὰς δάφνας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ Κιλκίς.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΖΑΓΟΡΑΣ

ΥΠΟ Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ¹

15 (12.635).

Χαρ. 0,27 × 0,21. Αἰῶνος XVI (φ. 282).

1 (φ. 1^α). Διήγησις ἀκέφαλος.

2 (φ. 1^ο). Διήγησις καὶ ἀποκάλυψις τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ἐν ταῖς Χώναις καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρχιππου τοῦ ἐρημίτου καὶ προσμοναρίου τοῦ πανσέπτου καὶ σεβασμίου ναοῦ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ἐν ταῖς Χώναις.

3 (φ. 13^β). «Τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου Ἱεροσολυμίτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Λόγος εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου».

4 (φ. 19^β). Τοῦ αὐτοῦ «Λόγος σχεδιασθεὶς εἰς τὴν παγκόσμιον ὕψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ».

5 (φ. 27^α). Βίαι καὶ μαρτύρια τῶν ἁγίων Εὐσταθίου, Ἀγαπίου, Θεοπίστου καὶ Θεοπίστης τῆς συμδίας αὐτοῦ.

6 (φ. 41^β). «Βίος καὶ ἀθλήσις τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης».

7 (φ. 55^α). «ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν Θεολόγον».

8 (φ. 68^ο). «Βίος καὶ πολιτεία καὶ μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Γρηγορίου τῆς μεγάλης Ἀρμενίας».

9 (φ. 98^α). «ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον θωμᾶν τὸν ἀπόστολον».

10 (φ. 105^α). «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου».

11 (φ. 114^α). «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀδραμίου».

12 (φ. 133^α). «Βίος καὶ πολιτεία τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ».

¹ Συνέγραψε ἐκ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. IB' σ. 473.

3 (φ. 9^α). **Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου** «Ἐγκώμιον εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐν ᾧ τὸ Ἐξήκοντα χαῖρε»,

4 (φ. 18^α). **Ἀνδρέου Ἐκρήτης** «Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀπόδειξις ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας καὶ διαφόρων μαρτυριῶν ὅτι ἐκ σπέρματος κατάγεται τοῦ Δαυὶδ».

5 (φ. 23^β). **Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ** «Λόγος εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας».

6 (φ. 35^α). **Ἀνδρέου Ἐκρήτης** «Λόγος εἰς τὴν πάνσεπτον γέννησιν τῆς παναγίας καὶ ὑπεραγίου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας».

7 (φ. 44^α). **Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου** Εἰς τὴν ὑπεραγίαν καὶ δέσποιναν ἡμῶν».

Ἐν τῇ αἰκῇ ἢ ἐξῆς σημείωσις τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου· Οὐκ ἔστι τοῦ ἀδελφοθέου, ἀλλ' ἄλλου καὶ ἀπαράδεκτος τῇ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν καὶ μῦθος τοῦ γράφοντος.

8 (φ. 53^α). **Κοσμά βεστήτητος** «Ἐγκώμιον εἰς τοὺς δικαίους Ἰωακείμ καὶ Ἄνναν».

9 (φ. 57^α). **Ἀνδρέου Ἐκρήτης** «Λόγος σχεδιασθεὶς εἰς τὴν ὑψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ».

10 (φ. 64^α). **Τοῦ αὐτοῦ** Λόγος δεῦτερος εἰς τὴν ὑψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ».

11 (φ. 68^β). **Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Ἰωσήφ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης** Λόγος εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν».

12 (φ. 72^β). **Παντολέοντος διακόνου** τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας Λόγος εἰς τὴν ὑψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ».

13 (φ. 75^α) «Ἀναζήτησις καὶ εὑρεσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης τῶν ἁγίων καὶ πρώτων ἐν Χριστιανοῖς βασιλέων».

14 (φ. 82^α). **Παντολέοντος πρεσβυτέρου μονῆς τῶν Βυζαντίων** Λόγος εἰς τὴν ὑψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ».

15 (φ. 93^β). **Ἰωάννου Χρυσοστόμου** «Λόγος εἰς τὴν στείρωσιν τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ Ζαχαρίου τὴν σιωπὴν».

16 (φ. 97^α). **Νικήτα ῥήτορος ἁγίου ἀνδρὸς** Ἐγκώμιον εἰς τὸν

ἁγίου καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον καὶ εὐαγγελιστὴν».

17 (φ. 108^β). Περίοδος ἦτοι θαύματα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου συγγραφεῖσαι παρὰ **Προχόρου** μαθητοῦ αὐτοῦ ἐνός τῶν ἐπιτὰ διακόνων, ἀνεψιοῦ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος καὶ ἀρχidiaκόνου Στεφάνου».

Ἐν ἀρχῇ σημείωσις Γρηγορίου ἱερομονάχου τοῦ ἀλιτροῦ, ὅτι τὸ παρὸν βιβλίον ἀνήκει εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φλαμουρίου ἐγγὺς τοῦ Ζαγορίου ὄρους. Ἐν δὲ τέλει· Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Διονύσου ἱερομονάχου πόνος.

Στάχσις βυραίνη.

17 (15.386).

Χαρτ. 0,23 X 0,18. Αἰῶνος XVIII (σ. 495).

Ἰωσήφ μοναχοῦ ἢ Βρυέννιτος τὸ ἐπώνυμον Ὀμιλῆαι διάφοροι ἐγθεῖσσι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ σοφωτάτου καὶ τῆς πατριαρχείας Ἰωσήφ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου».

Περιέχει τεσσαράκοντα καὶ ἐννέα ἐπιγράμματα τοῦ Βρυεννίου, ὧν προτάσσεται ἐν ἀρχῇ πίναξ. Ἐν τῷ ἄνευ ἀριθμῆσεως παραφύλλῳ τῆς ἀρχῆς·

Ἐπίγραμμα.

Ἄνθρωπε γυμνώθητι τὴν βίβλον βλέπων
νοημάτων γάρ, ἔστι βυθὸς ἐνθέων
ὅν οὐκ ἐφικτὸν οὐδενὶ πλεῖν ἀβρόχως
πρὶν ἐξενεγκεῖν τῆς ψυχῆς τὰ φορτία.

Ἦν σὺ μετεροχόμενος πολλῇ σπουδῇ φιλόμουσε χαῖρε καὶ εὐπράττειν τῷ κονήσαντι λέγε.

Ἐν σ. 1 ἢ σημείωσις ἔδει· Ἦκουσται ὅτι τὰ εὐρεθέντα τοῦ Βρυεννίου ἐτυπώθη ἐν Λαυρίᾳ τῆς Σαξωνίας ἔτει αἰρῆς ἐν τῷ τυπογραφίῳ Βρεϊτσκοπφ. Ἐν τέλει· Αὐτουργός ἐστι τῆσδε τῆς βίβλου γράφων ὁ Κωνσταντίνος ἐκ Ζαγοράς τῆς κώμης ὁ καὶ Προϊλόβου καὶ πρώην πατριαρχῆς.

Στάχσις βυραίνη.

18 (19.100).

Χαρτ. 0,23 X 0,16. Αἰῶνος XVIII (σ. 449).

«Λόγοι διάφοροι περιέχοντες τῶν παθῶν πάντων κατηγορίας δι' ἐνιστόρων παραδειγμάτων τῆς τε παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης τῶν ἀπὸ Ἀδάμ καὶ καθεξῆς, συγγραφέντες παρὰ **Συμεῶν μοναχοῦ** ἀνδρὸς παναθλίου καὶ ἁμαρτωλοῦ, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκάστης

κατηγορίας τὸν τελωνισμόν ἀναφέροντος ἐν κεφαλαίοις τριάκοντα καὶ δυοί.

Ἐν τέλει: Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα αὕτη β βλος ἡ ἐπονομαζομένη Κατάνυξις ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ δεσπότη τοῦ αἰματὸς Μαρτίου β' διὰ χειρὸς Διονυσίου μοναχοῦ καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀθλίου καὶ εἴ τι σφαλέρῶν εἴητε διορθώσαντες σύγγνωτε ὅτι ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ σφάλειν.

Ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ἱερουσαλήμ.

Καὶ κατωτέρω: Ὁνησάμην αὐτὴν γρόσια ὅκτι ὁ Σελευκείας Δοσίθεος ἐν τῷ αἰματὸς ἔτει ὅστις καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς τῷ αἰματὸς Στάχωσις βυρσίνη.

19 (59.142).

Χαρτ. 0, 20 × 0, 16. Αἰῶνος XVII (σ. 570).

1 (σ. 3). «Λόγοι διάφοροι περιέχοντες τῶν παθῶν πάντων κατηγορίας δι' ἐπιστόρων παραδειγμάτων τῆς τε παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης τῶν ἀπὸ Ἀδάμ καὶ καθεξῆς, συγγραφέντες παρὰ **Συμεῶν μοναχοῦ** ἀνδρὸς καὶ παναθλοῦ ἁμαρτωλοῦ, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκάστης κατηγορίας τελωνισμόν ἀναφέροντος ἐν κεφαλαίοις τριάκοντα καὶ δυοί καθὼς ὑποτέτακται».

2 (σ. 535). «Περὶ Γωδίτ καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου Ῥαφαήλ».

3 (σ. 534). **Ἰωάννου Χρυσοστόμου** «Περὶ τοῦ ματαίου βίου τοῦ κόσμου τούτου καὶ εἰς κατάνυξιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν».

4 (σ. 542). «Ἱστορία τῆς Σωσάνης».

Ἐν σ. 547 Δῶρον τὸ παρὸν τοῦ Θεοῦ συνεργία
ἔγραψεν Ἰδοῦ Γρηγόριος ἐν πόλει.

Πληρώσας εἶπον σοι Χριστὲ δόξα πρέπει.

Ἐγράφη ἐπὶ ἔτους ζϞθ' Ἰούνιος ιδ'.

Στάχωσις βυρσίνη.

20 (84.795).

Χαρτ. 0, 23 × 0, 15. Αἰῶνος XVIII (φ. 376).

Λόγοι εἰς τὰς περικοπὰς τῶν Εὐαγγελίων καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις.

Κῶδιξ ἀστάχωτος.

21 (85.375).

Χαρτ. 0, 22 × 0, 15. Αἰῶνος XVIII (φ. 71)

Ὁμιλῆαι εἰς τὰς περικοπὰς τῶν Κυριακῶν τῶν Εὐαγγελίων καὶ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Ἐν φ. 16^α. Βίβλιον οφελιμώτατον κατὰ πολὺ τὸ ὁποῖον γράφει κατὰ πάντα τὰς πράξεις τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἐξηγὰ καὶ λόγους τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τὰ ὁποῖα ἐὰν τὰ θεραπεύει τινὰς κατὰ τὸ δυνατόν εὐκολὰ δύναται νικήσαι τὸν ἀντίπαλον ἐχθρόν.

Ἐν φ. 70^β. αἴματὸς ἀπριλίῳ 14 ἡμέρα δευτέρα τοῦ Πάσχα.

Στάχωσις βυρσίνη.

22 (125.689).

Χαρτ. 0, 21 × 0, 15. Αἰῶνος XVII (φ. 211).

Γρηγορίου Παλαμᾶ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ὁμιλῆαι λα'.

Κῶδιξ ἀστάχωτος.

Ἐν φ. 160^α. Ἐκοιμήθη ὁ ἀείμνηστος ἱερομόναχος καὶ Χριστόφορος κατὰ τὸ αἰματὸς ἔτος τὸ σωτήριο Ἰανουαρίου ζ'. Ἦν δέ μοι πάνυ ἐρυστιῆς διὸ ἐποίησα τὸ παρὸν. Ἡ δὲ μονὴ τούτου ἐστὶν ἄνωθεν τοῦ Μεγαλοδένδρου καὶ ἡ θρέψασα αὐτὸν γῶρα ἡ Μιώκιστα.

Στάχωσις βυρσίνη.

23 (84.402).

Χαρτ. 0, 21 × 0, 18. Αἰῶνος XVI (φ. 346).

Συμεῶν Θεσσαλονίκης Λόγοι καὶ ἐπιστολαί.

1 (φ. 1^α). Ἀκέφαλον τέλος τῆς ἐρμηνείας τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.— δ' (φ. 11^α). «Ἀποκρίσεις πρὸς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Πενταπόλεως κυροῦ Γαβριήλ».— γ' (φ. 175^α). «Ἐρμηνεῖα πονηθείσα τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης κυρίῳ Συμεῶν περὶ τε τοῦ Θεοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἱερέων τε πέρι καὶ διακόνων ἀρχιερέων τε καὶ τῶν ὧν ἕκαστος τούτων στολῶν ἱερῶν περιβάλλεται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς θείας μυστηγωγίας λόγον ἐκάστη διδούσα τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων θείων καὶ τοῖς ἐν Κρήτῃ εὐσεβέσι ζητήσασιν ἀποσταλείσα».— β' (φ. 219^α). «Ἐπιστολὴ πρότερον μὲν γραφεῖσα ἐσχημαμένης εὐσεβείας πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πιστοὺς τοὺς κατὰ Κωνσταντινὴν καὶ Ἄγκυραν τε καὶ Γάγγραν διὰ τινος διακόνου τούτου ζητήσαντος, ὕστερον πλανηθείσα μικρὸν καὶ τοῖς περὶ τὴν Θετταλίαν ἐκδοθείσα».— ε' (φ. 235^α). «Ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα Πάυλῳ μοναχῷ ἐξ Ἰουδαίμου πρὸς τὴν ἀληθινὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐπιστρέψαντα καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων».— ζ' (φ. 247^α). «Ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα ...

ἐπισκόπων καὶ ἱερέων ... περὶ τὴν Θεοκρατίαν». — ζ' (φ. 254^α). «Ὁμιλία τε καὶ ἀπολογία ἐν τῷ μέλλειν ἀπέρχεσθαι πρὸς Κωνσταντινούπολιν αὐτόν, ἕτε καὶ ἄχρι τοῦ Ἁγίου ἕρους ἐπελθῶν τῆς τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἐπιδρομῆς γενομένης ἐπανήλθε πάλιν, ἀποστείλαντος γράμματα τοῦ πανευτυχιστατοῦ δεσπότη τοῦτο ποιῆσαι καὶ τῶν ἐν Ἁγίῳ ἕρει θεῶν ἀνδρῶν συμβουλευσαμένων διὰ τὴν ἐν Χριστῷ ὁφειλήν». — η' (φ. 265^α). «Λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις μέγιστον ἀθλητὴν καὶ μυροελητήν Δημητρίον, ἐν ἱστορίας τύποι τὰ νεωστὶ αὐτῷ γεγονότα διηγουόμενος θαύματα». — θ' φ. 259^α. «Περὶ τοῦ ἁγίου καὶ θεοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος περὶ τε ἡσυχαστῶν καὶ τῶν ἐν κοινοβίοις καὶ ὑποκατακλιῶν». — ι' (φ. 304^β). «Τοῦ αὐτοῦ συμβουλία καὶ εὐχή τοῖς ἱσταμένοις πιστῶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῖς ἐναντίον ἔχουσιν ἐπιτίμησις». — ια' (φ. 309^α). «Συμβουλία ἑμοίως περὶ τοῦ ἱστασθαι ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῶν φρονοῦντων τὰ ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν ἐπιτίμησις». — ιβ' (φ. 313^α). «Λόγος εἰς τὴν λαμπρὰν ἑορτὴν τοῦ μεγίστου ἐν ἀθληταῖς ἁγίου θαυματουργοῦ καὶ μυροεὐόμενος Δημητρίου». — ιγ' (φ. 319^α). «Ἐπιστολὴ δογματικὴ τε ἁμα καὶ παραινετικὴ, πρὸς τινὰ τῶν κατὰ τὴν Κρήτην ὀρθοδόξων ἀντιποικουμένων τοῦ κατὰ διδασκαλίαν ὀρθοῦ λόγου». — ιδ' (φ. 333^α). «Τινὲ τῶν περιφανῶν ὀρθοδόξων διδασκαλίαν ἀρνησαμένων μικρὰν». — ιε' (φ. 337^α). «Διδασκαλία πρὸς τινὰ εὐσεβῆ δεσπότην Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον γενόμενον μοναχὸν παραμυθητικὴ τε ἁμα καὶ παραινετικὴ».

Ἐν φ. 345^β Ἔτει ἔπβ' ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς ταῖς κδ' ἐγεννήθη ὁ Μανώλης.

Στάχως βυρσίνης.

24 (54.327).

Χαρτ. 0, 23 × 0, 17. Αἰῶνος XVIII (σ. 148).

1 (σ. 1) «Τοῦ μακαρίου Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως».

Ἄρχ. Δύο οὐσῶν λατρείων καὶ θεραπειῶν τοῦ θεοῦ.

2 (σ. 65). «Τοῦ αὐτοῦ Περὶ διαφορᾶς τῶν συγγνωστικῶν καὶ θανασίμων ἁμαρτημάτων σύντομον καὶ σαφές».

3 (σ. 93). «Ἰπποκράτους Ἐπιστολὴ πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου».

4 (σ. 101). «Τρόπος ἐξομολογήσεως».

5 (σ. 110). «Περὶ ἀγάπης καὶ φιλίας τοῦ Χρυσοστόμου».

6 (σ. 127). «Προσλαλιά πρὸς τὸν μακαριώτατον καὶ σοφολογιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Μοσχολίας κύριον Πλάτωνα ὑπὸ Εὐγενίου [Βουλγαρέως] τοῦ νῦν ἀρχιεπισκόπου Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος ἕτε τοῦτον εἰς ἱερέα ἐχειροτόνησεν ἔτει ἄψος' Αὐγούστου λ'».

7 (σ. 134) Ἄδελφου ἐπιστολή.

Ἄρχ. Τὴν πανίερρον αὐτῆς καὶ σοφωτάτην μοι κορυφὴν μεθ' ὅσης τῆς ὀφειλομένης μοι δουλικῆς ὑποκλίσεως προσκυνῶν ἀσπάζομαι.

8 (σ. 137). «Λογίδριον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιερατείας ἐκφωνούμενον».

Ἐν τέλει 46 φύλλα ἄγραφα καὶ ἄνευ ἀριθμήσεως.

Στάχως βυρσίνης.

25 (30.370).

Χαρτ. 0, 23 × 0, 17. Αἰῶνος XVIII (σ. 20).

Ἀκολουθία τῆς ἁγίας Κυριακῆς.

Ἀκίφελος. Ἐν τέλει Ἐὐχαιρὸν κάθισμα τὸ ἔγραψεν ὁ Γεώργιος ὁ τοῦ Νικολάου Φρόνιμου καὶ ὁποῖος τὸ σβέσι νὰ ἔχει τὴν κατάρα τῆς ἁγίας Κυριακῆς.

Στάχως βυρσίνης.

26 (127.360).

Χαρτ. 0, 22 × 0, 16. Αἰῶνος XVIII (σ. 86).

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν σαλοῦ.

Ἐν τέλει Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα ἁγία καὶ ἱερὰ βίβλος ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ δ'. Ὑπάρχει πόνημα κάμου τοῦ τλήμονος καὶ ἱακενδύτου Ἡλιοῦ ἱερομονάχου καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες ταύτην εὐχεσθὲ μου τῆς ἀμαθείας καὶ ἀπειρίας. Ὁ βουλόμενος ἵνα κατανοῇ καὶ θρηνησῇ τὸν βίον τοῦτον τοῦ ἁγίου ὡς ἀναγνώσῃ.

Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει ἀνά ἐν φύλλον περιγραφή, ἐν οἷς ὕμνοι ἐκκλησιαστικοί.

Στάχως βυρσίνης.

27 (58.438).

Χαρτ. 0, 21 × 0, 16. Αἰῶνος XVIII (σ. 32).

Ἀκολουθία Γερασίμου τοῦ νέου.

Ἐν φ. 1^α Κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς κεκοίμηται ὁ ὄσιος πατὴρ Γεράσιμος ὁ νέος μετετέθη δὲ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῇ ιε' τοῦ αὐτοῦ, διὰ τὸ φάλλεσθαι τὴν παγκόσμιον ὑφῆσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ τῇ ιδ'. Τῇ ιε' λοιπὸν ἑσπέρας ἐν τῷ μικρῷ ἑσπερινῷ ἱστῶμεν στιχ. δ' καὶ φάλλομεν στιχηρὰ παρόμοια τοῦ ἁγίου διατηροῦντες τὸ α' ἤχος α'.

Στάχως βυρσίνης.

28 (52.418).

Χαρτ. 0, 22 × 0, 17. Αἰῶνος XVIII (σ. 298).

1 (σ. 1). Ἀντίγραμμα.

2 (σ. 19). Ἀπολογία Λατίνου τινὸς σοφοῦ εἰς ἐν ἀνώνυμον σύγ-

γραμμά κατὰ Γραικῶν ἐκδόθην παριστώσα σαφῶς τὴν μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας διαφορὰν».

3 (σ. 43). «Βίος καὶ ἀθλήσεις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ νέου μάρτυρος μεταφρασθεὶς ἀπὸ τὸ σλαβονικὸν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Προϋλάδου κυρίου Καλλενέκου».

Ἐν σ. 58. Ἐγράφη ἐν Λευκοπόλει ἐν τῇ ἡμετέρῳ καταλύματι τῇ πλάγιον τῆς τοῦ θείου Προδρόμου ἐκκλησίας κατὰ τὸ ῥημισ' καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ μνημονεύτέ μου ἐν ταῖς πρὸς θεὸν ὑμῶν δεήσεσιν.

4 (σ. 59). Λόγοι.

5 (σ. 73). «Ὅροι ἀνθρωπίνων ἰδεῶν ἐκ τῶν Πολέμωνος Φυσιογνωμικῶν».

6 (σ. 112). «Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ νέου».

7 (σ. 138). «Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον καὶ καλλίνικον μάρτυρα Μακάριον τὸν ἐκ Κίου μὲν ὀρμώμενον, ἐν Προύση δὲ μαρτυρήσαντα κατὰ τὸ ἀψή' ἔτος τῆς σωτηρίας».

8 (σ. 156). [Μελετίου Συρέγου] «Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον ἐνδοξον μάρτυρα Ἀθανάσιον τὸν ἀπὸ Σπάρτης τῆς Ἀτταλείας μαρτυρήσαντα ἐν Μουντανίαις κατὰ τὸ ἀχνδ' ἔτος τῆς σωτηρίας ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἡμέρᾳ Κυριακῇ».

9 (σ. 170). «Ἐτερος κανὼν εἰς τὸν αὐτὸν ἅγιον πόλημα τοῦ αὐτοῦ Μελετίου [Συρέγου] φέρον ἀκροστοιχίδα "Ὁρπηκα παρθενίης περικαλλῆ ἕσμασι μέλιω».

10 (σ. 180). «Ἐπὶ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς μνείαν ποιεῖν παρελάβομεν τοῦ ἁγίου ἐνδοξοῦ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐν Λευκοκῶλει ποιοῦντος παννυχίδα ἀφ' ἑσπέρας».

Ἔπεται ὁ κανὼν.

11 (σ. 216). «Μνήμην ποιοῦμεν τῶν δόσιων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν Πιετσαρίῳ ἀσκησάντων καὶ πάντων τῶν ἐν Ῥωσίᾳ λαμπράντων συντεθεῖσα ὑπὸ Μελετίου Συρέγου ἱερομονάχου τοῦ Κρητὸς λεγάτου τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Παρθενίου καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου ἀποσταλέντος πρὸς Ῥώσους κατὰ τὸ ἀχμγ' Ἰνδικτιῶνος δέκα ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ».

12 (σ. 240). «Ἀκολουθία εἰς τὸν ἄρραφον τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα τὸν ἐν Μοσχοβίᾳ συντεθεῖσα ἐν Κιεβίᾳ κατὰ τὸ ἀχμγ' ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ὑπ' ἐμοῦ Μελετίου ἱερομονάχου τοῦ Συρέγου μηνὶ Ἰανουαρίου ιη'».

13 (σ. 249). «Γράμμα συνοδικόν».

14 (σ. 255). «Προφητεία ἱερομονάχου Ἀγαθαγγέλου τῆς

μοναδικῆς πολιτείας τοῦ μεγάλου Βασιλείου συγγραφεῖσα ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας τῇ ασοθ ὡς ἐκ θεοῦ αὐτῷ ἀπεκαλύφθη, ἣτις ὑστερον ἐν Μεδιολάνῳ τῷ Ιαφνε' ἐδόθη εἰς φῶς παρὰ τοῦ ἀιδεσιμωτάτου πατρὸς καὶ ἱερομονάχου τῆς τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου τάξεως Ἰακώβου Παλαιώτου ἐρμηνευθεῖσα ἐκ τῆς ἰταλικῆς διαλέκτου εἰς πεζὴν φράσιν παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου Θεοκλήτου τοῦ Πολυεῖδου ταπεινοῦ ἀρχιμανδρίτου ἦτοι χωροεπισκόπου Πολυανῆς καὶ Βαρδάρου καὶ μὴν ἐκ τῶν τῆς ἐν Λειψία ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐποπτῶν τε καὶ συνηγόρων αψν'».

Ἐν σ. 155 ἡ σημείωσις ἦδε· Προφητεία τοῦ Σικελιώτου ἀββᾶ Ἰωάννου τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου ἐκδοθεῖσα τῷ ατ ἢ τῷ ρυ' περιέχει εἰς πλάτος ὅσα φαίνονται εἰς ὄνομα τοῦ Ἱερωνύμου Ἀγαθαγγέλου. Ὅθεν ἀγνοεῖται τίς τούτων α' καὶ ὁ κλέπτης. Ὡστε ἡ προφητεία ἐστὶν ἀληθής, ἢ διαφορὰ μόνον εἶναι εἰς τὰ ὀνόματα. Τίς ἄρα ὁ κλέψας ὁ Ἀγαθάγγελος ἢ ὁ Ἰωάννης; Τὸ τοῦ Ἰωάννου σώζεται λατινιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ.

15 (σ. 291). «Ἐρμηνεῖα συμβάλλουσα εἰς χρῆσιν τῆς τροχοειδοῦς κτταγραφῆς Ἰγνατίου τοῦ Μεταξοπούλου».

Στάχῳσις βυραίνη.

29 (43.374).

Χαρτ. 0,21 × 0,15. Αἰῶνος XVII (φ. 109).

Παρακλητικοὶ κανόνες εἰς διαφόρους ἁγίους.

Κῶδιξ ἀκέφαλος καὶ κολοβός. Στάχῳσις βυραίνη.

30 (89.803).

Χαρτ. 0,18 × 0,14. Αἰῶνος XVII (φ. 248).

Ἕγμοι καὶ εὐχαί.

Κῶδιξ ἀκέφαλος, ἐφθαρμένος ἐν τῇ ἀρχῇ, κολοβός καὶ ἀστάχῳτος.

(Ἀκολουθεῖ)

58.

Χαρτ. 021 X 0,153. Αἰῶνος XVIII (5. 297).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ
ΠΑΝΤΗΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ

Γ'

ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΟΛΥΒΑ

57.

Χαρτ. 0,227 X 0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 193.)

1 (φ. 1^α) Ἀνεπίγραφος συγγραφή κατὰ Λατίνων.

Φαίνεται ἔργον Γεωργίου Κορεσδίου. Ἴδε φ. 9^β ἀλλ' ἐπιλαβόμεθα τῆς διαλεκτικῆς ἢ κατὰ τῶν ἀντικειμένων τῇ ἀληθείᾳ ὁ Κορεσδίου ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐχρησάμην.

2 (φ. 161^α). «Κατὰ τοῦ Μετοχίτου οὐδεμίαν ποιούμενου διαφορὰν ἀναμεταξὺ πέμψεως καὶ ἐκπορεύσεως».

3 (φ. 185^β). «Οὗτος ὁ λόγος γέγονεν παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου κυρ Θεοφάνους Περθεωρίου κατὰ Λατίνων».

Ἐν τῇ κάτω φ. τοῦ φ. 1^α τῶ παρον βιβλίου ὑπάρχει τῆς σευασμίας μονῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Κρημνῶν βουνῶν Ζακυνθου κοπος καὶ ἐπιμελία τοῦ λαχιστοῦ Ἱεροθεοῦ μοναχοῦ τῶ ἐπικλη Μουσουρας.

Ἐν φ. 10^α, ἀρχῆθεν μείναντι ἀγράφῳ, ταῦτε Ἐνας διδάσκαλος ἤθελε ἐπαινεθῆ πολλὰ κτλ. Ἐν φ. 88^β χειρὶ ναυτάρῳ ὁ 1817 Μαίω 24 Ἦχαμεν Τραπεζάρην Κατρεγάρην μεγαν τον Ευθημιον τοῦ Ζουφῆ Εκλεγε καὶ πάντα λεγοντας πος δεν φθάνη ὁ αἶτος ὁποῦ τοῦ δίδουν. διὰ τοῦς ξένυκτας.

Τὰ φ. 10^β καὶ 192^β ἀγραφα. Ἐν τοῖς φ. 193^{α-β} παρενεγράφησαν α') Τύπος ἀρχιερέως ἐπιτρέποντος τὴν ἱερωσύνην β') χωρὶς Πηλαιᾶς διαθήκης γ') Συνταγὴ ἰταλιστὶ ἐπιγραφομένη Unguento per le marocle.

Κώδιξ γεγραμμένος διὰ διαφόρων χειρῶν. Τὸ μέλαν ἔχει διαδρῶται μέχρι τοῦ φ. 160 πολλαχοῦ τὸν χάρτην, καταστῆσαν δυσανάγνωστον τὴν γραφήν.

Στάχαις διὰ περγαμηνῆς.

1 (φ. 5^α). «Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς κοίημκ τοῦ κυρίου Κλοσμά».

2 (φ. 11^α). «Χρηστοθήθεια συντεθείσα παρὰ τοῦ τιμιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν τε γραμματικῇ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ πάσῃ ἄλλῃ παιδείᾳ διδασκάλου τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς κυρίου Ἀντωνίου τοῦ Ξυζαντίου».

3 (φ. 27^α). «Γρηγορίου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας τι ἐστὶν ἔργον ἄρχοντος».

4 (φ. 59^α). «Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ τοῦ Θεολόγου Περὶ φιλοπτωχίας».

Ἐκπεσόντων φύλλων μένει κολοβὸς ἐν ταῖς λέξεσι πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀδελφοὺς καὶ τόπους ἐαυτῶν γνωρίσματα λέγοντες ἐγὼ ...

5 (φ. 67^α). «Τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ τοῦ Θεολόγου τραγωδία Χριστὸς πάσχων».

6 (φ. 91^α). Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου Ἐπιστολὴ πρὸς Σέλευκον τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ υἱόν».

7 (φ. 109^α). «Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου Τετράστιχα λαμβικὰ εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλάτῃ γραφῆ».

Ἐν τέλει 1743 ἀγούστου 15.

8 (φ. 156^α). «Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον»

Ἐν τέλει 1744 Ἰουνίου πρώτη Εἰδότες τὴν ἀρχὴν εἶναι καὶ τὸ τέλος.

9 (φ. 178^α). «Κάτωνος Ῥωμαίου Γνώμαι παραινετικαὶ δίστιχοι δε μετήνεγκεν ἐκ τῆς Λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλληνίδιὰ διάλεκτον Μάξιμος μοναχὸς ὁ Πλανούδιος».

Ἐν τέλει 1753 Μαΐου 31 ἐσώσαμε τὰ μαθήματα ταῦτα.

10 (φ. 169^α). «Ὀμήρου Βατραχομουμαχία».11 (φ. 212^α). «Γαβρίου Ἑλληνος Τετράστιχα».

Ἐν τέλει Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1755 Ἰαννουαρίου 25 ἡμέρα Σαββάτω ἔλαβον τέλος.

12 (φ. 224^β). «Σημειώσεις».

Περὶ Ἴτιος, Πανδίωνος, Κέκροπος, Ἰνάχου, Ἐρέβου, Χάρωνος καὶ Κερβέρου.

13 (φ. 226^α). Ξυθαγόρου «Χρυσὰ ἔπη».

Ἐν τέλει 1799 Μαρτίου 10 ἡμέρα Πέμπτη.

14 (φ. 230^α). «Ἰλιάδος Ὀμήρου ἢ Α βράψωδι».Ἐστει ἐν φ. 259^α Ἰλιάδος Ὀμήρου ἢ Β βράψωδι ἀτελής.

15 (φ. 262^α). Ἐξήγησις εἰς τὸ δευτέρον ποίημα τὸ βῆτα στοιχείον τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος».

Ἐπετι ἐν φ. 280^α «Ἐξήγησις τῆς τοῦ γάμα Ὀμήρου Ἰλιάδος στοιχείου».

16 (φ. 294^α). Ἀνεπίγραφον περὶ Ὀμήρου.

17 (φ. 295). Περὶ Δήμητρος, Λήδας, Διοσκόρων, Μίνως, Θησέως, Ἀταλάντης καὶ Δευκαλίωνος.

Ἄπαντα πλὴν τῶν ὑπ' ἀρ. 12 καὶ 17 μετὰ δικαστικοῦ ἐρμηνείας. Τὰ ὑπ' ἀρ. 12 καὶ 17 γεγραμμένα διὰ γραφῆς πολὺ λεπτοτέρας, οἷα ἢ τῆς δικαστικοῦ ἐρμηνείας.

Τὰ φ. 89, 90, 195β, 224β, 260β, 261 καὶ 293β ἄγραφα.

Στάχσις διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων. Τὰ ἐσωτερικὰ παράφυλλα τὰ συνεστακωμένα τῷ περικαλύμματι, γεγραμμένα δι' ἄλλης χειρὸς, φέρουσιν ἀλφαβήτους καὶ φράσεις ἐπαναλαμβανόμενας.

59.

Χαρτ. 0, 16 × 0, 11. Αἰῶνος XV (φ. 209).

Ἀνθολόγιον ἀκολουθιῶν, προσομοίων καὶ κανόνων (ἀκέφαλον).

Στάχσις νεωτάτη.

60.

Χαρτ. 0, 14 × 0, 9. Αἰῶνος XVI (φ. 111).

Κανόνες κατ' ἤχους καὶ ἀκολουθίας.

Ἀκέφαλος κώδιξ κομψότατα γεγραμμένος καὶ κοσμούμενος ὑπὸ ἐνίων μεγάλων χρυσοῦν καὶ μελανῶν ἀρχικῶν γραμμῶν καὶ φυλλοειδῶν κοσμημάτων. Τὸ γεγραμμένον μέρος μόνον 0,65 × 0,45.

Στάχσις βυρσίνη μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων. Σῶζεται κομψὸς θηλυκωτῆρ.

61.

Χαρτ. 0, 16 × 0, 10. Αἰῶνος XVI (φ. 126).

1 (φ. 1^α). Κεκραγάριον.

Ἄρχεται ἀκέφαλον ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤχου.

2 (φ. 97). Τὰ ἕνδεκα ἐωθινά.

3 (φ. 110^α). «Εἶρμοι καλοφωνικοὶ ὁ παρὼν ἐστὶ ποίημα κὺρ **Πέτρου τοῦ μελωδοῦ** καὶ ἐξηγηθὲν παρὰ τοῦ κὺρ **Ἀναστασίου Βαῖας**».

4 (φ. 116^α). «Κὺρ **Μελετίου ἱερομονάχου**. Ἐξήγησις τοῦ αὐτοῦ».

5 (φ. 117^α). «**Μπερκέτη**. Ἐξήγησις τοῦ αὐτοῦ».

6 (φ. 119^α). «**Πέτρου Μπερκέτη**. Ἐξήγησις».

7 (φ. 120^β). «Ἐξήγησις **Μπαλασίου**».

8 (φ. 122^β). «Ἐξήγησις **Μπαλασίου**».

9 φ. (123^β). «Ἐξήγησις τοῦ αὐτοῦ».

Τὰ φύλλα 108 καὶ 109^α ἄγραφα.

Στάχσις διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

62.

Χαρτ. 0, 15 × 0, 10. Αἰῶνος XVII (φ. 97^α).

1 (φ. 1^α). **Νεοφύτου Ἰσοδωτοῦ** «Περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἁγίων καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων ὁποῦ εὐγέχασι ἀπὸ τὸ νησί τῆς Κύπρου».

Ἀκέφαλον. Ἄρχ. Κούριος καὶ Ἀμαροῦκος καὶ αὐτοὶ ψευδώνυμοι θεοί. Μίρρη Γυναῖκα καὶ τὴν ἕκαμαν θεάν, ἢ Ἀφροδίτη καὶ αὐτὴ θεά.—Ἐν φ. 11β «Περὶ βρασιλέων, φιλοσόφων καὶ ἄλλης λογῆς περιφανῶν ἀνθρώπων ἐθνικῶν κεφ. 6».—Ἐν φ. 22β «Διὰ τοὺς ἁγίους, τουτέστιν ἀποστόλους, μάρτυρας, ἁίους καὶ ἐπισκόπους, ὁποῦ ἐγεννήθησαν εἰς τὸ νησί τῆς Κύπρου. κεφ. γ.—Ἐν φ. 41β «Διὰ τοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι γέννημα καὶ θρέμα δὲν εἶναι τῆς Κύπρου μόνον ἦλθαν ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἐκατοίκησαν εἰς αὐτὸ τὸ νησί. κεφ. δ.—Ἐν φ. 58^α «Διὰ ὀνομασμένους, σοφοὺς, ἐναρέτους καὶ παλαιούς ἐπισκόπους αὐτοῦ τοῦ νησίου. κεφ. ε.—Ἐν φ. 63^α «Περὶ τιμῶν ξύλων, ἁγίων λειψάνων, καὶ θαυματουργῶν, τῆς Παναγίως εἰκόνων. κεφ. ζ.—Ἐν φ. 65β «Περὶ ἄλλους ὀνομασμένους, καὶ ἐναρέτους ἀνθρώπους, ὁποῦ εὐγέχασαν ἀπ' αὐτὸ τὸ νησί. κεφ. η».

2 (φ. 73^α). «**Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Μάμαντος**, γραμμένον ἐλληνικῶς ἀπὸ τὸν **Μεταφραστήν**, καὶ γυρισμένον εἰς τὴν ἀπλήν γλῶσσαν ὑπὸ **Νεοφύτου πρεσβυτέρου Ἰσοδωτοῦ τοῦ Κυπρίου**». (πρόσθετα ἄλλη χειρὶ 10^α αἰῶνος ἀπὸ χωρίον **Ποταμίες** καὶ ἄλλη χειρὶ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος συγγραφῆς τοῦ παρόντος τῷ 1660).

Ἄρχ. Ὁ μέγας ἐτοῦτος τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας Μάμας πατρίδα εἶχε τὴν Παμφλαγονίαν.

3 φ. 85^β). «Ἐκλογή ἐπιστολῶν».

«Παρμενίδης Χρυσοσθένης».—«Πλάτων Ἀξιόχρ».—«Συνέσιος Ἰωάννη».—«Βασίλειος Λιβανίου».—«Εἰς τὸν ἅγιον Φραγκίσκον τὸν Ξανέριον». Ἄρχ. Φραγκίσκος ὁ Ξανέριος Ἰνδῶν ἀπόστολος προβάλλεται ἡμῖν. Τέλ. (κολοβ.) ἐνεσπειρε τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀγάπην, οἷον...

Μεταξὺ τῶν φ. 33 καὶ 34 σώζεται μόνον ἡ βράχις τεσσαρῶν ἀπεσχισμένων φύλλων. Τέλ. τοῦ φ. 33β ἐν τοῖς περὶ Μαρκέλου δι' αὐτὸν γράφει Σωζόμενος ὁ Σαλαμίνιος βιβλ. ζ. . . Ἀρχὴ τοῦ φ. 34^α ἐν τοῖς περὶ Φίλωνος . . . φιλόνων ἐορτάζεται ἰανν. κδ'. Ἐν τῇ παρὰ φύλλῳ τῇ προσκεκολλημένῃ τῇ περικαλύμματι τῆς ἀρχῆς χειρὶ τοῦ αἰῶνος Ἐγράφη ἐν Κύπρῳ τῇ 1660 ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Ἱερέως Νεοφύτου Ροδινοῦ. Ἐν δὲ τῇ φ. 72β Ἐν Κύπρῳ 1660. Ὑπὸ Ἱερέως Ν. Ροδινοῦ ἀχξ.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ 1, λείπουσα ἐν τῇ ἀκεφάλῳ κώδικι, παρελήφθη ἐκ τῆς ἐν Γῶμῃ ἐντόκου ὑπὸ Λαυραγτίου Πόρτου ἐκδόσεως τοῦ 1659.

Στάχως βυρσίνη μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

63.

Χαρτ. 0, 152 X 0, 98. Αἰῶνος XVI (φ. 312).

1 (φ. 1^α). Νομοκάνων.

Προτάσσεται « Προοίμιον καὶ ἐρμηνεία περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὑπάρχειν τὸν πνευματικὸν ἄνδρα: καὶ ἐρμηνεύειν τοὺς πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένους ».

Ἀρχ. Ὁ δεχόμενος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἐπεταὶ ἀπὸ φ. 16^α « Νομοκάνονον ἔχων κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κατ' ἐπιτομήν τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τῶν συνόδων » κεφαλαίων σλ'.

2 (φ. 56). « Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου Συμβουλία πρὸς τοὺς πνευματικοὺς πατέρας ».

Ἐπεταὶ ἐν φ. 70^α « Βασιλείου τοῦ μεγάλου » μένουσα κολλομένη ἔνεκεν ἐκπτώσεως φύλλων μετὰ τὸ φ. 70.

3 (φ. 71). Ἀκολουθίαι.

α' (φ. 71^α). « Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον ῥασσοφοροῦντα ». — β' (φ. 72^α). « Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος: ἦτοι τοῦ μανδίου ». — γ' (φ. 80β). Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος ». — δ' (φ. 99β). « Ἀκολουθία τοῦ ἐξοδικαστικοῦ εἰς μοναχοὺς ». — ε' (φ. 123^α). « Ἀκολουθία εἰς κοιμηθέντας λαοικοὺς ». Φύλλα ἐκπεσόντα μετὰ τὸ φ. 133 ἀντικατεστάθησαν μέχρι καὶ τοῦ φ. 136 ὑπ' ἄλλων, γεγραμμένων δι' ἄλλης χειρὸς τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. — ζ' (φ. 137^α). « Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου ». — η' (φ. 167^α). « Ἀκολουθία εἰς γυναῖκα λαχῶ ». — θ' (φ. 171^α). « Ἀκολουθία τῆς ἁγίας βαπτίσεως ». Ἐν τέλει θ' (φ. 188β) « Τὰ μετ' ὀνομασθέντα ὀνόματα τῶν μοναχῶν ». Ἀρχ. Ἀντώνιος· Ἀρσένιος· Ἀνθιμος· Ἀνανίας· Ἀγάθων· καὶ ι' (φ. 190^α) « Τὰ τῶν γυναικῶν μετ' ὀνομασθέντα ὀνόματα. Ἀρχ. Ἀναστασία· Ἀνθία· Ἀνθοῦσα· Ἀγυσία· Ἀγνυσία.

4 (φ. 191^α). « Πῶς δεῖ δέχεσθαι τῶν ἐξ Ἑβραίων τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει προσερχόμενον ».

5 (φ. 198^α). « Τάξις γινομένη ἐπὶ ταῖς ἀπὸ Σαρακινῶν ἡγουν Τούρκων ἐπιστρέφουσιν πρὸς τὴν καθαρὰν καὶ ἀλιθὴν πίστιν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ».

6 (φ. 206^β). « Τάξις γινομένη ὑπὲρ τῶν ἀρνούμενων τὴν πίστιν ἐν γνώσει καὶ ἀγνείᾳ. Μεθοδίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου διάταξις ».

7 (φ. 207^β). « Εὐχὴ ἱλασμοῦ εἰς τὸν ἀπαρνήσεως ἐπιστρέφοντα. Συνέχεια ἐν φ. 217 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν « Εὐχαὶ ἱλαστικαὶ εἰς τὸν ἀπαρνήσεως ἐπιστρέφοντα ».

8 (φ. 209^α). « Τάξις τελουμένη ἐπὶ Χριστιανῶν μαγαρίσασιν ».

9 (φ. 209^β). « Εὐχὴ πρὸς Χριστιανὸν ὑπαχθέντα ἐθνικῇ πλάνῃ, ἐπιστρέφοντα δὲ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ προσδραμόντα ».

Ἐπονται ἄλλαι εὐχαί.

10 (φ. 215^β). « Τάξις γινομένη εἰς τεκνοποίησιν ».

11 (φ. 217^β). « Εὐχὴ ἐτέρα ἐπὶ ἀποκτήσαντος παιδίον καὶ μαγαρίσαντος ».

Μετ' ἀκέφαλον εὐχὴν διαγεγραμμένην ἐν φ. 219^α ἐπονται ἐν φ. 219^β κ.ε. ἄλλαι εὐχαί.

12 (φ. 225^β). « Τάξις γινομένη εἰς συμβῆ μιαρὸν ἢ ἀκάθαρτον πρὸς φάτως ἐμπεσεῖν εἰς ἀγγεῖον οἴνου ἢ ἐλαίου ».

13 (φ. 227^α). « Κανὼν εἰς ψυχὴν κρινομένην Ἀνδρέου Κερίτης ».

Ἐπονται διάφοροι εὐχαί, ἐν δὲ φ. 237^α « Ἀκολουθία εἰς γυναῖκα ὅτι ἀποβλήθη », ἔπειτα δὲ πάλιν εὐχαί.

14 (φ. 244^α). « Ἀκολουθία τυπωθεῖσα ὑπὸ μεγάλης καὶ ἁγίας συνόδου, εἰς τοὺς ἐκ τῶν λατινικῶν αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας τῇ ὀρθοδόξῳ τε καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς τρισὶν ἁγιωτάτοις πατριαρχείοις τῆς Ἀνατολῆς, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων: Ἐτυπώθη δ' αὕτη ἐν ἔτει 5^ω 146^ω ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἁγίου πατριάρχου κθρ Συμεῶν ».

15 (φ. 246^α). « Εὐχὴ εἰς τὸ ἀπομυρῶσαι τινά ».

Ἐπονται ἄλλαι εὐχαί.

16 (φ. 248^α). « Κανὼν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους ».

17 (φ. 253^β). « Κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι ».

18 (φ. 258^α). « Ἄλλος κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον Μεθοδίου πατριάρχου ».

19 (φ. 263^α). « Εὐχὴ εἰς λύσιν ἀφορισμοῦ λεγομένη ὑπὲρ ἀρχιερέως ».

Ἔπονται ἄλλαι εὐχί.

20 (φ. 268^α). « Συμῶν ἐλαχίστου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐχή συγχωρητικὴ ὑπὲρ τινῶν ἀδελφῶν, μετὰ θάνατον ὑπὸ ἀφορισμὸν εὐρεθέντων ».

21 (φ. 272^α). « Κανὼν ἰκετήριος εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ψαλλόμενος ἐν ἐκτενεῖα καὶ μετὰ λιτῆς γενομένης ἐπ' ἀγμοῦ καὶ ἀνομβρίας ».

Ἔπονται α' (φ. 281^α) « Εὐχὴ ἐτέρα εἰς ἀνομβρίαν, β' (φ. 283^α) « Εὐχὴ συντεθείσα ἐπὶ τῇ φοβερᾷ καὶ παγκοσμίῳ πληγῇ τοῦ θανατικοῦ » καὶ εἶτα ἄλλαι εὐχί.

22 (φ. 288^β). « Κανὼν εἰς πληγὴν θανατικοῦ, ψαλλόμενος ἐπὶ λιτῆς γενομένης ποιηθεὶς παρὰ κυροῦ **Μιλοθέου** τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου **Κωνσταντινουπόλεως** ».

23 (φ. 294^α). « Ὅταν διδῶν ὁ πνευματικὸς συμμαρτυρίαν εἰς τὸ ἐρωθῆναι τινά ».

24 (φ. 294^α). « Ἀκολουθία εἰς μεγάλην παράκλησιν ».

25 (φ. 298^α). « Ἀκολουθία ψαλλομένη εἰς μνημόσυνα ».

26 (φ. 307^α). « Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ ».

Μένει κολοβή.

Ἐν τῇ κάτω ἡφ τοῦ φ. 312 διαγεγραμμένα λέξεις ὧν διακρίνονται ἴδιον τάδε: † τὸ παρὸν βιβλίον . . . καὶ ἐν ἔτει ζ'πε.^φ

Πολλὰ τῶν φύλλων δι' ἄλλης χειρὸς καὶ ἐπὶ χάρτου διαφόρου.

Τὸ φ. 65 ἄγραφον.

Ἐνιαχοῦ κομφά ἐπίτιτλα.

Στάχσις βυροῖνη μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων δικεφαλοῦ ἀετοῦ ἐν ῥομβοειδέσι θυραῖς.

64.

Χαρτ. 0, 21 × 0, 15. Αἰῶνος XVII (φ. 177).

Μανουὴλ Μαλαξοῦ Νομοκάνων.

Προτάσσεται (φ. 1^α) τὸ προοίμιον « Τοῖς ἀπκνταχοῦ εὐρισκόμενοις χριστωνύμοις λαὸς ἱερωμένοι τέ καὶ λαϊκοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν ». Εἶτα (φ. 2^α-16^α) Πίναξ κεφαλαίων σ'ήγ', ὧν α' « Παρὶ ἀρχιεραως του εἶναι εἰς πάντας συμπλοῆν καὶ νά μηδὲν πηστευῆ λόγους τίνος χωρὶς να εἰσταζῆ » . . . σ'ήγ' « Παρὶ πῶς γραφωσι το διαζυγίον' ὅταν ὁ ἀνδρας λειπή χρόνους πέντε καὶ δὲν ἀπέστειλε εἴσοδοις τῆς γυναικὸς τοῦ ».

Ἐν τέλει (φ. 174^β). Ἐγράφη διαχειρὸς ἐμοῦ Παναγι Περι^φ ταχα καὶ νο-

ταρίου Λακεδαιμονίας ἐν ἔτει ζ'ακβ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος ιβ'ας. Ἐν τῇ ἀνω ἡφ τοῦ φ. 2^α χειρὶ τοῦ 10' αἰῶνος. Καὶ τότε συν τοῖς ἄλλοις πέλει ἐμοῦ Ἰακώβου Ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου.

Τὰ φ. 175-177 τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἄγραφα.

Στάχσις διὰ βύρσης, λειπούσης ἐπισθεν.

65.

Χαρτ. 0, 16 × 0, 11. Αἰῶνος XVII (φ. 26).

1 (φ. 1^α). Ὁμιλία περὶ νηστείας.

Ἄρχ. (ἀκέφ.). . . νηστείας' τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ φησὶν ὁ Παῦλος. Τέλ. Οὐ γὰρ ἵνα χαυνόσω τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ταῦτα συνέγραψα' ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα διεγείρω' οὐχ ἵνα ἀμελεστέρους ποιήσω, ἀλλὰ προθυμοτέρους' ὅπως ἐν τῇ καλῇ σταδίῳ τῶν νηστειῶν ἀγωνησόμενοι καὶ στεφανίται γενόμενοι τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀξιοθώμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι' νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

2 (φ. 16^α). « Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Εὐχὴ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πάνυ δ'φέλιμος ».

Ἄρχ. Κύριε ὁ θεὸς ὁ ἐν ελέει πλούσιος καὶ οἰκτιροῖς ἀκατάληπτος.

3 (φ. 19^α). « Τοῦ ἁθθα **Εὐλογεῖου** (ἐκ τοῦ **Εὐλογηαυ**) Λογος δ'φέλιμος ».

Ἄρχ. Δηήγησατο ἡμῖν ὁ γέρον ὡςπερ ἄλου τινός.

4 (φ. 21^β). Διήγησις ἀνεπίγραφος.

Ἄρχ. [Γ]έρον τίς ἐκάθητο ἐπὶ τῶν κόλπων τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου. Τέλ. (κολ.) καὶ ταπεινώσόν σου τὸν λογισμόν ἕως ἡμέρας θανάτου' ὡς ἀνίκανος . . .

Στάχσις νεωτάτη.

66.

Χαρτ. 0, 205 × 0, 14. Αἰῶνος XVIII (φ. 222).

1 (φ. 3^α). « Κυροῦ **Θεοδώρου** τοῦ **Προδρόμου** Τετράστιχα Ἰαμβικά καὶ ἠρωελεγεία εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ῥηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ γραφῇ »

2 (φ. 85^α). « Τοῦ αὐτοῦ Τετράστιχα Ἰαμβικά καὶ ἠρωελεγεία εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ῥηθέντα ἐν τῷ Τετραευαγγελίῳ »,

3 (φ. 118^α). Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς « Πράξεις Ἀποστόλων ».

4 (φ. 133^α). « Διάλεγχοι ἑλληνικοὶ χάριν τῶν ἀρχαρίων ».

5 (φ. 142^β). « Χρησιμοθήθεια διὰ στίχων Ἰαμβῶν ».

Ἄρχ. Ψυχὴ καὶ σῶμα οὐσία βροτῶν πέλει.

6 (φ. 170^α) «Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ ἀλφάβητον».

7 (φ. 173^α). «Εὐχή κατανοκτική εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον κατὰ ἀλφάβητον».

Ἄρχ. Ἄχραντε πανάσπιλε σεμνή παρθένε.

8 (φ. 174^β). «Εὐχή ἐτέρα εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ αὐτὴ κατὰ ἀλφάβητον δίστιχον».

Ἄρχ. Ἀναμέλω τὴν χάριν σου, δέσποινα,
δυσωπῶ σε τὸν νοῦν μου χαρίτωσον.

9 (φ. 177^α). «Δημοφύλου Γνώμαι ἐκ τῶν πυθαγορείων ἐπῶν».

10 (φ. 186^α). «Δημοκράτους φιλοσόφου Γνώμαι χρυσαί».

11 (φ. 192^α). «Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν».

Ἄρχ. «Εἰς ἀγαθοὺς ἀνδρας». Ἄνηρ δὲ χρηστός χρηστόν οὐ μισεῖ ποτέ.

Μένουσαι κολοβαί, ἐκπεσόντων φύλλωγ ἐν τοῖς «Εἰς φύσιν» ἐν τῷ στίχῳ Φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ῥάδιον.

12 (φ. 216^α). Αἰσιώπειοι μῦθοι.

Ἄρχ. (ἀκέφ.) ἐν μύθῳ περὶ λέοντος διὰ τοῦ στίχου ὃ μοῖρα θνητῶν εἶπεν ἀθλιωτάτη. Τοῦ μύθου τούτου τὸ «Ἐπιμύθιον» Ὅτι τὸν ἔξουσίαν ἔχοντα οὐ δεῖ θυμοῦσθαι. Ἔπεται «Περὶ λέοντος, ὄνου καὶ ἀλώπεκος». Τελευταῖος μῦθος «Περὶ ἀστοῦ τε, καὶ κολιοῦ», μένων κολοβός μετὰ τοὺς δύο στίχους Ἄρνὸν καταστάς ἀετὸς καθαρχάσας - ἰδὼν κολιοῦς, ἐν κριῶ κρᾶττει τάδε.

Ἄπαντα μετὰ διαστίχου ἐξηγήσασας.

Ἐν φ. 1^α-β ἄλλη χειρὶ γνωμικά, ἀνέκδοτα, ἀποφθέγματα, διηγήσεις περὶ ἱερομονάχου κτλ., ἀπόσπασμα «Εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων τοῦ μακαρίου Νικηφόρου ἐπισκόπου Ἀστραχανίου καὶ Σταυροπόλεως τοῦ Θεοτόκου Κυριακῆ τοῦ Τυφλοῦ».

Ἐν τῇ ἄνω φ. τοῦ φ. 3^α. Καὶ τότε ἐκ τῶν τοῦ Δημητρίου Παπακοραντζοπούλου καὶ κατωτέρω δεξιὰ ἐν τῇ φ. 180 [κεκομμένον] Δημήτριος Γεωργίου.

Ἐν τῇ ἄνω φ. τοῦ φ. 45^β. Μιχαὴλ Δημητρίου 1858. Ἐν φ. 191^β ἄλλη χειρὶ

βιογραφικὰ τινα περὶ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ. Τέλ. ἐτελεύτησε τῷ αὐτῷ ἔτει τῇ

ε' Ἀπριλίου ἐτῶν μζ': εἰς τὴν Κωνσταντιανήν, εἰς καιρὸν τῆς συνόδου τῶν Λατίνων μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατέλιπε συγγράμματα πλείστα οἷα καὶ τὸ παρόν.

Τὰ φ. 2^α, 84^β, 182^β, 172^β καὶ 222^α ἄγραφα. Τὸ φ. 221^α ἐφαρμμένον ἄνω.

Στάχως νεωτάτη.

67.

Χαρτ. 0, 155 × 0, 10. Αἰῶνος XVI (φ. 205).

1 (φ. 1^α). Ἐξομολογητάριον ἀκέφαλον.

2 (φ. 60^α). «Κανόνες τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ».

3 (φ. 69^β). «Κανόνες τῶν ἀγίων πατέρων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων».

4 (φ. 90^α). «Κανόνες περὶ γυναικῶν».

5 (φ. 92^α). «Κανόνες τῶν ἀγίων καὶ θεοφόρων πατέρων».

6 (φ. 110^α). «Κανόνες περὶ ἱερεῖς».

7 (φ. 112^α). «Ἄλλοι κανόνες τῶν ἀγίων πατέρων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων».

8 (φ. 130^α) «Κανόνες περὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ εἰς μοναχὰς γυναῖκας».

9 (φ. 137^α). «Ἄλλοι κανόνες τῶν ἀγίων Ἀποστόλων περὶ μοναχῶν καὶ ἱερομονάχων».

10 (φ. 144^α). «Ἐκ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὄρος καὶ διάταξις».

11 (φ. 145^α). «Διδασκαλία καὶ παραγγελία τῶν ἀγίων πατέρων ἐν Χαλκιδόνι αγίας συνόδου».

Ἔπονται ἄλλοι κανόνες συνόδων καὶ πατέρων.

12 (φ. 193^α). «Εὐχὴ συγχωρητική».

Ἔπονται καὶ ἄλλαι εὐχαὶ συγχωρητικαί.

Τὰ φ. 109^β καὶ 129^β ἄγραφα. Τὸ φ. 1 ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἡμισυ, τὰ δὲ φ. 201 - 205 ἐφαρμμένα κάτω.

Ἐν φ. 192^β. Τὸ χειρόγραφον προέρχεται ἐξ Ἀμμοχώστου. Ὁ ἀγοράσας Ἀλέξιος Κολυβάς.

Στάχως διὰ ξυλίνων πινακίδων, περιβεβλημένων διὰ βύρσης ἐφαρμμένης.

68.

Χαρτ. 0, 285 × 0, 155. Αἰῶνος XVI (φ. 131).

Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ἀναγνώσεις.

Ἐν ἀρχῇ ἐρυθρομέλαν ἐπίτιτλον. Ἀρχικά γράμματα ἐρυθρὰ καὶ μέλανα. Τὰ φ. 126-131 ἐλλιπῆ μέρους πρὸς τὰ δεξιὰ τῆ ἀναγνώστη ἐπασκαυόθησαν καὶ συμπληρώθησαν ἐπὶ χάρτου χειρὶ νεωτέρῃ.

Τὸ φ. 1 ἄγραφο.

Στάχως βυραίνη.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

— *Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Κυζίκου τὸν δέκατον αἰῶνα.* Ἐν τῷ Βιενναίῳ Phil. graecus 342, κώδικι γεγραμμένῳ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, μεταξύ ἄλλων ἐπιστολῶν τοῦ δεκάτου αἰῶνος περιλαμβάνονται καὶ πολλὰ ἐπιστολάι τοῦ Θεοδώρου Κυζίκου, ἃς θέλομεν ἐκδώσει μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι. Ἦτο δὲ ὁ Θεόδωρος τῶν καταδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Νικολαϊτῶν, τῶν περὶ τὸν πατριάρχην Νικόλαον (895-906 καὶ τὸ 6' τῷ 911), οἵτινες καὶ καθήρεσαν αὐτόν. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν εἰρημένων ἐπιστολῶν ὁ Θεόδωρος, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον (912-959), γράφει ἐν φ. 53^α τοῦ κώδικος τὰ ἐξῆς ἀξιοσπούδαστα περὶ τῆς Κυζίκου καὶ τῶν σωζομένων ἐν ἄλλῃ καταστάσει ἀρχαίων αὐτῆς λειψάνων ὕδωρ φαῦλον καὶ φαρμακῶδες καὶ μοχθηρὸν, οἶνος χυδαῖος καὶ ὕδατώδης καὶ εὐωνος, οἶκται κατεστραμμένοι, τελεῖη περιηρημένα, ἐρείπια πολλὰ καὶ κολωνοὶ μεγάλοι, στηλῶν καὶ τάφων ἀνατετραμμένα ἐγκαταλείμματα καὶ παρατεθραυσμένων ἐπιγραμμάτων τεμάχια, παλαιᾶς εὐδαιμονίας ἐν μὲν γράμμασιν ἀμυδρὰ λείψανα, ἐν δὲ λίθων μεγέθει καὶ ἐπίσημα, καὶ, τὸ δὴ σχετικώτερον, ἄνθρωποι μόνην ἔχειν μαρτυρούμενοι σὺν ἀπαιδευσίᾳ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀποικισάντων αὐτοὺς χωρὶς τῆς ἄλλης ἀρετῆς. Ἑλλάδος γὰρ καὶ οὗτοι φημίζονται ἀποικοί, Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος σωζομένων ἀρχαιοτήτων τῆς Κυζίκου ἴδε τὰ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 50 κώδικος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἐκδοθέντα ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 72 κ. ἐ.

— *Δύο βυζαντιὰ ἀνίγματα.* Ἐν φ. 168^α τοῦ ὑπ' ἀρ. 367 Παλατινοῦ κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, γεγραμμένου τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, περιλαμβάνονται τὰ ἐξῆς δύο βυζαντιὰ ἀνίγματα, γεγραμμένα καταλογάδην ἐν συνεχείᾳ, εἰς ὧν ἑκάτερον ἐπιταί ἐν τῷ κώδικι ἢ οἰκεία ἐρμηνεία. Ἐκδίδομεν δ' αὐτὰ ἐνταῦθα, σημειοῦντες ἐν τῇ ᾧ ἐκάστου στίχου τὰς ὑφ' ἡμῶν διορθωθείσας ἐσφαλμένας γραφὰς τοῦ κώδικος.

Σὺ τὸ τρίγραμμον συλλαβὴν φέρεις μίαν.
 δηλεῖς Δηλοῖς καθαρῶς τὸ ἀνέσπερον φέγγος,
 ἤρησε ἤρηται δὲ μέσον πόλου καὶ Δήμητρας.
 ψήφον χίλε Φέρεις δὲ ψήφον πεντακῶς πρὸς τοῖς χιλίοις.
 ἐρμηνεία ψήφον Ἑρμηνεία Φῶς· ἔχει ψήφον αἴψ'.

Σὺ τετράγραμμον συλλαβὰς φέρεις δύο.
 δηλεῖς Δηλοῖς καθαρῶς τὴν γυναικείαν φύσιν.
 συνεξέλεις Ἄν ἄκρα δύο γραμμάτων συνεξέλεις,
 ἐν σοὶ καλεῖται τοῦ θεοῦ κλησις μία.
 Ἑρμηνεία θῆλυ, ἀποβολὴ τοῦ θ' καὶ τοῦ υ' γίνονται ἦλ, ταυτέστι θεός.

Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ δευτέρου ἀνίγματος ἡ κωδὶξ ἔχει τὰς γραφὰς θήλι, ἀποβολή, ἰ ἦλ' καὶ ταυτέστι. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἀνίγματι ψήφος νοεῖται, καθ' ἣ καὶ ἄλλως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, τὸ ἄθροισμα τῶν ὑπὸ τῶν γραμμάτων δηλουμένων ἀριθμῶν. Καὶ δὴ $\eta = 500$, $\omega = 800$, $\varsigma = 200$, τὸ ὅλον 1500. Τὸ πεντακῶς τοῦ κώδικος δὲν διώρθωσα εἰς πεντακῶς, εἰκάζων, ὅτι ὁ ἀνιγματογράφος ἠθέλησε νὰ παρηγήσῃ διὰ τοῦ τύπου τούτου τὸ πεντακόσια. Διὰ δὲ τῆς λέξεως Δήμητρα δηλοῦται ἡ γῆ. Τὸ χίλε τοῦ κώδικος ἔχει βεβαίως κακῶς καὶ διώρθωσ' αὐτὸ εἰς χιλίους, καίτοι οὕτως ὁ στίχος ἀποβαίνει ὑπερμετρος.

— *Ὁ βατικανικὸς κώδὶξ 975 καὶ ὁ Κωδινός.* Τὸ ἐπώνυμον Ἀβάστακτος τοῦ πατρὸς Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, ὅπερ, καθ' ἣ ἐγράψαμεν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Η' (1911) σ. 495, εὑρηται ἐν τῷ καταλόγῳ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τῷ περιλαμβανομένῳ ἐν τῷ Vaticanus graecus 975, εὑρίσκεται καὶ παρὰ τῷ Κωδινῷ ἐν τῷ «Περὶ τῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐτῶν... καὶ περὶ τῶν βασιλευσάντων ἐν αὐτῇ τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων...» ἐκδ. Βόννης σ. 154, 16. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὰ δύο χωρία πλὴν δύο μικρῶν διαφορῶν (προέρους παρὰ τῷ Κωδινῷ, πρεσβύτερος ἐν τῷ βατικανικῷ κώδικι, — αὐτῷ παρὰ τῷ Κωδινῷ, αὐτῷ τε ἐν τῷ βατικανικῷ) εἶνε ἀπράλλακτα. Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος 975 ἐκδοθέντος ὑφ' ἡμῶν περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου χωρίου (Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Ε', 1908, σ. 267, ὅπου τὸ ρῆθ' ἐπανορθωτέον εἰς ρηδ) ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ τοῦ Κωδινοῦ ἐν σ. 165, 1-12. Ὅμοίως δ' ἔχουσι καὶ τὰ κατὰ τὸ μακρὸν χωρίον περὶ Ἰσακίου καὶ Ἀλεξίου τῶν Ἀγγέ-

λων, ἔπερ εἶχομεν ἀντιγράφει ἐκ τῶν φ. 155^β-156^α τοῦ βατικανικοῦ κώδικος (B). Τοῦτο, ἀντιβαλλόμενον πρὸς τὸν Κωδινόν, παρέχει τὰς ἑξῆς διαφορὰς:

ἐβασίλευσε Κωδ. σ. 160,22: ἐβασίλευσεν B κύριος Κωδ. σ. 160,22: κύριος B θ' Κωδ. σ. 160,21: ἐννέα B Ζαγορία Κωδ. σ. 160,23: ζαγοραῖς B ἐλεηλατίσθη Κωδ. σ. 161,1: ἐλεηλατήθη B ἐγεροθέντες Κωδ. σ. 161,3: διεγεροθέντες B ἐκεῖνοι Κωδ. σ. 161,3: ἐκεῖνοι B ἢ δειλλας Κωδ. σ. 161,6: ἤδει B περιπατοῦντες Κωδ. σ. 161,6: περιπατοῦντος B τες Κωδ. σ. 161,6: τες B αἰγιαλῶν Κωδ. σ. 461,7: αἰγιαλὸν B ἀπελθόντες Κωδ. σ. 161,7: ἀπελθόντος B Κυπέλων Κωδ. 161,8: κυπέλλων B κύριος Κωδ. σ. 161,8: κύρ B μεγάλων ἀνθρώπων Κωδ. σ. 161,15: μεγάλων B κύριος Κωδ. σ. 161,17: κύριος B ἔτη ζ' Κωδ. σ. 161,17: (χάσμα) ἔτη (χάσμα) ζ' (χάσμα) B ἐν Κωδ. σ. 161,17: λείπει B Σαρδαναπάλου Κωδ. σ. 161,18: σαρδαναπάλως B μηδ' ὄλως Κωδ. σ. 161,19: μηδὸλως B ἐνησχολημένων Κωδ. σ. 161,20: ἐνησχολημένου B κάστρα Κωδ. σ. 161,21: κάστρη B Κομάνων Κωδ. σ. 161,22: κομμάνων B παραλλίων Κωδ. σ. 161,22: παραπολλίων B καθ' ὀλόκληρον Κωδ. σ. 161,23: καθολόκληρον B.

Ἀποδεικνύεται ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ ἐν τῷ βτικανικῷ κώδικι κείμενον μόνον διαφορὰς γραφῆς ἀπὸ τοῦ Κωδινοῦ ἔχει, κατὰ τὰλλα δ' εἶνε τὸ αὐτό. Οὐχ ἦττον ὁ κώδιξ ἐκεῖνος πρέπει νάντιβλήθῃ χάριν νέας ποτὲ ἐκδόσεως τῆς πραγματείας ἐκείνης τοῦ Κωδινοῦ.

✓ **Ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος ἐν Παρισίοις.** Περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου ἐν Παρισίοις, ὅτε μετέβη τῷ 1400 πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Γ' χάριν βοήθειας ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Chronique du bon duc Loys de Bourbon ἐκδ. *Chazaud* ἐν Παρισίοις. 1876 σ. 269 κ. ἐ. τὰ ἑξῆς: Et, en cette saison, pour ung semblable cas, vint en France, par devers le roi, ce noble prince et bel vieillard, monseigneur Manuel Paléologue, empereur de Constantinoble, pour ce que le prince de Turquie lui avoit moult de sa terre conquise, auquel le roi fit bonne chière, et le receut grandement, et fut logé au Louvre, emprès Bourbon. Le duc Loys lui monstroit de grans amitiés, et le traictoit amiablement, de quoi l'empereur et sa chevalerie grégoise

l'avoient moult à gré. Προσθέτει δ' εἶτα ὁ δούξ Loys de Bourbon ἐν τῷ αὐτῷ χρονικῷ αὐτοῦ, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Παρισίοις διατριβῆς τοῦ Μανουὴλ ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ Jehan, conte de Clermont, fils au duc de Bourbon, μετὰ τῆς dame Marie, fille au duc de Berri.

Παρὰ δὲ τῷ *L. Douët-d'Arc* (Choix de pièces inédites relatives au règne de Charles VI. Ἐν Παρισίοις. 1863. Τόμ. Α') εὐρισκομεν ὑπ' ἀρ. LXXXI «Présents faits par Charles VI à l'empereur de Constantinople Manuel Paléologue» σημείωμα εἰλημμένον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐν ταῖς Archives de l'Empire, γὰρ Archives Nationales, Reg. KK 27, fol. 106^β. Ἔχει δ' ὡς ἑξῆς: A Regnault Pisdœ, changeur, demourant à Paris, pour un hennap et une aiguière d'or, poinçonnez a divers ouvrages, pesant ensemble VII^m I^o XVIe d'or, acheté de lui le XXVe jour de may. Σημειοῦται δ' ὅτι ταῦτα ἡγοράσθησαν ἀντι III LXVI francs XVII s. VI d. p. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἀρχείου φ. 149 παρελήφθη σημείωμα περὶ δώρων δοθέντων à Mathe Cruythésalo, trésorier de l'empereur de Constantinople. Ὁ ταμίης οὗτος τοῦ Μανουὴλ, οὐ παρεφθαρμένον εἶνε ἐν τῷ παλαιῷ γαλλικῷ σημειώματι τὸ ὄνομα, εἶνε βεβαίως ὁ Ματθαῖος Χρυσσοκέφαλος ἐκεῖνος, ὃν καὶ ἄλλως βλέπομεν σχετιζόμενον πρὸς τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγον, ἅτε μεταστιχουργήσαντα τὸ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Θεόδωρον τὸν δεσπότην Πελοποννήσου ἀνέκδοτον ἐπίγραμμα τὸ σωζόμενον ἐν ταῖς κώδιξιν, ἐν οἷς εὐρηται ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Μανουὴλ εἰς τὸν ἀδελφόν. Τὸ δὲ παρισιακὸν σημείωμα διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ Ματθαῖος Χρυσσοκέφαλος ἦτο trésorier, ἦτοι λογοθέτης, τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς Παρισίους.

—**Καὶ ἄλλος εἰκονογραφημένος λογοτεχνικὸς κώδιξ.** Εἰς τοὺς εἰκονογραφημένους λογοτεχνικοὺς κώδικας, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. IA' σ. 433 κ. ἐ., Τόμ. IB' σ. 119 κ. ἐ., προσθετέος καὶ ὁ τῆς βτικανικῆς βιβλιοθήκης Παλατῖνος Gr. 426, γεγραμμένος τὸν 15^{ον} αἰῶνα ἀρχόμενον καὶ περιέχων ἐν μὲν φ. 1^α-64^β Θησηίδα, ἐν δὲ φ. 65^α-93^β ἀνεπίγραφον, ἀκέφαλον καὶ κολοβὴν τὴν διήγησιν περὶ Ἡμπερίου καὶ Μιχαήλων. Τούτων ἡ Θησηὶς ἀρχεῖται ὡδε:

Ἀξιοσύνη καὶ τιμὴ νὰ ἔχῃς εἰς τὸν κόσμον
χωρὶς νὰ λήψῃ τίποτε ἐξ κίνο ὅπου πρέπει

ἀγάπη νάχης μολουνοῦς, κίχκόμη μετεμένα
 δίχαιον ἔχω νά μάχομε πολλά σκληρά με σένα: †

Ἐλευτᾶ δὲ διὰ τῶν ἐξῆς στίχων

Καὶ πῶς ὄλα τ' ἀπέστανε, μετὰ σπουδῇ μεγάλη
 τ' αὐθέντη του στὴν φυλακὴν, τοῦ παλαμῶνε πάλι.

Πρακτικώτερον δὲ, ὅτι τὸ ὁμοιοτέλετον τῶν παρατεθέντων ἀνω-
 τέρω ἐκ τῆς ἀρχῆς στίχων, τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου, καὶ τῶν δύο
 τελευταίων εἶνε ὅλως τυχαῖον, ἄλλως δ' οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος
 δὲν εἶνε ὁμοιοκατάληκτοι, ὡς σφαλλόμενος λέγει ὁ συντάξας τὸν
 κατάλογον.

Πρῶτοι δὲ ὠζόμενοι στίχοι τοῦ Ἡμπερίου καὶ τῆς Μαργαρώνας
 ἐν τῷ κώδικι εἶνε οἱ ἐξῆς:

Καὶ πιλαλοῦσιν τὰ φαρία νά δόσουν κονδαρέαις
 καὶ ὁ Ἀλαμάνος ἔδωσεν τὸν Ἡμπέριν εἰς τὸ στῆθος.

Ἐλευτᾶ δὲ τὸ ποιῆμα κολοβὸν εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους:

Ἄπὸ ὄλους δὲ τοὺς ἀσθενεῖς ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀρόστους
 ἔτοιτων ἐγιατρέβασιν κάλοια παρὰ τοὺς ἄλλους.

Ἦτο δὲ τὸ ἀντιδόλαιον, ἐξ οὗ ἀντεγράφη τὸ ποιῆμα τοῦτο, κεκο-
 σμημένον προφανῶς δι' εἰκόνων, δι' ἃς ἀφέθη ἐν τῇ ἀντιγραφῇ χῶ-
 ρος κενός, ἀλλὰ μόνον τὸ κείμενον ἐγράφη, δὲν ἐλήφθη δὲ φροντίς
 ἀντιγραφῆς καὶ τῶν εἰκόνων.

Τὸ ἐγιατρέβασιν τοῦ τελευταίου στίχου παρέχει ἀρίστην διόρθωσιν
 ἀντὶ τοῦ ἐφθαρμένου ἐλατρεύασιν τοῦ ὀξωνιακοῦ Misc. 287 καὶ τοῦ
 Βιενναίου Theol. CCXCVII = Nessel CCXLIV (Ἴδε *Spry. P.*
Lambros Collection de Romains grecs. Ἐν Παρισίοις. 1880 σ. 280
 στ. 712) καὶ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1638, ἣν ἀνετύπωσεν ὁ *Le-*
grand (Bibliothèque grecque vulgaire. Ἐν Παρισίοις. 1880 Τόμ.
 Α' στ. 848).

✓ — Χρονικὰ σημειώματα ἐξ Ἡπείρου. Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 95 κώδικι
 τῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξίου Κολουβά ἐν φ. 2^α εὐρίσκομεν παρεγγεγραμ-
 μένα τὰ ἐξῆς χρονικὰ σημειώματα τῶν ἐτῶν 1578 - 1589.

«1653 Μαρτίου 15 ἐδῶ γράφω ὅσα εὐρέθησαν γραμμένα εἰς τὸ
 χαρτί τοῦ μακαρίτου Χριστοῦ Χαηκάλη, παλαιὰ γεγενημένα.

«ζπς^φ ἐν μηνὶ Ἀπριλλίῳ ις^π ἦλθεν ὁ κύρ Ἱερεμίας ὁ πατριάρχης
 εἰς τὴν Ἄρταν.

«ζης^φ ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἐμαζώχτηκαν ὁ κόσμος, οἱ Ἑβραῖοι
 καὶ οἱ Χριστιανοί, καὶ ἔκαμαν τὸ ἕνα τους, καὶ ἔκαμαν τὸν κάτη καὶ

τὸν χαρατζάρη ἀλητζάμηα ἑκατὸν χιλιάδας καὶ ὑπᾶν στὴν Πόλιν
 Χριστιανοὶ Ἄρτινοὶ τρεῖς καὶ δύο Τοπολιανίτες καὶ δύο Ἑβραῖοι.

«Αὐτὸν τὸν χρόνον ἔκαμαν οἱ Ἑβραῖοι ἀφωρισμὸν καὶ δὲν ὑπῆγαν
 εἰς τὸ μωσχολοῦρι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον διὰ τὰ ζουλούμια, ὅπου ποτὲ
 δὲν ἐγένη αὐτό.

«ζης^φ ἐν μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἐσουκώθηκαν οἱ σπασογλάνιδες, καὶ ὄλοι οἱ
 γιαντζηράτοι τῆς Πόλης καὶ ἔσκουξαν εἰς τὸν βασιλέα διὰ τὴν μου-
 νέδα πῶς ἦτον τὸ γρόσι 120 καὶ τὸ φλορι 180, καὶ ἡ μουνέδα ὄλη
 κουρεμένη, καὶ εἶπαν ὅσα μπετεχάτια γίνονται, ὄλα ὁ μπελερμπέτης τὰ
 κάνει καὶ ἡ σκότωση τὸν ἦ γίνεται πολλὴ σύγχυσις, καὶ ὁ βασιλεὺς
 μὴ ἔχων τί ποιήσῃ, τὸν ἐσκότωση, καὶ τὸν νευτερτάρη, καὶ αὐτὸν
 τὸν καιρὸν ἐγένη πολὺ ἀκρίβεια τὸ σιτάρη 1500 ἢ κερδάρη, καὶ τὸ
 κεχρῆ 1200 καὶ ἄλλα πολλά.

«ζηγ^φ ἔρχετον ὁ υἱὸς τοῦ Σκεντέρ πατὰ μετὰ τὴν μάνα του καὶ μετὰ
 τὴν φαμελίαν του εἰς ἕνα κάτεργον, καὶ ὁ πρεβεδοῦρος τῆς Βενετίας
 τοὺς ἦυρε καὶ τοὺς ἐδιάβασεν ὄλους στὴν μανάρα, καὶ ἐπλήρωσαν
 πολὺν βίον τοῦ βασιλέως.

«ζπα^φ ἐν μηνὶ Δεκεβρίῳ, εἰς κρατημένος ἀνθρωπος ὀνόματι Φῶτος
 ἀπὸ χέρι καὶ πόδια ἔμασεν ἐλεημοσύνην, καὶ ἐφτίασε τὸ γεφύρη εἰς
 Κρεμενίτζα εἰς τὸ αὐλάκη μετὰ τὴν διακονίαν του, καὶ ὁ θεὸς συγχω-
 ρήσει τον.

«ζπβ^φ ἐν μηνὶ Ἰουλλίῳ δ' ἡμέρα Κυριακῆ, ἦλθεν ὁ Σκλάβος εἰς
 τὴν Ἄρτα καὶ ἔκαμεν ἡμέραις ἰδ'.

«ζπα^φ ἔκαμεν ὁ σουλτάν Σελήμης ἀγάπην μετὰ τὸν Βενέτικον, ἐν
 μηνὶ Ἀπριλλίῳ.

«ζπγ^φ ἐν μηνὶ Δεκεβρίῳ ιε^π ἀπέθανεν ὁ σουλτάν Σελήμης εἰς τὰς ε
 τοῦ Ῥαμαζανίου, καὶ ἦλθεν ὁ υἱὸς του σουλτάν Μουράτης ἀπὸ τὴν
 Ἀλιάσιαν καὶ ἐκάθισε βασιλεὺς, καὶ ἐκάμαμε τὰ σινιλίκια εἰς τὰς ζ
 τοῦ Φευρουαρίου μετὰ μεγάλας χαραῖς τρεῖς ἡμέραις, καὶ ἦταν καὶ οἱ
 χαρατζαρατοὶ εἰς τὸ Φαντζάνου τὰ σπήτια.

«ζπε^φ ἐν μηνὶ Δεκεβρίῳ ζ^π τῶν τριῶν παιδῶν, ἔγινε μεγάλη κριά-
 δα, καὶ ἐπηξε τὸ ποτάμη τῆς Ἄρτας καὶ ἀπερνοῦσαν οἱ ἀνθρωποὶ
 ἀπουπάνου καὶ οἱ μύλοι ἐσταμάτισαν.

Ἡ ζ' ἐν μηνί Ἀπριλλίῳ, ἀπέθανεν ὁ κύριος Παρθένιος μητροπολίτης Ἀρτας καὶ ἦλθεν ὁ κύριος Γαβριήλ ὁ Γκόρας.

Ἡ ζ' ἐν μηνί Ἰουνίῳ καὶ ἀνεπύθη ὁ κύριος Γαβριήλ μητροπολίτης ἑάνωθεν.

— **Προσαλέντη Ἐφημερίς φιλολογικὴ καὶ οἰκονομικὴ.** Ἐν φ. 93^ο τοῦ παρ' ἐμοὶ ὑπ' ἀριθ. 24 κώδικος, γεγραμμένου τὸν δέκατον ὄγδον αἰῶνα, παρενεγράφησαν, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου, τὰ ἐξῆς: «Κέρκυρα. Ὁ ἐπιστάτης τῆς ἐν Κερκύρα δημοσίας σχολῆς καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας κύριος Στυλιανὸς Δώρας Προσαλέντης κοινοποιεῖ, ὅτι ἀνέλαβε καὶ αὐτὸς τὴν φροντίδα εἰς τὸ νὰ ἐκδώσῃ ἐν περιοδικὸν σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον «Ἐφημερίς φιλολογικὴ τε καὶ οἰκονομικὴ», εἰς ἰταλικὴν καὶ γραικικὴν διάλεκτον, τὸ ὅποσον θέλει ἐκδίδεται εἰς κάθε δῶν μῆνας μίαν φορὰν εἰς 64 σελίδας εἰς 4. Ἡ ἐνιαύσιος τιμὴ τούτου διορίζεται γρόσια: 20 ἄνευ τῶν ἐξόδων τοῦ ἀγωγίου. Ὁ αὐτὸς συνέστησεν ἐκεῖ καὶ ἐν ἐλληνικὸν τυπογραφεῖον, τὸ ὅποσον μὲ τὸν καιρὸν θέλει ἀνήσει μεγάλως ὡς πλησιέστερον ὅν τῆς Ἑλλάδος». Τὸ περιοδικὸν τοῦτο δὲν ἐξεδόθη, καθ' ἕσπον εἶνε γνωστὸν, καὶ τὸ τυπογραφεῖον δὲ τοῦ Προσαλέντη φαίνεται μὴ συσταθῆν. Αὐτὸς δ' ὁ Προσαλέντης ἔγραψε μόνον τῷ 1811 βραχὺ ἄρθρον, ἐπιγραφόμενον Breve notizia intorno alcuni mattoni letterati ed altri monumenti fittili non ha guarì scoperti nel territorio della antica Corcira καὶ δημοσιευθὲν ἐν τῷ Giornale dell' italiana Letteratura. Ἐν Παδοῦ. Τόμ. ΛΑ' σ. 172-83. Ἴδε Legrand-Pernot Bibliographie ionienne. Ἐν Παρισίοις. 1910. Τόμ. Α' σ. 231 ἀρ. 821.

— **Τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον Νίζνης.** Ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ τοῦ αὐτοῦ κώδικος παρενεγράφησαν μετὰ τάνωτέρω τὰ ἐξῆς: «NIZNA. Μετ' ὀλίγον διεφημίσθη, ὅτι ἡ ἐν Νίζνῃ κοινότης τῶν Γραικῶν κατέθεσε μέχρι τοῦ νῦν 50 χιλιάδας βουδλίων εἰς τὸ νομισματοφυλάκιον τοῦ συνισταμένου νέου αὐτῆς σχολείου. Ἡ ἀμιλλα καὶ ἡ ζέσις αὐτῶν εἰς τὸ κατὰ τοῦτο ἔργον εἶναι ἀξίαι ἐπαίνου καὶ μιμήσεως. Ὁ ἐκεῖ αὐτοκράτωρ ἐπρόσταξε νὰ ὀνομάζεται τὸ νέον τοῦτο γραικικὸν σχολεῖον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πρωταίτου τῆς συστάσεως αὐτοῦ Κυρίου Στεφάνου Ντούμπα καὶ ἐν ταῦτῳ ἔπεμψεν αὐτῷ δῶρον τὴν σημαίαν τῆς πρώτης τάξεως τοῦ τάγματος τοῦ ἀγίου Βλαδιμήρου, βραβεῖον διδόμενον

μέχρι τοῦ νῦν μόνον εἰς τοὺς μεγάλους εὐγενεῖς τῆς μοναρχίας ταύτης. Εἶθε ἡ τοιαύτη περὶ συστάσεως σχολείων ἀμιλλα νὰ ἐξαπλωθῇ μεταξὺ εἰς ὄλους τοὺς Γραικοὺς, ὡς τὸ μόνον φάρμακον τῆς θεραπείας τοῦ πάθους τῶν». Ἀξίαι δὲ προσοχῆς ἐν τῷ ἀνωτέρω σημειώματι εἶνε αἱ λέξεις νομισματοφυλάκιον (=ταμεῖον) καὶ σημαία (=παράσημον).

— **Ἀκμὴν = ἀκόμη.** Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φίλος συνάδελφος κ. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς, ἔγραψεν ἡμῖν τῇ 6 Φεβρουαρίου τάδε: «Ἡ λέξις ἀκμὴν ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀκόμη εὐρηται ἐν χρήσει τρεῖς ὄλους αἰῶνας πρὸ τοῦ Ἑλληνος πάπα Ῥώμης Ζηχαρίου, περὶ οὗ ποιεῖσθε λόγον ἐν σ. 371 τοῦ IB' Τόμου τοῦ πολυτίμου Νέου Ἑλληνομνήμονος. Ὁ Παλλάδιος Ἐλενουπόλεως ἐν τῇ Λαυσαϊκῇ Ἱστορίᾳ, ἣν συνέγραψε κατὰ τὰ ἔτη 419-420, μετεχειρίσθη τὸ ἀκμὴν ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ, ὡς λ. γ. «μὴ ἀκμὴν τί σοι χρεωστῶ» (ιη'. 26) «καὶ ὁ πατήρ σου ζῆσαι ἔχει ἀκμὴν ἄλλα ἔτη» (λε'. 9)».

— **Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως.** Ὁ αὐτὸς κ. Παπαδόπουλος ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν τὰ ἐξῆς: «Αἱ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Βαταβικοῦ Λογδούνου ἐπιστολαὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. IB' σ. 417 κ. ἐ.) ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως. Ὁ Αἴμων ἐδημοσίευσεν αὐτάς τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Monuments authentiques de la religion des Grecs . . . A la Haye 1708, καὶ τὸ δεύτερον ἄνευ νέας ἀνατυπώσεως ἀλλ' ὑπὸ νέαν ἐπιγραφὴν «Lettres anecdotes de Cyrille Lucar, Amsterdam 1718. Ὁ Αἴμων δυστυχῶς ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ παρενέβαλε φράσεις ἀνυπάρχτους (πρὸς τὸ ἡμέτερον Βιβλιογραφικὸν σημείωμα περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, «Ν. Ἡμέρα» Τεργέστης, 1903 ἀρ. 1489, 1490). Ὁ μακαρίτης Ε. Legrand ἐδημοσίευσεν αὐτάς ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος τοῦ Λογδούνου μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, συμπληρώσας τὴν συλλογὴν ἐξ ἄλλων βιβλιοθηκῶν (Ε. Legrand, Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages grecs publiés par les Grecs au XVII siècle, Paris. 1896 t. IV). Ἀλλ' ὁ Legrand παρέτρεξε σπουδαιοτάτην ἐπιστολὴν τοῦ Λουκάρεως ἀποσωζομένην ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Γενεύης, ἣν πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀνεκδόταις ἐπιστολαῖς τοῦ Λουκάρεως ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν (Ἀπολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, Ἱερουσαλήμ. 1905)».

† **Ὑμνος τοῦ Ἀλεξίου Λαμπηνοῦ.** Εἰς τὰ περὶ τοῦ Ἀλεξίου Λαμπηνοῦ γραφέντα ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. ΙΑ' σ. 359 κ.έ., προστεθήτω, ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ Ἔτ. Γ' (1882 - 3) σ. 190 κ.έ. ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ κ. *Μαρουῆλ Γεδεών* ἐκ τοῦ κώδικος ΧΞΗ' τῆς βιβλιοθήκης Πάτμου, γεγραμμένου ἐπὶ χάρτου τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, τριμερῆς ὕμνος εἰς τὸ Θαδῶριον φῶς ἐν χωλιαμδικαῖς δωδεκασυλλάδοις, ὧν τὸ δεύτερον καὶ τρίτον μέρος μετὰ χασμάτων, περὶ ὧν δὲν παρέχεται ἐξήγησις ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, λέγοντος περὶ τοῦ ποιήσαντος τάδε· «Περὶ τοῦ παρόντος Λαμπηνοῦ οὐδὲν γινώσκω ὡς ἔργον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ μάλιστα τῆς ἐποχῆς τῶν παλαμναίων περὶ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου φωτὸς διχαστασιῶν δημοσιεύω αὐτὸ, οὐδεμίαν ἐτέραν ἀξίαν ἀποδιδούς». Ἔνεκα τῆς συμπτώσεως τῶν χρόνων πρὸς τὰς ὑπ' ἑμοῦ ἐνθ' ἀν. ἐκδοθείσας μοναχίας τοῦ Ἀλεξίου Λαμπηνοῦ νομίζομεν, ὅτι ἄνευ δισταγμοῦ εἰς αὐτὸν δυνάμεθα νὰποδώσωμεν καὶ τὸν προρρηθέντα ὕμνον.

✓ — **Δύο μετόχια τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν.** Ὁ ἐν τῇ Ὑπουργείῳ τῆς Ἑθνικῆς οἰκονομίας τμηματάρχης κ. Ν. Γ. Λέκκας ἀνεκαίνωσεν ἡμῖν τὰ ἐξῆς· «Ἐν Τόμῳ Σ' σ. 289 τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος μετὰ τὸ δημοσιευόμενον ἐκεῖ σιγίλλιον περὶ τῆς Μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν παρὰ τὸ Ἄγιον ἐπάγεσθε ὑμεῖς· «Μελλίσια δὲ δὲν εἶνε βεβαίως τὸ Μελλίσια τοῦ δήμου Σικυῶνος, δυσκόλως δὲ θὰ ἴδυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ἅγιος Ἰωάννης εἶνε τὸ ὀμώνυμον χωρίον τοῦ δήμου Λετρῶνων». Πρόκειται περὶ δύο μετοχίων τῆς Μονῆς Ταξιαρχῶν, ὧν τὰ μὲν Μελλίσια εὐρίσκονται $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας περίπου μακρὰν τῆς Μονῆς, ὁ δὲ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐν τῷ πρώτῳ δῆμῳ Ἐρινεοῦ τῶν Πατρῶν, ἐπὶ ὀμωνύμου βουνοῦ, δεχόμενος ἀνὰ τετραετίαν ἓνα μοναχὸν ἐκ τῆς Μονῆς».

✓ **Ῥακενδύτης καὶ Πιναρὸς ἀνύπαρκτα κύρια ὀνόματα.** Ὁ *Krumbacher* (*Geschichte der byzantinischen Litteratur* σ. 451) ἑλλ. μετάφρ. **Σωτηριάδου** Τόμ. Β' σ. 89 μνημονεύει μεταξὺ ἄλλων Βυζαντινῶν συγγραφέων, ὧν ῥητορικαὶ συγγραφαὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ *Waltz* (*Rhetores graeci*. Ἐν Στουτγάρτῃ 1832 - 36. Τόμοι ἑννέα), καὶ τοῦ Ἰωσήφ Πιναροῦ Ῥακενδύτου, ἐν δὲ σ. 745 (ἑλλ. μετάφρ. **Σωτηριάδου** Τόμ. Β' σ. 692) ποιῆται λόγος περὶ ῥήτορος Ἰωσήφ Ῥακενδύτου καὶ ἐν σ. 782 (ἑλλ. μετάφρ. **Σωτηριάδου** σ. 762) περὶ Ῥακενδύτου τινός, ὅστις «κατέλιπε ποίημα εἰς τὴν Θεοτόκον ἐκ τριά-

κοντα φρικτῶν ἑξαμέτρων καὶ εἰς γλωσσᾶν ἀνώμαλον». Προσθέτει δὲ ὅτι «δὲν γνωρίζομεν ἂν ταυτίζεται πρὸς τὸν ῥήτορα καὶ λαμβογράφον Ἰωσήφ Πιναρὸν Ῥακενδύτην (*Waltz Rhetores graeci* 4, 967) ἢ πρὸς τὸν ὕμνογράφον Παχώμιον Ῥακενδύτην (*J. B. Pitra Hymnographie* σ. CLVI)». Ἀλλ' ἐκ τῶν χωρίων τούτων φαίνεται, ὅτι ὁ *Krumbacher* τὸ τε Πιναρὸς καὶ τὸ Ῥακενδύτης ἐξελάμβανεν ὡς οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα, ἐν ᾧ ἀμφοτέρω εἶνε τῶν ταπεινῶν ἐκείνων προσηγοριῶν, ἅς ἀπέδιδον ἑαυτοῖς οἱ Βυζαντινοὶ μοναχοί. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Ῥακενδύτης ἴδε ἔσα ἐγράψαμεν ἐν ταῖς Μικταῖς σελίσιν (Ἐν Ἀθήναις. 1905 σ. 460) καὶ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 330 ὡς καὶ Τόμ. Δ' σ. 379, περὶ δὲ τοῦ Πιναρὸς ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Δ' σ. 379. Πιναρὸς δὲ νοεῖται ὁ μοναχὸς ὁ ῥυπαρὸς, εἴτε εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ ῥᾶσον θελήσωμεν νὰναφέρωμεν τὴν ῥυπαρότητα κατ' ἀναλογίαν τοῦ Ῥακενδύτης, εἴτε εἰς τὴν ψυχὴν κατ' ἀναλογίαν τοῦ οὐζυρῶς, ὅπερ ἐνίστε φέρουσιν ὡς ἐπώνυμον οἱ μοναχοί. Ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Α' σ. 300. Κατὰ ταῦτα πιναροὶ καὶ Ῥακενδύται μοναχοὶ δυνατὸν νὰ ἐπονομάζωνται πολλοί, οὐδὲ δικαιοῖ ἡμᾶς ἢ ὀμωνυμία τῶν ἐπιθέτων τούτων νὰ ταυτίσωμεν τὸν ῥήτορα Ἰωσήφ Ῥακενδύτην πρὸς τὸν ὕμνογράφον Ῥακενδύτην τὸν συντάξαντα τὸ εἰς τὴν Θεοτόκον ποίημα, οὐδὲ δύναται Ῥακενδύτης, ἦτοι μοναχὸς, καλούμενος Ἰωσήφ, οἷος ὁ ῥήτωρ, νὰ ταυτισθῇ πρὸς ἄλλον Ῥακενδύτην, ἦτοι μοναχὸν, φέροντα τὸ ἕως διαφόρον ὄνομα Παχώμιος. Μόνον δὲ δὲν ἀποκλείεται ὁ ταυτισμὸς τοῦ ὕμνογράφου Ῥακενδύτου Παχωμίου πρὸς τὸν ἕτερον ὀμώνυμον Ῥακενδύτην τὸν γράψαντα τὸ εἰς τὴν Θεοτόκον ποίημα.

— **Σταυρὸς ὡς σημεῖον ἐλλείψεως λέξεων.** Ἐν τῷ Παλατίνῳ πολυμιγεῖ κώδικι 367 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, περιέχονται μεταξὺ ἄλλων διάφορα ἐπιγράμματα, ἐκδοθησόμενα ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι. Ἀλλὰ τὸ ἀντιδόλαιον, ἐξ οὗ ἐξέγραψε ταῦτα ὁ βιβλιογράφος, ἦτο ἐν ὀλίγοις τισὶ στίχοις ἐφθαρμένον· διὸ ἀφῆκε κενὸν χῶρον, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς λειπούσας συλλαβὰς, ἄνευ ἄλλης δηλώσεως τοῦ χάσματος. Ἀλλ' ἐν φ. 143^β εὐρίσκομεν μονόστιχον ἀνεπίγραφον ἐπίγραμμα Ἰωάννου Κυριώτου τοῦ Γεωμέτρου *Πάλη κορυμνὸς καὶ σάρκες*, ἀτελὲς οὕτω μένον, μεθ' ὃ ἔπεται ἐν τῇ ᾠᾷ μικρότατος σταυρὸς. Καὶ ἐν τῷ ἀμέσῳ δὲ κατόπιν ἐπιγράμματι, πρώτῳ σειρᾶς ἐπιγραμμάτων $\frac{\text{Υ}}{\text{Τ}} = \text{τοῦ Πατρι-}$

κίου, τρεῖς στίχοι ὁμοίως ἔλλιπεις φέρουσιν ἐπ' Ἰσης ἐν τῇ ᾧα σταυρὸν δηλωτικὸν τοῦ χάσματος.

— Ἰωάννης Γρηγορόπουλος. Ὁ Κ. Σάθας (Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 108) ἐν ὑποσημειώσει τοῦ βραχέος ἀρθρου περὶ τοῦ Κρητὸς λογίου Ἰωάννου Γρηγοροπούλου τοῦ ἄλλως λεγομένου Ἰωάννου τοῦ Κρητὸς, μνημονεύει τοῦ *Renouard* (*Annales de l'Imprimerie des Aldes*) ὡς ἀναφέροντος «Δημήτριον Γρηγορόπουλον, πιθανῶς ἀδελφὸν τοῦ Ἰωάννου διατελέσαντα διορθωτὴν τῶν ὑπὸ Ἄλδου ἐκδομένων Ἑλλήνων συγγραφέων». Ἡ εἰδησις αὕτη εἶνε ἐσφαλμένη. Καὶ ἀμφίβολον μὲν εἶνε, ἂν ὑπῆρξε καθόλου τις Δημήτριος Γρηγορόπουλος, ὃν οὐτ' ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ οἴκου τῶν Γρηγοροπούλων τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ *Legrand* (*Bibliographie hellénique . . . aux XVe et XVIe siècles*. Ἐν Παρισίοις. 1885 Τόμ. Β' σ. 261 κ. ἐ.) οὐτ' ἐκ τῶν παρὰ τῷ Ἀμβροσίῳ *Firmin-Didot* (*Alde Manuce et l'hellénisme à Venise*. Ἐν Παρισίοις. 1875 σ. 501 κ. ἐ.) ἐπιστολῶν ἄλλων τε καὶ τοῦ Μάρκου Μουσούρου πρὸς τὸν κηδεστὴν αὐτοῦ Ἰωάννην Γρηγορόπουλον γινώσκωμεν. Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε διορθωτὴς τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἄλδου ὑπῆρξεν οὐχὶ Δημήτριος Γρηγορόπουλος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅστις, μετέχων μετὰ τοῦ Ἄλδου καὶ τοῦ Σικιπλιῶνος Καρτερομάχου (*Fortiguerra*) τῆς ἐν ἔτει 1500 συσταθείσης *Νεακαδημίας*, ἐταιρείας πρὸς προαγωγὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἦς καὶ τὸν ἑλληνιστὶ γεγραμμένον *Νόμον*, ἦτοι κανονισμόν, συνέταξε, πρῶτον ἐν αὐτῇ τῶν διορθωτῶν (*φυλῆς διορθωτῆδος*. Ἴδε *Didot* ἐνθ' ἄν. σ. 151. *Legrand* ἐνθ' ἄν. σ. 264). Σημειωτέον δὲ, ὅτι οἱ διορθωταὶ τοῦ Ἄλδου δὲν περιωρίζοντο εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμῶν, οὐδὲ διώρθονον μόνον τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν συγγραφέων τὰ κείμενα. Εἰς ταῦτα προσθετέον, ὅτι ὁ *Castellani* (*La stampa in Venezia dalla sua origine alla morte di Aldo Manuzio seniore*. Ἐν Βενετίᾳ. 1889 σ. 51) τὸν μὲν *Νόμον* τῆς *Νεακαδημίας* λέγει γραφέντα ὑπὸ τοῦ Καρτερομάχου, ὡς ἔτος δὲ τῆς συστάσεως αὐτῆς ἀποδέχεται μᾶλλον τὸ 1502. Καὶ τὸ μὲν ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ *Νόμου* εὐρίσκομεν ἐκδεδομένον παρὰ τῷ *Didot* ἐνθ' ἄν. σ. 435 κ. ἐ., ἰταλικὴν δ' αὐτοῦ μετάφρασιν παρὰ τῷ *Castellani* ἐνθ' ἄν. σ. 100 κ. ἐ. κατὰ τὴν παρὰ *Renouard* ἐνθ' ἄν. σ. 499 κ. ἐ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Διατρίβει ἀπὸ τινος χρόνου ἐν Ἀθήναις ὡς διευθυντὴς τῆς Ἰταλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ὁ ἔφορος τῶν μνημείων τῆς Βενετίας κ. Μάξιμος Ὅγκαρο, εἰς ὃν ἔχει ἀνατεθῆ ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἡ πλήρης ἀναστήλωσις τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης μεγάλου βενετικοῦ οἰκοδομήματος Λότζα Βενετσιάνα, τὸ ὁποῖον ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν δῆμον Ἡρακλείου.

Τὸ κτίριον ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλας αἰθούσας, μίαν τῆς ὑποδοχῆς καὶ ἑτέραν τῶν συμβουλίων. Κάτωθεν αὐτῶν ὑπάρχει μεγάλη στοά, εἰς τὴν εἰσελθόντες συνακεντροῦντο οἱ ἔμποροι. Ἐγγὺς τοῦ κτιρίου ἦτο τὸ ὄπλοστασίον. Ἡ κατασκευὴ τοῦ συνόλου ἀνάγεται εἰς τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, τὸ δὲ σχέδιον ἔδωκε, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, ὁ Σανμικέλι, διάσημος Βενετὸς, θεωρούμενος ὡς ὁ μέγιστος στρατιωτικὸς ἀρχιτέκτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐπειδὴ εἶχεν ἀρχίσει νὰ κρημνίζηται τὸ κτίριον, οἱ ἀρχαιολόγοι *Gezola*, ὁ διαπραπὴς συγγραφεὺς τοῦ τριτόμου ἔργου περὶ τῶν ἐνετικῶν μνημείων τῆς Κρήτης, καὶ *Halbherr*, γνωστὸς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Φαιστοῦ, ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως, ἧτις ἐζήτησε τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἑλληνικῆς, ὅπως ἀναστηλώσῃ δι' ἐξόδων τῆς τὴν Λότζαν καὶ προσφέρῃ εἰς τὸν δῆμον Ἡρακλείου, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Δημαρχεῖον. Αἱ διαπραγματεύσεις κατέληξαν εἰς συμφωνίαν, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ἐτέλει εἰσέτι διοικητὴς Κρήτης ὁ κ. Α. Ροῦφος μετέβη εἰς τὸ Ἡράκλειον ὁ κ. Ὅγκαρο, ὅστις κατήρτισε τὸ σχέδιον τῆς ἀναστηλώσεως ἐπὶ τῇ βίσει τοῦ κλασικοῦ ρυθμοῦ τῶν βενετικῶν μνημείων. Αἱ δύο μεγάλαι αἰθούσαι, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ κ. Ὅγκαρο, θὰ διατηρηθῶσι διὰ τὰς ἐπισημοὺς τελετάς. Τὰ γραφεῖα τοῦ Δημαρχεῖου θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸ παλαιὸν ὄπλοστασίον. Ἡ ὄροφὴ τῆς αἰθούσης τῆς ὑποδοχῆς θὰ διακοσμηθῇ εὐλογητικῶς κατὰ τὸ σύστημα τοῦ δογικοῦ παλατιοῦ τῆς Βενετίας. Εἰς τὸ κέντρον τῆς ὄροφης θὰ εἰρίσκηται εἰκὼν τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Ἐκτορος Τίττο, παριστάσα τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Πέριξ αὐτῆς ἄλλαι μικρότεραι εἰκόνες τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου θὰ παριστῶσι συμβολικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης ἐποχῆς τοῦ Μίνωος, ῥωμαϊκῆς, βυζαντιανῆς, βενετικῆς. Τῆς τουρκικῆς δὲν θὰ γίνηται μνηεῖα, δοθέντος ὅτι ἡ ἡρωικὴ νῆσος οὐδέποτε ὑπετάχθη πράγματι εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ προτελευταῖος μόνον πίναξ θὰ παριστῇ τὴν καταβίβασιν τῆς τουρκικῆς σημαίας καὶ ὁ τελευταῖος τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἑλληνικῆς. Εἰς τὸ βάθος θὰ διακρίνηται ἐστεμμένη ἡ μορφή τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Τὰ σχέδια ἐγένον ὑπὸ τοῦ κ. Ὅγκαρο δαπάνῃ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως. Αἱ ἐργασίαι θὰ γείνωσι δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἡρακλείου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ δήμαρχος ἠθέλησε νὰ ἐπιφέρῃ τροποποιήσεις τινὰς εἰς τὰ σχέδια, ἀνέλαθε νὰ κωνονίσῃ τὸ ζήτημα ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν κ. Γούναρης.

— Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου κ. Νικόλαος Jorga ἀνακάλυψε ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ῥωμανικῆς ἀκαδημίας δύο ἐπιστολάς τοῦ Γεωρ-

γάκη Ὀλυμπιάδου (Ὀλυμπίου), ἃς ἐξέδωκεν ἐν σ. 247 κ. ἐ. τοῦ Β' τόμου τοῦ Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Deux lettres du capitaine Yordaki (διὰ τι δοχι Yorgaki?) l'Olympiote, un des chefs de l'Hétairie en 1821. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν ἐπιστολῶν, φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν Γεωργάκης Ὀλυμπιάδης, εἶνε γεγραμμένη ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 18 Φεβρουαρίου 1819 ὑπὸ ἄλλης χειρὸς πρὸς τὸν πανευγενέστατον ἄρχοντα μέγαν ποστέλνικον, τοῦτου δὲ βαπτιστικὸς ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Γεωργάκη Ἀλέκος οὗ μεγαλύτερος ἦτο κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μνησκῶν ἄλλος υἱὸς, ὁ Μελάνης. Δι' αὐτῆς πικραίνει τὸν συνιστάμενον (γρ. συνιστώμενον) δοῦλον σας Φωκῶν νὰ τὸν ἐννοῆτε (γρ. ἐννοῆτε) καὶ νὰ τὸν κυβερνήσετε, ἀναγγέλλει δὲ καὶ δι: Ἐγὼ ὅμως ἔχω σκοπὸν νὰ ἐπιχειροῦνῶ καμμίαν πραγματείαν, καὶ πάσχω ἀπὸ ἀναγογυρίαν. Ἄν ὅμως προαιρηθῆτε, ἠμπορεῖτε νὰ μὲ ἐκβάσητε (γρ. ἐμβάσητε). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει αὐτόγραφον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐπιστέλλοντος, καὶ ταύτης παρέχεται ἐν σ. 248 πανομοιότυπον μετὰ καὶ τῶν τελευταίων στίχων τοῦ σώματος τῆς ἐπιστολῆς. Ἡ δὲ δευτέρα ἐπιστολὴ, ἣς καὶ πανομοιότυπον πλήρες δημοσιεύεται, εἶνε γεγραμμένη ἄλλῃ αὐτῇ χειρὶ τοῦ Γεωργάκη εἰς Κιουπουλοῦνγί τῇ 2ῃ Μαΐου 1821 ἐν γλώσσῃ δημώδῃ μετὰ πολλῶν ἀνορθογραφιῶν. Ἐξέδωκε δ' αὐτὴν ἔ κ. Jorga, παραλιπὼν περιττοὺς τόπους. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀπευθυνομένης εἰς τὸν Χάτζι Γ.άνουσι, ἀγγέλλεται, δι: ὁ Γεωργάκης ἐστειλε τὴν σύζυγόν του Στάνου εἰς τὴν Βασσαραβίαν, κανονίζοντι αἱ χρηματικαὶ αὐτοῦ σχέσεις πρὸς τὸν ἀποδέκτην τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἐρίζονται αἱ τελευταῖαι του θελήσεις. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ πανομοιότυπου, ἐν μὲν στ. 2 ἀντὶ πειραστοῦν γραπτέον πειράξουν (=πειράξουν), ἐν δὲ στ. 9 ἀντὶ κειάσις γραπτέον κειάξις (=κυττάξις).

— Ἐδημοσιεύθη Β. Διάταγμα, δι' οὗ ἐρίζεται, δι: τῶν δύο ἐφόρων τῶν βυζαντικῶν ἀρχαιοτήτων ὁ μὲν ἐδρεύει ἐν Ἀθήναις, ὁ δ' ἕτερος ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδρεύοντος ἐφόρου τῶν βυζαντικῶν ἀρχαιοτήτων ὑπάγονται τὰ βυζαντικὰ μνημεῖα καὶ αἱ λοιπαὶ βυζαντικαὶ ἀρχαιότητες τῆς πρώτης ἀρχαιολογικῆς περιφερείας πλὴν τῶν κατατεθειμένων ἐν τῇ βυζαντικῇ καὶ χριστιανικῇ μουσεῖῳ. Ὑπὸ τὴν ἄμεσον δ' ἐποπτεῖαν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐδρεύοντος ἐφόρου τῶν βυζαντικῶν καὶ χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων ὑπάγονται αἱ βυζαντικαὶ καὶ χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Οἱ ἐφοροὶ τῶν βυζαντικῶν ἀρχαιοτήτων ἐπὶ τέσσαρας τουλάχιστον μῆνας κατ' ἔτος ὑποχρεοῦνται νὰ περιοθεύσιν ἐν ἀλλάξ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς περιφερείας, νὰ ἐπιβλέπωσι τὰ ἐκεῖ βυζαντικὰ καὶ μεσαιωνικὰ μνημεῖα καὶ προτείνωσιν, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἐφόρων τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν, μέτρα περὶ τῆς συντηρήσεως αὐτῶν. Οὗτοι δύνανται πρὸς τοῦτοις νὰ περισυλλέγωσι τὰς κινητὰς βυζαντικὰς ἀρχαιοτήτας τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν καὶ νὰ καταβάτωσι ταύτας προσωρινῶς εἰς τὰ κατὰ τόπους ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα, γνωρίζοντας τοῦτο εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν καὶ ἀποστέλλοντες καταλόγους εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς παιδείας.

Οἱ κατάλογοι διαδιδάσκονται εἰς τὴν ἐφορευτικὴν ἐπιτροπείαν τοῦ βυζαντικοῦ καὶ χριστιανικοῦ μουσεῖου, ἣτις ἀποφασίζει περὶ τῆς ὀριστικῆς τοποθετήσεως τῶν βυζαντικῶν ἀρχαιοτήτων.

Τὰς ἐν τῇ Ἀττικῇ εὑρισκομένας βυζαντικὰς καὶ χριστιανικὰς ἀρχαιοτήτας

καταθέτει ὁ οικεῖος ἐφορος ἀμέσως εἰς τὸ βυζαντικὸν καὶ χριστιανικὸν μουσεῖον, παραδίδων εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ μουσεῖου τούτου καὶ ὑποβέλλων κατάλογον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς παιδείας.

Οἱ ἐφοροὶ τῶν βυζαντικῶν ἀρχαιοτήτων ἐπιβλέπουσι τοὺς πωλητὰς βυζαντικῶν καὶ χριστιανικῶν ἀρχαίων καὶ ἀναφέρουσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον περὶ τῶν ὑπὸ τούτων κατεχομένων ἀρχαίων.

— Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Lamenti funebri Greci ἐδημοσίευσεν κατ' αὐτὰς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐν χωριστῷ φυλλάδιῳ, ἀποσπασθέντι ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Eco della cultura τῆς 15 Μαρτίου 1916, ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ καθηγητὴς κ. Π. Παβολίνης ἐπιτυχιστάτην ἔμμετρον ἰταλικὴν μετάφρασιν δώδεκα μυρολογίων ἐκ τῶν «Ἐκλογῶν ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου, τῶν ὑπ' ἀριθ. 173, 177, 181, 187, 188, 193, 196-200 καὶ 202. Διὰ τῶν μεταφράσεων τούτων ὁ φιλέλλην καθηγητὴς συμπληρῶναι τὰς ἤδη πρότερον ὑπ' αὐτοῦ γενομένας μεταφράσεις μυρολογίων τὰς δημοσιευθείσας ἐν τῇ ἀνατυπώσει τῆς ὑπὸ Θωμμάκου συλλογῆς ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων.

— Ὁ αὐτὸς κ. Παβολίνης, κρίνων ἐν σ. 180 κ. ἐ. τοῦ Giornale della Società Asiatica Italiana τοῦ 1915 τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Μαχαμχάρατα «Νάλας καὶ Νταμαγιάντη» τὸ ἐκ μεταφράσεως Δ. Μαβίλη καὶ Κ. Θεοτόκη δημοσιευθὲν ἐν τῇ περιοδικῇ Γράμματῃ τῇ 1915 καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκτυπωθὲν καὶ εἰς χωριστὸν φυλλάδιον, ἐκφράζει μὲν διτταγμοὺς ἂν ὀρθῶς μεταχειρίσθησαν οἱ μεταφρασταὶ τὸν δεκαπεντασύλλαβον στίχον, μὴ ἀναποκρινόμενον πρὸς τὸ μέτρον τοῦ πρωτοτύπου, ἐπικινεῖ δ' ὅμως ἀνεπιφυλάκτως τὴν μετάφρασιν καὶ τὴν γνησίαν αὐτῆς δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀποφαινόμενος, δι: ἔνεκα τῆς πλαστικότητος καὶ εὐκαμψίως αὐτῆς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ εὐκολίας τοῦ σχηματισμοῦ συνθέτων λέξεων ἐπιτυχῶνται ἡ πιστὴ ἀπόδοσις τοῦ ἰνδικοῦ πρωτοτύπου.

— Ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου μαθητοῦ κ. Εὐλόγιου Κουρίλλα, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας καὶ ἑλληνοδιδασκάλου ἐν Ἀθήναις, ἐργασθέντος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λαύρας ἐν Ἀγίῳ ὄρει, ἀντεγράφησαν χάριν ἐκδόσεως κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακοινωθέντα εἰς ἡμᾶς τὰ ἐξῆς ἀνέκδοτα πλὴν τινῶν ἄλλων μικροτέρων

1. «Ὅροι καὶ ὑπογραφαὶ φιλοσόφων κατὰ στοιχεῖον» εἶδος φιλοσοφικοῦ λεξικοῦ.
2. «Ἑρμηνεῖα λέξεων τῶν βοτανῶν κατ' ἀλφάβητον», γλωσσάριον βοτανικόν, περιέχον περίπου τετρακοσίων φυτῶν τὰ ὀνόματα μεθ' ἑρμηνείας εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν.
3. Ἀνώνυμος χρονογραφία, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ χρονικοῦ Γεωργίου τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλ' ἐκτενέστερον περιλαμβάνουσα τὰ τῶν ἀρχαίων χρόνων.
4. «Ἱστορικὸν τῆς Σκίτης τῆς Ἁγίας Ἄννης, συντεθὲν παρὰ τοῦ πρώην Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου Νεοφύτου τοῦ Μαυρομμάτου».
5. «Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» ἀνέκδοτος ὁμιλία λίαν διεξοδικὴ καὶ δογματικὴ περιεχομένου.
6. Μανουὴλ Δισυπάτου τοῦ Ἀποκαύκου παραίνεσις πρὸς βασιλέα (ὁ συγγραφεὺς μέχρι τοῦδε ἄγνωστος).
7. Ποιητικὰ ἔργα Νεοφύτου τοῦ Προδρομηνοῦ.
8. Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ σύντομοι λύσεις εἰς διάφορα φιλοσοφικὰ ἀπορήματα.
9. Βυζαντικὰ αἰνίγματα ὑπὲρ τὰ ἑκατόν.
10. Βίαι Ἀγιορειτῶν ἀγίων (ὡς συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου Ὄρους). Ἐκ-

βοηθῶνται ἐπὶ τῇ βίβλῃ πάντων τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ἀνατολῆς σωζομένων ἀρίστων κωδίκων ὑπὸ τῆς ἐν τῇ Βαλκικῇ Ἑταιρείᾳ τῶν Βολωνδιστῶν ἀνακλαδούσης τὴν ἐκδοσιν.

11. «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Μάκκρῖου τοῦ εὐρεθέντος ἀπὸ εἰκοσι μίλια τοῦ Πυραδείου.»
12. Ἐπίσημα ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὰ τυπικὰ τοῦ Ἁγίου ἔρους.
13. «Ἐπιστολὴ τοῦ ἀγιοπλάτου ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου Μάρκου πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Ἰωάννην Παλαιολόγον : Εἰς τὰ τέσσαρα τοῦ ἑαυτοῦ κάλλιστα ἀνθη ἐγκώμιον».
14. Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας, πῶθεν ἤρξατο καὶ τίνος εἰκὼν τυγχάνει καὶ τὰ ἀμφιάσματα, καὶ τίς ὁ ταύτης σκοπὸς καὶ φωτισμός».
15. Ὑπόμνημα ἱστορικόν περὶ τῶν συμβάντων ἐν Ἁγίῳ ἔρει κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. «Συμπλήρωσις εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ τῆς «Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς» ἐκδοθέντα)».
16. Βίοι νεομαρτύρων Ἀγιορειτῶν μὴ περιεχομένων ἐν τῷ Συνταξιᾷ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.
17. Εὐθυμίου Μακεδόνα, προηγουμένου Λαυριώτου, στίχοι περὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ Ἁγίου ἔρους κατὰ τὸν 17 αἰῶνα.
18. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἕλληνας ἁγίου ἀνδρός (Μονηδία).
19. Διάφορα ποιήματα καὶ λογοπαίγνια βυζαντινὰ.
20. Ὁμηρόκεντρα Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου.
21. Δημητρίου Χατζῆ Πολυζῶη Διαθήκη καὶ ἀνέκδοτα ἔργα.